

Сумський державний університет
Навчально-науковий інститут права

**РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

Матеріали
VII Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 18–19 травня 2023 року)

Суми
Сумський державний університет
2023

Редакційна колегія:

- А. М. Куліш* – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;
В. В. Миргород-Карпова – кандидат юридичних наук;
А. В. Стеблянко – доктор філософії за спеціальністю 081 «Право»;
О. В. Ільченко – кандидат юридичних наук, доцент;
В. В. Сухонос – доктор юридичних наук, професор;
О. С. Бондаренко – доктор юридичних наук, доцент;
В. М. Завгородня – кандидат юридичних наук, доцент;
С. І. Дегтярьов – доктор історичних наук, професор

*Рекомендовано до видання
рішенням вченої ради Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 9 від 1 червня 2023 року)*

Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 18–19 травня 2023 року) / редколегія: проф. А. М. Куліш, В. В. Миргород-Карпова, А. В. Стеблянко. – Суми : Сумський державний університет, 2023. – 366 с.

До матеріалів увійшли тези доповідей учасників VII Міжнародної науково-практичної конференції «Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів», що містять результати теоретичних досліджень та окремі питання актуальних проблем щодо реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів. Тексти доповідей і повідомлень друкуються мовою оригіналу в авторській редакції.

УДК 341-044.247(4:477)(06)

© Сумський державний університет, 2023
© Куліш А. М., Миргород-Карпова В. В., Стеблянко А. В.
та ін., 2023

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Власенко В. М. ДО БІОГРАФІЇ ЛЕВА ШЕПАРОВИЧА.....	9
Гнилокозова П. О. ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН.....	13
Гончаренко А. В. ПОЛІТИКА ЄС ЩОДО ВІРМЕНІЇ У КОНТЕКСТІ ПРОГРАМИ СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА, 2009–2017 РР.	16
Горобець Н. С., Татарінова К. В. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АНАЛОГІЇ В ЮРИДИЧНІЙ АРГУМЕНТАЦІЇ.....	21
Завальна Ж. В. НЕДОБРОСОВІСНЕ ВИКОРИСТАННЯ ДОГОВІРНИХ ФОРМ У ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТАХ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ.....	24
Король В. М. РАДЯНСЬКІ УРЯДОВІ ПОСТАНОВИ ПРО РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОЇ ЕЛЕКТРИФІКАЦІЇ 1945-1948 рр.....	27
Лелека С. С. ЕЛЕКТРОННІ ВИБОРИ ЯК АЛЬТЕРНАТИВА ТРАДИЦІЙНИМ ТА ДОСВІД ЕСТОНІЇ В ЦЬОМУ ОСЕРЕДКУ БЕЗПОСЕРЕДНЬО.....	30
Мурашко К. О. РОСІЙСЬКИЙ ФАШИЗМ У МАНЬЧЖУРІЇ У 30 – НА ПОЧАТКУ 40-Х РР. XX СТ.....	35
Поліщук Д. В. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЛОБІЗМУ.....	38
Старинський М. В. ПРИРОДА ТА ОЗНАКИ ПРАВА ЯК ОСНОВНОГО РЕГУЛЯТОРА СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН.....	41

СЕКЦІЯ 2

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Горіченко С. О. АДВОКАТСЬКА ТАЄМНИЦЯ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ОСНОВА ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА.....	44
Капелько П. О. ДО ПИТАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ.....	47
Панкратова В. О. Е-КОНСУЛЬТАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДСЬКОСТІ ТА ВЛАДИ.....	51
Тарасенко А. І. КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ В УКРАЇНІ: ГЕНЕЗА ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	55

СЕКЦІЯ 3

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

Даценко О. І. КОНСУЛЬТАЦІЇ ІЗ СТЕЙКХОЛДЕРАМИ ЯК ЕЛЕМЕНТ УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКИМИ ОРГАНАМИ ФІНАНСОВОГО НАГЛЯДУ.....	59
Денисенко С. І. МІЖНАРОДНА КОНВЕНЦІЯ ПРО СПРОЩЕННЯ ТА ГАРМОНІЗАЦІЮ МИТНИХ ПРОЦЕДУР ЯК БАЗОВИЙ МІЖНАРОДНИЙ ДОГОВІР У СФЕРІ МИТНОРІ СПРАВИ.....	62
Дерій О. В. ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ НАДАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ.....	66
Землякова В. О. МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ВНУТРІШНЬО	

ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ.....	69
Криlach О. В. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО РОЗШУКУ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ.....	72
Лутай А. О. ОБМІН ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИМИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА.....	76
Нагорна А. О. КОЛЕКТИВНА БЕЗПЕКА ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВ У РАМКАХ МІЖНАРОДНОЇ СПІВДРУЖНОСТІ.....	80
Нагорна А. О. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ БІЖЕНЦІВ У НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО.....	83
Плотнікова М. В. РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО НАГЛЯДУ У ЗАХИСТІ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ У ЄС.....	86
Твердохліб Я. В. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ БОРОТЬБИ З ТОРГІВЛЕЮ ЖІНКАМИ В СВІТЛІ НОВОЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС.....	90
Теслик А. В. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА В ДОСВІДІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	94
Шевченко В. О. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР. СИСТЕМА ЄС.....	98

СЕКЦІЯ 4

ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО, ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО, АГРАРНЕ ПРАВО

Чурилова Т. М. ДО ПИТАННЯ ПРО ОБМЕЖЕННЯ ТА ЗАБОРОНИ У СФЕРІ ПРАВ НА ПРИРОДНІ РЕСУРСИ ДЕРЖАВИ - АГРЕСОРА РФ ТА ЇЇ ГРОМАДЯН.....	101
---	------------

СЕКЦІЯ 5

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Бублік С. П. ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ДОГОВОРУ ДОРУЧЕННЯ.....	105
Жмаєва М. Ю. ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ.....	108
Ковтун А. А. АДАПТАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО НОРМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	111
Костенко А. В. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ СПАДКУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК.....	114
Крисько А. С., Міщенко Т. М. ПРОБЛЕМАТИКА У СФЕРІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	117
Кушнірук В. М. ЗАХИСТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ.....	120
Кушнірук В. М. ЗАХИСТ ПОРУШЕНОГО АВТОРСЬКОГО ПРАВА В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ.....	122
Лукаш О. С. ВОЄННИЙ СТАН ЯК ПРАВОВА ПІДСТАВА ДЛЯ НЕВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ.....	124
Мартинець І. В. ЩОДО САМОЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ.....	127
Олешкевич В. В. ПРИНЦИПИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН.....	130
Олешкевич В. В. ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ УПРАВЛІННЯ МАЙНОМ.....	133
Хойна Д. С. ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА.....	137

Хойна Д. С. ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ АВТОРСЬКОГО ДОГОВОРУ.....	140
Шкіль А. С. ДО ПИТАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДОГОВОРУ ДОРУЧЕННЯ.....	143
Шкіль А. С. ДО ПИТАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛЦЕНЗІЙНОГО ДОГОВОРУ.....	146

СЕКЦІЯ 6 СІМЕЙНЕ ПРАВО, ЖИТЛОВЕ ПРАВО

Бублік С. П. ВИСЕЛЕННЯ З ЖИТЛОВИХ ПРИМІЩЕНЬ: ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПОРЯДОК.....	150
Кайсарова А. О. ОСОБЛИВОСТІ НАЙМУ СОЦІАЛЬНОГО ЖИТЛА В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ.....	152
Кушнірук В. М. СУДОВИЙ ЗАХИСТ ЖИТЛОВИХ ПРАВ.....	156
Олешкевич В. В. ЩОДО ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ЖИТЛОВИХ ПРАВ.....	158
Ширінкін М. С. ДОГОВІР ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ.....	161
Шкіль А. С. ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА ЖИТЛО.....	164

СЕКЦІЯ 7 ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Дяченко М. Р., Євтушенко А. С. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ТА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я НА РОБОЧОМУ МІСЦІ.....	168
Кисельова О. І. ВЗАЄМОДІЯ МІЖНАРОДНОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я У СФЕРІ ПРАЦІ.....	171

СЕКЦІЯ 8 АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Азімов К. ГАРМОНІЗАЦІЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА З НОРМАМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ЩОДО ПИТАННЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ.....	179
Деменко К. Е. ЩОДО ПОНЯТТЯ «ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ВАЛЮТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ».....	183
Думчиков М. О., Гоч Л. М. ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ У КІБЕРПРОСТОРІ: ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР.....	185
Зименко О. В., Резнік О. М. КОМПЕТЕНЦІЯ СТАРОСТИ ЩОДО ВИРІШЕННЯ ПИТАНЬ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ.....	189
Ільченко О. В. ЄДИНИЙ ПОРЯДОК МИТНОГО ТРАНЗИТУ ДЛЯ УКРАЇНИ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ.....	193
Ільченко О. В., Ільченко Б. О. ЗАСОБИ ТА СПОСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ.....	197
Колеснікова М. В. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНИХ ВІДНОСИН.....	201

Куліш А. М., Михайлова Є. К. БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК ЗАХИСНИЙ МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ.....	203
Лисенко А. А. ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ ВЧИНЕННЮ ДРІБНОГО ХУЛІГАНСТВА.....	207
Лиходід Я. А. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ БОРОТЬБИ З ТІНЬОВОЮ ЗАЙНЯТИСТЮ В УКРАЇНІ.....	210
Миргород-Карпова В. В., Крисько А. С., Kalogridis К. ЗАХИСТ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	212
Недоступ К. К. ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІСЦЕВОГО ПОДАТКУ, ЯКИЙ ВАРТО ВЗЯТИ ДО УВАГИ.....	215
Печена Т. О. ПРАВОВА ПРИРОДА РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ.....	219
Савицька Н. В. МІСЦЕ ПРИНЦИПУ ВНУТРІШНЬОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДДІ У СТРУКТУРІ ПРИНЦИПІВ ДІЯЛЬНОСТІ СУДУ.....	221
Слободянюк Я. В. ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНИХ ЕКСПРЕС-ВІДПРАВЛЕНЬ.....	225
Steblianko A., Ghaffarpour N. SPECIFIC ISSUES OF THE ACTIVITIES OF THE BUREAU OF ECONOMIC SECURITY UNDER THE CONDITIONS OF THE STATE OF MARTIAL.....	228
Фомічов К. С. ПУБЛІЧНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОЇ ЗАХИЩЕНОСТІ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ З ІНШИМИ ДЕРЖАВНИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ.....	231
Цукан С. В. КЛАСИФІКАЦІЯ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ.....	235
Чала Д. О. ЩОДО СУЧАСНИХ (ЕВРИСТИЧНИХ) МЕТОДІВ РОБОТИ ТА ЇХ ВПЛИВУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ І РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	239
Швагер О. А., Баранюк Т. М. ВІДПОВІДНІСТЬ ПОЛОЖЕНЬ НОВОГО ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО СТРАХУВАННЯ» ЩОДО РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ СТРАХОВИКАМИ ЄВРОПЕЙСЬКИМ ТА МІЖНАРОДНИМ СТАНДАРТАМ.....	243

СЕКЦІЯ 9

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Антонюк В. Я. МЕДИЧНИЙ ТА ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ ПРАЦІВНИК ЯК СПЕЦІАЛЬНІ СУБ'ЄКТИ ЗЛОЧИНУ (СТ. 140 КК УКРАЇНИ).....	247
Бондаренко О. С. АНТИКОРУПЦІЙНА СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ ЯК ФАКТОР ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ: ДОСВІД УГОРЩИНИ ТА УКРАЇНИ.....	250
Брайко Ю. В. ЮРИДИЧНА ПРИРОДА ЗЛОСПОЖИВАННЯ ПОСАДОВИМИ ПОВНОВАЖЕННЯМИ.....	255
Бублік С. П. ПУБЛІЧНІ ЗАКЛИКИ ДО ВЧИНЕННЯ ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ: ПРАВОВИЙ ЗМІСТ.....	257
Горіченко С. О. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	259
Dumchikov M. O. THE MAIN REASONS FOR COMMITTING ECONOMIC CRIMINAL OFFENSES IN CYBERSPACE.....	263
Калганова О. А., Котух Є. В. ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ.....	266

Калініна М. Р., Терехова О. Ю. ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ НА ЗЛОЧИННІСТЬ.....	269
Карасьова Л. М. ЩОДО ПИТАННЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЕВТАНАЗІЇ В УКРАЇНІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ.....	271
Лимонько А. О. ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	275
Лукаш О. С. НОВЕЛІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	278
Ляховець Б. І., Терехова О. Ю. ДЕЗЕРТИРСТВО: ПРОБЛЕМИ ЙОГО ЗАПОБІГАННЯ.....	281
Мариніна Ю. О. СУЧАСНІ СПОСОБИ СКОЄННЯ ЗЛОЧИНУ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) МАЙНА, ОДЕРЖАНОГО ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ.....	283
Машин О. О., Янішевська К. Д. ЩОДО ПРИЧИН ВИНИКНЕННЯ КОЛАБОРАЦІЗМУ.....	286
Михайлова Є. К., Gonzalo R. E. ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФЕНОМЕНУ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОДНОГО ІЗ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ.....	288
Міщенко Т. М. АНАЛІЗ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У ДІЯЛЬНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС: СУЧАСНИЙ СТАН.....	293
Новікова К. А. ДО ПИТАННЯ ПРО КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЦЕНЗУРИ В УКРАЇНІ.....	296
Плис К. В., Янішевська К. Д. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У МЕДИЧНІЙ СФЕРІ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ.....	301
Савчук В. О. СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ.....	306
Сорокін А. А. КОЛАБОРАЦІОНІСТ ЯК СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ: ПРОБЛЕМИ ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ.....	308
Ткаченко О. А. ЕКСЦЕС ВИКОНАВЦЯ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	311
Чернявський Б. А. ПОДВІЙНА ФОРМА ВИНИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ.....	313
Шершак–Гукова А. М. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РЕГЛАМЕНТАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРИЙНЯТТЯ ПРОПОЗИЦІЇ, ОБЦЯНКИ АБО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ.....	315
Шульгун Д. В. КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПОВ'ЯЗАНИХ З КРИПТОВАЛЮТАМИ.....	320
Янішевська К. Д. ДОБРОВОЛЬЧІ ФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ЯК СУБ'ЄКТИ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	325

СЕКЦІЯ 10 КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА

Божко В. В., Суєцький А. А. СУДОВО-ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА У РОЗРІЗІ ДОКАЗУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	328
Геворгян А. В. РОЛЬ ВНУТРІШНЬОГО ПЕРЕКОНАННЯ ПІД ЧАС ОЦІНКИ	

ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	330
Думчиков М. О. КРИМІНАЛІСТИЧНА ТИПОЛОГІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У КІБЕРПРОСТОРІ.....	334
Зінченко Г. С. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЩОДО ВИЗНАННЯ ПОКАЗАНЬ З ЧУЖИХ СЛІВ ДОКАЗОМ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	337

СЕКЦІЯ 11 ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ

Андрієнко Р. І. ЗМІСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА NFT.....	341
Бондхас Д. А. ЗАХИСТ ОБ'ЄКТІВ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	345
Єнацький М. А. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА КІНОПРОДУКЦІЮ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ.....	349
Требух В. В. ОСОБЛИВОСТІ РОЗПОРЯДЖЕННЯ ПРАВАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЕСТОНІЇ.....	351

СЕКЦІЯ 12 АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Лелека С. С. ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ОБОВ'ЯЗКІВ ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ.....	356
Татарінова К. В. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	358
Шапошник А. С. ПРИНЦИП НЕЗАЛЕЖНОСТІ ПРОКУРОРА ПРИ ЗДІЙСНЕННІ НИМ ФУНКЦІЙ ПРОКУРАТУРИ В УМОВАХ ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ.....	361

СЕКЦІЯ 1

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

ДО БІОГРАФІЇ ЛЕВА ШЕПАРОВИЧА

Власенко В.М.

*К.і.н., доцент, доцент кафедри історії
Сумського державного університету*

В історії національного державотворення ХХ ст. важливою сторінкою є Українська революція 1917–1921 рр., яка затягнула у вир подій українців з різних регіонів країни. Це був час, коли уродженці Східної Галичини брали участь у створенні та діяльності державних інституцій Української Народної Республіки, а наддніпрянці – у захисті Західноукраїнської Народної Республіки. Саме до таких людей належав уродженець с. Колодіївка, нині Івано-Франківського р-ну Івано-Франківської обл. Лев Зенонович Шепарович – учасник Листопадового чину 1918 р. Свого часу він був знаним на Західній Україні військовим і громадським діячем. Його дружина Олена (1894–1982) належала до відомого галицького роду підприємців і меценатів та сама брала активну участь у громадському житті Галичини й української еміграції, діяльності міжнародних й українських феміністичних організацій, займалася журналістською діяльністю. Її батько Степан Федак (1861–1937) був українським громадським діячем, адвокатом, фінансистом, філантропом, державним секретарем харчових справ в уряді ЗУНР, брати – громадськими і військовими діячами, одна із сестер вийшла заміж за Євгена Коновальця, друга – за Андрія Мельника. Брати Лева Шепаровича Юрій, Роман, Юліан також були учасниками збройної боротьби за незалежність ЗУНР, а Юліан ще й командиром бронепотягу «Запорожець» в Армії УНР.

Але якщо біографії та діяльність членів родини Степана Федака [1-3], громадська і журналістська діяльність дружини [4-6] і доньки (Ольга Кузьмович, 1917–2012, криптонім: О-ка) Л. Шепаровича [7-9] знайшли відображення в науковій літературі, то інформації про Лева Шепаровича вкрай мало – лише гасла в енциклопедичних виданнях [10-11]. Знайдені нещодавно в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України документи розкривають нові сторінки біографії. Це його особова справа у фонді (9) Міністерства народного господарства УНР періоду Директорії [12]. Мета автора – ввести матеріали особової справи Л. Шепаровича до наукового обігу.

1. Перший документ – прохання (заява) Л. Шаперовича до міністра народного господарства УНР від 25 вересня 1920 р. (Станіславів, нині Івано-Франківськ) про прийняття на роботу до міністерства. У ньому йдеться про те, що він закінчив українську гімназію в Коломиї та 1912 р. політехніку (найстаріший вищий технічний навчальний заклад Німеччини, нині Технологічний інститут) у німецькому місті Карлсруе, здобувши фах інженера з електротехніки. Ще під час навчання в інституті мав 12-місячну практику як звичайний робітник на машинобудівних заводах у м. Дурлах (поблизу Карлсруе) та електротехнічній компанії. У 1912–1913 рр. служив у радіотелеграфному батальйоні австро-угорської армії, 1913–1914 рр. працював інженером-конструктором електромашинобудівного інсталяційного бюро у фірмі Сокольницького («Сокольницький і Вісневський») у Львові. У роки Першої світової війни служив радіотелеграфним старшиною, командантом в австро-угорській і німецькій арміях. З кінця 1918 р. по травень 1919 р. був представником державного секретаріату військових справ при Директорії УНР й одночасно начальником зв'язку при штабі Д[ієвої] Армії, з травня 1919 р. – по березень 1920 р. – начальником зв'язку при Начальній Команді Української Галицької Армії, а у квітні – першій половині червня 1920 р. – «при партизанщині» (армії ген. Павленка). Ймовірно йшлося про І Зимовий похід Армії УНР на чолі з генералом М. Омеляновичем-Павленком. Невдовзі звільнився з армії. Л. Шепарович повідомив, що він дуже добре володіє російською, німецькою і сербською мовами, добре – французькою («в тисмі і слові»), досить добре розуміє англійську мову. Зазначив, що може надати поручительства митрополита графа Шептицького, Д-ра Стефана Федака, д-ра Охримовича, д-ра Лева Кульчицького, д-ра Макуха та інших. Резолюція міністра: «Призначається фаховцем V класу по фабрично-заводському департаменту з 25 вересня 1920 р.» Підпис Є. Архипенка. 13.X.1920 р. [12, арк. 1–2].

2. До цього листа додавалися копії документів. По-перше, свідоцтво з дипломного передвступного іспиту (переліком оцінок з фізики, хімії, математики, нарисної геометрії, механіки, науки «о стійності», основ машин та електротехніки) Л. Шепаровича до Великокнязівської Баденської технічної академії «Фрідеріціана» в Карлсруе. Кандидат склав іспит з добрим ступенем. Свідоцтво підписано ректором академії 17 жовтня 1908 р. Копія свідоцтва завірена печаткою Міністерства народного господарства УНР [12, арк. 3]. По-друге, копія свідоцтва про складання головного дипломного іспиту з оцінкою «добре» та надання йому ступеня дипломованого інженера від 22 липня 1912 р. [12, арк. 4]. По-третє, свідоцтво з головного дипломного іспиту: а) дипломної роботи «Обчислення і проєкт залізно-дорожного мотору» під керівництвом проф. Д-ра Шляєрмахера з оцінкою 4,8 – добре (за 6-бальною системою), б) вкладки з переліком оцінок з головного

дипломного іспиту (9 дисциплін: техніка машин постійного струму, техніка машин змінного струму, теорія електрики, теорія машин, силові машини, електричні залізниці, електричні силові машини, комутаторні двигуни перемінного струму, електричні мережі та розподіл електричної енергії) [12, арк. 4зв–5].

3. Ще один документ – витяг з наказу по міністерству № 175 від 15 жовтня 1920 р. про призначення Л. Шепаровича на посаду фахівця V класу по фабрично-заводському департаменту з 25 вересня 1920 р. [12, арк. 6].

4. Інформативно важливим документом є персональна картка співробітника. В ній зазначено, що Шепарович мав подвійне ім'я – Лев-Омелян, був українцем, сповідував греко-католицьку віру. Дата і місце народження – 4 березня 1888 р. в с. Колодіївка. Освіта – українська гімназія в Коломиї та Політехніка в Карлсруе. Сімейний стан – одружений, має доньку. Два брати служать в Армії УНР, інші – малолітні. Військовий ранг – колишній сотник Української Галицької Армії. Працював у приватних фірмах – електротехнічній компанії *Brown, Boveri & Cie* (Швейцарія) та інженерно-інсталяційному бюро інж. Трильського у Львові. Адреса: Львів, вул. Сикстуська, 48 у д-ра Федака Стефана. Картка заповнена власноруч Л. Шепаровичем 14 жовтня 1920 р. [12, арк. 7].

5. Далі у справі є копія наказу по фабрично-промисловому департаменту від 3 січня 1921 р. Зауважимо, що на той час Уряд УНР і його міністерства перебували у Тарнові та Ченстохові (Польща). У документі йдеться про те, що відповідно до наказу по міністерству від 21 грудня минулого року Л. Шепаровичу дозволяється місячна відпустка з повним утриманням до 31 січня 1921 р. [12, арк. 8]. Підставою для надання відпустки було прохання Л. Шепаровича [12, арк. 9].

6. Наступний документ – витяг з наказу по Міністерству народного господарства УНР від 19 березня 1921 р. про звільнення Л. Шепаровича з посади фахівця відповідного департаменту за неявкою «до праці» [12, арк. 10].

7. У доповідній записці директора фабрично-промислового департаменту інж. З. Горницького до керуючого міністерством від 14 березня 1921 р. йдеться про необхідність звільнення Л. Шепаровича із займаної посади, оскільки він вчасно не повернувся на роботу, хоча і надав довідку про хворобу, але в той же час полагоджував свої справи у Львові. У резолюції зазначено, що Л. Шепаровича звільнено з 1 лютого 1921 р. [12, арк. 11]. До цієї записки додано довідку лікаря Д-ра Барвінського про стан здоров'я Л. Шепаровича [12, арк. 11].

Як повідомила газета «Краківські вісті», 1 червня 1941 р. у краківській лікарні після тривалої і важкої хвороби помер Лев-Омелян Шепарович – сотник УГА. Він був сином греко-католицького священника з Колодіївки біля Станіслава. Під час Першої

світової війни був поручиком, спеціалістом при польовій австрійській радіотелеграфії. У визвольній війні був командантом польової «радіовисільні» та технічним референтом при Начальній Команді УГА. Поховали Л. Шепаровича 3 червня на Раковицькому цвинтарі у Кракові [13, с. 4].

Отже, особова справа Лева-Омеяна Шепаровича розкриває нові епізоди його біографії, зокрема щодо імені, професійної діяльності, служби в українських арміях й у складі Міністерства народного господарства УНР періоду Директорії як на території України, так і Польщі. Перспективними, на думку, автора є дослідження його фахової роботи у відомій німецькій фірмі *Simens-Schuckerwertke GmbH* (в Берліні, а потім у філії фірми у Львові) та громадської діяльності у міжвоєнній Польщі, зокрема на чолі Карпатського лещетарського (лижного) клубу.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Баран З. Степан Федак – правник, фінансист, громадський діяч. *Українська кооперація. Історичні та соціально-економічні аспекти*. Львів, 2001. Т. 2. С. 103–112.
2. Бижук О. Жіночі історії родини С. Федака. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького*. 2015. Т. 17. № 4 (64). С. 366–376.
3. Баран З. Участь родини Степана Федака в українському національно-визвольному русі. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2017. Вип. 53. С. 213–231.
4. Шепарович О. Листопадові спогади. *Жінка*. Львів, 1936. 1 листопада (Ч. 21–22). С. 3–6.
5. Шепарович О. УЧХ у Львові. 1918–1919. *Вісті комбатанта*. Нью-Йорк, 1961. Ч. 3. С. 25–32.
6. Шепарович О. Модерний фемінізм і українська жінка. *Жіноча доля: Альманах*. Коломия, 1928. С. 23.
7. О-ка. А наші родини меншають... *Наше життя*. Нью-Йорк, 1982. 11 грудня. С. 15.
8. Кузьмович О. Про це і те. Нью-Йорк, 2000. 287 с.
9. Махно В. Людина з історії. До 90-ліття журналістки Ольги Кузьмович. *Альманах УНС*. 2007. №8. С. 122–124.
10. Шепарович Лев. *Енциклопедія українознавства. Словникова частина*. Перевидання в Україні. Т. 10. Львів: НТШ, 2000. С. 3840–3841.
11. Баран З. Шепарович Лев Зенонович. *Західно-Українська Народна Республіка. 1918-1923. Енциклопедія*. Т. 4: Т – Я. Івано-Франківськ, 2021. С. 450–451.
12. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф. 9. Оп. 2. Спр. 207: Шепарович Лев. 25.09.1920 – 14.03.1921. 12 арк.

ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Гнилокозова П. О.

*студентка 1 курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Стогова О. В.

*к. політ. н., доцент, доцент кафедри ФЮКП ННІ права
Сумського державного університету*

Україна, як суверенна держава, активно взаємодіє з іншими країнами світу та бере участь у розвитку міжнародної співпраці. Україна є членом багатьох міжнародних організацій, таких як ООН, НАТО, ОБСЄ та інших, що дає можливість активно взаємодіяти з іншими країнами та вносити свій вклад у формування світової політики. Україна прагне зміцнювати співпрацю та партнерство з країнами ЄС та НАТО. Зокрема, Україна також співпрацює з Європейським Союзом у сферах економіки, політики та безпеки, а також прагне зміцнювати відносини з країнами Східної та Центральної Європи, а також з країнами Близького Сходу та Азії. Найгострішою проблемою України, вирішення якої лежить у міжнародній площині, є повномасштабне вторгнення рф. Україна прагне забезпечити безпеку на своїй території, співпрацює з міжнародними партнерами та організаціями для врегулювання конфлікту та захисту прав й інтереси громадян. В умовах повномасштабного вторгнення Україна продовжує боротьбу з корупцією, зміцнює демократію, дотримується принципів правової держави та захищає права та свободи громадян [1, с. 14-15]. Україна веде активну та конструктивну політику в системі сучасних міжнародних відносин, що має на меті забезпечити мир та стабільність на території країни та в регіоні. Важливо продовжувати співпрацю з міжнародними партнерами та організаціями, щоб забезпечити розвиток країни та зміцнення її позицій на світовій арені.

Національні інтереси держави – це сукупність завдань та цілей, які визначаються національними потребами та очікуваннями населення, їх реалізація є основою зовнішньої політики України. Одним з головних національних інтересів України є забезпечення безпеки, захисту державного суверенітету та територіальної цілісності. Це досягається шляхом співпраці з партнерами у НАТО та іншими країнами, які надають підтримку в оборонному секторі, а також підтримки міжнародних санкцій проти рф [2]. Національним інтересом України є зміцнення економічних відносин з іншими країнами та міжнародними організаціями, що досягається шляхом залучення іноземних інвесторів та розвитку зовнішньої торгівлі. Національним інтересом України є зміцнення міжнародної

безпеки та стабільності. Україна може продовжувати активну участь у миротворчих місіях ООН та інших міжнародних організацій, сприяючи мирному врегулюванню конфліктів у світі. Реалізація національних інтересів в зовнішній політиці України передбачає активну співпрацю з партнерами у НАТО та іншими країнами, активне залучення іноземних інвесторів, підтримку міжнародних санкцій проти РФ, а також активну участь у миротворчих місіях ООН та інших міжнародних організаціях.

Суб'єкти міжнародних відносин в сучасному світі є різних типів, такі як держави, міжнародні організації, корпорації, неурядові організації та інші. Держави є основними суб'єктами міжнародних відносин. Вони мають право на самовизначення та суверенітет, тобто на незалежність в прийнятті рішень щодо своєї політики та внутрішнього розвитку. Держави мають право на участь у міжнародних організаціях та на встановлення дипломатичних відносин з іншими державами [3, с. 263-266]. Міжнародні організації також є важливими суб'єктами міжнародних відносин, наприклад, ООН, ЄС, НАТО, Всесвітня торговельна організація та інші. Вони займаються вирішенням різноманітних проблем, таких як організація миротворчих операцій, розвиток економіки, збереження навколишнього середовища тощо. Корпорації також можуть бути суб'єктами міжнародних відносин, оскільки вони мають значний вплив на світову економіку та впливають на прийняття рішень урядами держав. Наприклад, такі корпорації, як Apple, Microsoft, Google та інші, мають значний вплив на світовий ринок технологій та інформації. Релігійні групи, громадські організації, благодійні фонди також можуть бути суб'єктами міжнародних відносин, адже займаються вирішенням різноманітних соціальних проблем та впливають на прийняття рішень урядами держав.

Зовнішня політика України в сучасному світі є однією з найважливіших складових державної стратегії. Україна знаходиться в складних геополітичних умовах, що вимагає від неї постійного аналізу та оновлення пріоритетів та напрямів зовнішньої політики. Одним з головних пріоритетів є збереження територіальної цілісності та суверенітету України. З цією метою Україна активно співпрацює з міжнародними партнерами, зокрема з Європейським Союзом та НАТО, з метою забезпечення безпеки на своїй території та за її межами. Ще одним важливим напрямом зовнішньої політики України є її інтеграція до європейського та світового співтовариства [4, 25-28]. Україна активно працює над реалізацією Європейської інтеграційної програми, що включає в себе проведення реформ, зміцнення демократії та прав людини, розвиток економіки та підвищення життєвого рівня населення. Також важливим напрямом зовнішньої політики України є сприяння міжнародному миру та стабільності. Україна активно бере участь у миротворчих місіях ООН, а також сприяє мирному врегулюванню конфліктів у світі. Одним з нових напрямків

зовнішньої політики України є розвиток економічної співпраці з країнами Азії та Південно-Східної Азії. Україна активно розширює свої економічні зв'язки з країнами Азії, зокрема з Китаєм, Японією та Кореєю.

Становлення України як суб'єкта міжнародних відносин є довгим та складним процесом, який почався з отримання незалежності в 1991 році. У цей період Україна пройшла через багато випробувань та викликів, пов'язаних зі зміною свого статусу на міжнародній арені. У перші роки незалежності Україна зосередилася на встановленні дипломатичних відносин з іншими країнами та вступі до міжнародних організацій [5, с. 3]. Зараз Україна активно сприяє зміцненню своїх відносин з іншими країнами та міжнародними організаціями.

Участь України в міжнародних відносинах є важливою складовою її зовнішньої політики в умовах війни. З початку конфлікту на сході України в 2014 році, держава змушена була змінити свою зовнішньополітичну стратегію та активно шукати нові форми співпраці з іншими державами та міжнародними організаціями. Україна активно сприяє міжнародному визнанню анексії Криму РФ та забезпеченню прав людей на окупованих територіях [7, с.3].

Отже, можна стверджувати, що Україна залучена у систему міжнародних відносин як держава, що активно реалізує свої право на суверенітет. Україна активно бере участь у роботі міжнародних організацій, таких як ООН, Рада Європи, НАТО та співпрацює з іншими державами у різних сферах, включаючи економіку, безпеку та культуру. Крім того, Україна розглядає можливості співпраці з корпораціями та неправліннями організаціями для досягнення своїх національних інтересів. У змінному світовому порядку Україна має здійснювати активну зовнішньополітичну діяльність та захищати свої національні інтереси на міжнародній арені.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексієвець Л., Алексієвець М., Ільчук І. Трансформація українсько-польських відносин у політичній сфері до Європейско-Атлантичного процесу (1991–2014 рр.). Україна в системі міжнародних відносин. 2017. С. 1–17.
2. Відносини з Україною–Нато. Організація північноатлантичного договору. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_37750.htm (дата звернення: 27.04.2023).
3. Толстов С. Система міжнародних відносин: внутрішні зв'язки та регулюючі механізми. С. 263–266.
4. Палінчак М., Бокоч В., Дір І., Савка В., Стебляк Д., Лешанич М. *Зовнішня політика України*. 2022. № 2. С. 25–28.

5. Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник /ред. М. М. Варварцев. Київ. 2010. 252 с.
6. Мартинов Ю. Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (2017–2019). 3-тє вид. Київ, 2020. Т. 3 : Зовнішня політика України в умовах глобалізації : Анотована історична хроніка міжнародних відносин (2017–2019). 310 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0015048>.
7. Україна в системі міжнародних відносин взимку 2013-2014 рр. *History-teacher*. URL: https://history-teacher.com/history_of_ukraine/323-ukrayina-v-sistem-mzhnarodnih-vdnosin-vzimku-2013-2014-rr-zbrojna-agresja-rosyi-11-klas.html (дата звернення: 28.04.2023).

ПОЛІТИКА ЄС ЩОДО ВІРМЕНІЇ У КОНТЕКСТІ ПРОГРАМИ СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА, 2009–2017 РР.

Гончаренко А. В.

*к. і. н., доцент, доцент кафедри історії
Сумського державного університету*

На початку 90-х рр. ХХ ст. Європейський Союз почав поступово реалізовувати свою політику щодо держав Південного Кавказу, яка передбачала здійснення фінансової та технічної допомоги в рамках таких проектів як: ТАСІС, ТРАСЕКА, ІНОГЕЙТ. Наприкінці 90-х рр. ХХ ст. діалог вийшов на новий рівень у зв'язку зі вступом в силу Угод про партнерство і співпрацю, які встановлювали загальні цілі: забезпечити основу для вироблення політичного діалогу; підтримувати зусилля країн-партнерів з розвитку демократії; сприяти торгівлі, інвестиціям, економічним відносинам між сторонами; забезпечити законодавчу базу для співпраці в різних областях: економічній, соціальній, правовій, науково-технічній та культурній.

У 2004 р. країни Південного Кавказу були включені до програми ЄС «Політика європейського сусідства» [3], яка була спрямована на встановлення двосторонніх політичних стосунків між ЄС і країною-партнером, а також запропонувала привілейовані відносини на основі прихильності загальним цінностям (демократія і права людини, верховенство закону, ефективне управління, принципи ринкової економіки і сталий розвиток).

У 2006 р. у рамках ЄПС Європейський Союз приймає Плани дій, розраховані терміном на три роки, що передбачають вироблення конкретних критеріїв [2]. Передбачалось збільшити масштаб і інтенсивність діалогу, поглибити торгівлю і полегшити узгодження економічного законодавства, знизити митні бар'єри. Європейська

комісія запропонувала країнам-партнерам збільшити фінансову допомогу в рамках Європейського інструменту партнерського сусідства (ЄІСП) і за допомогою Європейського інвестиційного банку (ЄІБ).

Російсько-грузинська війна 2008 р. детермінувала активізацію ЄС на Південному Кавказі, практичною реалізацією якої стала програма Східне партнерство як продовження ЄПС. Програма була запропонована в травні 2009 р. на Празькому саміті ЄС і передбачала тісну співпрацю з 6-ма країнами: Азербайджаном, Грузією, Молдовою, Україною, Білорусією та Вірменією [7]. Основною метою Східного партнерства стало створення необхідних передумов для прискорення політичної асоціації та подальшої економічної інтеграції між Європейським Союзом і цими країнами. Також були запропоновані чотири політичні платформи:

1. Демократія, належне врядування та стабільність;
2. Економічна інтеграція та зближення з політичним курсом ЄС;
3. Енергетична безпека;
4. Контакти між людьми.

На відміну від ЄПС, Східне партнерство має за мету активну взаємодію сторін, проведення регулярних зустрічей з керівництвом країн-учасниць, і представників ЄС, передбачає створення зон вільної торгівлі, послаблення візового режиму з перспективою його скасування. Для програми було передбачено новий механізм фінансування за допомогою Європейського банку реконструкції і розвитку (ЄБРР). Також були запропоновані чотири платформи цінностей: демократія, державне управління та стабільність; економічна інтеграція та наближення до стандартів ЄС; енергетична безпека; контакти між народами [1].

ЄС був одним з основних торгових партнерів Вірменії, її частка становила близько 26% всієї торгівлі. ЄС, як і раніше, є найбільшим експортним ринком Вірменії з часткою 29,6% у загальному обсязі вірменського експорту та 24% у загальному обсязі імпорту (дані за 2015 р.). Європейський Союз імпортує з Вірменії промислові товари, сировину, напої та тютюн. Експорт ЄС до Вірменії включає машини і транспортне обладнання, промислові товари та вироби, хімікати. Узагальнена схема преференцій (GSP) збільшилася з 61 млн євро у 2009 р. до 90 млн євро у 2012 р. Основними пунктами експорту Вірменії до ЄС у відсотковому співвідношенні є: основні метали (78%), текстиль (18%) та продукти харчування (2%) [6].

Ґрунтуючись на спільних зусиллях, спрямованих на розвиток існуючих рамок співробітництва, ЄС та Вірменія наголосили у спільній заяві на саміті Східного партнерства у Вільнюсі (2013 р.) про необхідність перегляду правової основи

двосторонніх відносин. Проте реалізація нової Угоди про асоціацію, яку запропонувало керівництво ЄС у липні 2013 р., що мала замінити чинну Угоду про партнерство та співробітництво, стала неможливою внаслідок несумісних для Вірменії зобов'язань на основі переговорів про її членство у Митному союзі Росії, Білорусі та Казахстану. Скасована нова Угода про асоціацію, яка передбачала створення глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі, мала призвести до зближення з законодавством та стандартами ЄС. Очікувалося, що угода могла призвести до більш ефективного економічного управління, а також здібності Єрвана залучати інвестиції. Це також дозволило б Вірменії проводити незалежну торговельну політику з третіми країнами.

Незважаючи на те, що Угода про асоціацію не була підписана, Вірменії було запропоновано більш сприятливі умови для економічного співробітництва із Європейським Союзом. Відповідно до Загальної схеми преференцій ЄС (2005 р.) для Вірменії була розроблена спеціальна система стимулювання сталого розвитку та ефективного управління – Узагальнена схема преференцій «Плюс» (GSP+). Ця схема пропонувала вірменському експорту вигідний доступ до країн ЄС, оскільки вона передбачала нульову митну ставку на більш ніж 6400 тарифних позицій [6].

Станом на 1 січня 2014 р. Вірменія використовувала Узагальнену схему преференцій «Плюс» (Generalized Scheme of Preferences+), що є однією з односторонніх щедрих схем ЄС, яка надає додаткові тарифні преференції країнам, що розвиваються, які вразливі внаслідок відсутності диверсифікації торгівлі та недостатньої інтеграції в рамках міжнародної торгової системи під час експорту до Європейського Союзу. Схема GSP+ підтримує ці країни у прийнятті на себе зобов'язань виходячи з основних міжнародних конвенцій про права людини та працю, охорону навколишнього середовища, належне управління та їх ефективну реалізацію. Основними імпортними поставками для країн ЄС із Вірменії в рамках GSP+ були: залізо, сталь, кольорові метали, одяг та готові харчові продукти [5].

Проте, 2 січня 2015 р. Вірменія вирішила приєднатися до Євразійського економічного союзу (ЄАЕС) Росії, Білорусії та Казахстану. Незважаючи на рішення Єрвана у вересні 2013 р. не підписувати Угоду про асоціацію з ЄС, включаючи поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі (DCFTA), Вірменія і Європейський Союз продовжили політичний та торговий діалог у тих галузях, де це сумісне з участю Вірменії в ЄАЕС. Унаслідок результатів двосторонніх переговорів можна відзначити успішне завершення спільного дослідження ЄС та Вірменії для майбутньої юридичної угоди, яка має бути сумісною з новими міжнародними зобов'язаннями Вірменії.

12 жовтня 2015 р. Рада ЄС переконала Європейську комісію та Високого представника розпочати переговори щодо нової угоди з Вірменією. 7 грудня 2015 р. розпочалися офіційні переговори щодо Угоди про всеосяжне та розширене партнерство, які успішно завершилися 26 лютого 2017 р. Після цього мають відбутися необхідні процедурні кроки для остаточного прийняття та підписання угоди. Нова угода замінить чинну Угоду про партнерство та співробітництво між ЄС та Вірменією [4].

У питаннях сприяння співпраці в галузі інновацій та конкурентоспроможності переговори щодо участі Вірменії у науково-інноваційній програмі ЄС «Горизонт 2020» були завершені у 2015 р., а у листопаді 2016 р. ця програма була запущена для Вірменії. Програма забезпечує фінансування в галузі досліджень та інновацій.

Підписання угоди щодо участі Вірменії у Європейській програмі конкурентоспроможності для малих та середніх підприємств (МСП) COSME (EU programme for Competitiveness of Enterprises and Small and Medium-sized Enterprises (SMEs)) відбулося у грудні 2015 р. Програма заохочує підприємництво, покращує доступ до фінансування для МСП та підвищує конкурентоспроможність МСП. Вірменія активно бере участь у заходах щодо сприяння економічній інтеграції та зближення свого законодавства з європейським – особливо у галузі розвитку бізнесу. В межах програми «Гармонізації цифрових ринків та цифрової спільноти» Вірменія погодилася координувати роботу мережі EU4Digital: eSkills, яка просуватиме національні стратегії цифрових навичок у країнах-партнерах, зокрема шляхом створення національних коаліцій для цифрових робочих місць [5].

Що стосується спільних освітніх програм, то 700 студентів та співробітників з Вірменії мають вирушити до Європи, а близько 245 європейських студентів та співробітників вирушать до Вірменії в рамках проектів міжнародної кредитної мобільності.

У 2014–2016 рр. стипендії Erasmus+ отримали 13 магістрантів, а Erasmus Mundus – 2 докторанти за допомогою підтримки програм спільного навчання. Вірменія є бенефіціаром проектів щодо створення потенціалу у сфері вищої освіти. Починаючи 2014 р. 22 вірменські університети взяли участь у програмах Tempus, спрямованих на модернізацію вищої освіти шляхом співпраці університетів. Вірменія також бере участь у заходах програми «Жана Моне», спрямованих на підвищення якості викладання та дослідження. У 2014–2016 рр. 1250 учасників з Вірменії взяли участь у молодіжній діяльності Erasmus+. Також 215 млн євро з бюджету (інструменту європейського сусідства) ENI було виділено на 2015–2020 рр. для участі країн, що входять до Східного партнерства в програмі «Еразмус+». За тогочасними оцінками аналітиків, до 2020 р.

«Еразмус+» підтримуватиме близько 20000 осіб, включаючи мобільність студентів та викладацького складу між ЄС та країнами Східного партнерства [5].

Отже, програма Східного партнерства з'явилася як частина Європейської політики сусідства в результаті прагнення ЄС розвивати більш тісні зв'язки зі східними партнерами, в тому числі і з Вірменією. Для досягнення своїх цілей Європейським Союзом було виділено пріоритетні галузі з метою становлення нової парадигми цінностей: безпека, демократія, економіка, енергетика і контакти між людьми. Заклавши нову основу для співробітництва з Вірменією в контексті Східного партнерства, ЄС намагався зміцнити свої позиції на Південному Кавказі, діючи відразу в різних напрямках. Але при цьому необхідно враховувати, що СП сторони розглядали по-різному, внаслідок чого ця програма не змогла повністю задовольняти інтереси ЄС та Вірменії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сообщение Европейской Комиссии для Европейского парламента и Европейского совета. Восточное партнёрство: COM (2008) 823 final of 3.12.2008. URL: http://eeas.europa.eu/eastern/docs/com08_823_ru.pdf.
2. Analysis of European Neighbourhood Policy (ENP Action Plans for South Caucasus: Armenia, Azerbaijan and Georgia. Center for Policy Studies Central European University. URL: <http://surl.li/qvwt>.
3. Communication from the Commission: Wider Europe – Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours COM (2003) 104 final of 11.3.2003. URL: http://eeas.europa.eu/enp/pdf/pdf/com03_104_en.
4. EU and Armenia to start negotiations for a new agreement. URL: <http://surl.li/hmbps>.
5. EU-Armenia relations. URL: <http://surl.li/hmbqf>.
6. EU-Armenia trade picture. URL: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-andregions/countries/armenia/>.
7. Joint Declaration of the Prague Eastern Partnership Summit Prague, 7 May 2009. URL: <http://surl.li/qvxb>.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АНАЛОГІЇ В ЮРИДИЧНІЙ АРГУМЕНТАЦІЇ

Горобець Н. С.

*д-р філософ., викладачка кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Татарінова К. В.

*студентка I курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Вміння відстоювати власну позицію є основою захисту прав та інтересів їх власника. При цьому можуть використовуватись різні способи, одним з яких є аргументація. Вона може здійснюватися в будь-яких сферах людського життя, зокрема в правовій сфері. Така аргументація носить назву юридичної. Для більш точного з'ясування змісту даного терміну необхідно розглянути його теоретичне і практичне розуміння. У теоретичному контексті юридична аргументація містить комплекс знань про ознаки, види, моделі, засоби, прийоми і правила аргументування як інтелектуальної процедури, а у практичному – це одна з основних логічних складових юридичної техніки, що має на меті здійснення правотворчості, правореалізації, правозастосування за певними правилами.

Вивчення природи юридичної аргументації охоплює філософський, теоретичний, емпіричний та аналітичний рівні. Певна концепція раціональності зумовлює теоретичну модель аргументації, а саме: 1) логічну – спрямована на напрацювання універсальних стандартів оцінки того, чи аргументація гарантує, що точка зору, яку відстоюють, є істинною, якщо є правильними засновки; 2) риторичну – виявляє ті властивості юридичного дискурсу, котрі відіграють життєво важливу роль у переконанні аудиторії у прийнятності конкретної точки зору та залежить від контексту аргументації; 3) діалектичну (діалогічну) – передбачає діалектичну процедуру для систематичної перевірки прийнятності різних точок зору, в якій проходить обмін аргументами й критичними відповідями за правилами діалектичної дискусії. У різних формах і видах юридичної діяльності питома вага моделей аргументації буде відрізнятися. Крім того, для них притаманні власне емпірична, аналітична й практична складові [1, с. 40].

Традиційно логіка виокремлює три види опосередкованих умовиводів: дедукцію як достовірний умовивід, індукцію та аналогію як імовірнісні, недемонстративні умовиводи.

Інститут аналогії є одним з найбільш давніх і ефективних механізмів подолання невизначеності в законодавстві і праві, а його значення визначається тим, що аргумент з аналогії має практичну застосовність у правовій аргументації. Міркування за аналогією застосовуються, зокрема, при проведенні правової оцінки, у процесі розслідування, при проведенні криміналістичних експертиз.

Аналогія розширює сферу застосування існуючих норм права і тим самим слугує зміцненню правопорядку, її застосування дозволяє обмежити кількість чинних норм права. Передумовою використання аналогії закону чи аналогії права як засобу подолання правової невизначеності, що знаходиться у сфері правового регулювання, в процесі реалізації права є наявність прогалин у праві. Під ними розуміють дефекти у зовнішньому вияві державної волі та/або її оформленні (неповне/недостатнє використання засобів юридичної техніки) за наявності прогалин і суперечностей в чинному законодавстві і праві [2, с. 24].

Іншою передумовою для застосування аналогії судом є позиція однієї із сторін, яка пред'являється кваліфікованими представниками й піддається критичному аналізу протилежною стороною [3, с. 48]. Вирішення справи за допомогою аналогії передбачає виявлення у порівнюваних відносинах певної кількості подібних та відмінних ознак. Якщо під час правозастосування використовується аналогія права, це означає, що подібні регульовані правом відносин відсутні, а отже немає і об'єкта порівняння [4, с. 73–74]. На відміну від аналогії закону, при застосуванні аналогії права суспільні відносини аналізуються для визначення потреби в їх правовій регламентації та вирішення справи по суті. Правозастосувач має знайти принцип, здатний регулювати суспільні відносини найбільш подібні до відносин, до яких має застосовуватись аналогія. Тобто міркування за аналогією у разі аналогії права застосовується на етапі пошуку необхідного і єдиного принципу, що відрізняється від інших подібних більшістю ознак, охоплених відносин [5].

Якщо ж проаналізувати співвідношення аналогії закону та аналогії права, то можна прийти до висновку, що аналогія закону неможлива без дотримання основних принципів права. Тоді як аналогія права неприпустима, якщо попередньо не було проаналізовано чинне законодавство на предмет наявності врегульованих схожих відносин [3, с. 73–74].

Зазначимо, що аналогія закону і аналогія права має особливості застосування залежно від галузі права, якою регулюються чи мають бути врегульовані суспільні відносини. Так, не допускається аналогія права й аналогія закону у кримінальному праві України, але може застосовуватися у певних межах у сімейному, трудовому, господарському та адміністративному праві [6, с. 140–141].

На практиці аналогія йде від одного обсягу до такого ж обсягу, тобто, наприклад, хід мислення від приватного до приватного – це лише один із можливих видів аналогії; крім цього аналогія може бути представлена як напрямок міркування від одиничного до одиничного, а також від загального до загального. Вирішення конкретного питання за аналогією суворо індивідуальне і не має обов'язкової сили щодо подібних випадків. Тому побоюватися застосування аналогії не слід, оскільки вона не усуває прогалини, а лише

долає їх, не обмежуючи законодавця та інших правозастовців у виборі надалі іншого варіанта регулювання [7]. Н. С. Кузнецова розглядаючи питання про аналогію закону також зазначає, що цей вид аналогії не є процесом правотворення, а індивідуальним способом усунення прогалин в праві, проте науковиця не заперечує такої можливості щодо аналогії права [8, с. 97].

Необхідно також звернути увагу, що аналогія це найменш прискіпливий спосіб отримання висновків, оскільки її можна проводити в разі, якщо порівнювані явища схожі у найістотніших ознаках, а відмінності між ними незначні. Інакше можна отримати вочевидь абсурдний висновок. Саме недостовірний характер аналогії обмежує її використання в процесі доказу, а також при бажанні дозволяє поставити під сумнів результати, отримані шляхом аналогії [6, с. 143]. Такий імовірнісний умовивід у сфері права, необхідно застосовувати обережно, без абсолютизації його висновків. Водночас актуальним залишається питання способів підвищення надійності висновку за аналогією. Підвищити достовірність умовиводу за аналогією можливо через розмежування точної і неточної аналогії [9, с. 109]. Щоб вважати аналогію точною, повинна надаватись додаткова інформація про предмет, певний причинно-наслідковий зв'язок, тоді як неточна аналогія ґрунтується на описі зовнішніх ознак предметів без проникнення в їх сутність.

Зважаючи на вищевикладене ми поділяємо думку Т. М. Карнаух, що «мінусом» застосування аналогії є необхідність високого рівня професіоналізму суддів, оскільки, так би мовити, «середній» суддя вирішує правові питання, керуючись, головним чином, «буквою» закону. І далеко не всі судді готові до аналітичної роботи, яку необхідно вести, застосовуючи норми права за аналогією закону (тим більше – за аналогією права) [10, с. 107].

Таким чином, аналогія в юридичній практиці є не лише способом обґрунтування власної позиції та доведення неспроможності тез опонента, але й способом усунення правової невизначеності. Втім незважаючи на те, що інститут аналогії один з найбільш давніх і ефективних механізмів подолання прогалин в законодавстві і праві застосування аналогії закону та аналогії права супроводжується необхідністю врахування специфіки зазначених видів аналогії та проблем, що при цьому виникають.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кривицький Ю.В. Юридична аргументація: доктринальне розуміння та методологічний потенціал. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2018. № 2 (18). С. 36–45.
2. Шевченко Т.В. Прогалини в законодавстві, способи усунення і подолання. *Право і суспільство*. 2013. № 1. С. 23–26.

3. Фурса С.Я. Академічний курс : підручник. Київ : Вид. С.Я. Фурса; КНТ, 2009. 848 с.
4. Завальнюк С.В. Загальні положення застосування аналогії права згідно чинного цивільного законодавства. *Часопис цивілістики*. 2016. Вип. 16. С. 72–74.
5. Щербина О. Специфіка використання аналогії як способу обґрунтування в юридичній аргументації. *Гілея: науковий вісник*. 2013. № 73. С. 153–155
6. Юркевич О.М., Титов В.Д., Куцепал С.В. та ін. Юридична аргументація. Логічні дослідження : монографія / за заг. ред. О.М. Юркевич. 2-ге вид., переробл. та допов. Харків : «Право», 2015. 336 с.
7. Печений О. Деякі проблеми застосування аналогії в цивільному праві. *Вісник Академії правових наук України*. 2007. № 2 (49). С. 108–119.
8. Кузнецова Н.С. Цивільне право України : підручник в 2-х т. / Бервено С.М., Васильєва А.В., Галянтич М.К. та ін.; за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданника. 3-тє вид., переоб. і допов. Київ : Юрінком-Інтер, 2010. 976 с.
9. Бандурка О.М., Тягло О.В. Юридична логіка : підручник. 2-е вид., переробл. і доповн. Харків : «Золота миля», 2017. 216 с.
10. Карнаух Т.М. Проблеми застосування правової аналогії у цивільному судочинстві України. *Наукові записки НауКМА*. 2010. Т. 103. Юридичні науки. С. 106–109.

НЕДОБРОСОВІСНЕ ВИКОРИСТАННЯ ДОГОВІРНИХ ФОРМ У ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТАХ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Завальна Ж. В.

*д. ю. н., професор, професор кафедри цивільно-правових дисциплін
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

Використання договірної регулювання відносин у війні має доволі довготривалу і насичену історію. Зокрема, сто років тому історичні обставини українська держава вже мала невдалий історичний досвід використання договірної регулювання у вирішенні військового конфлікту між Українською народною республікою і більшовицькою владою. Історичні уроки мають бути вивчені і враховані, щоб не зазнати тих самих поразок сьогодні.

Українська народна республіка укріплюючи свої позиції на міжнародній арені стала однією із сторін мирних переговорів із Державами четверного союзу. Глава делегації Центральної ради закликав конференцію остаточно визначити міжнародне становище Української Національної Республіки (далі -УНР) на підставі поданої ним ноти, в якій повідомлялося про її проголошення абсолютно самостійною, незалежною

державою. Представники Четверного союзу заявили про необмежене визнання київської української делегації, її самостійність та правомочність представляти Українську народну республіку в усіх переговорах, в тому числі і в переговорах із РСФСР».[5]

Українській делегації насамперед було доручено досягти перемир'я із більшовицьким урядом за умови виведення червоної армії з території УНР. Наголошуючи на важливості мирних переговорів у встановленні та застосуванні договірного регулювання відносин, було створено сім комісій за різними напрямками, а саме: політична, військово-морська, фінансова, економічна, комунікаційна, культурна, юридично-редакційна. Під час переговорів безпосередньо обговорювалися питання щодо відведення військ червоної армії за демаркаційну лінію. Питання демаркаційної лінії вирішувалось разом із питанням визначення державних кордонів. Для врегулювання територіального питання було створено спеціальну змішану військову комісію, яка працювала під час проведення мирних переговорів [6].

Підписання мирного договору Українською Державою та РСФСР 12 липня 1918 року відбулося на умовах припинення бойових дій по всій лінії фронту на весь час переговорів. У договорі визначалися умови репатріації для обох держав, відновлення залізничного сполучення, повернення Україні рухомого складу, перегнаного під час відступу, встановлення поштово-телеграфної зв'язку, а також тимчасового товарообміну та ін. Також обидві сторони встановили відкрити біля один одного консульські представництва. Відповідно до цього Україна заснувала два генеральні консульства Української Держави у Москві та Петрограді, та 30 консульських агенцій у різних містах Росії. У свою чергу в Україні були відкриті генеральні консульства у Києві, Харкові, Одесі та консульські агенції у Кам'янці-Подільську, Чернігові, Житомирі та Полтаві. Умовами договору на маршруті Москва – Київ було передбачено відновлення пасажирського залізничного руху, евакуацію українців громадян із Росії в Україну, відновлено телеграфний та поштовий зв'язок. На підставі цього ж договору уряд гетьмана Скоропадського своєю ухвалою відкрив на кордоні з РФ п'ятнадцять митних пунктів. Крім того, на кордоні з РФ було встановлено прикордонні та дозорні пункти [1].

Більшість із зазначених домовленостей послідовно не виконувались більшовицьким урядом. Більш того, більшовицька влада навіть під час переговорів здійснювала дії які, протирічили тим пунктам, які обговорювались на переговорах, як то: бойові дії постійно відновлювались; червона армія постійно порушувала демаркаційну лінію; змінювались вимоги щодо визначення державного кордону; рухомий склад на територію Української держави не повертався; більшовицький уряд перешкоджав евакуації українців із території РСФСР; проводив постійну агітаційну роботу на

територіях підконтрольних Україні [1]. На сам кінець, на середину осені 1918 року, за наполяганням української делегації попередній договір був підписаний. Але військові переваги більшовицької влади досягнуті на основі затягування договірного процесу, відволікання уваги політичного українського керівництва від подій на фронті, дозволила досягти уряду Ульянова-Леніна задоволення своїх інтересів в повній мірі.

Можна зробити висновок, що договірні форми регулювання відносин були використані більшовицьким урядом тільки для затягування часу і накопичення сил. Внутрішнього переконання на виконання договірних положень та визнання суверенітету УНР у більшовицької сторони не було із самого початку, і за мету ставилось затягування часу за для накопичення військової та політичної сили для захоплення влади на території теперішньої України. Механізмом використання переговорів для затягування часу став дипломатичний та політичний обман, коли в переговорному процесі офіційній делегації Української держави заявлялись позитивні наміри і врівноважували інтереси, а фактично більшовицькою владою здійснювались дії, що прямо порушували тільки-но обговорені пункти, за якими було досягнуто згоди.

Даний історичний приклад є показовим, оскільки нинішній уряд РФ є прямим нащадком більшовицької і радянської влади, на чому наголошують вони самі. Продовжуючи більшовицькі традиції, нинішній уряд РФ, застосовує ті ж самі механізми використання договірних процесів і договірного регулювання як і їх політичні пращури. Така послідовність у застосуванні обману та нечесності у договірних відносинах виявляється також вже і в теперішній час. Зокрема, мова йде про Мінські домовленості, які перестали діяти із визнанням РФ невизнаних республік ЛНР і ДНР. Дипломатичні зусилля Нормандської четвірки, Франція та ФРН та Тресторонньої контактної групи та ОБСЄ забезпечили підписання Мінських угод (Протокол від 5 вересня 2014 р., Меморандум від 19 вересня 2014 р. та Комплекс заходів від 12 лютого 2015 р.) [2]. Вони залишалися основою для вирішення конфлікту на Донбасі, хоча і постійно порушувалися РФ [4]. Показовим в плані використання договірного регулювання відносин для затягування конфлікту також є переговорний процес, який був ініційований представниками уряду РФ 28 лютого 2022 року – на самому початку повномасштабного вторгнення в Україну [3].

Таким чином, використання договірних форм для регулювання воєнних конфліктів з боку РФ, як підтверджує історичний досвід є недобросовісним, оскільки сторона не має на меті врегулювати конфлікт через врівноважування інтересів, але використовує переговори для затягування конфлікту і для легітимації фактично захоплених українських територій. Даний приклад показує, що правові форми регулювання відносин можуть

використовуватись недобросовісно і фактично ставати інструментом по суті регулювання відносин заснованого на зловживанні та військовій силі. Дані висновки свідчать про те, що проблема досліджена тільки частково і вимагає подальшого вивчення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мирні переговори між українською державою і РСФРР 1918 року. Протоколи і стенограми пленарних засідань: збірник документів і матеріалів. Київ – Нью-Йорк – Філадельфія, 1999. С. 423.
2. Повний текст документів, ухвалених на переговорах в Мінську. Український тиждень. 12 лютого 2015 року. <https://tyzhden.ua/Politics/129751>.
3. Романенко В. Українська делегація прибула на кордон для переговорів з РФ: у складі - Резніков і Подоляк. Українська правда (укр.). 28 лютого 2022 року. <https://web.archive.org/web/20220308082826/https://www.pravda.com.ua/news/2022/02/28/7326747/>.
4. Російська агресія проти України. Постійне представництво України при ООН в Нью-Йорку. Офіційний сайт: <https://ukraineun.org/ukraine-and-un/russian-aggression/>.
5. Советско-германские отношения от переговоров в Брест-Литовске до подписания Рапальского договора: сборник документов. Москва, 1968. Т. 1.
6. Шкільник М. Україна у боротьбі за державність в 1917-1921 роках: спомини і роздуми. Торонто, 1971. С. 85–99.

РАДЯНСЬКІ УРЯДОВІ ПОСТАНОВИ ПРО РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОЇ ЕЛЕКТРИФІКАЦІЇ 1945-1948 рр.

Король В. М.

*к. і. н., старший викладач кафедри історії ННІ права,
Сумського державного університету;
докторант кафедри новітньої історії України
Запорізького національного університету*

Нестача електроенергії протягом кількох останніх місяців внаслідок ворожих ударів по українській критичній інфраструктурі провокує підвищену увагу вітчизняних дослідників до питань електрифікації в історичній ретроспективі.

Якщо міста України отримали розвинене електрогосподарство ще з початку ХХ ст., то активна електрифікація сільської місцевості відбувалася вже після II Світової війни. Цей процес відбувався в умовах адміністративно-командної системи, він санкціонувався і спрямовувався централізовано, директивним шляхом на найвищому державному рівні.

Ключовим документом, що дав початок і визначив характер заходів з електрифікації села у повоєнний період стала Постанова Раднаркому СРСР від 8 лютого 1945 р. «Про розвиток сільської електрифікації». Зауважимо, що вона з'явилася ще до завершення війни в умовах початкового етапу відбудови зруйнованої економіки.

Вищезгаданий документ затверджував плани проектування, будівництва і вводу в експлуатацію нових малих гідро- та теплоелектростанцій. Зокрема, в першому півріччі 1945 р. в усій країні мали ввести в експлуатацію 52 малих ГЕС і 71 ТЕС, а також розпочати будівництво ще 430 малих ГЕС сумарною потужністю 8,6 тис кВт. Загальний же план проектувальних робіт до кінця 1945 р. налічував 2565 малих ГЕС на 51,3 тис кВт разом [1, с. 224].

В дусі культивованого режимом «казенного ентузіазму» в постанові відразу вказувалися добровільні зустрічні підвищенні зобов'язання кількох областей Російської РФСР і Узбецької РСР з виготовлення електрообладнання, будівництва ГЕС та проведення електрифікації на місцях [1, с. 224-225].

У тексті зацікавленим міністерствам, відомствам і місцевим органам також давалися вказівки технічного характеру. Так, приписувалося використовувати вже існуючі греблі та перепади на малих річках і каналах, поєднувати ГЕС з водяними млинами (очевидно, з метою економії). А ще вказувалися типи обладнання, яке необхідно використовувати: на низьконапірних малих ГЕС – дерев'яні та дерев'яно-металеві гідротурбіни систем Соколова і Котенева, на середньонапірних – металеві турбіни Френсіса. Плани виробництва цього обладнання теж подавалися [1, с. 226].

Було визначено, що електроенергією на селі першочергово повинні забезпечуватися ремонтні підприємства, процеси молотіння і зерноочистки, насоси для зрошення, тваринницькі ферми і побутові потреби сільського населення [1, с. 226].

Приділялася увага і фінансовим аспектам процесу. Встановлювалося, що електроустановки для колгоспів будуються силами і за рахунок коштів самих сільгоспартілей, відтак стають їхньою власністю. На проведення електрифікації було передбачено надання сільгоспкредиту. Проте відразу зазначалося, що розраховувати на допомогу можуть лише колгоспи, які «акуратно виконують свої зобов'язання перед державою». Перспектива не отримати електроенергію мала стати додатковим стимулом для порушників заготівельних планів [1, с. 225-226]. Цікаво, що електроустановки, які обслуговували сільські районні центри, радгоспи, машинно-тракторні станції і майстерні будувалися державним коштом.

Для організаційно-технічного керівництва будівництвом і експлуатацією електроустановок на базі колишньої Контори з електрифікації сільського господарства

Наркомзему СРСР створювалося Головне управління з електрифікації сільського господарства (Головсільелектро) під керівництвом першого заступника наркома землеробства. Головсільелектро мало організувати на місцях свої контори і трести, що тепер безпосередньо мали вести проектування, будівельно-монтажні та ремонтні роботи, експлуатацію електроустановок чи контроль і нагляд за нею.

Держплан СРСР, Наркомат зовнішньої торгівлі та РНК союзних республік мали врахувати виділення і забезпечити постачання значної кількості вітчизняного й імпортного електротехнічного обладнання і апаратури для потреб села: турбін, генераторів, електродвигунів, силових трансформаторів, кабелю, дроту тощо.

У тогочасних типових традиціях соціалістичного змагання окремим пунктом передбачалося моральне заохочення для колективів підприємств і організацій, що забезпечували сільську електрифікацію. Цю роль мали відігравати перехідні червоні прапори, що вручалися передовикам [1, с. 228-229].

29 травня 1948 р. вийшла Постанова Ради Міністрів СРСР «Про розвиток сільської електрифікації на 1948-1950 рр.». Не зважаючи на збереження попередньої лінії і підходів до планового розвитку електрифікації на периферії, її зміст дещо відрізнявся від аналогічної вищезгаданої урядової постанови 1945 р. Зокрема, відмінності полягали в наступному:

- встановлювалися амбітні плани електрифікації 38,5 тис. колгоспів, 3,2 тис. радгоспів, 4,3 тис. МТС, а також кількох сотень дослідних і селекційних станцій; передбачалося сумарне зростання планової потужності за рахунок нових електростанцій на майже 1 млн кВт [2, с. 492];

- чітко вказувалася заборона на будівництво нових колгоспних теплових електростанцій на рідкому паливі; звичайно, це було пов'язано з необхідністю економії нафтопродуктів для автотранспорту, а також з порівняно високою собівартістю електроенергії, виробленої генераторами з двигунами внутрішнього згоряння; ставку зроблено на ГЕС та використання дешевих місцевих видів палива для ТЕС;

- офіційно визначено одним з можливих варіантів електрифікації використання енергії вітру (вітрових електростанцій) [2, с. 493];

- серед розширеного числа позицій, за якими передбачалося першочергове забезпечення електроенергією, зникло постачання струму для побутових потреб населення; тобто влада визначила пріоритети електрифікації, віддавши перевагу виключно виробничим операціям у колгоспах, радгоспах і МТС [2, с. 491];

- офіційно визначено, що з усіх споживачів, яким пощастило отримувати електроенергію від колгоспних електростанцій, обов'язково стягується плата за тарифом, встановленим місцевою сільгоспартіллю [2, с. 500];

- Міністерство трудових резервів мало терміново організувати спеціалізовану підготовку робітничих кадрів для сільської електрифікації; зокрема, в УРСР ця місія покладалася на Зіньківське ремісниче училище № 7; контингент інженерно-технічних працівників цього спрямування формувався випускниками технічних вишів за розподілом по лінії Міністерства вищої освіти СРСР [2, с. 500-501];.

Отже, повоєнні радянські урядові постанови щодо розвитку сільської електрифікації централізовано створювали умови для її здійснення передусім в автономному форматі (у технічному відношенні) для застосування електрики у виробничих процесах на низовому рівні, роблячи ставку на використання відновлювальних джерел енергії та/або місцевих дешевих видів палива.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Постановление Совета Народных Комиссаров СССР, 8 февраля 1945 г. О развитии сельской электрификации // Решения партии и правительства по хозяйственным вопросам. 1917-1967 гг. : сб. док. за 50 лет : в 5 т. Т. 3. 1943-1952 гг. Москва : Политиздат, 1968. С. 224-229.
2. Постановление Совета Министров СССР, 29 мая 1948 р. О плане развития сельской электрификации на 1948-1950 гг. // Решения партии и правительства по хозяйственным вопросам. 1917-1967 гг. : сб. док. за 50 лет : в 5 т. Т. 3. 1943-1952 гг. Москва : Политиздат, 1968. С. 490-502.

ЕЛЕКТРОННІ ВИБОРИ ЯК АЛЬТЕРНАТИВА ТРАДИЦІЙНИМ ТА ДОСВІД ЕСТОНІЇ В ЦЬОМУ ОСЕРЕДКУ БЕЗПОСЕРЕДНЬО

Лелека С. С.

студентка I курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Панкратова В. О.

к.ю.н., доцент кафедри ФЮКП ННІ права

Сумського державного університету

Для країн Європейського Союзу просування інструментів електронної демократії зумовлено рядом факторів. Зокрема процес цифровізації дає можливість розвивати європейську громадську сферу, створюючи єдиний європейський простір для вирішення

проблем, які мають спільний інтерес. Так, удосконалення відповідних цифрових інструментів полегшує проведення широкомасштабних публічних дебатів і вжиття колективних дій на європейському рівні.

Зауважимо, що звернення до інструментів електронної демократії зумовлено й об'єктивними причинами: помітне зниження явки виборців у більшості держав-членів, особливо якщо це стосується виборів до загальноєвропейських інституцій. Так, вибори до Європейського парламенту є одними з найважливіших, оскільки базуються як на самій великій кількості виборців, так і на значенні парламенту та його політики для ЄС. Протягом усіх виборчих циклів до парламенту ЄС, окрім 2019 році явка виборців продовжувала знижуватися, досягнувши рекордно низького рівня в 42,62% у 2014 році. На голосуванні в 2014 році вона становила всього 42,61%. Рекордною на виборах 2019 року (88,47%) явка виявилась у Бельгії, де у день голосування одночасно проходили парламентські та місцеві вибори. Також висока активність виборців була в Люксембурзі, Мальті та Данії. Найпасивнішими виявились виборці Словаччини, Словенії та Чехії [3].

Причини низької явки на виборах до загальноєвропейських інституцій є більш-менш зрозумілими, постає питання про зацікавленість громадян у прийнятті рішень у своїх країнах на державному та місцевих рівнях. У національних виборах по всій Європі явка коливається від дещо більше ніж 50% в деяких країнах до більш ніж 90% в інших [2]. Високий показник в окремих країнах зумовлений обов'язковим голосуванням, наприклад, як в Бельгії та Греції.

Якщо детально вивчати дане питання, то причин неяви на вибори є досить багато, вони мають як об'єктивний так і суб'єктивний характер. Цікавим є питання про те, чи змінило б ситуацію, якщо б паралельно із звичайними відбувались електронні через Інтернет-голосування.

Зауважимо, що в контексті даної статті ми будемо розглядати електронне голосування через мережу Інтернет (Інтернет-голосування), хоча електронне голосування не обмежується лише мережею Інтернет, а й передбачає використання електронних машин.

Цінним в даному аспекті є досвід Естонії, яка є безперечним лідером з розвитку інформаційних технологій у Європі. На сьогодні країні вдалося перевести в онлайн 99% державних послуг для населення. Так експеримент он-лайн-демократії було застосовано в цій країні на місцевих виборах у 2005 році. За два роки таким чином можна було вже обрати парламент країни, при цьому традиційна процедура голосування також була збережена як альтернатива. Під час місцевих виборів 2009 року можливістю Інтернет-голосування скористалися 9,5% громадян, і відсоток виборців, які голосували через Інтернет постійно зростає. Так вже під час парламентських виборів 2011 року показник

складав 24,5% [4, с.19]. У березні 2019 року на виборах до Рійгікогу майже чверть мільйона виборців проголосували електронно, причому e-votes склав 43,8 відсотка всіх голосів. На виборах до Європейського парламенту, що відбулися в травні 2019 року, частка e-голосів досягла 46,7 відсотка. Продовження цієї тенденції означатиме, що на загальних виборах 2023 року більшість голосів будуть подані електронними голосами [5, с.54]. Голосування в Інтернеті передбачено також на місцевих, парламентських та європейських виборах.

Особливість такого голосування полягає в тому, що воно стає в Інтернеті доступним лише перед днем виборів під час періоду дострокового голосування, який зазвичай триває один тиждень. Голосувати виборці можуть за допомогою естонської ID-карти – це державний документ, що посвідчує особу, обов'язковий для громадян Естонії та громадян Європейського Союзу, які постійно проживають в Естонії. цифрові функції ID-картки широко використовуються щодня для доступу до тисяч державних електронних послуг і для надавати юридично обов'язкові цифрові підписи. На початок 2021 року загальна кількість електронних ідентифікацій за допомогою естонської ID-картки та загальна кількість цифрових підписів, наданих жителями Естонії, перевищила 1 мільярд [4, с.21]. Виборці можуть проголосувати в Інтернеті кілька разів протягом цього періоду, і лише останній бюлетень в Інтернеті вважається дійсним для офіційного підрахунку. Також доступні різні варіанти паперових бюлетенів. Виборці можуть достроково проголосувати паперовими бюлетенями [5, с.56]. Незначна частка електронних голосів подається з-за кордону (виборцями, які постійно або тимчасово проживають за кордоном, а також виборцями, які подорожували). Загальна кількість естонських виборців, які постійно проживають за кордоном, становить понад 80 тис. З 2015 року частка e-голосів, поданих за кордоном, становила близько 4–6 відсотків. На виборах до Рійгікогу 2019 року було подано 6,3 відсотка (або понад 15 000 голосів) усіх електронних голосів. за кордоном, зі 143 різних країн. Для порівняння, на тих самих виборах у представництвах Естонії за кордоном і поштою було віддано менше 1400 голосів [1]. Ці цифри ілюструють потенціал електронного голосування для сприяння участі у виборах в епоху міграції та мобільності, пов'язаної з бізнесом, відпочинком і навчанням. Переваги особливо відчутні для невеликої країни зі значною діаспорою, але обмеженою мережею посольств і консульств.

Сьогодні i-Voting одна з найпопулярніших послуг в Естонії, а також одна з візитних карток нашої країни за кордоном. Естонці можуть проголосувати онлайн на муніципальних і національних виборах, а також виборах до Європейського парламенту, використовуючи свою електронну ідентифікаційну картку або SIM-карту Mobile-ID. Система i-Voting базується на тому, що естонська ID-картка вже понад десять років є

офіційним документом для встановлення особи. Більшість країн не мають такої цифрової системи ідентифікації та перевірки. Окрім технологічних рішень, необхідна також законодавча база та політична воля. Цей досвід може бути імплементовано в Україні. У 2019 році Україна та Естонія підписали Меморандум про взаєморозуміння щодо цифрової трансформації. Сфери подальшої співпраці включають три напрямки:

Мобільний та орієнтований на користувача цифровий уряд. Естонія має намір запуснути для своїх громадян бета-версію застосунку, створеного спільно естонським та українським цифровими урядовими агенціями на основі українського додатку «Дія».

Кібербезпека. Підтримка безперервності цифрових державних послуг та їхньої стійкості до кібератак.

Співпраця за напрямом участі України в Єдиному цифровому ринку, в тому числі шляхом взаємного визнання цифрової ідентифікації та підписів, що проводиться в рамках заходів інтеграції України до ЄС.

Естонія залишається єдиною країною у світі, яка використовує цифрову альтернативу голосування з 2005 року, залучаючи до виборчого і політичного процесу молодих людей всередині країни та естонців, які проживають за кордоном.

Такий успіх зумовлений декількома факторами: довірою людей до влади, розвиненою системою захищеності даних та наявністю технологічного фундаменту, який будувався задовго до першої спроби е-голосування.

Досвід Естонії намагаються перейняти інші країни, пропонуючи альтернативний метод віддати свій голос. Поки що це обмежується встановленням спеціальних машин для голосування. Їх використали під час парламентських виборів 2021 року в Болгарії.

Поряд з наявністю численних позитивних рис електронне голосування має й певні загрози та ризики, зокрема через які ряд європейських країн або не наважуються на такий формат виборів, або мають власний негативний досвід. У першу чергу мова йде про інформаційну безпеку виборців. Важливо, щоб голосування було безпечним, надійним та захищеним.

Як особлива форма електронної демократії, електронне голосування може бути запроваджено по всій Європі як альтернатива традиційним практикам голосування, оскільки воно має низку переваг. До таких доцільно віднести те, що під час використання електронного голосування можна мінімізувати витрати на проведення виборів. Також з'являється можливість голосування незалежно від місця знаходження виборця, що є гарантією дотримання виборчого права для виборців, які в день голосування не мають можливості прийти на виборчу дільницю та голосувати за відкріпним посвідченням. Тому мова може йти про збільшення явки на виборах, оскільки проблема в даному напрямку є

значною для ряду країн. Та й сам процес підрахунку голосів є оперативним, що значно скорочує витрати часу, а також виключається фактор помилок, отже, результати мають більш точнішу форму.

Але потрібно наголосити на недоліках означеного виду голосування. Зокрема, багато європейських країн практикували електронні вибори до того часу, поки не стикнулись з проблемою потенційних комп'ютерних збоїв та хакерських атак. Наприклад у 2008 р. і-голосування було призупинене в Нідерландах. Активісти довели, що системи, які використовуються, за певних обставин можуть поставити під загрозу таємницю голосування. Також усі спроби запровадити електронне голосування зупинив у 2009 році Верховний суд Німеччини через неможливість забезпечити відповідний контроль та захист від фальсифікацій. Так, у 2018 році Кабінет Міністрів Литви схвалив законопроект про створення системи онлайн-голосування та направив його на розгляд до парламенту. Таким чином планувалось уникнути проблему низької явки виборців. Але у 2019 році Уряд Литви відмовився від ідеї введення онлайн-голосування на виборах саме через загрози кібератак [6].

Визначальним принципом у виборчому процесі є таємниця волевиявлення. Тому об'єктивним є питання, чи дотримується даний принцип при означеній формі проведення виборів. Адже процедура проходження електронної автентифікації виборця за допомогою цифрового підпису, відбитків пальців тощо, дозволяє ідентифікувати особу конкретного громадянина та визначити, яким чином та за якого кандидата було віддано голос. Тому складність у забезпеченні таємності голосування зберігається.

Отже, електронне голосування передбачає імплементацію новітніх інформаційних технологій до виборчого процесу. Проте саме запровадження технології електронного голосування є неоднозначним. З одного боку, це великий крок у майбутнє, що дасть змогу подолати значну кількість недоліків традиційної моделі голосування, таких як підробка бюлетенів, підкуп комісії, відносно висока вартість проведення виборів, значна тривалість виборчого процесу тощо. Але, з іншого боку, електронне голосування має низку недоліків, до яких можна віднести проблему реалізації, низький рівень комп'ютерної грамотності населення України, відсутність гарантії підвищення рівня активності виборців. Вважаємо, що модель електронного голосування має більше позитивних рис порівняно з традиційними.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ярова А. (2016) Електронні вибори в Естонії: досвід для України. Сутність та перспективи впровадження електронної демократії в Україні. URL: <http://surl.li/hmbxv>.

2. Caarls, S. (2010) E-voting Handbook: Key Steps for Introducing E-voting. Retrieved from <http://www.coe.int/t/dgap/democracy>.
3. Gasser, F. (2019) David vs. Goliath of voter turnout: Why is the participation in EU elections so low? Retrieved from <https://www.eurac.edu/en/blogs/eureka/david-vs-goliath-of-voter-turnout-why-is-the-participation-in-eu-elections-so-low>.
4. Krimmer, R., Duenas-Cid, D., Krivososova, I. (2022) New methodology for calculating cost-efficiency of different ways of voting: Is internet voting cheaper? *Public Money & Management*, 41, 17–26.
5. Ehina, P., Solvaka, M., Willemsen, J. (2022) Internet voting in Estonia 2005–2019: Evidence from eleven elections. *Government Information Quarterly*, 39, 50-62. [In English].
6. Prospects for e-democracy in Europe Study summary (2018). Retrieved from [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/603213/EPRS_STU\(2018\)603213_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/603213/EPRS_STU(2018)603213_EN.pdf).

РОСІЙСЬКИЙ ФАШИЗМ У МАНЬЧЖУРІЇ У 30 – НА ПОЧАТКУ 40-Х РР. ХХ СТ.

Мурашко К.О.

*Студентка IV курсу ОП «Історія» ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Гончаренко А.В.
к.і.н., доцент, доцент кафедри історії
Сумського державного університету*

Російський фашизм став одним із наслідків поразки так званого «білого руху», який так і не досяг мети – розгромити більшовизм. Разом з тим це був один із шляхів продовження боротьби. На хвилі визвольної боротьби група активної молоді на чолі з Олександром Покровським у Харбіні у 20-х рр. ХХ ст. звернулась до ідей італійського фашизму Беніто Муссоліні. Кістяк цієї групи становили юнкери, кадети, молоді офіцери, які пізніше створили Російську фашистську організацію, пережили розкол і реформувались у Російську фашистську партію (РФП) на чолі із Костянтином Родзаєвським, що спирався на японські політичні кола [1].

У К. Родзаєвського був талант до ораторського мистецтва та організації, тому він за досить короткий термін вивів партію на широкий загал. Ідеологія партії – антисемітизм, антикомунізм та антирадянщина. Це все було висвітлено у програмних документах партії, автором яких був К. Родзаєвський – «Монархія та республіка», «Наша зброя», «Форми боротьби» тощо. Також деякі світоглядні позиції були описані у праці «Заповіт російського фашиста» [3].

На 1933 р. одним із завдань ставились підготовка емігрантської молоді та проникнення в Росію задля революції. Головні задачі партії – здійснення загальноросійської революції, повалення діючого режиму в СРСР, встановлення диктатури на зразок фашистської.

У 1933 р. також було визначено основні напрямки роботи:

- «мобілізація активної молоді із зарубіжжя» – малось на увазі створення різноманітних відділів фашистської партії – дитячих, жіночих, молодіжних, тощо;
- «обличчям до Росії» – вивчення всіх аспектів історії та культури СРСР, його повсякдення;
- «хвилі пропаганди до Росії» – переправлення до Росії нелегальної пропагандистської антикомуністичної літератури та активно налаштованої молоді [4].

Заради якнайскорішого втілення цих завдань було внесено зміни до програми і введено новий програмний документ, який би відображав стан внутрішньоросійських народних мас. Для цієї цілі створили спеціальний орган – ідеологічну раду. З 1934 р. діяла вища партійна школа, завдання якої – підготовка вмотивованої молоді і поповнення рядів пропагандистів та агітаторів.

На третьому з'їзді партії у 1935 р. російські фашисти проголосили своєю метою «звільнення Росії від єврейського комунізму за будь-який рахунок». В майбутньому за основу державного ладу було взято вільно вибрані ради, які покладались на об'єднання всього населення в професійні та виробничі союзи.

Восени 1936 р. були спроби організувати ряд терактів у СРСР і для цього були підготовлені диверсійні групи. Кожна друга була знищена радянськими прикордонниками. Одній групі вдалось прорватись і закріпитись за натовпом демонстрантів у м. Чита щоб роздавати агітаційні листівки. НКВС дізнався про це із явним запізненням, тому група повернулася успішно назад.

Були затверджені положення, які стосувались партійного привітання, прапору, гімну, форми, «табелю про ранги». Окрім різних дочірніх організацій було створено «Фонд антикомуністичної боротьби». Головною задачею цього фонду було збирання коштів для здійснення повалення комуністичного режиму в СРСР. Кошти надходили від продажу літератури, а також через реалізацію марок, що було обов'язком кожного члена партії.

К. Родзасвський із соратниками звертав також увагу на національне питання. Він не сприймав «інтернаціоналізм комунізму» і вважав це як «неповагу до росіян і Росії, заперечення існування російського народу». Ним було висунуто поняття «російська

нація» – тобто все населення, яке проживає на теренах Росії, яке має єдину спільну історію та економічні зв'язки.

Партія мала також свої друковані видання – щоденник «Наш шлях», щомісячники «Нація» та «Русь», а також видавала вкладки до газети «Відродження Азії».

Внаслідок загострення відносини з Анастасієм Вонсяцьким, який очолював російську фашистську партію у США, у липні 1937 р. Костянтин Родзаєвський перейменував свою партію на Російський фашистський союз (РФС).

У 1940 р. А. Вонсяцький і К. Родзаєвський заради спільних результатів припинили свої суперечки. Кількість людей, що підтримували партію Родзаєвського, становила близько 20000 осіб, що свідчить про те, що це був досить потужний осередок білоемігрантів, який мав свої представництва у більш ніж 26 країнах світу.

К. Родзаєвський і його прихильники вітали напад Німеччини на СРСР вважаючи, що «звільнення Батьківщини за всяку ціну краще, ніж продовження її полону під ярмом євреїв». Однак становище самих фашистів у Маньчжурії після початку німецько-радянської війни значно погіршилось. Намагаючись уникнути проблем, японська влада посилила контроль над діяльністю РФС. Вона навіть заборонила спеціальний номер «Нашого шляху» від 25 липня 1941 р., який виправдовував напад Третього Рейху на Радянський Союз. Невдовзі на хвилі обурень редакцію газети було перенесено до Шанхаю.

1 липня 1943 р. японська адміністрація без пояснення причин заборонила РФС. Організації союзу були закриті у Маньчжурії, окупованій частині Китаю, Японії. Щоправда, РФС було перейменовано на Союз національно-трудової Росії. З кінця 1943 р. діяльність російської фашистської організації, не отримуючи підтримки японської влади, стала згортатися [2].

Таким чином, Російська фашистська партія Костянтина Родзаєвського у 30 – на початку 40-х рр. ХХ ст. була однією із найбільш масових та організованих фашистських організацій. Російські фашисти, маючи чітку програму дій, продумані партійні документи, які регламентували діяльність організації, конкретні цілі та задачі, що гарантувало підтримку широких мас, аналогічних організацій в багатьох країнах світу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. «Некоторые сохраняли советские паспорта». Здесь родился русский фашизм, а чекисты вырезали казаков и детей. URL: <https://lenta.ru/articles/2018/09/11/foshizd/>.

2. Аблова Н. Российская фашистская партия в Маньчжурии. *Белорусский журнал международного права и международных отношений*. 1999. № 2. URL: <http://evolutio.info/ru/journal-menu/1999-2/1999-2-ablova>
3. Родзаевский К. Завещание русского фашиста. Москва: ФЭРИ-В, 2001. 512 с.
4. Российская фашистская партия. URL: <http://surl.li/hmbzj>.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЛОБІЗМУ

Поліщук Д. В.

студентка 1 курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Стогова О. В.

к. політ. н., доцент, доцент кафедри ФЮКП ННІ права

Сумського державного університету

Лобіювання є аспектом процесу формування державної політики в усіх демократичних країнах і не є корумпованою за своєю суттю практикою. Загалом, лобіювання відбувається, коли групи інтересів звертаються до державних службовців у спробі вплинути на рішення органів державної влади. Лобісти можуть захищати корпоративні інтереси або піднімати питання, що становлять суспільний інтерес [1, с. 890].

Лобіювання може просувати політичні права та покращувати процес прийняття державних рішень. Законні практики лобіювання сприяють демократичній участі та транслюють експертні знання урядовцям [1, с. 890].

Загальноприйнятого визначення лобізму не існує. Наприклад, Франк Р. Баумгартнер і Бет Л. Ліч визначають лобіювання як «зусилля вплинути на політичний процес», тоді як А. Дж. Ноунес стверджує, що «лобіювання — це зусилля, спрямоване на вплив на те, що робить уряд» [2, с. 15]. Також термін «лобіювання» можна розуміти як просування конкретних інтересів шляхом спілкування з державним службовцем у рамках структурованої та організованої дії, спрямованої на вплив на прийняття публічних рішень [2, с. 15].

Уперше лобізм був нормативно врегульований у Сполучених Штатах, де він регулюється федеральним законом з 1946 року. У багатьох країнах світу діяльність лобістів є законною, і вони відіграють важливу роль у виробленні публічної політики [3].

Проте не можна стверджувати, що лобіювання регулюється законом у всіх країнах. Зарубіжні країни за рівнем регулювання лобістської діяльності можна умовно поділити на чотири групи. Перша група країн характеризується наявністю законодавчих положень про

лобіювання (наприклад, США, Канада, Японія)[3]. У другій групі країн існують закони, які регулюють лише певні аспекти лобіювання (наприклад, Етичний кодекс лобістів у Франції чи Положення про реєстрацію профспілок та їхніх представників у Бундестазі ФРН). В Австрії, Франції, Голландії створені навіть структури з особливим статусом – «соціально-економічні ради», які мають чітко юридичний статус і виконують роль своєрідного «лобістського парламенту». Вони також можуть діяти як консультативні та дорадчі органи та можуть мати вирішальний голос у законодавчих процесах [3].

До третьої групи належать країни, які не мають відповідних законів і нормативних актів, але активно обговорюють законопроекти (наприклад, Італія, Швеція, Польща, Казахстан та деякі інші країни активно обговорюють це питання) [3].

У четвертій групі країн, включно з Україною, нормування лобізму не привернуло уваги суспільства та політиків. Хоча в Україні було багато спроб формування правового механізму лобістської діяльності та правового забезпечення.

Так, у період 1999-2003 років було підготовлено чотири проекти законів, три з яких були внесені до Верховної Ради: «Про лобіювання в Україні», «Про правовий статус груп, об'єднаних спільними інтересами (лобістських) груп у Верховній Раді України», «Про діяльність лобістів у Верховній Раді України» та «Про регулювання лобістської діяльності в органах державної влади». Проте жодна з ініціатив не була підтримана ВРУ [3].

Щодо правового регулювання лобізму, то на сьогодні виділяють дві моделі: англосаксонську та континентальну [4].

Англосаксонська модель, на прикладі США та Канади, передбачає національну реєстрацію лобістських організацій і встановлює допустимі рамки для діяльності так званих «груп інтересів» [4].

Континентальна модель (Німеччина, Італія) передбачає, що «групи інтересів» можуть впливати на національні органи влади шляхом офіційної участі в роботі консультативних структур, створених спеціально для цих органів [4].

Крім того, правове регулювання лобіювання відбувається не лише через закони про лобіювання, а й через інші акти законодавства, які так чи інакше впливають на лобіювання (наприклад, закони про державну службу; закони, що регулюють діяльність органів державної влади тощо).

Основною метою правового регулювання є забезпечення прозорості лобіювання, що у свою чергу гарантує легітимність лобіювання.

Прозорість має дозволити громадськості контролювати контакти та спілкування між лобістами та державними службовцями та їхню участь у процесі прийняття державних рішень. У результаті має бути можливість чітко визначити всі інтереси, які

впливають на результат процесу. Прозорість не тільки підвищує реакцію державних службовців на вимоги громадськості, але й допомагає запобігати неправомірній поведінці та боротися з корупцією. Однією з головних непрямих переваг прозорості є підвищення якості життя громадян та рівний доступ до процесів прийняття державних рішень. Чим більш громадяни залучені до процесу прийняття рішень, тим більша ймовірність, що вони вважатимуть державні інституції легітимними [2, с. 20].

Ефективність режиму регулювання лобіювання вимагає, щоб зацікавлені сторони усвідомлювали відповідальність і зобов'язання, а механізми примусу були об'єктивними та надійними.

Наприклад, американський плюралізм створив унікальну спільноту груп громадянського суспільства, які спостерігають за лобістською діяльністю в цілому та в конкретних сферах політики. Ці групи сприяють підвищенню компетентності та розумінню правил лобіювання. Подібні групи існують у Канаді та ЄС, однак у цих юрисдикціях уряд несе більшу відповідальність за проведення освітніх та просвітницьких ініціатив [1, с. 939].

Проте все ж лобіювання залишається важливою складовою демократії і, безсумнівно, продовжуватиме діяти як механізм впливу громадян на прийняття політичних рішень державними службовцями та урядами для реалізації інтересів різних груп населення.

Для забезпечення громадської легітимності рішень, прийнятих органами публічної влади і сприянню принципам належного управління, правове регулювання лобізму повинно мати чітко визначене застосування та стандарти збору та розкриття інформації, які заохочують дотримання, і повинно гармонійно інтегруватися в більш широкий нормативно-правовий режим [1, с. 940].

Загалом правове регулювання лобізму можна вважати доцільним – усе це слід враховувати при прийнятті відповідного законодавства про лобізм та ідентифікації його ролі в законодавчому процесі, а також органах виконавчої і законодавчої влади [4].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Regulation of lobbying. *global corruption: law, theory and practice*. 2018. Chapter. 10.
2. Recommendation and explanatory memorandum. *Legal regulation of lobbying activities in the context of public decision making*. 2017. No. 2.

3. Законодавче регулювання лобізму в Україні: у чому загроза для громадянського суспільства? – Мережа UPLAN. *Мережа UPLAN*. URL: <http://surl.li/hmcbe> (дата звернення: 01.04.2023).
4. Моделі правового регулювання лобізму. *Studies*. URL: <https://studies.in.ua/teorija-lobijuvannja/4493-model-pravovogo-regulyuvannya-lobzmu.html> (дата звернення: 01.04.2023).

ПРИРОДА ТА ОЗНАКИ ПРАВА ЯК ОСНОВНОГО РЕГУЛЯТОРА СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Старинський М. В.

д. ю. н., професор,

*професор кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Однією з найбільш актуальних проблем сучасної теорії права є дослідження дії норм права як основної форми його реальної об'єктивації. Це пояснюється тим, що право, як основний регулятор суспільних відносин є чи не єдиним найбільш ефективним засобом впливу на суспільні відносини які постійно виникають, змінюються і припиняються. Разом з цим варто вказати на надзвичайну складність дослідження цієї проблематики, оскільки з одного боку існує велике різноманіття правових процесів, що врегульовуються нормами права, а з іншого – є невизначеність тих рушійних сил які викликають ці правові процеси. З нашої точки зору для того щоб з'ясувати основні особливості дії права слід звернути увагу на його природу, що в подальшому, дасть можливість виявити сутнісні елементи ефективності дії норм права.

Ми також усвідомлюємо той факт що проблема з'ясування природи та сутності права є однією з найбільш актуальних проблем теорії та філософії права і в той же час вона не може бути остаточно вирішена. Це пояснюється постійним розвитком суспільства і кожне покоління людей на певному історичному етапі свого розвитку має своє уявлення про право. Разом з тим, ми можемо, використовуючи накопичені знання, спробувати виявити суттєві особливості цього явища.

Враховуючи те, що проблематика природи та ознак права є надзвичайно широкою, в рамках даної розвідки ми коротко торкнемось цих питань, висловивши свою позицію.

Питання природи права цікавило людство з самого його виникнення. Ця цікавість знайшла своє вираження у великій кількості наукових і філософських робіт про право. Як результат, на сьогодні сформувалось декілька підходів до пояснення природи та сутності права, що знайшло своє відображення в типах праворозуміння. На сьогодні можна виділити такі типи праворозуміння як: нормативізм, прагматично-утилітарні теорії права,

аксіологічні теорії права (в тому числі теорія природного права, теорія природних прав людини, ліберальна теорія і т.д.), ідеологічні теорії (теорія класової боротьби, теорія соціальної солідарності та ін.).

Очевидно є те, що кожен з зазначених підходів пов'язаний з певним одним або декількома соціальними процесами, що в подальшому, під впливом правових норм, трансформуються в правові процеси. Зокрема для застосування права очевидно домінуючим буде нормативний тип праворозуміння, що заснований на ототожненні права і закону. Якщо поглянути на процеси реалізації права то тут вже на перший план висуваються утилітарні фактори: наскільки діюче право відображає і захищає інтереси суб'єктів права. Як результат, для побудови теорії права в якості праворозуміння беруться телеологічний чи утилітарний підхід (підхід «юридичних інтересів»).

Що ж стосується безпосередньо процесу правового регулювання суспільних відносин та ефективності дії норм права, варто вказати на те, що в основі його вивчення можуть лежати різні типи праворозуміння. При цьому, в практичному плані, праворозуміння суб'єкта правозастосування може суттєво відрізнитись від праворозуміння суб'єкта правотворчості і суб'єкта реалізації права. В результаті цього можуть спостерігатись такі явища як «правові когнітивні конфлікти».

Така ситуація є характерна для сучасного правозастосування і її причиною є недостатня чіткість в розумінні природи та сутності права як регулятора суспільних відносин.

Враховуючи те, що нашим завданням є коротке окреслення нашого розуміння природи права ми пунктирно окреслимо основні його ознаки, що з нашої точки зору, дасть можливість усвідомити ті рушійні сили які впливають на реалізацію норм права як форми його об'єктивації.

З філософії нам відомо, що наш універсум в своїй основі розпадається на два універсуми: універсум суцього, тобто того що є та універсум належного, тобто того що має бути. Логіко-структурний аналіз показує, що право слід розглядати як інструмент зв'язку між універсумом суцього і універсумом належного, оскільки з одного боку воно існує незалежно від відношення до нього членів суспільства, а з іншого – окреслює бажану для суб'єкта регулювання модель поведінки.

При цьому, якщо характеризувати право і правове регулювання через філософську категорію модусу, яких як відомо у філософії виділяють чотири – норма, ціль, цінність, ідеал, то для права є характерним те, що воно регулює суспільні відносини за допомогою норм. Як результат право характеризується нормативністю.

З філософії та природознавства ми знаємо, що існує три стани буття (його модуси): речовина, енергія та інформація. Як свідчить логічний аналіз норма являє собою інформацію. При цьому якщо враховувати те, що ми говоримо про норму права, ця інформація є інформацією про право. Також у цьому зв'язку виникає питання про те, якою за якістю є ця інформація: це інформація про суще чи інформація про належне? Враховуючи те, що право здійснює регулювання суспільних відносин, а регулювання є усунення розбіжностей між сущим і повинним, ми можемо говорити про те, що в нормах права має міститись інформація про повинний стан соціального життя.

Таким чином, враховуючи вище викладене ми можемо говорити про інформаційну природу права, а його ознаками є те, що: а) його призначенням є регулювання суспільних відносин, б) воно має нормативний характер; в) воно має інформаційну природу.

Виділені висновки є проміжними, але в той же час дають певне підґрунтя для продовження розвитку вчення про природу та сутність права як основного соціального регулятора.

СЕКЦІЯ 2

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

АДВОКАТСЬКА ТАЄМНИЦЯ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ОСНОВА ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА

Горіченко С. О.

студентка II курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Теліженко Л. В.

д. філос. н., доцент, доцент кафедри ФЮКП ННІ права

Сумського державного університету

Адвокат є особою, до якої звертаються громадяни за допомогою про захист прав, свобод та інтересів. Він представляє законні інтереси підзахисного і на суді. Тобто, адвокат – це юрист, який здійснює правовий захист, представляє інтереси свого клієнта та надає правову допомогу.

З огляду на таку специфіку професії адвоката клієнт розповідає йому інформацію про себе, яка має приватний характер. Зрозуміло, що він не хоче, щоб конфіденційна інформація була розголошена адвокатом. Тому «адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів» [1, ст. 4]. Вимоги щодо принципу конфіденційності діяльності адвоката розкриваються в статті 10 Правил адвокатської етики. Зокрема, Правила встановлюють, що дотримання принципу конфіденційності є необхідною і важливою передумовою довірчих відносин між адвокатом і клієнтом, без яких неможливе належне надання правової допомоги [2, с. 405].

Як вважають Мисловий В. А. й Басараб Н. С., в узагальненому вигляді правило конфіденційності можна сформулювати таким чином: адвокат повинен зберігати всю інформацію, яка стала йому відома із перших моментів спілкування із клієнтом, інформацію, що стосується обставин і фактів, повідомлених клієнтом або таких, що стали відомі адвокату у зв'язку із виконанням доручення, а також сам факт звернення до нього клієнта, і не повинен розголошувати таку інформацію без згоди клієнта, а також, якщо це буде потрібно на підставі закону [3, с. 156].

Принцип конфіденційності адвокатської діяльності реалізовується через інститут адвокатської таємниці, яка має як юридичний, так і етичний характер [4, с. 94]. У чинному законодавстві, а саме в Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» зазначено, що адвокатською таємницею є будь-яка інформація, що стала відома адвокату,

помічнику адвоката, стажисту адвоката, особі, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, про клієнта, а також питання, з яких клієнт (особа, якій відмовлено в укладенні договору про надання правової допомоги з передбачених цим Законом підстав) звертався до адвоката, адвокатського бюро, адвокатського об'єднання, зміст порад, консультацій, роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформація, що зберігається на електронних носіях, та інші документи і відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності [1, ст. 22].

Цікавою щодо адвокатської таємниці є думка Р. О. Теліженко, який вважає, що вона є близькою до нотаріальної, медичної, а також таємниці сповіді [4, с. 405]. Усі ці види таємниці мають однаковий суспільний характер, але різний юридичний зміст. Особливим видом таємниці є лише державна, яка має окремий статус. Поняття конфіденційності співвідноситься з поняттям таємниці: конфіденційна інформація за певних процесуальних обставин може бути розкритою (зняття статусу конфіденційності інформації, допиту адвоката), а таємниця, чи то адвокатська, чи то таємниця сповіді, залишаються таємними безстроково – як абсолютні поняття [4, с. 405].

Забезпечення та гарантування збереження адвокатської таємниці визначені в чинному законодавстві. Відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», обов'язок зберігати адвокатську таємницю поширюється на адвоката, його помічника, стажиста та осіб, які перебувають у трудових відносинах з адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням, а також на особу, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю [1, ст. 22].

Якщо аналізувати інші нормативно-правові акти, то наприклад, в чинному кримінальному законодавстві існує певний правовий пробіл щодо цього. Так, Кримінальний кодекс України передбачає кримінальну відповідальність за розголошення професійної таємниці, зокрема лікарем (ст. 145 КК України), працівником за розголошення комерційної чи банківської таємниці (ст. 232 КК України). Що стосується адвокатської таємниці, то чинне законодавство передбачає лише дисциплінарну відповідальність у разі порушення самим адвокатом принципу конфіденційності. У той же час ст. 397 КК України хоча і встановлює покарання за вчинення в будь-якій формі перешкод до здійснення правомірної діяльності захисника чи представника особи з надання правової допомоги або порушення встановлених законом гарантій їх діяльності та професійної таємниці, проте адвокат не є суб'єктом складу цього злочину. КК України взагалі не передбачає відповідальність адвоката за порушення принципу конфіденційності адвокатської діяльності та розголошення адвокатської таємниці. Дивно, що суб'єкт (адвокат), який найбільше покликаний захищати адвокатську таємницю, має до неї

абсолютний доступ несе значно меншу відповідальність у порівнянні з іншими суб'єктами вказаних правовідносин [6, с. 95].

Особливий інтерес викликає ситуація, коли під час надання консультацій, розмов із клієнтом адвокату може стати відома інформація про один із підвидів кримінального правопорушення – злочин, що готується. Проблемним є питання, як у такому випадку може діяти адвокат, адже, з одного боку, така інформація є адвокатською таємницею, а, з іншого, вона загрожує законним правам та інтересам громадян, держави. Обов'язок адвоката як громадянина у такому випадку – повідомити правоохоронним органам про злочин, що готується; обов'язок адвоката як професіонала – зберегти адвокатську таємницю. У такому випадку розголошення відомостей клієнта буде набагато меншою шкодою, аніж шкода, яка буде заподіяна внаслідок учинення діяння, що готується [3, с. 157].

Проаналізувавши чинне законодавство, Р. О. Теліженко дійшов висновку, що на сьогоднішній день питання забезпечення адвокатської таємниці недостатньо захищене, це пов'язано насамперед з невиконанням чи неналежним виконанням прямих вказівок закону, як з боку силових відомств щодо адвоката (захисника), так і навпаки, щодо розголошення таємниці та інших неправомірних дій з боку адвоката і інших прирівняних до нього за статусом суб'єктів [2, с. 406].

Підсумовуючи можна зазначити, що конфіденційність є одним із основних принципів здійснення адвокатської діяльності, що має характер професійної таємниці. Клієнт, розповідаючи адвокату інформацію про себе, повинен бути впевненим, що його захисник буде тримати цю інформацію в таємниці. На жаль, норми, в яких визначається відповідальність за розголошення адвокатської таємниці, мають значні пробіли і потребують вдосконалення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI : станом на 16 лип. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> (дата звернення: 24.12.2022).
2. Правила адвокатської етики. URL: <http://surl.li/gsqwu> (дата звернення: 01.05.2023).
3. Мисливий В. А., Басараб Н. С. Адвокатська таємниця: теорія та практика. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Т. 4, № 24. С. 156–157.
4. Теліженко Р. О. Інформація, що становить адвокатську таємницю. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 4. С. 401–408.

5. Северин К. М. Принцип конфіденційності адвокатської діяльності. *Тенденції та пріоритети реформування законодавства України*. 2015. С. 93–96.
6. Волошина Л. Розголошення адвокатської таємниці як підстава юридичної відповідальності адвоката. *Підприємство, господарство і право*. 2016. № 6. С. 211–215.

ДО ПИТАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Капелько П. О.

студент I курсу факультету прокуратури

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Науковий керівник: Павишук К. О.

к.ю.н., доцентка, доцентка кафедри конституційного права України

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Європейська інтеграція є ключовою ціллю зовнішньополітичної стратегії незалежної України. Вона має на меті забезпечення сталого економічного та соціального розвитку держави, покращення життєвого рівня громадян та забезпечення національної безпеки. Для отримання статусу члена Європейського Союзу (надалі – ЄС) Україні необхідно провести низку реформ, адаптувати законодавство відповідно до європейських критеріїв та забезпечити практичну реалізацію змін. Такі вимоги стосуються різних сфер, зокрема з вдосконаленням законодавства про національні меншини.

Україна, як і більшість країн світу, має національні меншини, які становлять певну частину населення зі своєю власною культурою, мовою, історією та ідентичністю. В Україні проживають представники більш ніж 100 національностей. Найчисельніші з них: росіяни, євреї, білоруси, кримські татари, угорці, поляки, румуни, болгары, молдавани, вірмени, греки, роми та ін. Питання політики щодо національних меншин постало перед Україною одразу після здобуття незалежності. Упродовж 1945–1991 рр. змінювалися окремі підходи радянської влади до «розв’язання національного питання». Однак усі вони залишалися в межах незмінного політичного імперативу: формування «нової історичної спільності – радянського народу» і розмивання самобутності та російськомовної акультурації етнічно відмінних складових загалу населення країни [3, с. 493]. Розпад Радянського Союзу різко послабив тиск державної влади на етнічні меншини в різних державах, що сприяло розгортанню міжетнічних конфліктів в Нагорному Карабасі, Осетії, Абхазії та Чечні. Щоб не допустити подібного, Україна обрала шлях гармонійного розвитку, що базується на міжетнічній співпраці.

Національну законодавчу базу в питаннях національних меншин в різний час становили: Декларація про державний суверенітет України (1990 р.), Акт проголошення незалежності України (1991 р.), Декларація прав національностей України (1991 р.), Конституція України (1996 р.), Закони України «Про національні меншини в Україні» (1992 р.), «Про культуру» (2010 р.), «Про засади державної мовної політики» (2012 р.), «Про освіту» (2017 р.), «Про корінні народи України» (2021 р.). Згідно зі ст. 9 Основного Закону до національного законодавства також належать Рамкова конвенція про захист національних меншин (ратифікована 1997 р.) та Європейська хартія регіональних мов або мов меншин (ратифікована 1999 р., повторно – 2003 р.). А з 1 липня 2023 набуває чинності Закон України «Про національні меншини (спільноти) України», який має ознаки рамкового та чітко не закріплює механізми реалізації національними меншинами належних їм прав.

Правовий статус національних меншин надає їм право на: самоідентифікацію, традиційне ім'я, використання мови національної меншини та навчання рідною мовою чи її вивчення у школі, розвиток національної культури, використання традиційної символіки, одягу, відзначення національних свят, сповідування традиційної релігії та будь-яку іншу законну діяльність.

Представники різних етнічних спільнот є активними учасниками політичного життя в Україні. Підтвердженням того є перемога на місцевих виборах 2020 р. в Закарпатті політичної сили «“КМКС” Партія угорців України». Представники Меджлісу кримськотатарського народу в різні роки були учасниками виборів різних рівнів у складі політичних партій «Наша Україна», «Європейська солідарність» (раніше – «Солідарність», Блок Петра Порошенка). Також в різні роки представники національних меншин були включені до виборчих списків ВО «Батьківщина», Партії Регіонів, НУНС, Народного Руху [1, с. 226], Опозиційного Блоку, ОПЗЖ та ін.

На жаль, в політичному житті антисемітизм досі в тих чи інших проявах присутній як фактор виборчих змагань [3, с. 551]. Через єврейське походження політики нерідко ставали об'єктами медійних провокацій. Особливо активно велася кампанія з елементами антисемітизму проти І. Коломойського, А. Яценюка, В. Гройсмана, В. Зеленського та ін.

Невіддільним елементом суспільного життя та громадянського суспільства в Україні є етнічні організації. Вони мають на меті захист прав представників національних меншин, розвиток їх національної культури. Такими є: Єврейський Конгрес, Румунська спільнота України, Спілка вірмен України тощо. Виходили та/чи продовжують виходити періодичні видання: «Роден край», «Конкордія», «Арагац» та ін. А діячі культури, які є представниками національних меншин користуються неабиякою популярністю.

Проблемним постає питання нацменшин, зокрема через питання шкільної освіти. За статистичними даними у 1991 р. викладання українською мовою провадилося лише в 49,3% шкіл, у 1998 – у 65 %, у 2004 – у 75 %, у 2009 – у 84,4 % [2, с. 115-117]. Станом на 2022 р. у 95,9 % шкіл викладання ведеться українською мовою, 3 % - змішано з мовою нацменшин, 1,1 % - мовою нацменшин.

Внесення змін Закону Україну «Про освіту», які дозволяють національним меншинам отримувати рідною мовою лише початкову освіту (1-4 класи), а корінним народам – загальну середню освіту (1-9 класи). Корінними народами вважаються кримські татари, караїми та кримчаки. Через це невдоволена Угорщина погрожує перешкоджанням вступу України до ЄС, адже відсутність чітко прописаних умов набуття членства дозволяє хоча б одній державі-члену загальмувати процес вступу будь-якої іншої (наприклад, Франція загальмувала вступу Великобританії більш ніж на 10 років).

Зачіпаючи питання освіти для нацменшин слід зазначити про щорічне проведення Всеукраїнських учнівських олімпіад з івриту, болгарської, молдовської, польської, новогрецької, угорської та російської мов, попри те, що Положенням [4] з перерахованих передбачено проведення олімпіад лише з російської мови.

Окремою сторінкою в питанні національної політики є Закон України «Про засади державної мовної політики» (2012 р.), більш відомий як «Ківалова-Колесніченка», який у 2018 р. Конституційний Суд України визнав таким, що не відповідає Конституції. За цим Законом значно розширювалися межі використання мови нацменшин на території з переважним проживанням їх представників. Таке рішення публічно підтримали Угорщина та Росія, а парламентська опозиція Перипетії з цим законом почалися після Революції Гідності, коли Верховна Рада України скасувала його у 2014 р. Це викликало миттєву негативну реакцію Верховного комісара у справах національних меншин ОБСЄ [5], а новобраний президент П. Порошенко публічно визнав таке рішення ВРУ помилковим, через що статус згаданого Закону залишався невизначеним до 2018 р.

Через військову агресію Росії проти України питання нацменшин неабияк загострилося. Медійний простір переповнюють повідомлення, що на окупованих РФ територіях національні меншини зазнають утисків. Забороняється вивчення в школі та публічне використання мов національних меншин. Це стосується народів, що проживають на окупованій частині Херсонської, Запорізької, Донецької та Луганської областей та в анексованому Криму.

Станом на 2023 р. Україна напрацьовує наступну національну модель. Українська мова визнається єдиною мовою в усіх сферах державної діяльності. Національні меншини мають право вивчати рідну мову як окремий предмет або на рівні молодших класів та

дбати про збереження культурної ідентичності. Практично ж нацменшини не завжди дотримуються мовного законодавства та максимально використовують рідну мову. Що стосується російського етнічного населення, то через вторгнення РФ в Україну прояви всього російського сприймаються суспільством відверто вороже. Самоідентифікація представників російської національної меншини може стати підставою для дискримінації.

Підсумовуючи слід зазначити наступне. Національні меншини в незалежній Україні отримали свободу власного розвитку; упродовж 1990-х – 2010-х рр. національні меншини мали змоги отримувати повну загальну середню освіту рідною мовою; станом на 2023 р. мовою всіх комунікацій є українська, нацменшинам дозволяються вивчати в школі рідну мову як окремий предмет; у вирі євроінтеграційних процесів діяльність української влади спрямована на врегулювання етнічних питань, відповідно до вимог ЄС.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ларченко М. Політичне представництво партій етнічних меншин: проблема та перспективи (український та європейський досвід). Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2017. Випуск 12. С. 222–228.
2. Мельник Світлана, Черничко Степан Етнічне та мовне розмаїття України. Аналітичний огляд ситуації. Монографія. Ужгород: ПоліПрінт, 2010. 164 с.
3. Національні меншини України в політичних процесах ХХ – ХХІ століть: стан і проблеми дослідження / авт. кол.: Котигоренко В. О. (керівник), Калакура О. Я., Ковач Л. Л., Коцур В. В., Кочан Н. І., Ляшенко О. О., Ніколаєць Ю. О., Новородовський В. В., Панчук М. І. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. 624 с.
4. Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади, турніри, конкурси з навчальних предметів, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт, олімпіади зі спеціальних дисциплін та конкурси фахової майстерності. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1318-11#Text> (дата звернення 04.05.2023 р.)
5. Restraint, responsibility and dialogue needed in Ukraine, including Crimea, says OSCE High Commissioner on National Minorities. URL: <https://www.osce.org/hcnm/115643>.

Е-КОНСУЛЬТАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДСЬКОСТІ ТА ВЛАДИ

Панкратова В. О.

*к.ю.н., доцент, старший викладач кафедри ФЮКП ННІ права
Сумського державного університету*

Відповідно до Концепції розвитку електронної демократії в Україні інструменти електронної демократії – це засоби для забезпечення формування та реалізації державної політики, розвитку самоврядування шляхом використання інформаційно-комунікаційних технологій в демократичних процесах [1].

Найбільш поширеними інструментами електронної демократії, що застосовуються сьогодні в Україні як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні, є електронні консультації, електронні петиції, електронні звернення, бюджети участі (громадські бюджети). Також створені ресурси для оприлюднення наборів даних у формі відкритих даних, у тому числі з використанням електронних платформ, наприклад «Громадянське суспільство і влада», «Розумне місто» чи «Єдина система місцевих петицій», які поєднують у собі кілька електронних інструментів участі [2, 11].

Електронні консультації - форма публічних консультацій, що передбачає, зокрема, оприлюднення проєктів актів органів державної влади або питань, що потребують вирішення, для отримання пропозицій та зауважень [3, 41].

Ще у 2017 році до Верховної Ради було подано Проект Закону «Про публічні консультації», який мав встановити загальні стандарти проведення державними органами та органами місцевого самоврядування публічних консультацій з метою участі громадськості та інших заінтересованих осіб у процесі формування державної, регіональної політики. Після розгляду Комітетом з питань державного будівництва, регіональної політики та місцевого самоврядування проєкт відправлено на доопрацювання суб'єкту законодавчої ініціативи. На даний час відносини у сфері публічних консультацій, зокрема і в онлайн форматі не врегульована на законодавчому рівні [4, 7].

На сьогодні діє Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 року № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» [5], яка зобов'язує органи виконавчої влади проводити консультації з громадськістю з питань, що стосуються суспільно-економічного розвитку держави, реалізації та захисту прав і свобод громадян, задоволення їх політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів.

Електронні консультації спрямовані на залучення органами влади звичайних громадян до участі в розробці та - що найважливіше - у прийнятті політичних рішень шляхом надання власних пропозицій і «зворотного зв'язку» через використання

спеціально створених для цього онлайнплатформ або ж через офіційні веб-сайти чи сторінки органів влади в соціальних мережах. Загалом основною функцією електронних консультацій є інформування уряду й окремих державних інституцій щодо думок громадян та організованого громадянського суспільства про конкретні питання або пропозиції стратегічних напрямів діяльності, а також щодо дій або рішень, яким вони надають перевагу чи які пропонують.

Відповідно до Плану заходів «Відкритий парламент» за підтримки Програми USAID РАДА та за ініціативи Управління комп'ютеризованих систем Апарату Верховної Ради України було розроблено «Портал громадського обговорення законопроектів» – один із ресурсів веб-порталу Верховної Ради України, мета якого – залучити громадян до законодавчого процесу через ознайомлення, коментування та висловлення зауважень і пропозицій до законопроектів, запропонованих для обговорення в онлайн-режимі [6]. Під час дії воєнного стану портал працює та дозволяє громадськості брати участь у обговоренні законопроектів.

На сайті Кабінету Міністрів України є розділ «Для громадськості», який серед підрозділів має «Консультації з громадськістю», де розміщено посилання на сайти усіх міністерств, інших органів державної виконавчої влади, обласних державних адміністрацій, на яких розміщені плани консультації з громадськістю та їх реалізація, зокрема і в онлайн форматі.

Останні данні про консультації з громадськістю, які розміщені на сайті Кабінету Міністрів України стосуються IV кварталу 2021 р. 70 органів виконавчої влади у рамках консультацій з громадськістю провели 643 заходи. На обговорення виносились 593 питання, що мають суспільно важливе значення, у т. ч. 340 проектів нормативно-правових актів [6]. Наприклад консультації з громадськістю, що проведені міністерствами в онлайн форматі складають найбільший показник, а саме 171. Така ж сама тенденція спостерігається з консультаціями, які проводили місцеві органи державної влади

На жаль, статистичних даних за 2022 рік ще на сайті немає, але ми можемо спостерігати позитивну динаміку. Адже, кожен із зазначених органів має план проведення консультацій та можна знайти звіт за результатами того чи іншого консультування. Не дивлячись на воєнний стан, е-консультування продовжує відбуватись, що підтверджує важливість даного інструменту, зручність та можливість його використання без фізичної участі осіб. В той же час суттєвим недоліком у використанні даного інструменту, залишається низька поінформованість та незначний рівень зацікавленості громадян цим ресурсом, як результат – низькі показники голосування [6].

Однією з характерних рис використання електронних консультацій в Україні на місцевому рівні є розпорошеність відповідних сервісів на різних електронних платформах – здебільшого це веб-сайти установ, що ініціюють проблемне питання/документ для публічного обговорення.

У межах швейцарсько-української програми EGAP розроблена «Єдина платформа місцевої електронної демократії», куди увійшли такі сервіси: «Місцеві електронні петиції», «Громадський бюджет», «Відкрите місто», а також «Електронні консультації з громадськістю».

За допомогою даного сервісу можна проводити:

- консультації: оприлюднення варіанту вирішення питання з можливістю коментування;
- просте опитування: запитання + закритий перелік варіантів відповіді, запитання + один варіант відповіді, запитання + кілька варіантів відповідей;
- складне опитування: опитувальник із можливістю редагування відповідей, із налаштуванням діапазону балів оцінки чи ранжування;
- обговорення нормативно-правових актів: оприлюднення НПА з можливістю коментування [6].

Відповідно до результатів дослідження Центру розвитку інновацій, присвяченого електронним сервісам в ОТГ, 30 веб-сайтів об'єднаних територіальних громад із 619 проаналізованих мають 28 рубрику для електронних опитувань/анкетувань. Наприклад на сайті Сумської міської ради є розділ «Електронні консультації з громадськістю». Кожного року проводяться електронні консультації щодо проекту бюджету та проекту Програми економічного і соціального розвитку Сумської міської територіальної громади. Зокрема 23 листопада 2022 року на сайті Сумської міської ради було розміщене оголошення про проведення електронних консультацій з громадськістю починаючи з 23 листопада 2022 року по 05 грудня 2022 року включно з посиланням на онлайн-форми, за допомогою яких була можливість надати пропозиції та зауваження відповідному виконавчому органу Сумської міської ради до проектів вказаних документів. Станом на 06.12.2022 жодної пропозиції до проекту бюджету Сумської міської територіальної громади на 2023 рік та проекту Програми економічного і соціального розвитку Сумської міської територіальної громади на 2023 рік не надійшло. Така ситуація свідчить про те, що у СТГ створенні умови та технологічні можливості, але відсутня зацікавленість мешканців громади. Причиною цього може бути низька поінформованість жителів або низька зацікавленість. Хоча на е-консультацію щодо проекту міського бюджету на 2018 р., проекту Програми соціально-економічного розвитку м. Суми на 2018 р. та основних

напрямів на 2019–2020 рр. відгукнулись 6 осіб, загалом було сформульовано 24 пропозиції [7].

На наш погляд достатньо зручним є сайт Луцької міської ради, де серед різних розділів є й електронні консультації з громадськістю. До речі за 2022 рік було ініційовано 6 е-консультацій, але зацікавленість мешканців у обговоренні тих чи інших питань є над низькою. Лише на е-консультацію про публічне громадське обговорення пропозицій щодо перейменування вулиць у місті Луцьку мешканці надали 3 коментарі. Усі інші не отримали жодного відгуку. Така ситуація спостерігається і в інших громадах та є фактично ініціативою місцевої влади [8].

Оскільки електронні консультації є порівняно новою практикою е-участі в Україні, наразі важливо поширити просвітницьку й інформаційну кампанію стосовно ефективних механізмів реалізації цього інструменту. Інакше поки даний інструмент має лише формальне впровадження, де-юре вони наявні, але де-факто малоефективні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Концепція розвитку електронної демократії в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08 листопада 2017 р. № 797-р. URL: <http://rada.gov.ua> (дата звернення: 27.04.2023).
2. Пономаренко А.Б., Ковальов Д.В. Е-демократія як спосіб здійснення прямої демократії. Політичне життя. 2017. № 1–2. С. 9–15.
3. Інструменти е-демократії у містах України. Інформаційно-аналітичний довідник. А. Смельянова М. Довбенко, П. Завадська, Д. Хуткий, С. Лобойко, М. Наход; За ред. С. Лобойка, М. Находа, Д. Хуткого. Київ, 2017. 58 с.
4. Е-консультації, як елемент публічних консультацій. Практичне дослідження. Лобойко С., Гречко О., Медведенко О. та інші. Центр розвитку інновацій. Київ. 2018. 21 с.
5. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 року № 996. URL: <http://rada.gov.ua> (дата звернення: 30.04.2023).
6. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua>. (дата звернення: 30.04.2023).
7. Сумська міська рада. Офіційний сайт. URL: <https://smr.gov.ua/uk/dokumenty/partitsipatornij-byudzhet.html>. (дата звернення: 28.04.2023).
8. Єдина система місцевих петицій. URL: <https://e-dem.in.ua/> (дата звернення: 26.04.2023).

КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ В УКРАЇНІ: ГЕНЕЗА ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Тарасенко А. І.

студентка I курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Славко А. С.

к. ю. н., асистент кафедри МЄППП ННІ права

Сумського державного університету

Дослідження генези українського конституціоналізму є нетривіальним, але надзвичайно актуальним завданням у світлі перманентного реформування правової системи в Україні. Саме глибоке розуміння коренів української державності даватиме змогу робити висновки щодо оптимальних шляхів удосконалення законодавства та правозастосовної практики. Відтак, це дослідження присвячене дослідженню історичного розвитку конституціоналізму в Україні.

Український конституціоналізм бере початок ще за часів Київської Русі, коли київський князь Ярослав Мудрий ухвалив перший писаний закон тогочасної держави під назвою «Руська Правда». Цей збірник законів, на нашу думку, є прототипом сучасної конституції, адже включав у себе як норми кримінального, спадкового, торгового і процесуального законодавства, так і зачатки конституційного права. Правда Ярослава охоплювала 18 статей, але на цьому розвиток давньоруського права не було зупинено. Після смерті Ярослава Мудрого його сини на одному із з'їздів доповнили закони батька 23 статтями. Далі було ще додано статті «Покон вирний» та «Урок мостникам»[1]. Пізніше Володимир Мономах видав розширений варіант Руської Правди. Закони Володимира Мономаха додали до норм права Київської Русі ще 80 статей, які охоплювали право приватної власності на землю, регулювали товарно-грошові відносини тощо [3]. Але все-таки «Руську Правду» не можна вважати першою Конституцією України через деяку фрагментарність і неповноту.

Іншою віхою розвитку конституціоналізму став період Великого князівства Литовського та Речі Посполитої. Закони Великого князівства Литовського «Литовські статuti» базувалися на давньоруських законах. Період панування на території України Речі Посполитої відомий своїми випробуваннями для українського народу, коли Польська держава ліквідувала залишки української державності шляхом укладення Люблінської унії. Унію було укладено між Польщею та Королівством Литовським, що передбачала собою об'єднання цих двох держав. Унія передбачала умови для комфортного існування поляків і литовців, інтереси українців не були пріоритетними і як наслідок не враховувалися. Столітнє ярмо Речі Посполитої вплинуло на політичну свідомість

українців, а саме зникнення її як такої. Лише з появою Запорозької Січі і Козацької держави і почався, на нашу думку, конституційний процес України[4].

Першою українською (і однією з перших світових Конституцій) вважають Конституцію Пилипа Орлика 1710 року. Повною назвою цього акту є «Договори і Постановлення Прав і вольностей Війська Запорозького». Правовий акт було укладено між ясновельможним паном Пилипом Орликом, новообраним Гетьманом Війська Запорозького та між старшиною, полковниками, а також названим Військом Запорозьким в екзилі (в місті Бендери).

«Бендерська конституція» за своєю формою нагадувала угоду між польською шляхтою та обраним нею королем. Вона складалася з преамбули та 16 статей, які значно відрізняються за обсягом, змістом і значенням. Вони чітко відображали політичні погляди та інтереси не лише емігрантів-мазепинців, а й багатьох однодумців тогочасної України. Цей конституційний законопроект не був звичайною теоретичною розробкою чи спробою втілити бажане в реальність ідеалістами, не пов'язаними з українськими реаліями того часу. Адже під час розробки конституції вже активно готувалася нова військова операція проти російського царя. Тож вона фактично оголосила про те, які дійсно кардинальні зміни відбудуться в Гетьманщині після переможної війни проти Росії [2]. Приймаючи Бендерську Конституцію, її автори розраховували на повернення війська з вигнання і застосування цих законів на території Гетьманщини. На жаль, цього так і не сталося і Конституція так і лишилася просто угодою між гетьманом і Військом Запорозьким.

Варто згадати також про державотворення у період Української революції. Конституційний процес УНР розпочався ще до проголошення Української Народної Республіки з прийняттям першого універсалу. Перший універсал відображав бажання українців мати політичну автономію, хоча з прийняттям другого універсалу стало зрозуміло, що українці ще не готові до боротьби за незалежність, адже ним було проголошено відмову від першого. 29 квітня 1918 року Мала Рада схвалила «Статут про державний устрій, права і вольності УНР». Згідно з цим документом УНР проголошувалася суверенною державою, «самостійною і ні від кого не залежною». Але в той же день відбувся державний переворот і до влади прийшов Павло Скоропадський, який правив Українською державою під протекторатом Німеччини. Під час існування Української держави діяла тимчасова конституція під назвою «Тимчасовий державний устрій України», що складалася з 44 статей.

Процес розвитку українського конституціоналізму був зупинений тривалою радянською окупацією. Після утворення у 1922 році СРСР, загальносоюзну Конституцію

затвердили 31 січня 1924 року. На XI Всеукраїнському з'їзді рад 1929-го оформлено нову Конституцію УСРР.

У той час, поки українці через колективізацію, розкуркулення та Голодомор-геноцид на практиці знайомилися з тріумфом радянської «демократії», у Кремлі відреагували на подію «величезного історичного значення» – побудову соціалізму в СРСР. У 1936 році постала нова, так звана «сталінська», Конституція СРСР. Вона законодавчо закріпила перемогу соціалізму. Документ мав низку демократичних новацій (суто декларативних): загальне, рівне і пряме виборче право; таємне голосування; право на працю і відпочинок, матеріальне забезпечення у старості. Чергова Конституція УРСР 1937-го повторила положення союзного документа, максимально обмеживши повноваження республіканських органів.

Після розвінчання культу особи Сталіна відбулось деяке переосмислення підходів до державного будівництва. Тож спочатку в СРСР (жовтень 1977-го), а там і в Україні винайшли рецепт «суспільного ідеалу», оформленого в Конституції УРСР 20 квітня 1978 року. Тут йшлося про демократичні права і суверенну республіку [1]. Проте, як відомо всі ці положення лишилися цілком декларативними.

Творення сучасної Конституції України, на нашу думку, розпочалося 16 липня 1990 року із ухваленням Декларації про державний суверенітет України. Поштовхом до проголошення незалежності України став серпневий путч. Тогочасні українські лідери не хотіли втрачати здобутого і повертатися в суворі часи Радянського Союзу, тому 24 серпня 1991 року було ухвалено Акт проголошення незалежності України. Здається, що правильним було б почати готувати проект Конституції і як найшвидше приймати її, але цього робити ніхто не спішив і України ще 5 років жила за Конституцією УРСР 1978 року.

Всенародне обговорення проекту Конституції, який підготувала Конституційна комісія, відбулося 1992 року, 1993 року вироблено остаточний варіант. Але приймати Конституцію ніхто не поспішав, адже у парламенті і Президент не могли дійти згоди щодо форми правління в країні. 8 червня 1995 року було підписано Конституційний договір, який був фактичною Конституцією. Через тривалий процес прийняття Конституції Президент України Леонід Кучма висунув погрозу розпустити Верховну Раду. Президент призначив референдум щодо його ухвалення Конституції на 25 вересня. А наступного дня Верховна Рада України проголосувала за постанову «Про процедуру розгляду проекту Конституції України в другому читанні». І розпочався справжній марафон тривалістю майже 24 години. Із них останні 14 годин – без перерви» [1]. Таким чином 28 червня 1996 року було ухвалено Конституцію України.

Конституція України 1996 року складається із преамбули, 15 розділів і 161 статті. Її ухвалення стало можливим завдяки компромісу пропрезидентських і парламентських сил. Спираючись на неї, Україна розпочала будувати правову державу, в якій забезпечується обмеження державної влади для захисту інтересів громадян та їх об'єднань [6].

З часу прийняття Конституції Україна, як держава зазнає постійних змін форми правління. Сьогодні, завдяки модернізації української конституції, напівпрезидентське правління поєднується зі структурованою політичною системою та слабшими партіями [5].

Отже, на наше глибоке переконання, Україна стоїть на правильному шляху розвитку конституціоналізму. Враховуючи історичні події та тяжкі часи, які пережили українці, такий не стрімкий і, можливо, повільний розвиток є виправданим і Україна йде шляхом демократизації та політичного розвитку. Зараз коли Україна знову стикнулася з необхідністю захищати свою незалежність. Після цієї війни нас неодмінно чекатимуть складні часи, але вже під тихим і спокійним небом. Видається, що українці зараз достатньо політично свідомі і завдяки цьому український конституціоналізм буде розвиватися і ставатиме потужним разом з нашою державою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Виконком. Історія Конституції України та українського державотворення. *Офіційний веб-сайт Теплодарської міської ради*. URL: <https://trada.gov.ua/?p=48313> (дата звернення: 05.05.2023).
2. Тараненко М. Г., Тараненко М. М. Конституція Пилипа Орлика 1710 року як першоджерело розвитку конституціоналізму в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2021. № 2(37). С. 23–30.
3. «Руська правда» - Історія України: Зародження української нації. *Зміст - Історія України: Зародження української нації*. URL: https://history.ed-era.com/poltichnii_ustri/ruska_pravda (дата звернення: 05.05.2023).
4. Єфремова Н. Історико-правові аспекти розвитку українського конституціоналізму доби Речі Посполитої (середина XVI ст. – 1648 р.). *Юридичний вісник*. 2015. № 3. С. 244–248.
5. Савчин М.В. Компліментарність конституційних запозичень та закономірності розвитку конституціоналізму в Україні. *Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку*. 2007. N 1-2. С. 181–189.
6. Медведєва А. В. Конституціоналізм в Україні: історико-правовий аспект. *Кримінально-виконавча система України та її роль у розбудові правової і соціальної держави*, м. Чернігів, 25 жовт. 2019 р. Чернігів, 2019. С. 125–127.

СЕКЦІЯ 3

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

КОНСУЛЬТАЦІЇ ІЗ СТЕЙКХОЛДЕРАМИ ЯК ЕЛЕМЕНТ УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКИМИ ОРГАНАМИ ФІНАНСОВОГО НАГЛЯДУ¹

Даценко О. І.

аспірант ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Плотнікова М. В.

к.ю.н., доцент кафедри МЄППП ННІ права

Сумського державного університету

Створена у 2010 році Європейська система фінансового нагляду (European System of Financial Supervisor) передбачала започаткування діяльності трьох секторальних органів фінансового нагляду у Європейському Союзі. До них належать – Європейський орган з цінних паперів та ринків (European Securities and Markets Authority), Європейський орган банківського нагляду (European Banking Authority) та Європейський орган із страхування та пенсійних фондів (European Insurance and Occupational Pensions Authority). Зазначені загальноєвропейські органи фінансового нагляду утворюють наднаціональну частину структури нагляду за фінансовими установами по всьому ЄС, на національному рівні нагляд за фінансовими ринками забезпечують національні компетентні органи.

Нормативною основою діяльності Європейського органу банківського нагляду є Регламент 1093/2010/ЄС [1]. Заснування Європейського органу зі страхування і професійних пенсій відбулося на підставі Регламенту № 1094/2010/ЄС [2]. Повноваження та порядок діяльності Європейського органу з цінних паперів та ринків визначено Регламентом № 1095/2010/ЄС [3]. Окрім зазначених документів порядок діяльності та повноваження наглядових органів визначаються цілою низкою директив, що стосуються окремих фінансових послуг.

Первинне законодавство ЄС визначає засади ухвалення правових актів Союзу, наділяючи законодавчими повноваженнями Європейський Парламент та Раду. Проте відповідно до положень ст.ст. 290-291 договору про функціонування Європейського

¹ Дослідження проведено на виконання міжнародного проекту в сфері освіти «619998-EPP1-2020-1-UA-EPP1MO-MODULE Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг» (спільний проект СумДУ, Еразмус+ Жан Моне Фонду та Виконавчого агентства з питань освіти та культури за підтримки ЄС). Підтримка Європейською комісією випуску цієї публікації не означає схвалення змісту, який відображає лише думки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

Союзу Європейській Комісії делегується право ухвалювати законодавчі акти у разі закріплення такого права у відповідних законодавчих актах [4].

Зазначені вище регламенти 1093/2010/ЄС, 1094/2010/ЄС та 1095/2010/ЄС надають право Європейській комісії затверджувати делеговані законодавчі акти на основі розроблених європейськими наглядовими органами стандартів для окремих сфер фінансових ринків.

Слід відмітити таку особливість ухвалення рішень європейськими органами нагляду як практика консультування з зацікавленими суб'єктами (стейкхолдерами) перед ухваленням рішень, спрямованих на запровадження регуляторних правил.

Візьмемо для прикладу Європейський орган банківського нагляду. Законодавство передбачає, що він має звертатися за коментарями та порадами до Групи банківських стейкхолдерів (Banking Stakeholder Group). Ця група створена відповідно до ст. 37 Регламенту № 1093/2010/ЄС для сприяння консультаціям із зацікавленими сторонами. Вона складається у збалансованих пропорціях з представників кредитних та інвестиційних установ, представників їхніх працівників, споживачів, користувачів банківських послуг та провідних науковців.

Група банківських стейкхолдерів ЕВА складається з 30 членів, призначених Наглядовою радою ЕВА після відкритої та прозорої процедури відбору та з урахуванням географічного та гендерного балансу. Члени Групи представляють у збалансованому співвідношенні фінансові установи, що працюють в ЄС, представників їхніх працівників, споживачів, користувачів банківських послуг, представників малих і середніх підприємств і незалежних науковців вищого рангу. Роль Групи полягає в тому, щоб сприяти проведенню консультацій із зацікавленими сторонами в сферах, пов'язаних із завданнями органу. Зокрема, з Групою проводяться консультації щодо дій, що стосуються нормативних технічних стандартів та імплементаційних технічних стандартів, а також інструкцій і рекомендацій, якщо вони не стосуються окремих фінансових установ. Група також може надавати висновки та поради органу з будь-якого питання, пов'язаного із його завданнями, приділяючи особливу увагу загальній наглядовій культурі, експертним перевіркам компетентних органів та оцінці розвитку ринку. Група також може подати запит до органу, якщо це доцільно, щодо розслідування ймовірного порушення або незастосування законодавства Союзу [5].

Функціонування аналогічних груп передбачене у Регламенті № 1095/2010/ЄС [6] (Securities and Markets Stakeholder Group) та Регламенті № 1094/2010/ЄС [7] (Insurance and Reinsurance Stakeholder Group and Occupational Pensions Stakeholder Group).

Як слушно зазначає М.В. Плотнікова, важливість участі громадськості на етапі ухвалення рішень, що стосуються регулювання фінансових послуг, визнається економічно розвиненими країнами як необхідна складова такого принципу як формування належної правової бази у сфері захисту прав споживачів [8, С. 102].

Таким чином, можна констатувати, що Групи стейкхолдерів для європейських наглядових органів функціонують як консультативні групи, які опосередковують участь громадськості в процесі підготовки рішень Європейським органом з цінних паперів та ринків, Європейським органом банківського нагляду та Європейським органом із страхування та пенсійних фондів. Нормативне закріплення участі стейкхолдерів при підготовці рішень органами фінансового нагляду слід, на нашу думку, запровадити і в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Regulation (EU) No 1093/2010 of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 establishing a European Supervisory Authority (European Banking Authority), amending Decision No 716/2009/EC and repealing Commission Decision 2009/78/EC. URL: <http://surl.li/hmcwi>.
2. Regulation (EU) No 1094/2010 of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 establishing a European Supervisory Authority (European Insurance and Occupational Pensions Authority), amending Decision No 716/2009/EC and repealing Commission Decision 2009/79/EC. URL: <http://surl.li/hmcxe>.
3. Regulation (EU) No 1095/2010 of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 establishing a European Supervisory Authority (European Securities and Markets Authority), amending Decision No 716/2009/EC and repealing Commission Decision 2009/77/EC. URL: <http://surl.li/hmcxh>.
4. Консолідовані версії договору про Європейський Союз (вчиненого в Маастрихті сьомого дня лютого тисяча дев'ятсот дев'яносто другого року) та Договору про функціонування Європейського Союзу (вчиненого в Римі двадцять п'ятого дня березня місяця року одна тисяча дев'ятсот п'ятдесят сьомого). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06.
5. Banking Stakeholder Group / European Banking Authority. URL: <https://www.eba.europa.eu/about-us/organisation/banking-stakeholder-group>
6. Regulation (EU) No 1095/2010 of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 establishing a European Supervisory Authority (European Securities and

Markets Authority), amending Decision No 716/2009/EC and repealing Commission Decision 2009/77/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32010R1095>.

7. Regulation (EU) No 1094/2010 of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 establishing a European Supervisory Authority (European Insurance and Occupational Pensions Authority), amending Decision No 716/2009/EC and repealing Commission Decision 2009/79/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32010R1094&qid=1683212867189>.

8. Плотнікова М. В. Участь громадськості на етапі нормотворення у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг у ЄС та в Україні. Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри : матер. науково-практичного круглого столу (Суми, 27 січня 2023 р.). Суми : Сумський державний університет, 2023. С. 96–105.

МІЖНАРОДНА КОНВЕНЦІЯ ПРО СПРОЩЕННЯ ТА ГАРМОНІЗАЦІЮ МИТНИХ ПРОЦЕДУР ЯК БАЗОВИЙ МІЖНАРОДНИЙ ДОГОВІР У СФЕРІ МИТНОЇ СПРАВИ

Денисенко С. І.

*к. ю. н., доцент, старший викладач, кафедри МЄППП ННІ права
Сумського державного університету*

Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (далі – Кіотська конвенція) від 18 травня 1973 р. [1] є одним із основоположних документів у сфері митної справи, що передбачає створення єдиних принципів митної політики. На сьогодні членами Кіотської конвенції є 82 держави світу (серед яких держави ЄС, США, Китай, Канада, Японія, Україна та ін.) [2]. Абсолютно можна погоджуватися з думкою, К. К. Сандровського про те, що Кіотська конвенція без перебільшення вважається своєрідним кодексом поведінки держав у митних відносинах [3, с. 75]. Треба зазначити, що положення Кіотської конвенції (оновленої) містять у собі поєднання імперативного та диспозитивного методів правового регулювання.

Кіотська конвенція була укладена 18.05.1973 р. на 41–42-й сесіях РМС, що відбулися в м. Кіото, і набрала чинності 1974 р. Однак прийнята у 1973 р. Кіотська конвенція надалі дуже швидко перестала відповідати динаміці розвитку митних процедур, і тому на початку 90-х років ХХ ст. ВМО розпочала діяльність із підготовки її нової редакції. В роботі брали участь міжнародні організації, що представляють інтереси учасників світової торгівлі. Основна мета перегляду Кіотської конвенції полягала у розробленні нових норм, спрямованих на гармонізацію митних процедур, що покликані

бути основою для їх правового забезпечення та регулювання у XXI ст. У 1999 р. Кіотська конвенція отримала назву оновленої Кіотської конвенції, або Кіотської конвенції в редакції Брюссельського протоколу внаслідок підписання Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур [4]. За умовами Брюссельського протоколу, нова редакція Кіотської конвенції мала набрати чинності через три місяці після того, як 40 договірних сторін виконають відповідні процедури ратифікації. Цей процес був завершений 03.02.2006 р. і з цього моменту стало можливим приєднання до Кіотської конвенції інших держав світу. Необхідно зазначити, що оновлена Кіотська конвенція містить застосування сучасних інформаційних технологій, упровадження сучасних форм митного контролю та митного оформлення, готовність та бажання до партнерства комерційного сектору з митними органами на взаємно вигідних умовах, у зв'язку з чим вона стала базовим орієнтиром у побудові сучасного митного регулювання багатьох держав. Таким чином, оновлена Кіотська конвенція покликана сприяти досягненню високого ступеня спрощення та гармонізації митних процедур, що є однією з основних цілей ВМО, і тим самим внести істотний вплив у створення сприятливих умов для розвитку міжнародної торгівлі.

Структуру оновленої Кіотської конвенції становлять: Протокол про зміну Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур від 26.06.1999 р., сам текст Конвенції у змінній редакції та додатки до неї – Загальний додаток (іноді його називають «Генеральний додаток» (General Annexes) та десять Спеціальних додатків (Specific Annexes). Основний текст Конвенції складається з преамбули та 5 розділів.

Норми Загального додатка до оновленої Кіотської конвенції сформульовані у вигляді Стандартних правил і Стандартних правил з перехідним терміном. Для договірної сторони застосування Стандартних правил та Стандартних правил з перехідним терміном є обов'язковим, однак з тією різницею, що для Стандартного правила з перехідним терміном передбачено пізніший строк початку його застосування. Так, сторона повинна приступити до впровадження та застосування Стандартних правил не пізніше ніж через 36 місяців, а Стандартних правил з перехідним терміном – не пізніше ніж через 60 місяців від дати набуття чинності Конвенції для цієї сторони (ст. 13 основної частини оновленої Кіотської конвенції).

Норми Спеціальних додатків оновленої Кіотської конвенції сформульовані у вигляді Стандартних правил і Рекомендованих правил. Спеціальні додатки містять визначення, Стандартні правила та Рекомендовані правила; супроводжуються рекомендаціями, що не є обов'язковими для договірних сторін.

Застосування Стандартних правил, як зазначалося вище, є обов'язковим, у цьому виявляється імперативність положень оновленої Кіотської конвенції. Що стосується Рекомендованих правил, то щодо них держави можуть зробити застереження (тобто не приймати це правило/правила до застосування). Якщо застереження не зроблено, правила підлягають застосуванню автоматично. Однак якщо застереження зроблено, то в подальшому воно може бути зняте (що є прикладом поєднання імперативного та диспозитивного методів). Більше того, договірною стороною не просто має право відкликати застереження щодо Рекомендованих правил, а повинна також вивчати можливість відкликання будь-яких своїх застережень і кожні три роки повідомляти про це ВМО із зазначенням тих положень національного законодавства, що не дозволяють відкликати застереження (ст. 12 основної частини оновленої Кіотської конвенції).

Понятійний апарат Конвенції сформульований у розділі 2 Загального додатка «Визначення понять». Крім того, кожен розділ Спеціальних додатків Конвенції також містить визначення термінів, де вони вживаються і де сформульовані основні ознаки митної процедури. [5]

Положення обов'язкового для держав-учасниць Загального додатка оновленої Кіотської конвенції є універсальними. Про це свідчить той факт, що в кожному розділі Спеціального додатку є Стандартне правило, відповідно до якого процедура, викладена в цьому розділі, регулюється даним конкретним розділом. Таким чином, у всіх державах-учасницях оновленої Кіотської конвенції, незалежно від вибору ними для підписання того чи іншого Спеціального додатка, повинні діяти одноманітні національні правові митні норми, розроблені на основі Стандартних правил Загального додатка Кіотської конвенції.

Необхідно зазначити, що в оновленій Кіотській конвенції не закріплено вимогу про буквальну відповідність національних митних законодавств положенням оновленої Кіотської конвенції, в цьому проявляється дія механізмів гармонізації як форми зближення правових систем, а також диспозитивність положень Кіотської конвенції. Головне, щоб національне законодавство, по-перше, передбачало (шляхом приєднання до оновленої Кіотської конвенції та формування внутрішнього національного законодавства на її виконання) умови та порядок застосування митних правил та процедур, що містяться в Кіотській конвенції, по-друге, містило самі правила, закріплені в ній. При цьому відповідно до вимог оновленої Кіотської конвенції договірним сторонам дозволяється закріплювати у своїх національних митних законодавствах більш сприятливі умови, ніж передбачені в Кіотській конвенції (ст. 2 оновленої Кіотської конвенції).

Гармонізація митних процедур здійснюється в рамках міжнародного митного співробітництва, отже, виокремимо основні напрямки та рекомендації у цій сфері:

- широке використання інформаційних технологій, включаючи перехід до електронного декларування; (стандартне правило 7.1 розділу 7 Загального додатку оновленої Кіотської конвенції);

- упровадження вибіркового митного контролю шляхом розроблення технологій визначення вантажів, перевезення яких здійснюється з порушенням митного законодавства (стандартне правило 6.4 розділу 6 Загального додатка оновленої Кіотської конвенції) ;

- об'єднання експортного та імпортного митного контролю, спільне на двосторонній основі (стандартне правило 3.4 розділу 3 Загального додатка оновленої Кіотської конвенції) та ін.

Відмітимо, що ці напрямки та рекомендації мають диспозитивний характер і передбачають свободу вибору національними митними органами засобів та шляхів їх реалізації (стандартне правило 3.4 розділу 3 Загального додатка оновленої Кіотської конвенції).

Оновлена Кіотська конвенція також регулює питання застосування митних режимів під час проходження митних процедур.

Отже, Кіотська конвенція спрямована на спрощення та гармонізацію митних процедур і зменшення кількості необхідних для митного оформлення документів. Це має на меті сприяти веденню зовнішньої торгівлі та гармонізувати митні формальності, що застосовуються в національних митних нормах. Оновлена Кіотська конвенція містить у собі як обов'язкові для держав, що приєдналися, норми, так і норми, які надають право вибору правової поведінки, чи відносять прийняття відповідного правового рішення до компетенції національного митного органу. В цьому і виявляється поєднання імперативності та диспозитивності норм цієї конвенції. Отже, можна зазначити, що на сучасному етапі оновлена Кіотська конвенція є важливим міжнародно-правовим інструментом щодо спрощення та гармонізації національних митних процедур у зовнішньоторговельній діяльності, який містить у собі як зобов'язувальні норми, так і норми, від яких можна відступити чи обрати альтернативний спосіб застосування митної процедури.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Кіотська конвенція) від 18.05.1973 URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_643.
2. Офіційний сайт Всесвітньої митної організації (ВМО; World Customs Organization, WCO) URL : <http://www.wcoomd.org/>.

3. Сандровский К. К. Митне право України : навч посібник / К. К. Сандровский. – К. : Вентурі, 2000. – 208 с.
4. Протокол про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур від 26.06.1999 URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/976_005.
5. Додаток I до Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур від 26.06.1999 URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/976_006.

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ НАДАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ

Дерій О. В.

*студент I курсу другого (магістерського) рівня
Навчально-наукового інституту економічної безпеки та митної справи
Державного податкового університету
Науковий керівник: Калганова О. А.
к.ю.н., доцент, директор Навчально-наукового інституту
економічної безпеки та митної справи
Державного податкового університету*

Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій є важливою складовою правової системи країн світу. Цей вид допомоги передбачає надання допомоги міжнародним партнерам у проведенні процесуальних дій в рамках кримінальних, цивільних справ, а також у справах, що стосуються сімейного права [1].

Питанню дослідження міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні присвятили наукові праці та публікації такі вчені, як А. Антонюк, В. Зуєв, О. Калганова, О. Омельченко, А. Підгородинська, С. Перепьолкін, Д. Письменний, В. Рожнова, Д. Савицький, С. Смирнов, Л. Удалова, А. Форостяний, Ю. Чорноус та ін. Міжнародна правова допомога під час проведення процесуальних дій є чи не найбільш значущою за своєю суттю формою здійснення співробітництва у кримінальному провадженні, а тому є фундаментальною для інших її видів.

Проте, здійснюючи досудове розслідування кримінального провадження, не завжди можливо досягти виконання його завдання щодо «захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана

необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура» без залучення можливостей міжнародних інстанцій [2, с. 106].

Як відомо особа, яку підозрюють у вчиненні кримінального правопорушення, може переховуватися від органів правосуддя за кордоном, місце проживання можуть змінити потерпіла особа або свідки, збирання речових доказів може відбуватися як на території України, так і за її межами, або ж виникне необхідність у врученні процесуальних документів. Усе це має наслідком залучення національними уповноваженими суб'єктами до співпраці компетентних органів іноземних держава, і навпаки [3, с. 469].

Від так, з метою виконання завдання кримінального провадження, забезпечення розумних строків його здійснення, отримання належних та допустимих доказів виникає необхідність у запитуванні міжнародної правової допомоги у компетентного органу іноземної держави.

Тому доцільно зазначити основні особливості надання міжнародної правової допомоги, до яких відноситься: дотримання вимог міжнародних договорів та національного законодавства країн, що здійснюють міжнародну правову допомогу; встановлення процедур, за якими проводяться процесуальні дії, зокрема, узгодження форм та змісту запиту на надання допомоги та механізмів здійснення збору доказів у країні-отримувачі; забезпечення безпеки осіб, які здійснюють процесуальні дії, та захист їх прав та інтересів; забезпечення конфіденційності даних та інформації, що отримані в рамках надання міжнародної правової допомоги; вирішення питань зі зведенням доказів, які були зібрані у різних країнах

Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій є важливою складовою в боротьбі зі злочинністю та захисті прав та інтересів громадян у різних країнах світу. Для її ефективного здійснення необхідно мати відповідні механізми та процедури, які враховують вимоги міжнародного права та національного законодавства країн, що здійснюють міжнародну правову допомогу [4, с. 125].

З метою забезпечення ефективності процедур міжнародної правової допомоги було укладено ряд міжнародних договорів, які регулюють взаємодію між країнами в цій сфері. До таких договорів належать, зокрема, Конвенція про міжнародну правову допомогу в кримінальних справах, Конвенція про цивільну процедуру, Конвенція про захист прав та основних свобод людини тощо [5, с. 344].

Важливими складовими механізмів міжнародної правової допомоги є запит на надання допомоги та відповідь на цей запит. Запит на надання допомоги повинен містити

достатню кількість інформації для здійснення процесуальних дій в країні-отримувачі, включаючи інформацію про сутність справи, терміни здійснення дій, необхідність здійснення заходів забезпечення безпеки тощо.

У відповіді на запит країна-отримувач повинна надати необхідну допомогу відповідно до запиту та вимог національного законодавства. Забезпечення безпеки та конфіденційності інформації, отриманої в рамках надання міжнародної правової допомоги, є однією з найважливіших умов успішного здійснення цього процесу [6, с. 35].

Отже, міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій є важливою складовою в боротьбі зі злочинністю та захисті прав та інтересів громадян у різних країнах світу. Для її ефективного здійснення необхідно враховувати вимоги міжнародного права та національного законодавства країн, що здійснюють міжнародну правову допомогу.

Основні види міжнародної правової допомоги при проведенні процесуальних дій включають обмін інформацією, забезпечення свідків та експертів, виконання різних процесуальних дій, таких як затримання та арешт підозрюваних, проведення досудового розслідування, здійснення обшуку та конфіскації майна.

Міжнародна правова допомога може бути надана як за запитом іншої держави, так і за ініціативою самої держави. У багатьох випадках, щоб надати міжнародну правову допомогу, необхідно укласти міжнародний договір або мати домовленість між державами. Однак, надання міжнародної правової допомоги може стикатися зі складнощами через різні правові системи, культурні та мовні бар'єри, а також політичні та економічні обставини. Тому, для ефективного здійснення міжнародної правової допомоги, необхідно співпрацювати з іншими державами та організаціями, які займаються цим питанням, а також розробляти відповідні механізми та процедури.

Загалом, міжнародна правова допомога є важливим інструментом в боротьбі зі злочинністю та захисті прав та інтересів громадян у різних країнах світу, і її ефективне здійснення залежить від співпраці та взаєморозуміння між державами та їхніми правовими системами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22 січ. 1993 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_009#Text (дата звернення: 02.05.2023).
2. Коваль О. Сутність та правове регулювання міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного*

університету. Сер.: *Юриспруденція*. 2021. Т. 2. № 54. С. 105–109.

3. Мартовицька, О. В. Міжнародна правова допомога в кримінальному провадженні. Мартовицька О. В. *Юридична наука*. 2019. № 11 (101), Т. 1. С. 468–473.

4. Зуєв В. Проблема повідомлення особи про підозру шляхом вручення документів під час надання міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні. *Літописець*. 2021. № 16. С. 124–127.

5. Войціховський А.В. Міжнародне право : підручник. Х. : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2020. 544 с.

6. Порядок направлення запитів з надання міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні: метод. рекомендації. Кол. авт. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 44 с.

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Землякова В. О.

студентка IV курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Плотнікова М. В.

к. ю. н., доцент кафедри МЄППП ННІ права

Сумського державного університету

Аналіз міграційних процесів з точки зору сучасного міжнародного права зумовлений тим, що проблема зовнішньої та транснаціональної міграції в останні десятиліття набула статусу глобальної та універсальної проблеми сучасності, без вирішення якої її вирішення неможливе. Загальний характер проблеми визначається рядом взаємопов'язаних факторів, найважливішими з яких є: політична та економічна нестабільність, що призводить до зростання міграції, загрози насильницьких конфліктів, політичні та економічні кризи та екологічні катастрофи. Міграція до економічно та політично стабільних країн (вимушена міграція) [1].

Проблема вимушеного переселення зберігається навіть у 21 столітті найгостріше. Внутрішньо переміщені особи (далі – ВПО) є однією з найбільш уразливих груп населення у світі та часто стають жертвами порушень прав людини. Вся структура міжнародного захисту ВПО базується на концепціях прав людини, і «в сучасному світі права людини еволюціонували з морально-політичного явища до одного з найважливіших об'єктів міжнародно-правового регулювання та є частиною міжнародне право всього міжнародно-правового процесу» [2].

Міжнародні стандарти прав людини – це сукупність норм і принципів сучасного міжнародного права, які передбачають: права і свободи людини в різних сферах життя; зобов'язання держави гарантувати та захищати права людини без дискримінації як у мирний час, так і під час збройного конфлікту; загальні принципи природного права; відповідальність за кримінальні порушення прав людини; аспекти розвитку та розширення сектору прав людини; рекомендації щодо зміцнення механізму моніторингу, який дозволяє державам виконувати свої зобов'язання щодо прав людини.

Сучасна доктрина прав людини не надає пріоритету, але з теоретичних досліджень можна сказати, що право на вільне пересування є природним і невідчужуваним правом людини. Ознаки особистої свободи:

- кожен має право вільно пересуватися в будь-якій країні та обирати там місце проживання. Кожен має право залишати будь-яку країну, включаючи свою власну, і повертатися до своєї країни» (ст. 13 Загальної декларації прав людини) .
- кожна особа, яка законно проживає на території держави, має право вільно пересуватися цією територією та обирати місце проживання» (ст. 2 Протоколу № 4 до Європейської конвенції) [3].
- примусове переміщення порушує право на вільне пересування, право на сімейне життя (стаття 8 ЄКПЛ) і є нелюдським або таким, що принижує гідність, поводженням (стаття 3 ЄКПЛ) [4].

Фундаментальні права людини універсально застосовуються до ВПО, оскільки при визначенні обсягу прав ВПО необхідно керуватися універсальними нормами – стандартами міжнародного права прав людини. Дії щодо забезпечення ефективного дотримання цих стандартів належать до сфери прав людини.

Під час збройного конфлікту внутрішньо переміщені особи розглядаються як цивільні особи і мають право на захист від наслідків військових дій і на таку саму гуманітарну допомогу, як і решта цивільного населення. Міжнародне гуманітарне право визначає цивільне населення як тих, хто не належить до жодної категорії збройного конфлікту та не бере безпосередньої участі в конфлікті.

Дотримання основоположних міжнародних гуманітарних норм у сфері прав людини насамперед залежить від порушення таких норм, як: зобов'язання проводити різницю між цивільними особами та комбатантами, цивільними та військовими об'єктами за будь-яких обставин; заборона нападів на цивільне населення та цивільні об'єкти; заборона невибіркових нападів; зобов'язання вживати превентивних заходів у разі посягання на безпеку цивільного населення; заборона насильницьких дій і погроз

насильством, спрямованих на наведення страху на цивільне населення; заборонити використання голоду як методу ведення війни; заборона знищення майна, необхідного для виживання цивільного населення; заборона репресій проти мирного населення та цивільних об'єктів; основні гарантії, такі як заборона жорстокого поводження та заборона колективного покарання. Крім того, міжнародне гуманітарне право прямо забороняє переміщення, якщо цього не вимагають міркування населення чи безпеки [5].

Керівні принципи щодо внутрішнього переміщення [4] є орієнтиром для держав і міжнародних організацій щодо ратифікації та доповнення існуючих норм міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права стосовно внутрішньо переміщених осіб, а також спрямована на роз'яснення основних проблем і недоліків різних документів. Принципи містять положення, що безпосередньо зачіпають інтереси внутрішньо переміщених осіб, вони є набором рекомендацій, які базуються на стандартах міжнародного публічного права, міжнародного гуманітарного права, прав людини та права біженців і мають на меті підтвердити основні принципи захисту, яким повинні користуватися внутрішньо переміщені особи. Слід відмітити, що цей документ не має обов'язкової сили, проте відображає зобов'язання держав згідно з міжнародними договорами та звичаєвим правом. Таким чином, вони являють собою найбільш авторитетні стандартні заяви для урядів та інших учасників, включаючи УВКБ ООН, коли вони реагують на тяжке становище ВПО. Керівні принципи були визнані «важливою міжнародною основою для захисту ВПО» на саміті Землі 2005 року [6], Раді з прав людини [7] та Генеральній Асамблеї ООН [8].

Потрібно наголосити на значенні рішень ЄСПЛ щодо захисту прав ВПО. Слід погодитися, що у світлі положень сформульованих у практиці ЄСПЛ має інтерпретуватися національне законодавство в галузі прав людини, зокрема, щодо гарантій прав і свобод ВПО [9].

Підсумовуючи слід зазначити, не можна ототожнювати поняття «біженець» та «внутрішньо переміщена особа», тому що останні перебувають на території власної країни, змінюючи місце свого перебування через певні обставини. Держава, громадяни якої отримали статус ВПО, повинна забезпечити належний рівень захисту прав цієї категорії осіб, так само як і учасники міжнародного конфлікту зобов'язані ставитися до цих осіб як до решти цивільного населення з урахуванням норм міжнародного гуманітарного права. Міжнародно визнані стандарти захисту прав ВПО закріплені у Керівних принципах щодо внутрішнього переміщення, які не є обов'язковими, при цьому практика ЄСПЛ виражає мінімальні стандарти захисту прав і свобод людини, зокрема й ВПО.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Козинець І.Г. Про співвідношення понять «біженці» та «особи, переміщені всередині країни». *Держава і право* 2009. Вип. 45. С. 213-219.
2. Міцік В.В. Права людини у міжнародному праві. Міжнародно-правові механізми захисту: підручник для ВНЗ. Київ, 2010. С. 62.
3. Конвенція про захист прав людини та основних свобод від 4.11.1950. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
4. Guiding Principles on Internal Displacement. URL: <http://www.unhcr.org/protection/idps/43ce1cff2/guiding-principles-internal-displacement.html>
5. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право : навчально-методичний посібник. Друге видання / О. Войтенко, М. Єлігулашвілі, О. Козорог, Т. Короткий, В. Потапова, О. Стокоз, Н. Хендель ; за заг. ред. Т. Короткого. Київ, УГСПЛ; Одеса: Фенікс, 2021. 268 с.
6. A/RES/60/1 Resolution adopted by the General Assembly on 16 September 2005 (p.132). URL: <http://surl.li/hmdba>.
7. A/HRC/RES/6/32 Mandate of Representative of the Secretary-General on human rights of internally displaced persons on 14 December 2007 (p.5). URL: http://ap.ohchr.org/documents/E/HRC/resolutions/A_HRC_RES_6_32.pdf.
8. A/RES/62/153 Resolution adopted by the General Assembly on 18 December 2007 (p.10). URL: <https://documents.un.org/prod/ods.nsf/home.xsp>.
9. Механізм забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб: національний та міжнародний аспекти / за заг. ред. О.Я. Рогача; М.В. Савчина; М.В. Менджул. Ужгород: РІК-У, 2017. С. 108.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО РОЗШУКУ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Криlach О. В.

*студент I курсу другого (магістерського) рівня
Навчально-наукового інституту економічної безпеки та митної справи
Державного податкового університету
Науковий керівник: Калганова О. А.
к. ю. н., доцент, директор Навчально-наукового інституту
економічної безпеки та митної справи
Державного податкового університету*

Міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю виражається у скоординованих діях держав у рамках міжнародних організацій та в одноманітності проведеної ними політики. Завдяки такій співпраці Україна може ефективно розшукувати

й повертати підозрюваних у серйозних злочинах, які переховуються на території зарубіжних країн, зокрема країн Євросоюзу та їхніх партнерів. Міжнародний розшук осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, є важливим аспектом боротьби зі злочинністю. Однак, існують певні проблемні аспекти, які ускладнюють цей процес.

Питанню міжнародного розшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення присвячення праці таких науковців, як: К. К. Горяїнов, В. С. Овчинський, А. Ю. Шумилов, позицію яких поділяють І. В. Басиста, В. І. Галаган, О. М. Калачова, Л. В. Максимів та інші.

Досліджуючи питання проблематики, слід почати однієї з головних проблемних аспектів міжнародного розшуку, відсутності єдиних міжнародних стандартів та процедур для здійснення такого розшуку. У кожній країні існують власні закони та процедури, що регулюють міжнародний розшук, що може призвести до труднощів у здійсненні розшуку [1, с. 178].

Іншою проблемою є низька ефективність співпраці міжнародних правоохоронних органів. Часто виникають труднощі з обміном інформацією між країнами, а також із забезпеченням дотримання прав людини при розшуку та виконанні рішень про екстрадицію.

Крім того, існують проблеми з дотриманням прав осіб, які перебувають у розшуку, зокрема, щодо їхньої екстрадиції та умов утримання в камерах у країні, де вони знаходяться.

Однією з причин таких проблем є різноманітність правових систем країн, що призводить до незгоди в трактуванні понять та процедур. Для вирішення цих проблем необхідно розвивати співпрацю міжнародних правоохоронних органів та створювати єдині стандарти та процедури для міжнародного розшуку [2].

Загалом, міжнародний розшук осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, є складним процесом, що потребує покращення співпраці між країнами та створення єдиних міжнародних стандартів та процедур. Це дозволить забезпечити більш ефективний та прозорий процес розшуку злочинців, зменшити негативні наслідки для прав людини та забезпечити виконання законів у кожній країні.

Одним із способів поліпшення співпраці є встановлення більш ефективних засобів обміну інформацією між правоохоронними органами. Для цього можна використовувати сучасні технології, такі як бази даних та інші електронні засоби зв'язку. Також необхідно вдосконалювати процедури для взаємодії правоохоронних органів різних країн, забезпечуючи їм необхідну правову та технічну підтримку [3, с. 117].

Для забезпечення дотримання прав людини та запобігання надмірній сили при

затриманні та екстрадиції злочинців, необхідно встановлювати єдині стандарти щодо умов утримання та процедур затримання та транспортування злочинців. Також важливо забезпечувати можливість оскарження рішень щодо екстрадиції та інших правових процедур відповідно до міжнародних стандартів.

У цілому, покращення міжнародної співпраці та встановлення єдиних стандартів та процедур для міжнародного розшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, є важливим завданням у боротьбі зі злочинністю. Це дозволить забезпечити більш ефективний та справедливий процес розшуку та судового переслідування злочинців, які збігають за кордон та уникнули відповідальності за свої дії. Проте, існують певні проблеми та виклики, які ускладнюють процес міжнародного розшуку.

Першою проблемою є різниця правових систем та процедур між різними країнами. Це може призвести до того, що дії, які вважаються злочинними в одній країні, можуть бути легальними в іншій. Також існують різні підходи до визнання доказів та стандартів доказування в різних країнах, що ускладнює судовий процес та може спричинити порушення прав людини [4, с. 490].

Другою проблемою є відсутність однакових стандартів та процедур щодо зберігання та обміну інформацією між правоохоронними органами. Це може призвести до недостатньої координації між країнами та затримки у розшуку злочинців.

Третьою проблемою є недостатня співпраця між країнами, яка може бути спричинена політичними, економічними та культурними факторами. Деякі країни можуть не бути зацікавлені у співпраці з іншими країнами через політичні конфлікти або економічні інтереси. Також можуть існувати різні культурні та мовні бар'єри, які ускладнюють співпрацю між країнами.

Щоб забезпечити більш ефективний та прозорий процес міжнародного розшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, необхідно знайти способи подолання цих проблем та викликів. Для цього можна встановлювати єдині стандарти та процедури, розвивати співпрацю між правоохоронними органами та міжнародними організаціями, а також використовувати новітні технології та інструменти для розшуку злочинців [5].

Один із способів покращення міжнародного розшуку – це розвиток та вдосконалення міжнародних договорів та угод між країнами. Це дозволить забезпечити єдині правила та процедури розшуку, що спрощує та прискорює процес розшуку злочинців.

Також важливим елементом є розвиток технологій та інформаційних систем, що дозволяють швидше та точніше встановлювати місцеперебування злочинців. Для цього можуть використовуватись різноманітні бази даних, включаючи бази даних біометричних

даних та відеоспостереження.

У цілому, забезпечення ефективного та прозорого процесу міжнародного розшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, потребує комплексних заходів, які повинні бути спрямовані на покращення співпраці між країнами та правоохоронними органами, використання новітніх технологій та інструментів для розшуку злочинців та встановлення єдиних стандартів та процедур для міжнародного розшуку.

Отже, важливим є впровадження ефективної системи взаємного визнання рішень судів та прокуратур різних країн, що дозволить прискорити процес розшуку та екстрадиції злочинців. Наприклад, Європейський наказ на арешт, який діє у країнах ЄС, спрощує процедуру екстрадиції та дозволяє швидко передавати злочинців між країнами-членами. Також важливо розвивати технологічні рішення, які дозволяють більш ефективно відстежувати рухи злочинців та забезпечувати оперативну реакцію на їх дії. Наприклад, використання систем відеоспостереження та аналізу даних з мобільних пристроїв може допомогти відслідковувати рухи злочинців та збільшити шанси на їх затримання.

У цілому, покращення міжнародної співпраці та впровадження єдиних стандартів та процедур для міжнародного розшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, є складним, але дуже важливим завданням, яке допоможе забезпечити більш ефективну боротьбу зі злочинністю та зміцнення правової держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ахтирська Н. Актуальні питання міжнародного розшуку у світлі судової практики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. № 54. С. 175–180.
2. Фаринник В. Інтерпол застеріг проти використання його каналів для отримання ордерів на арешт. *Закон і Бізнес*. 2019. 22-28 черв. URL: https://zib.com.ua/ua/138155-interpol_zasterig_proti_vikoristannya_yogo_kanaliv_dlya_otri.html.
3. Калінніков О. Міжнародний та міждержавний розшук як обов'язкова умова здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia). *Naukovij visnik Nacional'noi akademii vnutrisnih sprav*. 2020. Т. 116. № 3. С. 115–123.
4. Гузела М.В. Проблема розшуку підозрюваного у процесі кримінального провадження: деякі аспекти міжнародного співробітництва. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2021. № 922. С. 487–493 (Серія «Юридичні науки»).
5. Лисенко О. В. Сучасний стан та проблеми організації міждержавного розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування та суду. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 1 (11). URL:

ОБМІН ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИМИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Лутай А. О.

*студентка III курсу ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Денисенко С. І.
к. ю. н., доцент, старший викладач
кафедри МЄППП ННІ права
Сумського державного університету*

З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України відбулись законодавчі зміни, які врегульовують питання введення військових дій, безпосередньо й утримання та обмін військовополонених.

Військовополоненими, відповідно до Женевської Конвенції, є особи, які потрапили у полон до супротивника й належать до однієї з категорій(член добровольчих загонів або член організованого руху опору; член особового складу регулярних збройних сил; члени екіпажів суден торговельного флоту; жителі, які чинять супротив загарбнику; військові кореспонденти)[1].

З перших днів війни, Збройні Сили України(далі- ЗСУ), Національна гвардія України(далі- НГУ) та інші збройні формування брали в полон російських військових на добровільних чи примусових умовах. Лише за перші тижні воєнного вторгнення на територію країни, українці взяли в полон десятки російських військових.

Станом на березень 2022 року, очільниця Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій Ірина Верещук заявила , що офіційно в українському полоні перебуває 562 російських військовополонених [2]. Фактично через рік дана цифра досягла позначки у тисячі. Лише через портал «Хочу жить» , станом на березень 2023 року , було зареєстровано 12 817 звернень [3].

Через великий потік військовополонених, було внесено зміни до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування питань, пов'язаних із військовополоненими в особливий період». Закон передбачає зміни щодо тримання військовополоненого, здійснення заходів щодо нього та внесення інформації військовополоненого до централізованого обліку військовополонених.

Теоретичним формуванням національного законодавства щодо дій з військовополоненими стала Женевська Конвенція, яка передбачає гідне ставлення до

особи, відповідні умови тримання її у таборі для військовополонених та отримання всіх належних медичних послуг.

Кабінет Міністрів України затвердив порядок здійснення передавання військовополонених ворогів державі-агресору та звільнення захисників України, які перебувають у російському полоні. Також були доповнення до положення про Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими РФ, однак положення перебуває під грифом «для службового користування».

Особливо під час обміну військовополоненими вагоме значення має ст.84-1 Кримінального кодексу України. Загальний порядок положення ст. 84-1 зазначає, що:

- Рішення про звільнення особи відбувається лише за згодою уповноваженого органу про передачу засудженого для обміну як військовополоненого;
- Таке звільнення передбачене лише за письмовою згодою засудженого на проведення зазначеного обміну;
- У випадку, коли обмін не відбувся, суд приймає рішення про направлення особи для подальшого відбування призначеного раніше покарання.

Отже, принципове значення для обміну військовополоненого має положення у вчиненні ним воєнних злочинів та притягнення до кримінальної відповідальності. Оскільки обмін під час збройної агресії не регламентується Женевською конвенцією, то заборона такого обміну не передбачена. Фактично жодних нормативних перешкод обміну не існує.

Щодо практичного обміну військовополоненими, доцільно зазначити, що кількість військовополонених під час обміну не є рівною. Одним із поширених ситуації щодо обміну полоненими є обмін Віктора Медведчука. Україна обміняла 55 російських полонених та колишнього Народного депутата України на 215 українських полонених, серед яких 188 оборонців «Азовсталі»[4].

Така ситуація наштовхує на думку, що обмін відбувається не рівній кількості обмінених, а на «вагомих осіб для сторони агресора». І підтвердженням моєї думки є останній обмін, коли одного священника Української православної церкви Московського патріархату, який був викритий у колабораціонізмі, Україна обміняла на 28 українських військовослужбовців[5]. Тобто, особи, які проводили регулярні антиурядові дії за наказом країни-агресора, є вагомими для влади РФ, оскільки вона приймає запит на обмін тієї особи.

Також особливим є питання обміну іноземних військовополонених, оскільки в них громадянство інших держав, хоч вони є добровольцями. Ніде не зазначено, хто виступає ініціатором повернення іноземних військовослужбовців- Україна чи країна, де особа

офіційно зареєстрована. Однак з огляду на обмін десяти іноземців(два громадяни Сполучених Штатів Америки, п'ять громадян Великої Британії, один громадян Марокко і громадян Швеції та один громадян Хорватії) прослідковується тенденція, що це доволі таки рідке явище. У такому випадку є безпосередньо третя сторона, яка виступає посередником (у нашому випадку це Саудівська Аравія)[6].

З інтерв'ю іноземних американських добровольців Алекса Дрюке та Енді Тай Гюїн робиться висновок, що обмін іноземних добровольців взагалі не був передбачений. На це також спрямовує інформація, про засудження до страти військовополонених «Інтернаціонального легіону». Визволені полонені перебували в полоні 104 дні та вже не надіялись на обмін, оскільки до них мали «особливі доручення». З огляду на сказане військовослужбовцями, можна зазначити, що громадян, які не є українцями, обмін фактично не можливий через політичну ситуацію в країнах.

Ще одним із цікавого аспекту проведення обміну – це підтвердження наявності конкретної особи. В теоретичному аспекті Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими складає список осіб, які є в полоні, однак у РФ офіційну відповідь надає Міністерство оборони РФ через Міжнародний комітет Червоного Хреста. Фактично під час проведення обміну конкретно не зазначається, яка особа буде визволена з полону. Підтвердженню вищесказаному є допис представника Координаційного штабу з питань поводжень з військовополоненими, який зазначив, що наявність чи відсутність підтвердження від Міністерства оборони РФ щодо потрапляння військовослужбовців в полон безпосередньо не впливає на процедуру обміну, оскільки повертали навіть «офіційно загиблих»[7].

З вищесказаного, можна зазначити, що в теорії є офіційний портал, який слугує для внесення відомостей про зниклу особу, однак на практиці ці відомості не використовуються, оскільки офіційного підтвердження від іншої сторони немає.

З останньої заяви керівника української розвідки Кирила Буданова, українська сторона готує обмін формату «всіх на всіх», який ніколи не відбувався у світі під час воєнного конфлікту, оскільки ніколи в практиці обмін військовополоненими не був здійснений під час війни. Як зазначається, навіть якщо досягнуть поставлених цілей, то етап обміну буде поступовий та тривали, через велику кількість українських військовослужбовців та цивільного населення.

Обмін відбувається не тільки військовослужбовцями але й цивільним населенням зі сторони країни агресора. Як зазначає Женевська конвенція, мирне населення повинно бути обміняне без різних домовленостей, оскільки вони не виступають у збройних формувань, тому законодавчо закріпленого акту щодо обміну цивільного населення в

Україні немає. Уповноважений з питань осіб, зниклих безвісти, Олег Котенко наголосив, що за 100 днів зведено 13 835 справ з розшуку осіб, зниклих безвісти. Розшукано та повернуто 539 тіл з невідконтрольних територій та 2026 із зони бойового зіткнення. Частина тих, хто раніше був заявлений родичами як зниклий безвісти, зрештою виходить на зв'язок – 1308 цивільних. Також розшукано у полоні та звільнено 163 особи. Наразі безвісти зниклими вважають 4 390 осіб. За словами уповноваженого, до 15 % зниклих становлять цивільні[8].

Повернення цивільних складний процес під час обміну. Радник керівника Офісу Президента України Михайло Подоляк зазначив: «Про війну ми говоримо з міністерством оборони або з військовою розвідкою рф. У крайньому разі може долучитися російська прокуратура та фсб. Але якщо йдеться про цивільних – підключаються багато різних інституцій рф, які теж хочуть взяти участь у цьому процесі»[9]. Через це обмін цивільних осіб це складна нерегульована процедура.

У загальному висновку доцільно зазначити, що обмін військовополоненими- це складний та тривалий процес, який забезпечує повернення особи на підконтрольну територію України чи до країни проживання. Теоретична база для здійснення повернення є засекреченою, однак практика вже розкриває деякі нюанси процедури обміну військовополоненими.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими (укр/рос) : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 12.08.1949 р. : станом на 8 лют. 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text.
2. Свиридова І. Скільки офіційно російських полонених в Україні: відповідь Верещук. РБК-Україна. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/skolko-ofitsialno-rossiyskih-plennyh-ukraine-1647703108.html>.
3. Учасники проєктів Вікімедіа. Хочу жить – Вікіпедія. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Хочу_жить.
4. Куницький О. Україна обміняла 200 полонених на медведчука – DW – 22.09.2022. dw.com. URL: <https://www.dw.com/uk/ukraina-povernula-ponad-200-polonenih-v-obmin-na-medvedcuka/a-63199588>.
5. Михайлов Д. Священника УПЦ МП обміняли на 28 українських військових-СБУ. Суспільне новини. URL: <https://susilne.media/453018-svasennika-upc-mp-obminali-na-28-ukrainskih-vijskovih-sbu/>.

6. Бережанський І. «Ми врятували їм життя»: зеленський повідомив про 10 іноземців, які повернулися з російського полону. ТСН.ua. URL: <http://surl.li/hmdhi>.
7. Ukrinform. Для обміну не є обов'язковим підтвердження полону від російської сторони – Коордштаб. Укрінформ – актуальні новини України та світу. URL: <http://surl.li/hmdhp>.
8. Ukrinform. В Україні наразі шукають понад 4,3 тисячі зниклих безвісти. Укрінформ - актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3583194-v-ukraini-narazi-sukaut-ponad-43-tisaci-zniklih-bezvisti.html>.
9. Ukrinform. Подоляк пояснив, чому цивільних складніше повернути з російського полону. Укрінформ – актуальні новини України та світу. URL: <http://surl.li/hmdid>.

КОЛЕКТИВНА БЕЗПЕКА ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВ У РАМКАХ МІЖНАРОДНОЇ СПІВДРУЖНОСТІ

Нагорна А. О.

студентка IV курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Денисенко С. І.

к. ю. н., старший викладач, доцент кафедри МЄППП ННІ Права

Сумського державного університету

Колективна безпека та її забезпечення на національному та міжнародному рівнях є важливою проблемою для всіх держав світу, і її забезпечення стає все складнішим в умовах глобалізації та зростання міжнародних конфліктів та викликів, адже кожна країна має свої власні національні інтереси та пріоритети щодо безпеки. Деякі країни можуть віддавати перевагу боротьбі з тероризмом, тоді як інші можуть вважати, що головним викликом є боротьба зі збройними конфліктами, деякі віддають перевагу міцній військовій силі, тоді як інші можуть вважати, що важливо зосередитися на забезпеченні економічної безпеки. Це призводить до того, що країни не можуть до єдиної спільної думки та співпрацювати в комплексі у цьому напрямку.

Міжнародна безпека - це стан міжнародних відносин, при якому всі держави співпрацюють для забезпечення своєї національної безпеки, а також миру у всьому світі. Міжнародна безпека на практиці розглядається як усунення або відсутність загрози збройної агресії для країн, поняття як таке вже стало усталеним і традиційним.

Колективна безпека - це система міжнародних відносин, яка передбачає співпрацю країн у забезпеченні своєї безпеки та захисту від загроз [1, с. 72]. Зазвичай заходи колективної безпеки включають у себе створення міжнародних союзів або організацій,

таких як ООН, НАТО, які мають на меті забезпечення безпеки своїх членів та утримання міжнародного миру і стабільності.

Основними принципами, які покладають основу міжнародних відносин, які сприяють забезпеченню миру, стабільності та безпеки в світі є:

- Недоторканність суверенітету: Кожна держава має право на недоторканість свого територіального цілісності, політичної незалежності та суверенітету.
- Невикористання сили, вирішення конфліктів та розв'язання спорів шляхом мирних переговорів. Використання сили може бути застосоване лише в крайньому випадку із дотриманням міжнародного права та під контролем міжнародної спільноти.
- Принцип ненападу – більш ширший за змістом ніж принцип невикористання сили. Як зазначено у п.4 статті 2 Статуту ООН «Усі члени ООН утримуються в їхніх міжнародних відносинах від погрози силою чи її застосування як проти територіальної цілісності чи політичної незалежності, так і будь-яким іншим чином, несумісним з цілями ООН» [2].
- Співпраця та довіра, співпраця між країнами та довіра між ними, а також готовність країн до взаємної допомоги у разі загрози безпеці.
- Політична рівновага, а тобто збереження політичної рівноваги між країнами та регіонами, що сприяє запобіганню конфліктів та забезпеченню стабільності.
- Принцип законності - дотримання міжнародного права та визнання принципу, що жодна держава не може бути виключена з міжнародного правового порядку.

Основні принципи міжнародного права також спрямовуються до забезпечення співробітництва між державами та міжнародним захистом народів, причому основоположні принципи діють тільки тоді коли застосовуються в комплексі.

Держава має піклуватися не тільки про міжнародну безпеку, а й про національну. Під поняттям національної безпеки прийнято вважати здатність народу до самозбереження, самовдосконалення з мінімальним ризиком збитків для її сьогоденного стану. Міжнародна та національна безпека доповнюють один одного, та тісно пов'язані між собою, адже як держава може боротися з внутрішніми негараздами та загрозами, так вона й може втриматися на міжнародній арені [3].

У разі порушення принципів колективної безпеки, держава має право притягти до відповідальності державу-агресора, якщо порушене зобов'язання покладено на нього індивідуально або на групу держав, включаючи його, або на міжнародне співтовариство в цілому. У таких випадках потерпіла держава може вимагати припинення протиправного діяння, запевнень і гарантій не повторення, сатисфакції, а також відшкодування шкоди. Потерпіла держава може прагнути врегулювати свою претензію мирним шляхом за

допомогою будь-якого з мирних засобів або воно може прийняти контрзаходи проти держави-правопорушника. У разі заподіяння шкоди своєму громадянину держава може надати йому дипломатичну захист.

Реалізація відповідальності у рамках міжнародної співдружності може мати значний вплив на безпеку та правові наслідки для держав та окремих осіб. Одними з найважливіших аспектів безпеки є прийняття державами заходів для запобігання порушенням міжнародного права, що може сприяти підтримці міжнародної стабільності та забезпечення дотримання міжнародного права і захисту прав людини, включаючи проведення розслідувань та притягнення до відповідальності держав, які порушують міжнародне право. Також, створення механізмів міжнародної юстиції, таких як Міжнародний кримінальний суд, які можуть слугувати засобами виконання міжнародної відповідальності та забезпечення прав людини. Держава може пред'явити міжнародний позов проти держави-порушника в міжнародний трибунал. Однак держава повинна встановити свою кваліфікацію для пред'явлення претензії і обґрунтованість самої претензії, перш ніж можна буде розглянути претензію по суті. Коли позов подається міжнародний арбітраж, можуть бути висунуті заперечення проти його прийнятності.

Отже, проблема забезпечення колективної безпеки є однією з ключових, задля зміцнення суверенітету країн, територіальної цілісності, дотримання основоположних прав людини, адже судячи з історичного досвіду, не одна з провідних держав світу, не змогла вести свою активну державну політику самотужки, існуючи без допомоги інших військових угруповань. Застосування колективних заходів до забезпечення безпеки може бути ефективним в ситуаціях, коли одна держава не здатна самостійно розв'язати певні проблеми безпеки або коли загроза безпеці є загальною для кількох держав.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Примуш Р. Б. Система колективної безпеки як основа національної та міжнародної безпеки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 5 - 6. С 71-75.
2. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26 червня 1945 р. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf.
3. Кондратьєв Я. Ю. Концепція національної безпеки України: теоретикоправові аспекти зарубіжного досвіду. *Національна академія внутрішніх справ України*. 2003. 20 с.

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ БІЖЕНЦІВ У НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Нагорна А. О.

*студентка IV курсу ННІ Права
Сумського державного університету*

*Науковий керівник: Швагер О. А.
к. ю. н., асистент кафедри МЄППП ННІ права
Сумського державного університету*

На даному етапі проблема захисту прав біженців та осіб які потребують додаткового захисту є досить нагальною та гострою з огляду на ситуацію в нашій країні та взагалі світі. Через загострення збройних конфліктів, систематичних порушень прав людини, економічні негаразди в низці країн світу, чисельність біженців, осіб які потребують додаткового захисту, внутрішньо переміщених осіб та необхідність вирішення питання правового захисту, а також відповідальності таких осіб значно збільшилася. Тому, імплементація норм міжнародного права щодо захисту прав біженців, є важливим завданням та набула актуальності для кожної країни, яка прагне бути демократичною та дотримуватися міжнародних стандартів прав людини.

Почнемо з визначення поняття, за частиною 1 статті 1 Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 8 липня 2011 р., біженець - особа, яка не є громадянином України і внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань [1]. Важливо, що обов'язок доказування своїх обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань чи загрози з боку держави-громадянства лежить саме на особі, яка має намір отримати відповідний прихисток.

Поняття біженець закріплюється відповідно до Конвенції ООН про статус біженців 1951 року та її Протоколу 1967 року. Ці документи визначають, хто має право на статус біженця, а також надають права та захист цій категорії людей. Біженці мають право на притулок, безпеку та основні соціальні та економічні права в країні, де вони отримали статус біженця або тимчасовий захист. Також документи містять правила щодо недопущення примусового повернення, вислання біженців у країну, де їм загрожує

переслідування. До прикладу, у статті 33 Конвенції передбачається, що «країни, які домовляються, не будуть ніяким чином висилати чи повертати біженців на кордон країни, де їхньому життю чи свободі загрожує небезпека через расу, релігію, громадянство, належність до певної соціальної групи чи політичних переконань» [2].

В умовах сучасності, визначено три основоположних принципи міжнародного захисту прав біженців: принцип невисилки (заборона повернення біженців до країн, де їм може загрозувати небезпека), принцип недискримінації (забороняє необґрунтоване інакше ставлення через відмінність в расі, кольорі шкіри, переконання) та принцип конфіденційності (гарантія нерозголошення інформації про особу та захист від незаконних втручань в особисте і сімейне життя) [3, с. 116]. Всі вони мають універсальний характер дії, знаходять своє закріплення в нормах міжнародного законодавства з прав людини та визначають основні методи співпраці суб'єктів міжнародного права саме з цього питання.

Конституція України закріплює основні принципи, що гарантують особам без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України, в тому числі і біженцям рівність в правах, обов'язках і свободах на рівні з громадянами України, забезпечує свободу пересування, містить норми щодо захисту сім'ї та дітей, стаття 26 Конституції України передбачає надання таким особам притулку в Україні [4]. Вважаємо, що конституційні норми є демократичними та відповідають рекомендаціям міжнародних організацій.

Важливим кроком, в процесі наближення до міжнародних стандартів в процесі імплементації норм міжнародного права щодо захисту прав такої вразливої категорії осіб став Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 8 липня 2011 року, норми якого встановлюють правовий режим для біженців та інших категорій осіб, які потребують захисту в Україні. Закон має на меті забезпечення захисту прав та свобод таких осіб, зокрема забезпечення їхнього права на притулок, безпеку, медичну допомогу, освіту та доступ до ринку праці, розмежовує та закріплює дві категорії понять «біженець» та особа яка потребує тимчасового захисту». До переваг можна віднести, поліпшення захисту дітей біженців які не досягли повноліття, встановлення процедури оформлення статусу біженця або іншого статусу захисту, зокрема, процедуру подання заяви, розгляд її органами влади, права та обов'язки біженців та інших осіб, які отримали такий статус, закріплення єдиної довідки про звернення за захистом в Україні і т.д. [5, с. 50].

Не дивлячись на значні переваги згаданого закону, в УВКБ ООН виникли певні застереження та доповнення. За приклад можна взяти статтю 3 Закону України «Про

біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», формулювання даної норми не повністю відповідає статті 33 Конвенції ООН про статус біженців 1951 року. Було б доречним додати «не будуть жодним чином висилати або повертати біженців до кордонів країни, де їхньому життю чи свободі загрожуватиме небезпека...». Також, Закон не забороняє примусове повернення чи видворення осіб які подали заяву та чекають рішення від держави про надання статусу біженця.

Отже, проблема з наданням притулку для біженців в Україні є, вона не достатньо розвинена, дискусійна, недостатньо розроблена на законодавчому рівні. В деяких випадках процедура надання біженства затягується на роки, а цей час особи перебувають в Україні без відповідних документів, що посвідчують їх особу, крім довідки міграційної служби про звернення на отримання статусу біженця, та без відповідних законних підстав для перебування на території нашої держави. Національне законодавство має бути спрямоване на забезпечення захисту прав біженців та осіб, які потребують тимчасового захисту, та забезпечення їх прав на належний статус, який забезпечує їх основні потреби.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України № 3671-VI від 8 липня 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text>.
2. Конвенція про статус біженців від 28 липня 1951 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_011.
3. Мішеніна А. С., Деркаченко Ю. В. Статус біженців в Україні та світі: загальний огляд. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. №3. С. 113-119.
4. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
5. Гороть А. Ретроспективний аналіз міжнародних норм захисту прав біженців та проблеми захисту прав біженців та внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Історико-правовий часопис*. 2017. №2 (10). С. 49–54.

РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО НАГЛЯДУ У ЗАХИСТІ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ У ЄС ²

Плотнікова М. В.

*к. ю. н., доцент, доцент кафедри МСППП ННІ права
Сумського державного університету*

Світова фінансова криза обумовила значні зміни існуючих механізмів регулювання ринків фінансових послуг по всьому світу. Зміни відбулися не тільки у державах-членах ЄС, але й реформування зазнала система фінансового регулювання на рівні Союзу. Дослідники відмічають, що необхідність реформування наднаціональних органів нагляду за ринками фінансових послуг у ЄС була обумовлена транскордонний характером надання фінансових послуг у ЄС, порівняно легким доступом на ринок та підвищеним ризиком діяльності таких установ для стабільності європейського фінансового ринку. З огляду на те, що ефективно регулювати фінансовий ринок в межах однієї країни, маючи загальноєвропейські ризики, неможливо, тому виникла потреба у вдосконаленні правового забезпечення регулювання ринків фінансових послуг на рівні ЄС [1]. У результаті Європейським Парламентом та Радою були ухвалені такі законодавчі акти: Регламент 1092/2010/ЄС про макропруденційний нагляд ЄС за фінансовою системою та створення Європейської ради з системних ризиків; Регламент 1093/2010/ЄС про створення Європейського наглядового органу (Європейського органу банківського нагляду), внесення змін до Рішення 716/2009/ЄС та скасування Рішення Комісії 2009/78/ЄС; Регламент 1094/2010/ЄС про створення Європейського наглядового органу (Європейського органу страхування та професійних пенсій), внесення змін до Рішення 716/2009/ЄС та скасування Рішення Комісії 2009/79/ЄС; Регламент 1095/2010 про створення Європейського наглядового органу (Європейський орган з цінних паперів та ринків), внесення змін до Рішення 716/2009/ЄС та скасування Рішення Комісії 2009/77/ЄС.

Завдяки цьому була створена нова Європейська система фінансового нагляду (European System of Financial Supervisor, ESFS), яка складається з таких елементів:

1) Європейська рада із системних ризиків (European Systemic Risk Board, ESRB), яку створили для посилення європейського механізму нагляду з метою кращого захисту громадян і відновлення довіри до фінансової системи ЄС. Рада сприяє забезпеченню

² Дослідження проведено на виконання міжнародного проекту в сфері освіти «619998-EPP1-2020-1-UA-EPP1MO-MODULE Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг» (спільний проект СумДУ, Еразмус+ Жан Моне Фонду та Виконавчого агентства з питань освіти та культури за підтримки ЄС). Підтримка Європейською комісією випуску цієї публікації не означає схвалення змісту, який відображає лише думки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

фінансової стабільності та пом'якшенню негативного впливу на внутрішній ринок та реальну економіку, об'єднує суб'єктів фінансового нагляду на національному рівні та на рівні Союзу, щоб діяти як мережа [2]. Роль ESRB у захисті прав споживачів фінансових послуг полягає у створенні умов для попередженні негативних явищ, які могли би вплинути на можливість реалізації прав споживачів фінансових послуг.

2) Створені за пропозицією Європейської комісії наприкінці 2010 р. європейські наглядові органи: Європейський орган з цінних паперів та ринків (European Securities and Markets Authority, ESMA); Європейський орган банківського нагляду (European Banking Authority, EBA); Європейський орган із страхування та пенсійних фондів (European Insurance and Occupational Pensions Authority, EIOPA).

Їхня діяльність сприяє ефективності та стабільності фінансової системи ЄС з метою захисту економіки ЄС, юридичних осіб та громадян від непередбачуваних загроз. Для досягнення поставленої мети законодавчо визначені специфічні секторальні завдання кожного з органів. Кожен орган нагляду в системі європейських фінансових регуляторів розробляє єдині стандарти нагляду та регулювання, а також заходи їх практичного застосування [3]. Європейські наглядові органи підзвітні Європейському парламенту та Раді. Якщо ця підзвітність стосується міжгалузевих питань, співпраця координується через Об'єднаний комітет органів нагляду.

Дослідники розділяють повноваження європейських наглядових органів на два типи: квазі-нормативні повноваження та повноваження на втручання [4]. Під квазі-нормативними поноваженнями мається на увазі затвердження правил для учасників ринків. Відповідно до статей 290-291 Договору про функціонування Європейського Союзу Європейській Комісії може надаватися право ухвалювати делеговані законодавчі акти, тому нормативні акти підготовлені європейськими наглядовими органами остаточно затверджуються Комісією. Наприклад, EBA згідно з Регламентом 1093/2010/ЄС наділена правом готувати проєкти обов'язкових технічних стандартів (Binding Technical Standards, BTS), які подають на затвердження Європейській Комісії та мають на меті забезпечити послідовну гармонізацію у банківській сфері. Аналогічними повноваженнями наділені й ESMA та EIOPA у відповідних сферах регулювання.

Європейські органи нагляду наділяються повноваженнями за певних обставин втручатися у діяльність фінансових установ. Так, відповідно до ст. 9(2) Регламенту № 1093/2010/ЄС, EBA здійснює моніторинг ринку структурованих депозитів, які продаються, розповсюджуються або продаються в Союзі. Безпосередньо порядок застосування заходів EBA здійснюється на підставі ст. 41 Регламенту про ринки фінансових інструментів (MiFIR) № 600/2014/ЄС [5], яка надає повноваження забороняти

або обмежувати у ЄС маркетинг, розповсюдження або продаж структурованих депозитів за певних обставин. Повноваження щодо втручання ЕІОРА у діяльність фінансових установ закріплені у Регламенті про пакетні роздрібні та страхові інвестиційні продукти (PRIIPs) [6]. ESMA також наділена повноваженнями втручатися у роботу фінансових установ. Згідно з положеннями MiFID II [7], фінансові інструменти можуть підпадати під заборону або обмеження. Це може стосуватися акцій, облігацій, фондів (фонди UCITS або альтернативні інвестиційні фонди) та деривативів, також може бути накладено заборону або обмеження на вид фінансової діяльності чи практики.

Таким чином, роль європейських наглядових органів у захисті прав споживачів фінансових послуг проявляється, по-перше, під час розробки загальноєвропейських стандартів, спрямованих на гармонізацію законів, правил та адміністративних положень держав-членів, що стосуються нагляду та моніторингу у відповідних секторах ринку. По-друге, шляхом втручання у діяльність фінансових установ, діяльність яких створює загрозу порушення прав споживачів, проте передмовою для втручання є недієздатність національних органів нагляду.

3) Об'єднаний комітет органів нагляду в ЄС (the Joint Committee of the European Supervisory Authorities). Комітет є форумом, метою якого є зміцнення співпраці між Європейським органом банківського нагляду, Європейським органом із страхування та пенсійних фондів та Європейським органом з цінних паперів та ринків. Через Об'єднаний комітет три секторальні наглядові органи регулярно та ретельно координують свою наглядову діяльність у межах своїх відповідних обов'язків і забезпечують послідовність у своїй практиці [8].

4) Національні органи з нагляду держав-членів ЄС (the national supervisory authorities of EU member states). У різних державах-членах ЄС склалися різні моделі організації державного регулювання і нагляду за діяльністю фінансових установ. Цілою низкою директив гармонізовано підходи до організації нагляду на національному рівні, відповідно саме на національні органи покладено найбільші повноваження здійснювати втручання у діяльність фінансових установ у разі порушення ними правил надання фінансових послуг та порушення прав споживачів фінансових послуг.

Підсумовуючи слід зазначити, що європейська система фінансового нагляду є багаторівневою моделлю управління фінансовою системою ЄС, що включає участь як наднаціональних, так і національних органів, кожен з яких у межах своїх повноважень сприяє стабільності фінансової системи ЄС. Стосовно їхньої ролі у захисті прав споживачів фінансових послуг, то вона проявляється на загальному рівні як забезпечення функціонування фінансових ринків, так і через активне втручання у діяльність фінансових

установ як з боку європейських органів нагляду, так і національних наглядових органів (які наділені більшим обсягом повноважень у цій сфері).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бачо Р.Й. Загальна характеристика сучасної системи регулювання ринку фінансових послуг в Європейському Союзі. *Економіка і організація управління*. 2014. № 1 (17)–2 (18). С. 37. URL: <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/1035/1053>.
2. Regulation (EU) No 1092/2010 of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 on European Union macro-prudential oversight of the financial system and establishing a European Systemic Risk Board. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32010R1092>.
3. Бачо Р.Й. Загальна характеристика сучасної системи регулювання ринку фінансових послуг в Європейському Союзі. *Економіка і організація управління*. 2014. № 1 (17)–2 (18). С. 41. URL: <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/1035/1053>.
4. Chamon, Merijn & Arriba-Sellier, Nathan. FBF : On the Justiciability of Soft Law and Broadening the Discretion of EU Agencies. *European Constitutional Law Review*. 2022. No 18. PP. 286-314. URL: <https://doi.org/10.1017/S157401962200013X>.
5. Regulation (EU) No 600/2014 of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on markets in financial instruments and amending Regulation (EU) No 648/2012 Text with EEA relevance. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32014R0600>.
6. Regulation (EU) No 1286/2014 of the European Parliament and of the Council of 26 November 2014 on key information documents for packaged retail and insurance-based investment products (PRIIPs) (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32014R1286>
7. Directive 2014/65/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on markets in financial instruments and amending Directive 2002/92/EC and Directive 2011/61/EU Text with EEA relevance. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32014L0065>.
8. Towards European Supervisory Convergence. The Joint Committee of the European Supervisory Authorities. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016. URL: <http://surl.li/hmdna>.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ БОРОТЬБИ З ТОРГІВЛЕЮ ЖІНКАМИ В СВІТЛІ НОВОЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС³

Твердохліб Я. В.

*студентки IV курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Швагер О. А.
*к. ю. н., асистент кафедри МЄППП ННІ права
Сумського державного університету*

У сучасному світі ми спостерігаємо переміщення людей у безпрецедентних масштабах. Ми всі заслуговуємо робити це безпечно та з гідністю. Міграція важлива не лише для окремих людей, а й для суспільства – мігранти мають позитивний вплив на країни, до яких вони мігрують. Але мігранти стали особливо вразливі до торгівлі людьми під час міграційної подорожі.

Більшість країн Європи відчувають нестачу дешевої робочої сили. Важке економічне становище, відсутність знання відповідальності за нелегальне перебування у країні чи нелегальну працю робить трудових мігрантів вразливими для продавців людьми. Трудові мігранти також часто піддаються експлуатації. Легалізація нелегальних мігрантів, яку останніми роками провели низка країн Європейського Союзу, проблему не вирішила. На місця легалізованих робітників, новий статус яких дозволив їм знайти більш оплачувану та легальну роботу, прийшли нові мігранти [1, с.8].

Торгівля людьми – це форма сучасного рабства, коли людину вербують або переміщують за допомогою сили, шахрайства чи обману з метою експлуатації. Люди, які стали жертвами торгівлі людьми, можуть стати жертвами примусової праці, сексуальної експлуатації або бути змушені працювати на злочинні підприємства. Дехто може опинитися в пастці сучасного рабства через непосильний борг – боргову кабалу – або через погрози їхнім сім'ям [2].

Економічна, соціальна, політична та гендерна нерівність є частиною першопричин торгівлі людьми, а часто й мотивів міграції. Глобалізація посилила нерівність у всьому світі, а обмежувальна міграційна політика скорочує шляхи легальної міграції та, отже, не дозволяє людям легко пересуватися в пошуках кращих можливостей роботи та/або політичної стабільності. У свою чергу, нелегальна міграція стає ключовим шляхом міграції з усіма ризиками, які вона може спричинити для мігрантів. Люди мігрують у пошуках кращих можливостей працевлаштування, щоб покращити своє життя та втікають

³ Дослідження проведено на виконання міжнародного проекту в сфері освіти «Міграційна політика та право ЄС у контексті цілей сталого розвитку (101098859)» (спільний проект СумДУ, Еразмус+ Жан Моне Фонду та Виконавчого агентства з питань освіти та культури за підтримки ЄС). Підтримка Європейською комісією випуску цієї публікації не означає схвалення змісту, який відображає лише думки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

від політичних хвилювань і нестабільності, збройних конфліктів, криз, екологічних катастроф і наслідків зміни клімату, місцевого насильства (загрози з боку злочинних угруповань), а також щоб уникнути загроз вербування місцевими злочинними групами або внутрішньосімейні та особисті ситуації, такі як домашнє насильство[3].

Близько семи відсотків загального населення, що проживає в країнах-членах ЄС, народжено за межами ЄС, і половина з них – жінки та дівчата. Робота, навчання та возз'єднання з членами сім'ї, а також різні форми переслідування є поширеними причинами, які спонукають жінок і чоловіків мігрувати та жити в інших країнах.

За даними досліджень Європейського інституту гендерної рівності [4], основними проблемами гендерної нерівності, пов'язаними з міграційним статусом в ЄС, є:

- участь у ринку праці, декваліфікація та неформальна економіка;
- возз'єднання сім'ї;
- міжнародний захист;
- гендерне насильство

Законодавство та політика ЄС щодо надання притулку та біженців визнає жінок-шукачів притулку та біженок такими, що мають особливі потреби та реакцію захисту через підвищену вразливість, з якою деякі з них можуть зіткнутися. Наприклад, деякі можуть подорожувати самі або з дітьми; бути вагітною або годувати грудьми; бути людьми похилого віку або підлітками. Вони піддаються підвищеному ризику насильства за статтю, включаючи торгівлю людьми з метою сексуальної експлуатації та примусовий шлюб. Вони можуть мати труднощі з доступом до медичної допомоги та допоміжних послуг або не мають фінансових можливостей, професійної кваліфікації чи підтримки сім'ї – фактори, які посилюють уразливість жінок-шукачів притулку та біженок.

Жінки-мігрантки можуть бути дуже вразливими до експлуатації та насильства. Гендерне насильство може бути як причиною міграції – під час втечі від війни та конфлікту, під час яких нерівні відносини влади роблять жінок уразливими – так і ризиком, з яким жінки-мігрантки, біженки та шукачі притулку можуть зіткнутися під час своєї подорожі. Наприклад, систематичний огляд поширеності сексуального насильства серед жінок-біженок на глобальному рівні показує, що згвалтування було формою сексуального насильства, про яку повідомлялося найчастіше, причому жінки були основними жертвами на всіх етапах подорожі, а особливо, коли вони ще перебували в країні походження.

Жінки особливо вразливі для торгівлі людьми та примусової праці. Можна з точністю сказати, що відбулася не тільки "фемінізація міграції", але й дедалі більше жінок і дівчат стають жертвами торгівлі людьми. Міграція, пов'язана з торгівлею жінками та

проституцією, є однією з найпохмуріших рис відсутності рівності між жінками та чоловіками. Ця форма міграції перетворилася на гігантську, високоорганізовану злочинну торгівлю, пов'язану з експлуатацією жінок. Основними причинами жіночої міграції є бідність, дискримінація жінок, безробіття, недостатня освіта, брак ресурсів та політична та економічна нестабільність. Деякі жінки також мотивовані покинути свою країну, щоб мати можливість попрацювати за кордоном і побачити щось зі світу. Інша причина полягає в тому, що становище повій в інших країнах іноді навіть гірше в країнах походження, ніж у приймаючих країнах через їх нелегальний статус [5].

Двома найпоширенішими цілями торгівлі людьми є сексуальна експлуатація та примусова праця. Жертв секс-торгівлі примушують до однієї чи кількох форм сексуальної експлуатації. Важливо зазначити, що торгівля людьми для сексуальних цілей і проституція не є синонімами, і що проституція є лише одним із видів роботи, яку виконують жертви торгівлі людьми для сексуальних цілей. Секс-торгівля – це загальний термін, який може включати комерційний секс-бізнес, наприклад проституцію, а також порнографію, екзотичні танці, стриптиз, секс-шоу в прямому ефірі, військову проституцію та сексуальний туризм. Хоча жертвами торгівлі людьми в сексуальних цілях можуть бути люди будь-якої статі та віку, більшість із них – жінки та дівчата-підлітки. Незважаючи на те, що багато країн заборонили торгівлю жінками, вона все ще широко поширена в глобальному масштабі. У 2015-2016 роках 95% зареєстрованих жертв торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації (65% усіх жертв) у ЄС-27 були жінками та дівчатами. Близько однієї шостої (15%) зареєстрованих жертв торгівлі людьми в ЄС-27 були продані з метою трудової експлуатації. Торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації є одним із найприбутковіших злочинних підприємств у світі, вартість якого оцінюється у майже 99 мільярдів доларів на рік [6].

Жінки – мігранти потерпають через незаконне їх ввезення, що виступає реальною проблемою світового масштабу, яка торкнулася величезної кількості країн світу або як пункт відправлення, або як пункт транзиту, або як пункт кінцевого призначення. Працівники, які прагнуть наживи, займаються незаконним ввезенням жінок - мігрантів, перевозючи їх з однієї країни в іншу і з одного континенту на інший. Оцінити масштаби цієї злочинної діяльності дуже складно, оскільки вона має підпільний характер і оскільки важко визначити, коли нелегальна міграція є справою рук організаторів незаконного ввезення. Водночас наявність величезної кількості мігрантів, які бажають ризикнути в пошуках кращого життя, коли вони не можуть скористатися легальними каналами міграції, створює родючий ґрунт для злочинців, які прагнуть використовувати їхню вразливість.

Мігранти, що незаконно ввозяться, є зручним об'єктом для насильства і експлуатації, а їхнє життя і безпека нерідко поставлені під загрозу: у дорозі, уготованому їм жадібними злочинцями, які поводяться з ними як з товаром, вони можуть задихнутися в контейнерах, загинути в пустелі або потонути в морі. Оскільки йдеться про приховану злочинну діяльність, її глобальний оборот не піддається точному визначенню.

Злочини, пов'язані з незаконним перевезенням мігрантів, вчиняються пов'язаними організованими злочинними групами або транснаціональними, які працюють на маршрутах торгівлі людьми, часто безжально піддаючи небезпеці життя та здоров'я мігрантів протягом усього шляху наземним, повітряним або морським шляхом [7].

Торгівля людьми та незаконне ввезення жінок - мігрантів часто збігаються в реальності, тому особливо важливо, щоб політики, правоохоронні органи, імміграційні офіцери, і організації громадянського суспільства усвідомлювали відмінності між ними. Зрозуміло, що обидві дії, контрабанда і торгівля людьми, часто пов'язані, оскільки контрабанда ставить людей у вразливі ситуації, які можуть спровокувати процес торгівлі людьми. Той факт, що обидва злочини включені до Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, також може призвести до плутанини та переконати, що вони однакові, але це не так. Якщо плутати торгівлю людьми з контрабандою мігрантів, жертви торгівлі людьми можуть не отримувати захисту, послуг або правового захисту, на які вони мають право, і можуть бути вразливими до повторної експлуатації.

З цих причин національне імміграційне законодавство та законодавство про боротьбу з торгівлею людьми має надавати чіткі визначення незаконного ввезення мігрантів і торгівлі людьми та диференціювати відповідні штрафи. Навчання з питань торгівлі людьми також є важливим для працівників імміграційних, правоохоронних та судових органів. Скринінг на торгівлю людьми, індикатори необхідні кожного разу, коли правоохоронні органи виявляють мігрантів під час операцій, пов'язаних з незаконним перевезенням мігрантів.

Отже, торгівля людьми є серйозною та швидкозростаючою сферою злочинності, яка вражає мільйони невинних людей у всьому світі та супроводжується грубим порушенням основних прав людини. Торгівці людьми контролюють і експлуатують уразливих жертв і використовують погрози, силу, шахрайство, обман або викрадення. Торгівці людьми переважно використовують сексуальну та трудову експлуатацію, часто націлюючись на осіб з обмеженою освітою чи фінансовими можливостями.

Для успішного припинення та переслідування заплутаних міжнародних маршрутів контрабанди важливо залучати як судові, так і правоохоронні органи та органи

прикордонного контролю з усіх країн уздовж маршруту контрабанди мігрантів, з країн походження за межами ЄС, країн транзиту та призначення країни Європи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Anderson B. Rogaly B. Forced Labour and Migration to the UK. Дослідження підготовлене COMPAS та у співпраці з Конгресом профспілок 2005р. URL: https://www.researchgate.net/publication/253826634_Forced_Labour_and_Migration_to_the_UK.
2. The crime. UNODC is the leading entity within the United Nations system to address the criminal elements of human trafficking / United Nations Office on Drugs and Crime. URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/crime.html>.
3. Gender and migration / United Nations Office on Drugs and Crime. URL: <https://www.unodc.org/e4j/zh/tip-and-som/module-13/key-issues/gender-and-migration.html>.
4. Migration / European Institute for Gender Equality. URL: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/policy-areas/migration>.
5. Ms Zwerver, Netherlands, SOC. 25 April 2003. Migration connected with trafficking in women and prostitution / Parliamentary Assembly of the Council of Europe. URL: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewHTML.asp?FileID=10150&lang=EN>.
6. Trafficking for sexual exploitation / Equality Now. A just world for women and girls. URL: <https://www.equalitynow.org/trafficking-for-sexual-exploitation/>.
7. Migrant smuggling / European Union Agency for Criminal Justice Cooperation. URL: <https://www.eurojust.europa.eu/crime-types-and-cases/crime-types/migrant-smuggling>.

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА В ДОСВІДІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Теслик А. В.

студентка II курсу ННІ БіЕМ

Сумського державного університету

Науковий керівник: Денисенко С. І.

к. ю. н., старший викладач, доцент кафедри МСППП ННІ права

Сумського державного університету

Інтеграційні процеси передбачають тісні взаємовідносини між країнами шляхом, зокрема, укладанням міжнародних угод та договорів, що вимагає гнучкості норм і принципів. За словами кандидата юридичних наук В. Гомодая, форму узгодження міжнародного та національного права в результаті ратифікації домовленостей та перетворення їх у внутрішньодержавні закони розглядати як «трансформацію». При чому,

її називають перетворенням умовно з огляду на те, що міжнародно-правова норма не піддається зміні і не втрачає свого статусу, проте вона слугує патерном, на основі якого вносяться зміни [1, с. 20-21]. Однак, у західній правовій доктрині та в актах міжнародних організацій використовують термін «імплементация» на позначення установленого державою порядку застосування норм міжнародного права на її території [2, с. 78].

Серед основних способів імплементации норм міжнародного права виділяють три, а саме трансформацію, відсилку та рецепцію, докладніше про які подано в табл. 1.

Таблиця 1 – Основні способи імплементации норм міжнародного права

Спосіб	Характеристика
Трансформація	Процес переробки тексту міжнародно-правового акта із прийняттям на цій основі норм внутрішнього права, що формулюються інакше ніж у першоджерелі.
Відсилка	Вказівка в нормативно-правовому акті держави на міжнародне право як на джерело, що регулює відповідні відносини. Передбачає дію міжнародних норм у незміненому вигляді, їх пряме застосування суб'єктами.
Рецепція	Текстуальне повторення нормотворчим органом держави змісту міжнародно-правової норми в статті нормативно-правового акта.

Джерело: створено авторами на основі [2, с. 79-81]

Відповідно, до зазначеної вище характеристики, трансформація зазвичай поділяється на два види, серед яких:

1) загальна (генеральна) трансформація – включення в національну правову систему усього або частини міжнародного права на основі загальної норми національного права (найчастіше норми конституції);

2) спеціальна (індивідуальна) трансформація – перетворення окремого джерела міжнародного права на норму національного права за допомогою конкретного національного правового акта [2, с. 80].

Задля підтвердження тези про постійну взаємодію національного права всіх держав варто звернутися до історії генезису більшості коли-небудь існуючих великих правових систем, яка, як правило, починається із запозичення, прикладом чого слугує афінське, римське чи західне право [3, с. 10]. Так, передумовами вступу до ЄС є створення демократичних основ для функціонування і подальшого розвитку громадянського суспільства державою-претендентом, формування та впровадження принципів правової держави, реформування нормативно-правової та інституційної складових національної

правової системи [4, с. 57]. З огляду на що, Європейська інтеграція як соціально-економічний процес позначається водночас і на адаптації внутрішньодержавного права кожної країни під спільні стандарти.

Згідно з думкою доцента кафедри державно-правових дисциплін І. Лубко, розроблені механізми унікального правопорядку ЄС, що були засновані на основі міжнародного і національного права, дозволяють регулювати відносини між членами інтеграційного утворення, адаптовувати потреби та інтереси окремо взятих суб'єктів до спільних цілей та загальноєвропейських цінностей.

При цьому, наголошується, що право Європейського Союзу є самостійною правовою системою, що відрізняється за своєю природою від систем міжнародного і внутрішньодержавного права, але поєднане з ними тісним зв'язком. Ба більше, науковиця зазначає, що на співвідношення та взаємодію міжнародного та внутрішньодержавного права значною мірою впливає обрана конкретною державою концепція взаємодії міжнародного і національного права – дуалістична і моністична [5, с. 186].

Відповідно до дуалістичної теорії, національне та міжнародне право складають дві різні системи, діалог між якими можливий лише за певних умов. Положення міжнародного права, що переважно складають норми договорів, можуть взаємодіяти з внутрішньодержавними правовими системами лише в разі їхньої трансформації у національні нормативно-правові акти. Згідно цього, самі по собі міжнародні договори не визнаються джерелом національного права.

Дуалістичної теорії дотримується низка держав, до яких входять правові системи Скандинавських країн.

Щодо моністичної теорії, то вона витікає з єдності міжнародного і національного права, системи спільними зусиллями утворюють світовий правовий порядок. Проте, в окресленні цієї цілісності різними державами виявилася низка розбіжностей, що дало поштовх для виділення в межах однієї теорії двох її різновидів, відповідно до яких:

1) набуття чинності положеннями міжнародного договору необхідна так звана формальна інкорпорація – прийняття державою спеціального додаткового нормативного акта, яким відтворюються положення договору;

2) міжнародні договори стають частиною національної правової системи після їхньої ратифікації автоматично: вони застосовуються судами та іншими органами незалежно від їхньої імплементації в акти національного законодавства.

Моністичної теорії дотримується більшість держав, правові системи яких належать до сім'ї континентального права, а також окремі держави, що представляють інші правові сім'ї – до прикладу, США та Японія. Цю теорію також наслідує і Україна [6, с. 4].

Що важливо, угоди, укладені ЄС з третіми державами та міжнародними організаціями, виступають як зовнішні джерела, правовий режим яких визначається значною мірою нормами міжнародного права. Окрім цього, основними формами імплементації норм міжнародного права в правопорядку Євросоюзу є інкорпорація та відсилка. Шляхом інкорпорації у право ЄС були залучені основні принципи міжнародного права. При цьому, завдяки відсилці до правопорядку Євросоюзу були включені важливі положення міжнародно-правових актів [5, с. 190-192].

Отже, походження системи права Європейського союзу, яке впливає на перебіг євроінтеграційних процесів та участі різних країн у них, здебільшого зобов'язане нормам міжнародного права. Однак, право ЄС не існує в ізоляції та не виступає законотворчим монополістом, взаємодіючи з міжнародними та національними правовими системами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гомонай В. В. Трансформація як форма узгодження міжнародного та внутрішньодержавного права. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2011. №16. С. 20–22.
2. Боярчук К. О. Поняття та основні способи імплементації норм міжнародного права. Міжнародні читання з міжнародного права пам'яті професора П.Є. Казанського : матер. третьої міжнар. наук. конф. – Одеса : Фенікс, 2012. – С. 78–82.
3. Гомонай В. В. Рецепція права в умовах євроінтеграційних процесів. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2012. № 18. С. 9–11.
4. Дорогіх О. М. Правові засади європейської інтеграції України. 2020. С. 54–63
5. Лубко І. М., І. М. Міжнародне право і право Європейського Союзу: співвідношення та взаємодія. Актуальні проблеми формування громадянського суспільства та становлення правової держави. 2020. С. 186–195.
6. Козюбра М. І. Співвідношення національних і міжнародних правових систем. *Наукові записки НаУКМА : Юридичні науки*. 2016. Т. 181. С. 3–11.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР. СИСТЕМА ЄС

Шевченко В. О.

студент II курсу ННІ БіЕМ

Сумського державного університету

Науковий керівник: Денисенко С. І.

к. ю. н., старший викладач, доцент кафедри МСППП ННІ права

Сумського державного університету

Європейський економічний простір (ЄЕП) – це зона вільної торгівлі між країнами Європейського Союзу (ЄС), Європейським Економічним Регіоном (ЄЕР) та Швейцарією. Ця зона створена з метою забезпечення вільного руху товарів, послуг та капіталу між країнами. Цей рух також охоплює співпрацю в інших сферах, таких як дослідження, освіта, соціальна політика, навколишнє середовище, захист прав споживачів, туризм та культура. [1] У рамках ЄЕП було створено Єдиний ринок, де підприємства можуть вільно торгувати та вести бізнес у всіх країнах-учасниках, не зазнаючи дискримінації за місцем свого походження. Рада ЄЕП – вищий політичний орган, що приймає основоположні стратегічні рішення з питань розвитку і співробітництва в ЄЕП-18, складається з представників урядів держав-учасників, а також Комісії ЄС. Об'єднаний комітет ЄЕП – виконавчий орган, відповідальний за поточну діяльність і виступаючий також в якості форуму для обміну думками та інформацією (складається з представників ЄС і всіх країн ЄАВТ, окрім Швейцарії). Об'єднаний парламентський комітет ЄЕП (складається з 33 депутатів національних парламентів країн ЄАВТ та 33 депутатів Європейського парламенту), що представляє висновки та рекомендації Об'єднаному комітету ЄЕП. Консультативний комітет ЄЕП, що складається з представників "соціальних партнерів" (держави, спілок підприємців і профспілок) від обох сторін (по 30 членів Консультативного комітету ЄАВТ та Економічного і соціального комітету ЄС). Він готує доповіді та укладення питань, що становлять взаємний інтерес, вносить їх на розгляд Об'єднаного комітету [3].

Європейський Союз – це політичний та економічний союз, який складається із 27 країн Європи та створений з метою забезпечення миру та стабільності в регіоні. Виділяють такі основні елементи політичної системи ЄС:

1) існує стабільна та чітко визначена група інститутів для колективного прийняття рішень і набір правил і норм, що управляють відносинами між цими інститутами та всередині їх.

2) громадяни та соціальні групи намагаються реалізувати свої прагнення та інтереси за допомогою політичної системи або безпосередньо, або використовуючи так

звані посередницькі організації: групи інтересів, політичні партії, громадські організації тощо.

3) колективні рішення в такій політичній системі мають суттєвий вплив на розподіл економічних ресурсів та розподіл соціальних та політичних благ у її межах [2].

Функціонування політичної системи ЄС полягає в тому, що європейські громадяни спрямовують свої вимоги до політичної системи Союзу, використовуючи різні канали. На національних виборах громадяни обирають депутатів національних парламентів, які у свою чергу формують уряди, що представлені в Раді ЄС. На європейських виборах громадяни обирають депутатів Європейського Парламенту. Вступаючи до політичних партій та підтримуючи різноманітні групи інтересів і громадські організації, громадяни надають їм можливість залучитися до процесу вироблення політики ЄС. Подаючи позови в національні суди та Суд ЄС громадяни впливають на розвиток законодавства ЄС та його втілення у життя. [2]

Система ЄС має три основні інституції: Європейську Комісію, Європейський Парламент та Раду Європейського Союзу. Ці інституції працюють разом для прийняття рішень щодо законодавства та інших питань в межах ЄС. Одним з головних принципів системи ЄС є вільний рух товарів, послуг та капіталу між країнами. Це означає, що компанії можуть вільно працювати та продавати свої товари та послуги в будь-якій країні ЄС без обмежень.

Європейський Союз також має спільну валюту – євро, яка була запроваджена в 1999 році. Ця валюта дозволяє зменшити витрати на обмін валют та сприяє збільшенню торгівлі між країнами. Варто зазначити, що Європейський Союз має систему регулювання конкуренції, мета якої полягає в запобіганні зловживанню позиції домінуючих підприємств на європейському ринку.

Хоча обидва тісно пов'язані між собою, ЄЕП та ЄС не є однаковими. Угода про ЄЕП пов'язана з єдиним ринком та відповідними для нього законами, в той час як ЄС є і економічним, і політичним. Усе регулювання, якого повинні дотримуватися країни ЄЕП, формується ЄС, що фактично означає, що країни ЄЕП / ЄАВТ не мають права при формуванні законів, які вони повинні виконувати. [1]

Європейський економічний простір (ЄЕП) є важливим елементом економічної інтеграції в Європі, тісно пов'язаним із Європейським Союзом (ЄС). Хоча ЄЕП не є частиною ЄС, але країни-учасниці ЄЕП мають договірні зобов'язання, які забезпечують глибоку співпрацю з ЄС у багатьох галузях, зокрема у торгівлі, економічній політиці, інноваціях та регулюванні. ЄС та ЄЕП мають багато спільних економічних та політичних інтересів, що включають просування вільної торгівлі, розвиток інфраструктури, підтримку

малого та середнього бізнесу та забезпечення стабільності фінансових ринків. Ці цілі досягаються шляхом співпраці та координації між ЄС та ЄЕП, а також спільної участі у програмах та ініціативах.

Одним з найважливіших аспектів залежності між ЄС та ЄЕП є взаємна торгівля. Країни ЄЕП є важливими партнерами для ЄС у торгівлі товарами та послугами, а також у забезпеченні енергетичної безпеки. Більшість експорту з ЄЕП до ЄС становлять нафта, газ та інші енергетичні ресурси, а з ЄС до країн ЄЕП - машини, транспортні засоби та інші високотехнологічні товари.

Крім того, ЄЕП є важливим джерелом інвестицій для ЄС, особливо в галузі енергетики та транспорту.

Ще однією перевагою ЄЕП є зменшення торговельних бар'єрів між країнами-учасницями, що забезпечує підприємствам більший доступ до ринків та можливість збільшення обсягів торгівлі. Крім того, ЄЕП забезпечує стабільність та прогнозованість умов торгівлі, що стимулює інвестиції та розвиток бізнесу.

ЄС відіграє важливу роль у розвитку та підтримці ЄЕП. Наприклад, ЄС надає фінансову та технічну допомогу для забезпечення виконання договірних зобов'язань країн-учасниць ЄЕП.

Можна зробити висновок, що залежність системи ЄС від європейського економічного простору є взаємною та має багато аспектів. Обидві сторони мають спільні інтереси та досягають їх шляхом співпраці та координації. Одним з найважливіших аспектів залежності є взаємна торгівля, яка є джерелом доходів та розвитку для обох сторін. Крім того, ЄЕП є важливим джерелом інвестицій та членством у програмах та ініціативах ЄС. У такий спосіб, система ЄС і європейський економічний простір мають взаємовигідні відносини, які сприяють розвитку інтеграції та забезпеченню економічної стабільності у регіоні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Угода про Європейський економічний простір (ЄЕП). URL: <https://uk.bienngocruise.com/european-economic-area-agreement>.
2. Політична система ЄС. URL: https://studies.in.ua/pravo_es-shporu/2496-politchna-sistema-yes.html.
3. Угода ЄС – ЄАВТ про Європейський економічний простір (ЄЕП). URL: https://stud.com.ua/8023/ekonomika/ugoda_yeavt_yevropeyskiy_ekonomichniy_prostir.

СЕКЦІЯ 4

ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО, ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО, АГРАРНЕ ПРАВО

ДО ПИТАННЯ ПРО ОБМЕЖЕННЯ ТА ЗАБОРОНИ У СФЕРІ ПРАВ НА ПРИРОДНІ РЕСУРСИ ДЕРЖАВИ - АГРЕСОРА РФ ТА ЇЇ ГРОМАДЯН

Чурилова Т.М.

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри МСПП ННІ права
Сумського державного університету*

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну стало найстрашнішою катастрофою в новітній європейській історії. РФ не лише порушила суверенітет України, вона руйнує глобальну архітектуру безпеки та використовує слабкість міжнародних інституцій, зокрема Ради Безпеки ООН. На території України РФ вчиняє численні воєнні злочини та злочини проти людяності. Вони пов'язані із загибеллю людей, травмуваннями, каліцтвами, умисними вбивствами, катуваннями, нелюдським поводженням, незаконним позбавленням волі, згвалтуваннями, незаконним переміщенням й депортацію щодо цивільного населення на підконтрольних збройним силам РФ територіях. РФ навмисно руйнує соціальну, виробничу та енергетичну інфраструктуру, знищую житлові квартали, завдає непоправної шкоди довкіллю та об'єктам культурної спадщини.

В умовах війни, захист національних інтересів та безпеки потребує дієвих заходів не лише на військовому, а й на економічному фронті. Отже, необхідно на законодавчому рівні забезпечити недопущення використання економічних, у тому числі природних ресурсів на шкоду Україні та на користь держави-агресора. Саме наявність законодавчо визначених процедур та їх дотримання є тим, що відрізняє правову державу від держави, де панує свавілля [1].

Російська агресія проти України свідчить, що країна - агресор повністю ігнорує принципи правової держави, у тому числі й принцип непорушності права приватної власності. Це означає, що оскільки росіяни не визнають принципи правової держави, то такі принципи не можуть застосовуватися і по відношенню до них самих. У першу чергу, Україна має повне право не визнавати непорушність прав власності на майно, що належить росіянам, принаймні тим з них, які не засудили військове вторгнення Росії в Україну [2].

У березні 2022 року був прийнятий Закон України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» [3], яким визначаються правові засади примусового вилучення з мотивів

суспільної необхідності (включаючи випадки, за яких це настійно вимагається військовою необхідністю) об'єктів права власності Російської Федерації як держави, яка почала повномасштабну війну проти України, та її резидентів.

Воєнні дії впливають на довкілля, такий вплив має руйнівний та довготривалий характер. З початку повномасштабного вторгнення задокументовано майже 2,300 тис. злочинів проти довкілля. Такі дії є порушенням ч. 3 ст. 35 I Протоколу Женевської конвенції від 8 червня 1977 року, згідно з якою заборонено застосовувати методи або засоби ведення воєнних дій, які мають на меті завдати або, як можна очікувати, завдаватимуть широкої, довготривалої і серйозної шкоди природному середовищу [4]. За ст. 8 Римського статуту, умисне вчинення нападу з усвідомленням того, що такий напад призведе до масштабної, довготривалої та серйозної шкоди навколишньому природному середовищу, яка буде явно надмірною в порівнянні з конкретною та безпосередньо очікуваною загальною військовою перевагою, є воєнним злочином [5].

За таких обставин, право на природні ресурси громадян РФ становить пряму загрозу національним інтересам. Отже, обмеження доступу до володіння та користування природними ресурсами є об'єктивною необхідністю.

З метою збереження природних об'єктів права власності Українського народу від злочинних дій держави, яка почала повномасштабну війну проти України, та її резидентів, а також унеможливлення набуття такими суб'єктами права власності на землю, земельні ділянки, ліса, надра, користування водними об'єктами, у квітні 2023 року на розгляд Верховної Ради України був внесений проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою захисту права власності Українського народу»[6].

Законопроект передбачає встановлення заборони для держави-агресора та її громадян, юридичних осіб та міжнародних об'єднань, організацій, створених та зареєстрованих відповідно до законодавства держави-агресора, набувати право власності на землю, земельні ділянки, ліса, надра, користуватися водними об'єктами. Зазначені особи зобов'язані відчужити право власності та/або користування такими об'єктами протягом трьох місяців з дня набрання чинності означеним законом. Крім того, підлягають анулюванню протягом одного місяця усі дозволи на спеціальне водокористування, надані зазначеним особам.

У разі порушення обов'язку щодо відчуження права власності та/або користування зазначеними об'єктами протягом установленого законом строку, Державною службою з питань геодезії картографії та кадастру подається позов до суду про конфіскацію земельної ділянки. Конфіскована земельна ділянка за рішенням суду підлягає продажу на

земельних торгах. Кошти, отримані внаслідок проданої на земельних торгах земельної ділянки, за вирахування витрат, пов'язаних з її продажем, зараховуються до Державного бюджету України та використовуються виключно на потреби оборони відповідно до кошторису Міністерства оборони України у порядку, визначеному Бюджетним кодексом України.

До Земельного кодексу України пропонується внести зміни, згідно з якими не допускається продаж земельних ділянок державної або комунальної власності державі-агресору, громадянам держави-агресора, юридичним особам та міжнародним об'єднанням чи організаціям створеним та зареєстрованим відповідно до законодавства держави-агресора.

Також у змінах до ст. 6 Закону України «Про виключну (морську) економічну зону України» пропонується передбачити, що будь-яка діяльність держави-агресора, юридичних осіб, міжнародних організацій, об'єднань громадян створених та зареєстрованих відповідно до законодавства держави-агресора, громадян держави-агресора у виключній (морській) економічній зоні України заборонена.

Право власності народу України на природні ресурси забезпечує суверенітет і добробут громадян України. Положення законопроекту спрямовані на захист природних об'єктів права власності Українського народу, суверенітету і територіальної цілісності України та є цілком виправданими, а передбачена можливість конфіскації земельної ділянки є належною формою захисту суверенітету і територіальної цілісності України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мартинчук В. Закон про націоналізацію майна росіян: що передбачено та на кого поширюється? URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/210999_zakon-pro-natsionalzatsyu-mauna-rosyan-shcho-peredbacheno-ta-na-kogo-poshiryutsya/ (дата доступу 02.05.2023).
2. Кулинич П.Ф. Конфіскація майна країни-агресора та її резидентів – належна форма захисту суверенітету і територіальної цілісності України. URL: <https://knute.edu.ua/file/MjIxNw==/27cc38a6612c0cbea72be02ece330fa5.pdf>.
3. Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів. Закон України від 03.03.2022 № 2116-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2116-20#Text> (дата доступу 22.04.2023).
4. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року (Протокол I) від 8 червня 1977. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата доступу 18.04.2023).

5. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду. Поправки від 17.07.1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#n69 (дата доступу 18.04.2023).
6. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою захисту права власності Українського народу № 9218 від 18.04.2023. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41776> (дата доступу 02.05.2023).

СЕКЦІЯ 5

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ДОГОВОРУ ДОРУЧЕННЯ

Бублік С. П.

студентка ННІ права та інноваційної освіти

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Бондар О. С.

к. ю. н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

Договір доручення є одним з видів цивільних договорів, що знаходить свої визначення в статтях 1000-1010 Цивільного кодексу України. Згідно з цими нормами, договір доручення є угодою між двома сторонами, відповідно до якої одна сторона (довіритель) доручає іншій стороні (повіреному) виконання певних дій, що повинні бути виконані на користь доручителя або третіх осіб. Доручені дії можуть бути пов'язані з купівлею-продажем, доставкою товарів, отриманням платежів, а також з іншими операціями. В рамках договору доручення, дорученому надається повна або часткова повноваження від імені доручителя. При цьому, доручитель не втрачає своєї правової здатності і може контролювати виконання договору доручення.

Умови договору доручення повинні бути чітко визначені в договорі, включаючи обов'язки доручителя та дорученого, строк виконання доручення, винагороду за виконання доручення, та інші умови. Відповідно до законодавства України, договір доручення може бути укладений як у письмовій, так і у усній формі. Однак, для договорів доручення, пов'язаних з купівлею-продажем нерухомості, транспортних засобів та інших випадків, передбачених законодавством, необхідно укласти письмові договори та реєструвати їх у відповідних державних органах. Договір доручення є документом, за допомогою якого одна сторона (доручення надається) надає іншій стороні (дорученому) право виконати певні дії від її імені та за її рахунок. В.А. Васильєва пише, що договір доручення являє собою внутрішні відносини між довірителем і повіреном і сам по собі ніякого відношення до третіх осіб не має. Основою для цих осіб є повноваження, якими наділяється повірений довірителем. Ці повноваження виражаються в особливому документі довіреності. Але ж довіреність, яку видано повіреній особі, не слід розглядати як письмову форму договору доручення. Якщо відсутня письмова форма договору

доручення (у випадках, коли представництво не базується на нормі права), відповідно це свідчить про його усну форму. Водночас довіреність є допустимим доказом факту укладання договору доручення [3, с. 226].

Укладання договору доручення в Україні має свої особливості, зокрема:

-форма договору доручення – усна чи письмова. Договір доручення може бути укладений як в формі звичайного письма, так і у формі нотаріально посвідченого документа.

-обов'язкові умови договору доручення. Договір доручення повинен містити такі обов'язкові умови: вказання сторін, предмет доручення, термін його виконання, винагорода та порядок її сплати, відповідальність сторін та порядок вирішення спорів, права та обов'язки обох сторін, порядок розірвання договору тощо.

-доручення на виконання певних дій. Договір доручення може містити доручення на виконання будь-яких дій, які не суперечать законодавству України. Однак, якщо доручення пов'язане з проведенням правочинів, які повинні бути здійснені в письмовій формі (наприклад, укладення договору купівлі-продажу), то доручення також повинно бути укладено в письмовій формі.

-особливості виконання договору доручення. Повірений зобов'язаний виконувати доручення з уважністю та дбайливістю, так якби це були його власна діяльність. Доручення може бути припинене, якщо договором не передбачено інакше або якщо доручення не було виконане з причин, що не залежали від повіреного. У разі невиконання доручення повірений зобов'язаний повідомити про це доручення іншій стороні.

-відповідальність за порушення договору доручення. За порушення умов договору доручення сторони несуть відповідальність згідно зі законодавством України. Повірений несе відповідальність за втрату або пошкодження майна доручення другої сторони, якщо це сталося з його вини.

-припинення договору доручення. Договір доручення припиняється у разі виконання доручення, відмови довірителя від доручення, смерті однієї із сторін ті інші причини, встановлені законодавством.

Договір доручення є звичайним видом договору, що регулює відносини між доручником та доручателем в Україні. Однак, як і в будь-якому іншому виді договору, існують певні ризики та небезпеки, які варто враховувати при укладанні та виконанні договору доручення. Одна з основних небезпек полягає у тому, що повірений може бути недостатньо кваліфікованим або недобросовісним, що може призвести до невиконання доручення або неправильного виконання. Також існує ризик, що довіритель може надати неправдиву інформацію або зловживати своїми повноваженнями, що може призвести до

негативних наслідків для повіреного. Також варто звернути увагу на ризики, що пов'язані з передачею грошових коштів в межах договору доручення. Якщо доручення передбачає передачу грошових коштів, то існує ризик, що повірений не передасть кошти вчасно або взагалі не передасть їх. При укладанні та виконанні договору доручення в Україні варто уважно вивчити умови договору, переконатися в повноваженнях довірителя та враховувати ризики, що можуть виникнути в процесі виконання доручення. Бажано звернутися до юриста для консультації та допомоги у складанні договору доручення. Крім того, існує ризик, що доручник може вчинити дії, які не передбачені договором доручення або виконати його не так, як це передбачено. Наприклад, якщо доручник зобов'язаний придбати якусь річ за певну ціну, він може придбати її за більш високу ціну, що становитиме порушення договірних умов [2, с. 82]. Важливо мати на увазі, що договір доручення може бути скасований або змінений у будь-який час за згодою сторін або відповідно до законодавства України. Тому важливо укладати договір доручення на письмовій основі та вказувати в ньому умови зміни або скасування договору.

Отже, укладання договору доручення в Україні має свої особливості, які слід враховувати при укладанні договору та виконанні доручення. Важливо дотримуватися умов договору та законодавства, щоб уникнути негативних наслідків. Також договір доручення є корисним інструментом для здійснення різних дій та операцій, проте варто мати на увазі ризики, пов'язані з його виконанням, та дотримуватися умов договору для запобігання можливих негативних наслідків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 1 серп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 15.09.2022).
2. Дихта Н. М. Укладання договору доручення за цивільним законодавством України. *Національний вісник Ужгородського національного університету*. 2015. С. 81–84.
3. Васильєва В.А. Цивільно-правове регулювання діяльності з надання посередницьких послуг: монографія. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, 2006. 346 с.

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Жмаєва М. Ю.

*студентка II курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Дегтяр Р. О.
*викладач-стажист кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Захист прав інтелектуальної власності набув актуальності в Україні у зв'язку з кількістю невирішених питань у цій сфері. Прийняття нормативно-правових актів не забезпечує ефективного регулювання захисту прав інтелектуальної власності, має купу недоліків, та більше того, вимагає дієздатної інфраструктури, яка забезпечить реалізацію державної політики у цій сфері.

У ч.1 ст. 418 Цивільному кодексі України (далі ЦК України) зазначається, що право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншим законом. [1].

Право інтелектуальної власності потребує захисних механізмів правового характеру з боку держави. Держава має забезпечити умови на використання об'єктів інтелектуальної власності. Проте через стрімкий розвиток інформаційних технологій все частіше простежуються випадки порушення авторського права. Тому держава має забезпечити регулювання сучасного законодавства і механізмів реалізації правових норм.

Захист прав інтелектуальної власності – це забезпечення недоторканності і непорушності права інтелектуальної власності й застосування заходів примусу щодо порушення цих прав.

У законодавстві розрізняють дві основні форми захисту прав інтелектуальної власності – юрисдикційну та неюрисдикційну. Особа, чиї права в області інтелектуальної власності порушено, може скористатися юрисдикційною формою захисту, звернувшись до суду чи іншого державного органу, що має відповідну компетенцію, для відновлення порушених прав і припинення правопорушення. З іншого боку, неюрисдикційна форма захисту полягає в діях юридичних та фізичних осіб для захисту своїх прав інтелектуальної власності, зокрема, у самозахисті без звернення до державних чи інших компетентних органів [3, с. 150].

Незважаючи на сукупність нормативно-правових актів які регулюють відносини щодо отримання, здійснення та захисту прав на особисті немайнові та майнові авторські та/або суміжні права, держава все більше стикається з низкою проблем у сфері

авторського права. Серед проблемних питань захисту прав інтелектуальної власності в Україні слід виділити такі: невідповідність окремих положень чинного законодавства України європейським стандартам у сфері захисту інтелектуальної власності; відсутність окремого спеціалізованого судового органу з розгляду справ щодо порушення інтелектуальної власності; складність збору доказової бази для доведення факту порушення права інтелектуальної власності в суді; організаційно-правові недоліки процедури захисту прав інтелектуальної власності в судовому порядку [4, с. 28].

Крім цього, однією з невирішених проблем захисту авторського права є велика кількість порушень авторського права, оскільки дієві механізми захисту авторського права відсутні [5, с. 53].

Враховуючи той факт, що відбувається стрімкий розвиток інформаційних технологій, одним з пріоритетних напрямків захисту прав інтелектуальної власності є більший контроль за правоохоронними органами, що виявляють порушення авторського права. Хоча правоохоронні органи активізують свої зусилля для забезпечення прав інтелектуальної власності, загальний рівень правопорушень, що стосуються цієї сфери, залишається дуже високим. Тому, Україну часто звинувачують у низьких стандартах забезпечення захисту прав інтелектуальної власності. Крім цього, істотним напрямком розвитку захисту прав інтелектуальної власності є реформування законодавства, тобто імплементація судової практики європейських держав, що значно допоможе вдосконалити рівень захисту прав інтелектуальної власності в Україні.

Аналіз сучасного стану рівня захисту прав інтелектуальної власності показує зміни законодавства, що суттєво вплине на подальший розвиток. 1 квітня 2022 року для сфери інтелектуальної власності був прийнятий важливий Закон України «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України» № 2174-IX. Відповідно до п. 1 ч. 1 вищевказаного Закону з дня введення в Україні воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України, зупиняється перебіг строків для вчинення дій, пов'язаних з охороною прав інтелектуальної власності, а також строків щодо процедур набуття цих прав. З дня, наступного за днем припинення чи скасування воєнного стану, перебіг цих строків продовжується з урахуванням часу, що минув до їх зупинення [6, с.107]. Перспектива нормативно-правового акту зазначеного вище полягає у вирішенні наявної проблематики в сфері інтелектуальної власності шляхом імплементації євроінтеграційних стандартів.

Також слід згадати про прийняття Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022. року [7]. Покладаємо великі надії на цей нормативно-правовий

акт, оскільки він забезпечить функціонування захисту прав інтелектуальної власності в умовах воєнного стану та зможе втілити стандарти ЄС. Можемо сказати, що новоприйнятий Закон значно відрізняється від попереднього, оскільки присутня конкретизація розширення понять, що значно спростить врегулювання спорів у сфері інтелектуальної власності.

Підсумовуючи вищевикладене, проблема захисту є надзвичайно актуальним питанням, тому є потреба врегулювання законодавства у сфері інтелектуальної власності для соціально-економічного розвитку в Україні. Необхідно створити надійний механізм захисту прав інтелектуальної власності, проте перешкодою є низький рівень культури через що гальмується розвиток національної системи охорони інтелектуальної власності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України: від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*, 2003, №№ 40-44, ст. 356.
2. Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності : Конвенція Всесвіт. орг. інтелект. власності від 14.07.1967 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_169#Text.
3. Павленко Т.А. Особливості захисту права інтелектуальної власності в сучасній Україні. 2014. *Наше право*, № 10. С.147-152.
4. Гришко І. Ю., Уткіна М. С. Проблеми захисту прав інтелектуальної власності в Україні, *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Випуск 4 (33). С. 26–30.
5. Коваленко І. А. Актуальні проблеми захисту і охорони прав інтелектуальної власності в мережі інтернет в умовах глобалізації суспільства та сучасних технологій. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2020. Том 29 (68). № 3. С.52–55.
6. Кронда О. Ю., Зосименко О. М. Інтелектуальна власність в Україні в умовах воєнного стану. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*, 2022. № 4. С. 108–104.
7. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX. *Офіційний вісник України*, 2023 р., № 3, С. 74, Ст. 196.

АДАПТАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО НОРМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Ковтун А. А.

*студентка III курсу ННІ права
Сумського державного університету*

*Науковий керівник: Дегтяр Р. О.
викладач-стажист кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Україна знаходиться на шляху великих змін. При характеристиці сучасного стану розвитку правової системи України неможливо не згадати євроінтеграційні процеси, що прямо стосуються оновлення вітчизняного законодавства. Цивільне право заслуговує на окрему увагу в умовах євроінтеграції України та адаптації її законодавства. Адже саме цивільне право охоплює основні аспекти людського життя. Цивільне законодавство забезпечує більшість прав та інтересів громадян. Тож адаптація цивільного законодавства має бути детально дослідження та проаналізована.

Сучасний етап розвитку правової системи України визначається спрямуванням на повноцінне входження до європейського правового простору, основу якого становить право Європейського Союзу. Специфіка права ЄС проявляється, перш за все, у системі правових принципів, що визначають головні засади функціонування даного міждержавного об'єднання. Провідними принципами права Європейського Союзу є принцип верховенства права Європейського Союзу над національним правом держав-членів, що тісно пов'язаний з принципом прямої дії права ЄС.

Адаптація законодавства України до законодавства ЄС є пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу у певних сферах. Зокрема, митного права, банківського, інтелектуальної власності, охорони праці, державних закупівель та інших сфер права.

В сучасних умовах така адаптація виглядає як послідовний процес наближення національного законодавства, у тому числі правотворчості, юридичної техніки, практичної діяльності та правозастосування до законодавства ЄС з дотриманням відповідних критеріїв. Імплементация норм законодавства Європейського Союзу є ключовим чинником удосконалення вітчизняного законодавства, оскільки сприяє максимальному наближенню норм до європейських стандартів [1, с. 111].

Реформування цивільного процесуального законодавства завжди позначається на захисті та охороні прав, свобод та інтересів людини. Це пов'язано саме із тим, що закладаються принципово нові підходи до розуміння права, його розвитку, форм захисту, тощо.

Позитивним кроком на шляху адаптації цивільного законодавства стало прийняття 3 жовтня 2017 р. Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» [2], запровадження яких у практичну діяльність відбулося 15 грудня 2017 р. Європейським союзом розроблено спільну систему міжнародних стандартів цивільного судочинства, які ґрунтуються на положеннях Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, і яких мають дотримуватися держави-члени ЄС.

Існує цілий ряд нормативно-правових актів у сфері цивільного процесу, якими активно послуговуються держави-члени для адаптації та гармонізації свого національного законодавства із законодавством ЄС. Європейські, а разом з ними і вітчизняні фахівці, говорять про європейський цивільний процес як уже сформовану галузь права [3].

ЄС і його держави-члени приймають уніфіковані і національні нормативно-правові акти, направлені на спрощення цивільних правил і процедур, надання їм гнучкості, здешевлення і оперативності з одночасним збереженням гарантій, що надаються сторонам провадження за традиційними правилами цивільної процедури, розуміючи необхідність підтримання високого рівня правосуддя, яке є необхідним в будь-якому демократичному суспільстві.

Стирання меж між країнами ЄС зумовило вільний рух товарів, осіб, послуг і капіталів, що неминуче зумовило існування транскордонних спорів. Для спрощення процедури розгляду дрібних спорів у 2007 р. Європейською Комісією було розроблено Європейську процедуру врегулювання дрібних претензій (Regulation (EC) No 861/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 establishing a European Small Claims Procedure [4]), і з 2010 р. в ЄС діє портал електронного правосуддя – європейська судова мережа з цивільних і комерційних питань, за допомогою якої громадяни 28-ми держав-членів та інших країн, можуть захистити свої права (e-justice). Цей портал є ключовим елементом в архітектурі загальноєвропейської системи електронного правосуддя і містить інформацію щодо порядку звернення до суду, про судову юрисдикцію, посередництво, виконання рішень, судові системи і термінологію, а також форми звернення (стандартні форми заяв) щодо кожної з держав-членів. Європейське електронне правосуддя покликане вирішувати дрібні спори – з липня 2017 року такими вважаються спори в цивільних і комерційних справах, вимога в яких не перевищує 5000 євро [5]. Такі спори розглядаються національними судами за загальноєвропейськими правилами, хоча цивільне процесуальне законодавство кожної з країн містить й свої правила щодо спрощеного розгляду спорів в окремих категоріях.

Отже, процеси адаптації національного законодавства України до законодавства Європейського Союзу є об'єктивно необхідними з точки зору як прогресу національної правової системи в цілому, так і розвитку міжнародного приватного права зокрема. Адаптація національного законодавства України до законодавства Європейського Союзу – тривалий і багатоступінчастий процес, заснований на ряді міжнародних договорів. Сьогодення України на шляху адаптації її правової системи до правової системи Європейського Союзу характеризується широкомасштабними державно-правовими реформами, належним нормативним забезпеченням адаптаційного процесу, відносною інтенсивністю нормотворчої діяльності щодо адаптації законодавства України до правових приписів ЄС. Водночас нагальними є проблеми у відпрацюванні механізму реалізації адаптованих правових положень, створенні відповідних умов для належного механізму їх забезпечення, з тим, щоб адаптація правової системи України до правової системи ЄС відбувалася повноцінно та якісно.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дегтяр Р.О. Євроінтеграційні реформи України у сфері інтелектуальної власності через виконання угоди про асоціацію між Україною та європейським союзом, *Нове українське право*, 2022. Том 1: Спецвипуск. С. 109–112.
2. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 року № 2147/VIII. *Відомості Верховної Ради*, 2017, № 48, ст.436.
3. Комаров В. В. Цивільний процес у глобальному контексті. *Право України*. 2011. № 10. С. 120–152.
4. Regulation (EC) No 861/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 establishing a European Small Claims Procedure. URL: <http://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32007R0861>.
5. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing a European Small Claims Procedure {SEC(2005) 351} {SEC(2005) 352}. URL: <http://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1421775797117&uri=CELEX:52005PC0087>.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ СПАДКУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК

Костенко А. В.

*студентка II курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Дегтяр Р. О.
*викладач-стажист кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Земельні ділянки завжди були і залишаються одним з найбільш цікавих об'єктів як безпосереднього спадкування, так і інших правовідносин.

О.С. Уразовська, досліджуючи питання спадкування права на земельну ділянку за законодавством України пропонує розглядати його у двох аспектах – об'єктивному та суб'єктивному. У об'єктивному значенні – це сукупність норм, які визначають права та обов'язки стосовно передачі прав та обов'язків померлого громадянина іншим особам. У свою чергу, суб'єктивне значення полягає у можливості особи бути викликаною до спадщини, а також у правомочності цієї особи після прийняття спадщини [1, с. 15].

Варто зазначити, що вони співвідносяться не лише з речовим правом, а й земельним. Норми, що стосуються спадкових правовідносин складаються з правила та процедур щодо передачі права власності на земельні ділянки від померлих власників до їх спадкоємців тощо.

Земельне законодавство у втіленні Земельного кодексу України здійснює регламентацію правового режиму земельних ділянок та встановлює вимоги до власників землі. З аналізу ст. 81 Земельного кодексу України, що стосується права власності на землю громадян, можемо побачити перелік підстав відповідно до яких громадяни України, іноземці й особи без громадянства можуть набувати права власності на земельні ділянки, до яких входить прийняття спадщини.

Окрім цього, згаданий кодекс регулює питання щодо прав самих власників земельних ділянок, а саме ст. 90 Земельного кодексу України містить у собі перелік прав, котрі власник може використовувати по відношенню до його земель. Серед них є такі як: продаж, відчуження земельної ділянки іншим шляхом, передача в оренду, довірчу власність, заставу та спадщину, на якій ми зробимо акцент у нашому дослідженні [2].

Земельним кодексом України сфера регламентації питання про спадкування земельних ділянок не обмежується. Загальновідомо, що галуззю права, котра зібрала у собі широкий перелік норм права, які регулюють собою питання про особисті немайнові, а головне – майнові правовідносини у суспільстві, є цивільне право, яке і містить у собі правові норми, які регулюють питання спадкування прав на земельні ділянки.

Ст. 1225 Цивільного кодексу України містить норму щодо права на спадкування земельних ділянок, а саме можливість їх переходу до спадкоємців на загальних підставах, також окремо зазначаються особливості переходу майнового права та права власності до спадкоємців житлових будинків, інших споруд відповідно до ділянки на якій вони розміщені, також окремо можемо виділити саме право на користування земельною ділянкою, котра може потребувати обслуговування [3].

Перейдемо до особливостей правового режиму спадкування земельних ділянок. Вони перебувають у залежності від доволі широкого спектру чинників. У якості прикладу можна взяти такі чинники як тип земельної ділянки, місцезнаходження, розмір та кількість спадкоємців.

Спадкове право передбачає собою різні варіанти спадкування земельних ділянок:

- за законом;
- за заповітом;
- за договором[4].

Особливістю спадкування земельних ділянок за законом є те, що право на неї переходить до спадкоємців за конкретно визначеними правилами, які встановлені законодавством. Коли спадкування земельної ділянки відбувається в наслідок укладення заповіту, завдяки цьому власник земельної ділянки може визначити спадкоємця та встановити умови щодо передачі йому права власності на цю земельну ділянку. Спадкування земельної ділянки за договором має особливість, яка обумовлює передачу права на земельну ділянку відбувається внаслідок укладеної домовленості, яка була укладається між власником земельної ділянки та його спадкоємцем.

У кожному з випадків спадкування земельної ділянки можуть виникати різноманітні питання у правовій сфері, такі як спільна власність, поділ спадщини, встановлення права власності та інші варіанти. Вирішення цих питань має бути здійснене відповідно до законодавства та з урахуванням інтересів всіх спадкоємців, що потребує дієвого механізму врегулювання спадкових правовідносин.

Мета створення більш чіткої та ефективної системи спадкування земельних ділянок містить у собі перелік ґрунтовних аспектів, якими не можна нехтувати. Без урахування правової складової цього питання – процес систематизації стає фактично неможливим.

Не дарма питання що стосується земельних ділянок розглядається в цілій низці правових актів, котрі включають в себе норми земельної та спадкової орієнтації, які в собі містять не лише перелік особливостей цих правовідносин, а й безпосередній порядок спадкування, реєстрації прав власності на земельний наділ.

Звісно, що правова регламентація спадкування земель відрізняється, адже у кожній країні або регіону є свої особливості, що формувалися впродовж усієї історії, а також – впливом на ці особливості законів. Враховуючи належність до певної правової традиції, можна виділити три групи держав.

До першої групи держав, які спираються на німецьке право і орієнтуються на німецький цивільний кодекс та юридичну практику, відносяться Німеччина, Австрія, Швейцарія та Греція. Також досить близькі до них у правових системах є країни Скандинавії, зокрема Швеція, Норвегія, Данія та Фінляндія. У цих країнах існує традиція успадкування землі, згідно з якою заповідач не може вільно заповісти свою земельну власність. Зазвичай вона переходить лише до одного спадкоємця, а інші отримують відповідну грошову компенсацію.

Друга група, у якій принцип рівності прав на спадщину поширюється на країни, де спадкове і цивільне право взагалі сформувалися на основі римського права, що означає, що всі спадкоємці мають однакові права на отримання спадщини. Ці країни включають Францію, Бельгію, Люксембург, Нідерланди, Італію, Іспанію та Португалію.

Третя група країн з англосаксонською правовою системою (Великобританія, Ірландія), у якій виникає принципово інша ситуація стосовно спадкового права на землю. Заповідач не зобов'язаний передавати свою земельну власність визначеній особі, а може завірити заповітом, що земля перейде власністю будь-якої особи, включаючи одного зі спадкоємців [5, с. 195].

Україна, як і більшість пострадянських країн, гарантує рівні права для всіх спадкоємців згідно з законодавством. Земельні ділянки можуть бути поділені між спадкоємцями, за винятком земельної ділянки фермерського господарства. Законодавство європейських країн, так само як і законодавство України, передбачає два види спадкування: спадкування за законом та спадкування за заповітом, при цьому останнє має перевагу над першим. Законне спадкування відбувається тільки у випадку, коли немає заповіту.

Беручи до уваги усі особливості, що є характерними для режиму спадкування земельних ділянок в Україні, можемо зробити висновок – ці правовідносини набули доволі великого поширення у системі права нашої держави, проте й надалі процес спадкування буде потребувати від спадкоємців дотримання конкретних вимог та правил, що вимагає закон.. Регламентація процесу спадкування в Україні знаходиться досить високому рівні, однак, це питання є досить складним у сфері правозастосування, тому є необхідність у вдосконаленні та створенні більш чіткої та ефективної системи спадкування земельних ділянок.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Уразовська О.С. Спадкування права на земельну ділянку за законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2019. 23 с.
2. Земельний кодекс України: від 25.10.2001 № 2768-III. *Відомості Верховної Ради України*, 2002, № 3-4, ст.27.
3. Цивільний кодекс України: від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*, 2003, №№ 40-44, ст.356.
4. Окремі питання спадкування. *Міністерство юстиції України*: веб-сайт. URL: <http://surl.li/fxyuh>.

ПРОБЛЕМАТИКА У СФЕРІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Крисько А. С.

студент II курсу ННІ права

Сумського державного університету

Мищенко Т. М.

к. ю. н, асистент кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету,

директор Сумського НДЕКЦ МВС України

Повномасштабне вторгнення стало однією з найрезонансніших подій у світі. Наслідки війни стали актуальними й для правової системи країни, зокрема вони створюють виклики для цивільно-правових відносин, оскільки вони порушують звичайну життєдіяльність та порядок у суспільстві. Цивільно-правові відносини, які виникають в умовах воєнного стану та збройної агресії є набагато складнішими та неоднозначними, оскільки вони мають важливі відмінності від звичайних цивільних відносин у сфері права. В умовах постійної небезпеки забезпечення прав та свобод громадян може бути обмежено, що порушує основні принципи цивільного права, є актуальним на сьогоднішній день й потребує аналізу та вивчення у нашому дослідженні. Обрана тематика є доволі новою в сучасних умовах, а отже і досить актуальною.

Цивільно-правові відносини є фундаментальною складовою соціального ладу кожної суспільної формації, відіграючи ключову роль у регулюванні відносин між громадянами, організаціями та державою. У контексті правової системи, цивільне право визначає основні норми і принципи, які контролюють і регулюють ці відносини. Відносини у сфері цивільного права включають в себе різноманітні аспекти, такі як власність, договори, обов'язки та права громадян, а також відповідальність за порушення закону. Цивільне законодавство України регулює майнові та особисті немайнові

відносини між фізичними, юридичними особами, органами місцевого самоврядування, державою тощо. Водночас сучасне цивільне законодавство ставить такі виклики, яких країна раніше не знала.

На сьогоднішній день в країні діє правовий режим воєнного стану і відповідно до статті 64 Конституції України в умовах цього правового режиму можуть встановлюватись окремі обмеження щодо прав і свобод громадян. Проте, не всі права та свободи можуть бути обмежені. Зокрема, Конституцією України встановлено, що в період дії воєнного стану не можуть бути обмежені права на життя, на повагу до гідності особи, на свободу та особисту недоторканність, на житло, на шлюб тощо. Водночас, окремі норми Цивільного кодексу можуть бути безпосередньо реалізовані лише в умовах воєнного стану, зокрема ст. 353, згідно з якою майно у воєнних чи надзвичайних умовах може бути примусово продано власнику з наступним повним компенсація його вартості. Конфісковане майно переходить у власність держави або знищується. Визначення про відшкодування попередньому власнику вартості конфіскованого майна може бути оскаржено в суді. Коли майно конфіскується, попередній власник може вимагати надання йому інших речей, якщо це можливо [1].

Крім цього, не можна не зазначити про те що тривалий час в країні існували перебої з електроенергією, внаслідок авіа та ракетних ударів пошкоджена критична інфраструктура, існувала загроза обстрілів що в свою чергу в кінцевому випадку приводило до проблем з дотриманням правових умов договору, існували технічні перебої з базами даних та документацією що знаходилась у інформаційному середовищі.

В умовах введення воєнного стану та активних бойових дій на території України виконання електронного правочину або вчинення необхідних дій для уточнення умов може мати важливе практичне значення. Іноді це стає єдиним способом захистити права та інтереси осіб в умовах, що склалися. Здійснення відповідних дій у "віддаленому" форматі має практичну значущість і є забезпеченням можливості продовження життя в тому ж руслі, що і до 24-го лютого 2022 року [2, с. 119].

Іншим питанням функціонування цивільних правовідносин в умовах воєнного стану є можливість виконання цивільно-правових зобов'язань. Вважається, що велика кількість цивільно-правових договорів, укладених в Україні, через умови російської агресії не виконуються належним чином. Також встановлено, що неустойка, штраф, пеня та інші платежі, сплати яких передбачені договором про споживчий кредит, нараховані включно з 24 лютого 2022 року для прострочення виконання – невиконання, за таким договором, підлягають власникам списанню кредиту [3].

Крім того, зупинено дію окремих положень Закону України «Про іпотеку», зокрема у частинах: реалізації права іпотекодержателя на набуття права власності на предмет іпотеки; реалізації права іпотекодержателя на продаж предмета іпотеки; щодо виселення мешканців із жилих будинків та приміщень, переданих в іпотеку, щодо яких є рішення суду про звернення стягнення на ці об'єкти, та щодо продажу предмета іпотеки на електронних торгах.

Крім договорів позики, існує велика кількість інших цивільно-правових договорів: договори купівлі-продажу, договори найму, договори найму, підряду та інші. У правових операціях ситуація дещо відрізняється від інших договорів. На відміну від договорів позики, в інших договорах сторони повинні довести, зокрема, що зобов'язання не було виконано, особливо через воєнний стан і в разі доведення факту невиконання зобов'язання внаслідок при настанні обставин непереборної сили, договірна сторона звільняється від відповідальності. Відповідно до статті 617 ЦК України особа, яка порушила зобов'язання, звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо вона доведе, що це порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили [4].

Підсумовуючи вищевикладене, можна зазначити що на сьогоднішній день в умовах воєнного стану та збройної агресії країни-агресора РФ деякі процеси у сфері права, зокрема цивільного є складними до виконання. Порушуються строки договорів, унеможлиблюється внаслідок загроз чи небезпек виконання умов договору, тощо. Деякі зміни в законодавстві з приводу збройного вторгнення дійсно можна вважати потрібними та такими що стали на часі, оскільки в умовах війни деякі звичайні до цього у цивільному житті речі не здатні адаптуватися без належних змін до нового формату роботи та життя. Проте, важливим також є і доповнення цих норм у цивільному законодавстві щодо кращого врегулювання ситуації у цивільно-правовому полі. Тематики роботи була проаналізована та досліджена.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Спесівцев Д. С. Цивільне право і війна: точки перетину та взаємовплив. *Together united: науковці проти війни : збірник тез доповідей I міжнародної благодійної науково-практичної конференції* (м. Луцьк, 20 травня 2022 р.). Луцьк : Вежа Друк, 2022. С. 168–173.
2. Проблеми здійснення та захисту цивільних прав в умовах воєнного стану : монографія / за ред.: Є. О. Харитонова, О. І. Харитонової, К. Г. Некіт ; упор.-укл. Ю. С. Маршук ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2023. 336 с.

3. Харитонов Є. О. Антропологічний підхід до оновлення ЦК України в умовах війни. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 589-592.*
4. Шинкаренко Д.О., Логінова М.В. Як впливає воєнний стан на цивільне право? The 8 th International scientific and practical conference «Modern research in world science» (October 29-31, 2022) SPC «Sci-conf. com. Ua», Lviv, Ukraine. 2022. 1828 p.

ЗАХИСТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Кушнірук В. М.

студентка III курсу ННІ права

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Бондар О. С.

к. ю. н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Технічний розвиток надав можливість ділитись результатами своєї інтелектуальної діяльності з іншими через мережу Інтернет, проте не зміг забезпечити захист права, які виникають на підставі цього. Саме тому питання захисту авторських та суміжних прав в мережі Інтернет потребує детального дослідження.

Актуальність даної роботи полягає у тому, що з появою цифрових технологій та можливості публікації як власних творів, так і творів інших авторів постає питання попередження правопорушень та захисту авторських та суміжних прав в мережі Інтернет. Захист на етапі до порушення: 1) обмежена функціональність – автори розповсюджують програми, які не здатні друкувати документи або зберігати їх у пам'яті комп'ютера; 2) «годинникова бомба» – автор розповсюджує повноцінний об'єкт авторського права, але встановлює дату, після якої доступ до нього буде неможливим; 3) захист від копіювання, тобто автор встановлює кількість разів, коли файл може бути скопійований; 4) криптографічні конверти – твір зашифровано так, що доступ до нього можливий з використанням ключа до шрифту; 5) контракти-угоди «наскрізного клацання» укладені через Інтернет, це – дозволи автора на використання творів; 6) запобіжні заходи: попередня публікація матеріалу на традиційному матеріалі, підтвердження факту існування твору на певну дату, засвідчення в нотаріуса дати створення твору, запис на лазерному диску і поміщення в архів або веб-депозитарій; 7) клірингові центри – автор

надає центру право ліцензувати свої права на твір, центр приймає плату від користувача і передає її володільцеві авторських прав [1].

Захист на етапі після порушення: 1) агенти – це комп'ютерні програми, які автоматично виконують попередньо визначені команди, наприклад, пошук у мережі контрафактних примірників творів; 2) стенографія – процес приховування інформації у файлах, наприклад «водяного знаку» автору твору, що буде доказом авторства цієї особи щодо цього твору; 3) «маячок» – це особлива мітка, яка розміщується в творі і спрацьовує під час несанкціонованого використання, надаючи можливість знайти порушника авторських прав; 4) використання кодових слів [1].

До джерел права інтелектуальної власності відноситься, по-перше, Конституція України, зокрема стаття 54, яка гарантує право на свободу інтелектуальної діяльності [2]. Цивільний кодекс України є основним джерелом, яким регулюються такі питання, як виникнення, реалізація та захист прав. Книга четверта повністю присвячена різним аспектам права інтелектуальної власності [3].

У разі порушення авторських прав у мережі Інтернет, можуть застосовуватися ті ж способи захисту, що застосовуються у разі їх порушення у реальному середовищі. Законодавством внесено низку змін та доповнень до Закону України «Про авторське право і суміжні права», що торкається захисту авторських та (або) суміжних прав у мережі Інтернет. Норми нової статті 52-1 закріплюють особливості захисту у разі порушень авторських і (або) суміжних прав у цифровому середовищі, тобто при порушенні будь-якою особою авторських і (або) суміжних прав, вчиненому з використанням мережі Інтернет, суб'єкт таких прав (заявник) має право звернутися до власника веб-сайту та (або) веб-сторінки, на якому (якій) розміщена або в інший спосіб використана відповідна електронна (цифрова) інформація, із заявою про припинення порушення [4].

Отже, право інтелектуальної власності є правом кожної особи на результат своєї інтелектуальної, творчої, наукової діяльності, тому важливо, щоб ці права охоронялись. Законодавство України передбачає цивільну, адміністративну та кримінальну відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет. Можна розглянути наступні можливі вирішення проблем пов'язаних із захистом порушених прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет: реформувати державну політику щодо регулювання відносин в даній сфері; застосування легальних механізмів саморегуляції користувачів в Інтернеті.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Римаренко І. В. Захист авторських прав та творів, розміщених в Інтернеті. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 21.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
3. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 31.03.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
4. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 05.01.2022 № 3792-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>.

ЗАХИСТ ПОРУШЕНОГО АВТОРСЬКОГО ПРАВА В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Кушнірук В. М.

студентка III курсу ННІ права

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Бондар О. С.

к. ю. н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

З розвитком всесвітньої Інтернет - мережі проблема захисту прав на нематеріальні досягнення власних творчих зусиль набуває все більшої актуальності і необхідності її висвітлення для широких верств населення. Не секрет, що на сьогодні Інтернет настільки завоював прихильність українців, що став одним з найголовніших засобів розповсюдження інформації. В Інтернеті вміщено величезну кількість творів без згоди правовласників. Все частіше виникає питання про дотримання авторського права у «всесвітній павутині».

Через особливості функціонування Інтернету, а саме: анонімності користувачів, екстериторіального характеру, свобод та швидкості поширення інформації – порушення авторських прав стало настільки буденним і поширеним явищем, що особа, вчиняючи протиправні дії, просто не усвідомлює їх сутності, а навпаки гадає, що діє в рамках закону.

Видами порушень в мережі Інтернет є: незаконне відтворення і копіювання музичних, художніх, літературних творів чи комп'ютерних програм без попереднього надання на це згоди автором чи правовласником. Це виражає порушення матеріальних прав авторів. Крім цього, все популярніше становиться такий вид порушень як плагіат. Такі порушення в мережі Інтернет порушують матеріальні і нематеріальні права авторів.

На сьогодні найпоширенішим порушенням авторських прав є незаконне використання творів та їх незаконне розповсюдження. Прикладом цього правопорушення є розміщення наукових робіт без згоди автора (або авторів) на веб-сайтах, де кожен, хто має доступ до мережі, може використовувати цю роботу, публікуючи твори в публічному просторі за окрему плату або завантажуючи твір на мобільний телефон, планшет, ноутбук. [1]

На наш час існує два способи захисту авторських прав в інтернеті: юрисдикційна і неюрисдикційна.

Неюрисдикційна форма захисту охоплює собою дії громадян і організацій із захисту авторських прав, які здійснюються ними самостійно, без звернення за допомогою до компетентного органу. Зазвичай великі фото-, відео-, аудіохостинги уважно слідкують за оригінальністю завантаженого контенту і мають дієвий зворотній зв'язок з користувачами у вигляді скарг на файл, що порушує авторські права, які надсилаються як правовласниками, так і третіми особами. Така скарга повинна містити аргументовані докази порушення авторського права. Кожен такий випадок розглядається уповноваженими особами (модераторами), які за результатами перевірки можуть повідомити особу, яка розмістила файл, про підозру у правопорушенні, сховати файл на час перевірки, зобов'язати правопорушника видалити його або видалити власноруч за наявності переконливих доказів. Однак дані засоби можуть використовуватися не лише в позасудовому порядку: часто такі дії виконуються адміністрацією сайту за рішенням суду. Юрисдикційна форма захисту передбачає захист порушених авторських прав безпосередньо через суд. Для захисту порушених прав в Інтернеті існує певна система дій суб'єктів. Зафіксувавши порушення авторських прав, автор самостійно або через уповноважену особу завжди може звернутися до суду з метою захисту своїх прав та вимагати компенсації за те, що без його відома було використано об'єкт інтелектуальної власності, а також за те, що у зв'язку з цим автором була втрачена певна вигода матеріального характеру. Після цього, згідно статті 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права», автор має право звернутися до суду [2].

На основі рішення суду автор може вимагати безпосередньо від порушника чи сервісу (відеохостингу, онлайн-галереї, сайту з викладками творів літератури тощо) застосувати негайні заходи щодо запобігання порушення авторського права (наприклад, видалити розміщений контент або зазначити авторство, власника прав на твір або джерело твору), відшкодувати збитки та втрачену вигоду (якщо твір мав бути показаний в майбутньому на платній виставці чи сеансі в кінотеатрі), сплатити гонорар або компенсацію автору чи правовласнику як одноразове грошове стягнення замість

відшкодування збитків, опублікувати в ЗМІ відомості про порушення авторського права та зміст рішення суду про таке порушення. Саме судом накладається штраф за неправомірне використання матеріалів, заборона опубліковувати захищені твори, а також санкція у вигляді стягнення доходу, отриманого внаслідок розповсюдження захищеного контенту (наприклад, за кількість переглядів відео на хостингу) і вимагання інформації про третіх осіб, які були задіяні у порушенні авторського права [3].

Невелика кількість судової практики про Інтернет-порушення, відсутність цільового законодавчого закріплення і окремі проблеми щодо захисту прав в інтернеті, наводять на думку про слабкий рівень захищеності прав громадян та юридичних осіб на об'єкти інтелектуальної власності. Саме тому на сьогоднішній день перед законодавцями та фахівцями з інтелектуальної власності постає складне питання вдосконалення та адаптування правових основ для забезпечення захисту авторських прав у мережі Інтернет.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кирилюк А. В. Правопорушення авторських прав у мережі Інтернет: поняття та види. Часопис цивілістики, Одеса. 2017. Вип. 22. С. 117–121.
2. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 05.01.2022 № 3792-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>.
3. Проблеми захисту авторських прав в інтернеті / Аврамова О.Є., Разіна О.І. //Вісник НТУ «ХП». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. Харків: НТУ «ХП», 2013. № 6 (980).

ВОЄННИЙ СТАН ЯК ПРАВОВА ПІДСТАВА ДЛЯ НЕВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Лукаш О. С.

студент II курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Дегтяр Р. О.

викладач-стажист кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

24 лютого 2022 року, Російська Федерація розпочала нову епоху військової агресії проти України, у тому числі шляхом повномасштабного вторгнення на територію України. У зв'язку з цим, Указом Президента України було введено воєнний стан. Безумовно, військова агресія та впровадження воєнного стану суттєво вплинули на всі сфери життя людей в Україні. Не є винятком правове регулювання договірних

правовідносин, зокрема виконання цивільно-правових зобов'язань фізичними та юридичними особами.

За загальним правилом, війна відноситься до форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили). Так, Торгово-промисловою палатою України було оприлюднено лист від 28 лютого 2022 року, яким повідомлено, що військова агресія Російської Федерації проти України є форс-мажорною обставиною (обставиною непереборної сили) [1].

Також, частиною 2 статті 14-1 Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні» визначено, що форс-мажорними обставинами (обставинами непереборної сили) є надзвичайні та невідворотні обставини, що об'єктивно унеможливають виконання зобов'язань, передбачених умовами договору, зокрема, загальна військова мобілізація, військові дії, оголошена та неоголошена війна, тощо [2]. У самому ж Цивільному кодексі України конкретного визначення поняття «форс-мажору» немає, однак, статтею 617 визначено підстави звільнення особи від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо вона доведе, що це порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили [3].

У статті 218 Господарського кодексу України передбачено, що суб'єкт господарювання за порушення господарського зобов'язання несе господарсько-правову відповідальність, якщо не доведе, що належне виконання зобов'язання виявилось неможливим внаслідок дії непереборної сили, тобто надзвичайних і невідворотних обставин за даних умов здійснення господарської діяльності [4]. Таким чином, у Цивільному кодексі України та Господарському кодексі України замість терміну «форс-мажор» використовується термін «обставини непереборної сили».

Усе вищезазначене означає, що введення воєнного стану на території України є форс-мажором та є підставою для звільнення від відповідальності за невиконання, а не від виконання зобов'язання в цілому, а також порушення договору, але тільки в тому випадку, якщо саме ця обставина стала підставою для невиконання договірних зобов'язань. Тобто, необхідно ще довести причинно-наслідковий зв'язок між невиконанням зобов'язань та воєнними діями в Україні.

Відповідно до частини 1 статті 14-1 Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні», Торгово-промислова палата України та уповноважені нею регіональні торгово-промислові палати засвідчують форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили) та видають сертифікат про такі обставини протягом семи днів з дня звернення суб'єкта господарської діяльності за собівартістю [2]. Вищевказаний лист від 28 лютого 2022 року Торгово-промислової палати України, що визнає військову агресію Російської Федерації проти України форс-мажорною обставиною, суттєво спростив процедуру засвідчення форс-мажорних обставин. Цей документ є загальним для всіх, кого

торкнулася війна, і тому немає потреби звертатися до Торгово-промислової палати чи уповноважених нею регіональних торгово-промислових палат для отримання сертифіката по кожному договору.

Утім, цей документ не є безспірним підтвердженням наявності форс-мажорних обставин для усіх випадків неможливості виконання зобов'язань. Так, Верховний Суд, ухвалою від 19 серпня 2022 року у справі №908/2287/17, зазначив, що сертифікат торгово-промислової палати, який підтверджує наявність форс-мажорних обставин, не може бути єдиним доказом їх існування. Суд повинен критично оцінювати цей сертифікат разом з іншими доказами, що були встановлені в справі. Прийняття рішення про наявність форс-мажорних обставин, лише на підставі сертифікату торгово-промислової палати, суперечить принципу змагальності сторін в судовому процесі [5].

У висновку варто зазначити, що сам факт введення воєнного стану не може вважатись належною правовою підставою для невиконання зобов'язань. Наявність форс-мажорних обставин не є автоматичною підставою для звільнення від виконання зобов'язань. Стороною договору повинно бути доведено не факт введення воєнного стану як форс-мажорних обставин, а наявність причинно-наслідкового зв'язку між воєнними діями та невиконанням нею зобов'язань.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лист Торгово-промислової палати України від 28.02.2022 № 024/02.0-7.1. *Торгово-Промислова Палата України*: веб-сайт. URL: <https://uccr.org.ua/uploads/files/621c5a543cda9382669631.pdf>.
2. Про торгово-промислові палати в Україні : Закон України від 02.12.1997 № 671/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*, 1998, № 13, ст.52.
3. Цивільний кодекс України: від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*, 2003, №№ 40-44, ст. 356.
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*, 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст. 144.
5. Постанова від 19.08.2022 р. у справі № 908/2287/17. Верховний Суд. Касаційний господарський суд. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105837295>.

ЩОДО САМОЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Мартинець І. В.

студент III курсу ННІПО

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Бондар О. С.

к. ю. н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

На сьогоднішній день з розвитком приватного права можна сказати, що великої актуальності набуває питання самозахисту цивільних прав. Цивільні правовідносини суб'єктів цивільного права регулюються законами тієї країни, в яких вони виникли. Питання захисту цивільних прав регулюються Цивільним кодексом України (далі - ЦКУ) і Конституцією України. У статті 15 ЦКУ зазначається: «Особа має право на самозахист свого цивільного права та права іншої особи від порушень і протиправних посягань» [1]. Згідно статті 27 Конституції України «кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань», а отже свої особисті немайнові права також [5]. Самозахист цивільних прав є самостійними діями особи, які спрямовані на недопущення порушень своїх цивільних прав або ж, на зменшення їх наслідків. Важливо відзначити, що самозахист прав повинен здійснюватися без звернень та участі уповноважених органів.

Можна зробити певний висновок щодо поняття самозахисту а саме, що способом самостійного захисту цивільних прав слід вважати будь-яку поведінку зацікавленої особи, яка спрямована на захист суб'єктивних прав; виконується без волі порушника прав; проводиться без звернення до уповноважених на те органів. Виділяються дві форми захисту прав: юрисдикційна (коли права особи захищаються державою або компетентними на те органами, наприклад, судами) та неюрисдикційна (коли особа захищає свої порушені права самостійно) [4, с. 21]. На будь-якому рівні розвитку суспільства, хоч би яким воно було, будуть зустрічатися різні правопорушення і, відповідно, питання про те, як і яким чином найкраще захистити свої порушені права залишатиметься актуальним як ніколи. Може статися й таке, що вся цінність оголошеного та реалізованого права у якийсь момент зведеться до нуля. Процвітання сучасного суспільства та самого громадянина може залежати від того, чи зможе цей громадянин захистити та відновити свої порушені права. Право на захист порушених прав і сам захист порушених прав людини можна розглядати з точки зору як конституційної гарантії, яка уособлює принципи та демонструє вектор спрямованості державної політики, а саме недопущення втручання особисте життя людини, проголошення непорушності права власності тощо так і безпосередньо процесу, тобто дії які спрямовані на самозахист особи.

Виходячи з того, що написано в статті 15 ЦКУ, можна зробити декілька висновків. По-перше, особа, яка захищає свої права, повинна бути безперечним їхнім власником. По-друге, особа повинна обрати спосіб захисту, який відповідає порушенню особистих прав. І останнє, сам спосіб захисту не повинен виходити за межі дій, які будуть потрібні для його застосування. Якщо відсутня хоча б одна з вищезгаданих умов, то особа проти якої застосовується самозахист, може застосувати право на відшкодування завданих збитків.

Слід зазначити, що всім перерахованим вище умовам відповідає один із виділених ЦКУ способів забезпечення зобов'язань, який називається «утримання». Сам зміст утримання полягає в тому, що кредитор, у якого виявилася річ, яка підлягає передачі боржнику чи певній особі, якого вказав боржник, має право у випадках, якщо боржник не виконав своє зобов'язання щодо оплати цієї речі або не відшкодував кредитору пов'язані з нею витрати та збитки, утримувати цю саму річ [3, с. 47]. Як приклад, можна навести звичайний випадок, якщо зберігач речі утримує її до того моменту, коли отримає заздалегідь домовлену винагороду за її утримання.

Деякі автори юридичної літератури висловлюють свою думку про сферу реалізації права на самозахист і стверджують, що самозахист допускається у позадоговірних відносинах. Інші зазначають, що самозахист можливий не лише у позадоговірних відносинах, а й у певному обсязі і у договірних. Також є думка, що самозахист можливий як у позадоговірних, так і в договірних відносинах. Але зазвичай виділяють такі види самозахисту як необхідна оборона; крайня потреба; утримання свого майна чи майна правопорушника; затримання самого правопорушника за безпосереднього фізичного посягання на життя, здоров'я та (або) майно того, хто захищається, інших осіб [2].

Необхідною обороною слід вважати заходи, які спрямовані на протидію нападу. Дії, які відбуваються в межах необхідної оборони, не визнаються злочином і, відповідно, не несуть за собою настання відповідальності згідно з статтею 1169 ЦКУ. Проте, слід зазначити, що межі необхідної оборони не повинні бути перевищені, інакше це буде вважатиметься злочином. Також слід зазначити, що необхідна оборона є неприпустимою у разі скоєння правопорушення, яке має ознаки кримінально-протиправного діяння. Іншими словами, якщо ступінь небезпеки не відповідає засобам захисту, то така оборона не визнаватиметься необхідною.

Крайня необхідність є заходами, які вживаються задля усунення небезпеки, яка загрожує особисто особі, яка завдає шкоду іншим особам, включаючи інтереси держави, враховуючи, що така небезпека не могла бути усунена. Особливістю такого методу є використання коштів, які можуть завдати шкоди (стаття 1171 ЦК України). Як приклад можна навести стихійне лихо (лісова пожежа, повінь тощо). Для того, щоб уникнути

більш серйозних наслідків, люди можуть розбирати будови, використовувати різні підручні засоби, щоб зменшити збитки. Збитки, які будуть заподіяні громадянам чи організаціям, можуть бути значно меншими, ніж ті, які могли би бути внаслідок подальшого розповсюдження вогню, води тощо. Так само, як і у разі необхідної оборони, такі дії визнаються правомірними і заподіяна шкода не підлягає компенсації, за умови, що межі крайньої необхідності не перевищені.

Утримувати річ правопорушника треба з метою захисту своїх майнових та не майнових інтересів [2]. Як правило, такого типу самозахисту в основному вдаються кредитори, комісіонери у випадках, якщо не погашається кредит або не виплачується комісійна винагорода. Або ж, як було зазначено вище, утримувати річ може її зберігач до того моменту, доки не буде виплачена винагорода за її зберігання у повному обсязі.

Сутність затримання полягає у проведенні затримання правопорушника саме в той момент, коли він посягає на життя, здоров'я або майно того, хто захищається, або інших осіб.

У юридичній літературі виділяють такі основні ознаки самозахисту: самозахист здійснюється у разі порушення права або реальної загрози його порушення; самозахист здійснюється в односторонньому порядку, тобто без звернення до компетентних органів; самозахист здійснюється виключно у формі дії; можливість реалізації одного із способів самозахисту має бути передбачена в законі чи договорі; спрямованість дій під час самозахисту на забезпечення недоторканності права, запобігання порушення та ліквідації наслідків порушення, якщо воно сталось; і остання ознака полягає в тому, що у особи є можливість подальшого оскарження дій іншої, яка самостійно захищає свої права, у відповідних юрисдикційних органах.

Охорона та захист цивільних прав є, як не дивно, різними юридичними поняттями. Зазвичай юристи застосовують поняття «захист» відносно порушеного права, а «охорона» має дещо ширший зміст. Проте трапляються випадки, коли закон відносить поняття «захист прав» і «охорону законних інтересів» до одного цілого, ототожнюючи їх.

Під охороною прав розуміється сукупність заходів, що дозволяють забезпечити нормальну реалізацію прав. До охорони прав можна віднести правові, економічні та політичні заходи, які покликані створювати правові умови для здійснення своїх прав. Як приклад правового заходу можна навести відновлення порушених прав. Останній висновок полягає в тому, що охорона прав у вузькому розумінні слова може називатись захистом цивільних прав.

Український Цивільний Кодекс згадує про способи самозахисту у множині, таким чином підкреслюючи допустимість різних способів самозахисту. Підставою застосування

самозахисту є не лише порушення, що відбулося, а й протиправне посягання. Позитивним регулювання самозахисту в ЦКУ є також і те, що самозахист регульований законом і не суперечить моральним засадам суспільства. Таке формулювання допускає право застосування широкого спектра заходів, необов'язково зазначених у законі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 1 серп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Філик Н. В., Чемериська О. О. Самозахист як спосіб захисту цивільних прав : Thesis. 2012. URL: <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/14353>.
3. Марченко В. Здійснення суб'єктивних цивільних прав: нотаріальний аспект. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2020. № 6. С. 44–49. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.6.09>.
4. Ромащенко І. Засоби та способи захисту цивільних прав: співвідношення понять. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 6 (174). С. 20–24.
5. Конституція України: (з офіц. тлумаченням Конституц. Суду України). Київ: Ліра, 2006. 96 с.

ПРИНЦИПИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Олешкевич В.В.

студентка III курсу ННІ права

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Бондар О.С.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

На сьогодні триває процес оновлення цивільного законодавства, що є одним з найважливіших та необхідніших процесів для України[1]. Це є наслідком розвитку людства та його прогресом, які постійно впливають на життя людей, через це виникають нові потреби у правовому оформленні відносин, котрі не вкладаються в існуючий концепт цивільно-правового регулювання, або ж сам механізм цивільно-правового регулювання не справляється з покладеними на нього функціями.

Оновленню цивільного законодавства сприяє необхідність узгодження Цивільного кодексу України з вимогами принципу правової визначеності. Оскільки з кожним днем різноманітність цивільно-правових відносин тільки збільшується, через що правові норми потребують постійного вдосконалення, а самі відносини більш ретельного дослідження. І

саме через це досить велика кількість науковців продовжує досліджувати цивільно-правові відносини, при цьому намагаючись виявити нові принципи.

Саме предмет, методи та принципи правового регулювання і визначають у якості галузі приватного права, цивільне право України. Науковці котрі займаються дослідженням принципів цивільного права, не розглядають їх як чинники, котрі в сукупності з предметом та методом правового регулювання знаходяться в основі поділу права на окремі його галузі.

Велика кількість науковців, котрі займаються дослідженням принципів, вказують на те, що об'єкту їх досліджень притаманний регулятивний характер та це є його особливою ознакою.

Так, наприклад, В. М. Семенов та багато інших вчених зазначали, що принципи права – це продукт свідомості й волі людей, які містять певні приписи, веління та правила поведінки, що реалізуються в життя суспільством і державою та регулюють стільки, скільки регулює саме право [2, с. 112].

Без принципів неможливо створювати право і вдосконалювати його правове регулювання, оскільки принципами і визначається зміст норм галузі права, її призначення, роль та місце у системі права, мають досить важливе значення для побудови нормативної галузі права та її застосування.

Вчені Погрібний С.О. та Кузнецова С.О. вважають, що не тільки принципи цивільного законодавства України, але й принципи правового регулювання цивільних правовідносин слід віднести до загальних засад цивільного права.

Принципи цивільного права розподіляються на два види: загальні та особливі. Загальні принципи цивільного права охоплюють майже все цивільне законодавство, а також відображають його найбільш суттєві ознаки. І тому без урахування загальних принципів цивільного права, неможливе правильне розуміння і застосування норм цивільного законодавства. Як приклад загальних принципів цивільного права, можна навести - принцип неприпустимості позбавлення права власності. А особливі принципи притаманні лише окремим групам цивільних правовідносин. Тобто вони діють у певних сферах цивільно-правового регулювання та як приклад з таких принципів, можна навести – принцип виконання зобов'язання.

Також до принципів цивільного права належить досить важливий принцип, а саме – принцип юридичної рівності суб'єктів цивільних правовідносин перед законом. Саме цей принцип ставить усіх учасників цивільних правовідносин на один рівень, де усі вони мають однакові права та обов'язки та несуть однакову відповідальність за їх порушення.

Таким чином, у певній мірі цей принцип гарантує непорушність прав усіх суб'єктів цивільних правовідносин.

Перелік принципів не слід вважати вичерпним, адже галузь цивільно-правових відносин дуже різноманітна та кожного дня виникають нові правовідносини, а тому вказаний у статті 3 Цивільного кодексу України перелік принципів може збільшуватися. Також деякі з принципів можуть бути розширені. Наприклад принцип свободи договору, цілком може розповсюджуватися на усі цивільно-правові правочини загалом, адже кожна людина у нашій країні має рівні права та обов'язки і будь-який договір вона може укласти лише за власним бажанням. У разі якщо людину насильницьким шляхом змусять укласти договір, то це буде суперечити зазначеному принципу та такий договір буде визано не дійсним, а права такої особи будуть відновлені. [3]

У системі цивільного права є і певні винятки для яких укладання договору не є обов'язковим. Наприклад винятком у даному випадку можна вважати публічну обіцянку винагороди, оскільки вона доводиться невизначеному колу осіб через різні джерела інформування та не потребує укладення будь-якого договору. Тобто одна особа публічно заявляє невизначеному колу осіб про певні умови та мету котрі потрібно виконати та винагороду отримає та особа, котра першою виконає умови, котрі зазначені у публічній обіцянці, та досягне зазначеної мети, при цьому ніяких договорів між такими особами не укладається, оскільки виконання зазначених у публічній обіцянці умов є цілком добровільним та не обов'язковим.

Вчений-науковець С. С. Алексєєв до загальноправових принципів, зокрема, відносить: юридичну рівність, правосудний захист суб'єктивних прав та відповідальність за винну протиправну поведінку [4, с.11].

Отже, принципи цивільного права можна поділити на дві групи:

- ✓ принципи, що прямо передбачені Цивільним кодексом України;
- ✓ принципи цивільного права, що прямо не передбачені Цивільним кодексом України.

Серед принципів цивільного права, які прямо не передбачені Цивільним кодексом України, слід в першу чергу виділити принципи дозвільної спрямованості цивільно-правового регулювання, рівності правового режиму для суб'єктів цивільного права, пропорційності між обмеженнями та цілями цивільних прав [5, с.16].

Таким чином, враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що хоча й Цивільний кодекс України і зазначає певний перелік принципів цивільного права, проте він не є вичерпним, оскільки галузь принципів цивільного права є досить різноманітною і з кожним днем вона стає все більш розвиненою, а отже і з'являються нові принципи, котрі

пронизують усе цивільне законодавство. Та враховуючи саме те, що принципи цивільного права є досить різноманітними, це привертає увагу багатьох науковців, котрі намагаються дослідити цю галузь цивільного права та виявити нові принципи, котрі вже утворилися але ще не були досліджені. Законодавчо закріплені принципи більшою мірою виражають державну волю, а принципи доктринального характеру більшою мірою відбивають політико-правову і соціально-економічну ситуацію, що має місце в конкретно-історичних умовах певної держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про утворення робочої групи щодо рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства України: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.07.2019 № 650. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-utvorennya-robochoyi-grupishchodo-rekodifikaciyi-onovlennya-civilnogozakonodavstva-ukrayini-s-650-170719>.
2. Шемшученко Ю. М. Бурчак Ф.Г. Цветков В.В. Міжнародно-правові аспекти Конституції України. К.: Ін Юре, 2017. 112 с.
3. Цивільний кодекс України: за станом на 16.01.2003 р. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
4. Алексєєв С.С. Проблеми теорії права: курс лекцій в 2-х т.-2017. С. 11–15.
5. Басай О.В. Поняття та значення принципів цивільного права / О.В. Басай // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. Одеса : Юридична література, 2015. Вип. 66. С. 16–24.

ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ УПРАВЛІННЯ МАЙНОМ

Олешкевич В.В.

студентка III курсу ННІ права

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Бондар О.С.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Договір управління майном, є досить розповсюдженим у наш час. Оскільки є особи котрі володіють певним рухомим та нерухомим майном, але в силу своєї необізнаності або відсутності певних навичок їхнє майно перебуває у, так би мовити, простої і не приносить ніякого прибутку. Та інколи у таких осіб виникає питання, що ж саме їм потрібно робити з таким майном? І першим варіантом зазвичай є продаж цього майна, але

все ж таки є і інший варіант, а саме передати це майно в управління іншій особі, котра більш обізнана та яка зможе використовуючи це майно принести власнику прибуток. Саме для такого випадку і існує договір передачі майна в управління.

В результаті укладання договору управління майном між власником та управителем, виникають правовідносини, котрі пов'язані саме з управлінням майном, котре було передане однією особою (власником) іншій (управителю). Також у деяких випадках управління майном може виникати і на інших підставах, передбачених законом [1, с.783].

Управління може здійснюватися будь-яким рухомим чи нерухомим майном. В управління можуть передаватися підприємство як цілісний майновий комплекс, нерухомі речі, цінні папери, майнові права тощо. Інколи навіть трапляються випадки, коли особа доручає іншій здійснювати управління грошовими коштами, для збільшення свого капіталу, а у якості винагороди управитель отримує певний відсоток від грошової суми, котру йому вдалося заробити. А це означає, що такий договір є досить поширеним у наш час та стосуватися він може майже будь-чого.

Відповідно до положень Цивільного кодексу України, за договором управління майном одна сторона (установник управління) передає іншій стороні (управителеві) на певний строк майно в управління, а друга сторона зобов'язується за плату здійснювати від свого імені управління цим майном в інтересах установника управління або вказаної ним особи (вигодонабувача). Таким чином особа яка здійснює управління майном повинна завжди діяти у інтересах власника. Та у будь якому випадку стосовно кардинального змінення майна, наприклад: переобладнання чи зміна плану приміщення, управитель повинен отримати на це згоду у власника так, як власник може не бажати щось кардинально змінювати у своєму майні, оскільки планує через деякий час самостійно використовувати належне йому майно. Якщо ж особа вчинить будь-які дії, котрі не передбачені договором без згоди власника, то у такому разі власник може розірвати договір.

Зазначений договір, це реальний правочин, оскільки установник управління (власник майна), не просто зобов'язується передати майно в управління, а саме передає таке майно. І саме через це недостатньо однієї згоди обох сторін договору для набрання ним чинності.

У статті 1035 Цивільного кодексу України закріплено істотні умови договору передачі майна у управління іншій особі. Законодавцем визначено, що саме перелік майна, яке передається в управління іншій особі та розмір і форма плати за управління цим майном і є істотними умовами цього договору. Строк договору не є істотною умовою,

оскільки він визначається за бажанням сторін, як і інші умови договору. Проте якщо строк у договорі управління майном не зазначено взагалі, його не слід вважати не укладеним, так як чинним відповідно до чинного законодавства, строк укладення договору у такому випадку автоматично встановлюється на п'ять років. Також якщо ні одна зі сторін договору не подала письмову заяву про розірвання договору у зв'язку з закінченням його строку, то строк автоматично продовжується на встановлений термін, або ж якщо він не зазначений, то договір буде продовжено на термін п'ять років [2].

Договору управління майном властиве виникнення саме довірчих відносин. У рамках вказаного договору, поєднуються зобов'язальні та речові правовідносини. Відносини між сторонами договору, мають зобов'язальний характер. Але внаслідок передання майна в управління, управитель набуває майже абсолютних повноважень, які в свою чергу є похідними від права власності установника управління. Договір управління майном укладається лише у письмовій формі а також, якщо предметом цього договору є нерухоме майно, то такий договір повинен бути нотаріально посвідчений [3, с. 38].

Щодо предмету договору управління майном, то ним є здійснення управителем фактичних і юридичних дій з управління майном, переданим йому установником, на користь самого установника або вказаної ним особи. Предметом договору управління майном можуть бути підприємство як єдиний майновий комплекс, нерухома річ, цінні папери, майнові права, крім майнових прав інтелектуальної власності, та інше майно [4, с. 816].

Науковець, а саме Т. В. Бондар вважає, що предметом договору є зобов'язання, у яких одна сторона зобов'язана вчинити на користь іншої сторони певну дію або утриматися від неї. Авторка розмежовує поняття «предмет договірної зобов'язання» і «матеріальний об'єкт договірної зобов'язання» [5, с. 177].

Майно визнається таким, що передане в управління з моменту фактичного передання такого майна, його власником іншій особі, тобто управителю. Обіцянка власника майна, передати його в управління іншій особі, не передбачає ніяких правових наслідків. Таким чином, згода потенційного установника управління та управителя, до моменту фактичної передачі майна може виступати лише у якості попереднього договору, тобто домовленістю сторін укласти договір у майбутньому [6, с. 672].

Також є досить цікаве питання пов'язане з тим, що майно може знаходитися у праві власності декількох осіб. Тобто, якщо власниками майна є декілька осіб, то відповідно такий договір не може бути укладений без згоди іншого співвласника та їм потрібно узгодити це питання, адже один співвласник може не погодитися на умови договору управління майном, на які вже погодився інший, або взагалі співвласник такого майна

може не мати наміру передавати належне їм майно в управління іншій особі, через що таким особам потрібно шукати компроміс.

Таким чином, враховуючи вище викладе, можна зробити висновок, що у наш час договір управління майном відіграє досить важливу роль. Адже є такі люди, котрі маючи у своєму володінні певне майно, не можуть правильно ним розпорядитися і таке майно зазвичай знаходиться у простої. Але завдяки саме договору управління майном, такі особи можуть передати своє майно іншим особам, котрі мають певні навички та можуть забезпечити роботу цього майна, в результаті чого воно буде приносити прибуток як власнику, так і особі котра здійснює управління майном. Також саме завдяки зазначеному договору, котрий укладається між власником та користувачем, їх права набувають певного захисту, проте у них також виникають певні обов'язки, котрі не можна порушувати. А у разі порушення встановлених зобов'язань будь-яка зі сторін договору вправі звернутися до суду для вирішення проблемного питання по суті, що гарантує відшкодування завданих збитків, чи відновлення порушених прав однієї зі сторін. Тобто договір управління майном існує саме для створення певного балансу з правової точки зору, для установника управління та управителя.

Як висновок усього вище зазначеного, потрібно зазначити, що відносини між сторонами договору, а саме між установником управління та управителем є зобов'язальними, а правовідносини управителя і третіх осіб – речовими. Таким чином, аправова природа договору управління майном є зобов'язальною з речово-правовими елементами. Також важливим є визначення прав та обов'язків сторін договору, способи та порядок управління майном, щоб в подальшому можна було уникнути спорів та розбіжностей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільне право України. Особлива частина : підручник / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. 3-тє вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 783 с.
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Офіційний вісник України. 2003. № 11. Ст. 461.
3. Гнатюк Т.М. Поняття, особливості та цінність договору управління майновим комплексом підприємства у цивільному праві. Цінність права як найефективнішого регулятора сус-пільних відносин : матеріали Міжн. наук.-практ. конф. (м. Харків, 4–5 жовтня 2019 р.). Харків, 2019. С. 37–40.
4. Вітрянський В. В. Договірне право. Договір довірчого управління майном/В. В. Вітрянський. - М.: Статут, 2016. С. 816.

5. Бондар Т.В. Виконання договірних зобов'язань у цивільному праві : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 177 с.
6. Цивільне право України. Особлива частина : підручник / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової, Р.А. Майданика. 3-тє вид., перероб.і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2017. 672 с.

ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Хойна Д.С.

студентка III курсу ННІ права

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Бондар О.С.

к. ю. н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Недоговірні зобов'язання є окремим видом зобов'язань, які виникають на підставі, яка відрізняється від договору і які включають в себе, окрім зобов'язань із завдання шкоди (деліктів), ще і зобов'язання із набуття та збереження майна без достатньої правової підстави, ведення чужих справ без доручення та ін. Незважаючи на те, що ця група зобов'язань є набагато численнішою та різноманітнішою ніж договірні зобов'язання, регламентація цього інституту на законодавчому рівні, так само як і рівень наукового дослідження цієї тематики, у нашому сьогоденні досі є недостатньо розвиненим. На теперішній час є проблемне питання, котре пов'язане саме з класифікацією недоговірних зобов'язань, через що зазначена проблема привертає увагу багатьох науковців, котрі намагаються шляхом систематизування інформації, створити єдину класифікацію цього інституту цивільного права.

Зобов'язання, можуть виникати з договорів або інших юридичних фактів, зокрема односторонніх правочинів, завдання шкоди та безпідставного набуття, збереження майна. Правовідношення, що виникає з підстав, які не передбаченні договором, в якому одна сторона зобов'язана вчинити на користь іншої сторони певну дію або утриматися від такої дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку, називається недоговірним [1].

Недоговірні зобов'язання регулюються Цивільним кодексом України, у якому присвячено 6 розділів саме регламентації видів недоговірних зобов'язань:

- публічна обіцянка винагороди без оголошення конкурсу;
- публічна обіцянка нагороди за результатами конкурсу;
- вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення;

- рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи;
- створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи;

Першим видом недоговірною зобов'язання, є публічна обіцянка винагороди, яка характеризується публічним оголошенням фізичних або юридичних осіб про надання нагороди за правомірні дії із зобов'язанням виплатити визначену нагороду будь-якій особі, яка здійснила вказані дії. Публічна обіцянка має значення лише в тому випадку, коли обіцянка винагороди повинна бути публічною або іншим чином доведена невизначеному колу осіб за допомогою різних засобів інформування та зміст самої обіцянки винагороди, хоча й не має формалізованого, імперативно визначеного характеру, але повинен включати певні обов'язкові блоки інформації. Тобто така обіцянка повинна містити певні умови, в результаті виконання яких будь-яка особа, котра за своїм бажанням їх виконає, отримає обіцяну винагороду, проте така особа може бути лише одна. Таким чином винагороду отримає той, хто перший виконає умови котрі зазначені у публічному оголошенні, після чого можливість отримати винагороду для інших осіб, котрі виявили бажання прийняти участь у такому зобов'язанні, зникне. Також публічна обіцянка винагороди не забор'ює якусь конкретну особу вчинити певні дії за для отримання винагороди, навпаки суб'єктом котрий її виконає може бути абсолютно будь-хто.

Вчений О. С. Йоффе також зазначає, що публічна обіцянка винагороди, ні до чого не уповноважує тих, до кого вона звернена, тобто особи котрі дізналися про неї з будь якого джерела інформації, не повинні її виконувати адже рішення стосовно виконання такі особи приймають самостійно. Той хто публічно дав таку обіцянку, у тому разі якщо хто-небудь досягне обумовленого результату, має надати обіцяну винагороду, особі котрі виконала усі умови. Але подібний обов'язок і відповідне йому право конкретної особи на отримання винагороди, виникають лише після досягнення встановленого результату. Для виникнення даного зобов'язання необхідний складний юридичний склад: саме публічна обіцянка винагороди як односторонній правочин і той результат, за досягнення якого винагорода обіцяна [2, с. 782].

Виділяють такі ознаки публічної обіцянки винагороди, як:

- 1) вона має бути публічною;
- 2) повинна мати майновий, грошовий та інший матеріальний зміст, тобто винагорода повинна мати вартісне вираження;
- 3) умовою одержання нагороди є надання визначеного результату, на який вказувала особа, що обіцяє нагороду;
- 4) надавати можливість достеменно встановити, ким саме вона зроблена.

Публічна обіцянка винагороди за результатами конкурсу передбачає різновид недоговірною зобов'язання, у силу якого особа, яка публічно оголосила про надання нагороди за краще виконання роботи або досягнення інших результатів, зобов'язується провести в установленій строк конкурс і надати визначену нагороду тому, хто відповідно до умов проведення конкурсу визнаний його переможцем. Тобто у випадку, якщо публічна обіцянка винагороди буде реалізовуватися в умовах конкурсу, то певне коло осіб виконає певні дії для досягнення однієї і тієї самої мети та в результаті цього буде проведений конкурс між особами які досягли мети, за результатами якого оберуть особу, яка виконала умови краще всіх та винагорода дістанеться саме їй [3, с.137].

Одним із різновидів недоговірних зобов'язань є зобов'язання, які виникають у зв'язку із вчиненням дій в майнових інтеесах іншої особи без її доручення. Слід зазначити, що питання юридичної природи цього правового інституту неодноразово знаходилися в центрі уваги великої кількості науковців. В той же час проблематика застосування норм інституту недоговірних зобов'язань у цивільному праві, про який йдеться в сучасній юридичній практиці є малодослідженою, що не сприяє подальшому розвитку зазначеного інституту. Під вчиненням дій у майнових інтересах іншої особи без її доручення в науці цивільного права розуміють таке недоговірне зобов'язання, яке виникає на підставі здійснюваних однією особою юридичних та/або фактичних дій в умовах небезпеки настання невігідних майнових наслідків і неможливості отримати згоду заінтересованої особи для її вигоди і яке полягає в обов'язку останнього відшкодувати витрати [4,с.698].

Щодо рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи, то потрібно звернути увагу на те, що Цивільний кодекс України встановлює дещо диференційоване правове регулювання зобов'язання, що виникають внаслідок рятування здоров'я та житті фізичної особи, та зобов'язання, що виникають у зв'язку з рятуванням майна іншої особи, зокрема, щодо суб'єктів цих зобов'язань.

Останній вид недоговірних зобов'язань, це – створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи характеризує собою те, що фізична особа, життю, здоров'ю або майну якої загрожує небезпека, а також юридична особа, майну якої загрожує небезпека, мають право вимагати її усунення від того, хто її створює. Встановлення в цивільному законодавстві таких зобов'язань, як зазначає вчений О.Є. Кухарев, обумовлюється перенесенням центру ваги зі шкідливого результату на більш ранній ступінь, коли протиправне діяння лише створює можливість заподіяння шкоди або коли сама діяльність має небезпечні властивості [5, с.206].

Таким чином, незважаючи на те, що у законодавстві закріплено систему недоговірних зобов'язань та підстави їх виникнення, все ж таки проблема їх класифікації є не вирішеною до кінця, адже вивчення даного питання постійно привертає до себе увагу багатьох науковців. Враховуючи те, що недоговірні зобов'язання, так само як і зобов'язання загалом, не однакові за своїм змістом та характером, їх класифікація є дуже необхідною, через що багато науковців намагаються систематизувати всі здобутки та на їх основі побудувати єдину класифікацію недоговірних зобов'язань, але цієї мети, на теперішній час, досягнуто не було, тому дане питання залишається актуальним для дослідників і сьогодні. Інститут недоговірних зобов'язань є досить різноманітним, через що складно створити єдину класифікацію таких зобов'язань та на вивчення зазначеного інституту потрібний досить тривалий проміжок часу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Юффе О. С. Обов'язкове право. М.: «Юридична література», 2017. 782 с.
3. Яковенко В. В., Філик Н. В. Публічна обіцянка винагороди: визначення правової природи. Порівняльно-аналітичне право. 2017. № 5. С. 137.
4. Цивільне право : [підручник] : у 2 т. / [за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л.Яроцького].Х. :Право, 2015. Т. 2. 698 с.
5. Кухарєв О.Є. Підстави виникнення зобов'язань унаслідок створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи / О.Є. Кухарєв. *Право і безпека*. 2017. № 2 (34). С. 206.

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ АВТОРСЬКОГО ДОГОВОРУ

Хойна Д. С.

студентка III курсу ННІ права

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Бондар О. С.

к. ю. н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

На сьогодні авторське право є однією із найбільш значущих і динамічних сфер цивільного права. Це пов'язано зі стрімким розвитком технічних засобів і технологій, що дозволяють максимально швидко здійснювати копіювання та розповсюдження творів, які визначені законодавством як об'єкти авторського права. Юридичним механізмом відчуження прав інтелектуальної власності є укладення спеціальних видів договорів,

якими насамперед є авторські договори. Договори у сфері інтелектуальної власності є порівняно новими в системі договірним зобов'язань, що зумовлює необхідність подальшого їх дослідження та виявлення проблем застосування чинного законодавства у вказаній сфері.

Взагалі, авторський договір є найдосконалішою правовою формою, що дозволяє автору повною мірою реалізувати свої права та інтереси. Він має можливість у договорі в найкращий спосіб захистити свої права та інтереси, включаючи до нього відповідні умови і застереження. Такі основні права автора, як право на публікацію чи інше обнародування, право на відтворення, право на розповсюдження та інші можуть бути реалізовані тільки через такий правовий інструмент як договір [1, с. 226].

Авторський договір є основною правовою формою, що регулює відносини між авторами та користувачами, з приводу реалізації авторських прав на твір. Пригадуючи саме історію розвитку авторського права, варто звернути увагу на те, що авторський договір виник, у першу чергу, як засіб правової охорони інтересів видавництв та книготорговців [2, с. 56-58].

Існує багато визначень поняття «авторський договір», проте багато з них ґрунтуються на матеріальній теорії інтелектуальної власності, що не відповідає сучасному стану розвитку правовідносин у сфері інтелектуальної власності. Деякі автори під авторським договором розуміють один із видів цивільно-правового договору, на умовах якого автором або його правонаступником за винагороду передаються або надаються виключні права на використання (публікацію, поширення тощо) творів науки, літератури й мистецтва, передача яких не заборонена законодавством [3, с. 139-141].

Закон України «Про авторське право та суміжні права» не надає визначення поняттю «авторський договір», що спричинило неодноразові спроби науковців надати його доктринальне тлумачення. Достатньо актуальне визначення надав український сучасний науковець В.О. Бажанов, який пропонує під авторським договором розуміти цивільно-правовий договір, що укладається щодо майнових авторських прав, які автор (або інший правоволоділець) передає чи надає або зобов'язується передати чи надати іншій стороні договору на умовах, визначених у договорі [4, с. 153-158].

Таким чином, відповідно до вищезазначеного варто зробити висновок, що авторський договір - це така цивільно-правова угода, у якій є свої особливості, властиві саме для прав інтелектуальної власності, а зокрема – для авторських прав.

Слід звернути увагу, що авторський договір носить консенсуальний, взаємний та оплатний характер. Разом з тим, не виключені реальні, односторонні та безоплатні авторські договори. Реальним договір є тоді, коли одночасно з досягненням сторонами

домовленості по всіх необхідних умовах договору, вони здійснюють і надають один одного все належне за договором. Прикладом цьому може служити випадок, коли автор передає користувачеві права на використання вже створеного ним готового твору для використання й схваленого користувачем, а користувач одночасно з цим виплачує авторові всю обумовлену договором винагороду. За умови, що на автора не покладається ніяких зобов'язань, такий договір носить односторонній характер.

Передача авторських прав іншим особам за чинним законодавством здійснюється на підставі таких видів авторських договорів, як:

- договорів про передачу виключних прав на використання певного твору;
- а також договорів про передачу невиключних прав.

У загальному порядку угоди про передачу авторських прав повинні укладатися саме у письмовій формі, але, наприклад, договори на використання або опублікування авторських творів у періодичних виданнях (наприклад: журналах, газетах і т.і.) можуть укладатися й усно.

Умови авторських договорів не передбачають якісь особливості, у розділі 2 ЦК України зазначені загальні положення про цивільно-правовий договір, тобто, це і стосується істотних умов.

Даний договір може передбачати певні умови, а саме: способи використання твору – конкретні права, які передаються за цим договором; строки і територію, на які передається право; розмір винагороди, порядок і строки її виплати; інші умови, які сторони будуть вважати істотними для авторського договору.

Однією із найважливіших умов авторського договору є спосіб використання твору. Можливі такі способи використання, як відтворення творів, публічне виконання й публічне сповіщення творів, переклади творів, публічна демонстрація, тощо. Цей перелік не є виключним, адже сторони за погодженням між собою можуть визначити в договорі інші права щодо використання твору.

Істотною особливістю авторських договорів є те, що їх об'єктами виступають нематеральні блага, такі як твори науки, мистецтва тощо. Деякі науковці вважають, що вони виражені в такій об'єктивній формі, яка дає змогу відтворювати й тиражувати їх. Водночас об'єктом авторського договору можуть виступати твори, які вже створені на момент укладання договору, а також ті, які автор зобов'язується створити в майбутньому та передати для використання [3].

Законодавство не забороняє також передачу авторських прав на безоплатній основі. На перший погляд, даний висновок розходиться із Законом України «Про авторське право та суміжні права», у якому серед істотних умов авторського договору названа умова саме

про розмір винагороди й порядку визначення розміру винагороди за кожний спосіб використання твору, порядок і строки його виплати. Однак, питання про авторську винагороду підлягає обов'язковому погодженню в договорі. Тому, якщо авторські права за домовленістю сторін передаються на безоплатній основі, то це має бути прямо зазначено в договорі, адже у протилежному випадку через презумпцію оплатності авторського договору умова про його ціну не буде вважатися погодженою [5, с. 180-186].

Таким чином, підсумовуючи висновки, можна сказати, що авторський договір дійсно є дуже важливою і необхідною легальною формою реалізації прав на публікацію різних творів, їх поширення, а також недоторканності та захисту прав авторів. Також, авторські договори опосередковують суспільні відносини, які виникають у суспільстві щодо створення і головним чином використання творів науки, літератури і мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільне право України: Підручник: У 2 кн. / О.В. Дзера (кер. авт. кол.), Д.В. Боброва, А.С. Довгерт та ін.; За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. 2 – е вид., допов. і перероб. К.: Юрінком Інтер, 2015. Кн. 2. 226 с.
2. Кетрарь А. А. Щодо визначення правової природи авторського. *Leges si viata*. 2017. С. 56–58.
3. Заборовський В. В., Шкіря І. І. Проблемні аспекти визначення поняття та істотних умов авторського договору. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 2. С. 139–141.
4. Бажанов В.О. Договір в авторському праві як цивільно-правова категорія. *Наше право*. 2015. № 11. С. 153–158.
5. Кирилюк А. В. Ліцензійний договір на використання літературних творів як вид авторського договору. Актуальні проблеми держави і права. Одеса: Юридична література, 2015. Вип. 51. С. 180–186.

ДО ПИТАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДОГОВОРУ ДОРУЧЕННЯ

Шкіль А. С.

студентка III курсу ННІ права

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Бондар О. С.

к. ю. н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

П'ята книга Цивільного Кодексу України (далі – ЦК України) закріплює основні положення договірної права, а також договори, які поширені в цивільно-правовому

оброті та розповсюджені серед учасників. Договір доручення відноситься до виду добровільного представництва із фидуціарним характером. Загальною особливістю будь-яких представницьких відносин виступає довірчий характер.

Варто зазначити, що питання визначення правової природи договору доручення вже неодноразово ставало об'єктом наукових досліджень у роботах О.В. Дзера, О.В. Дзера, Л. Д. Дмитренко, В. В. Заборовський, О. В. Полтавський, В. В. Цюра, Н. В. Федорченко.

Як зазначається у літературі, фидуціарні правочини мають особливі особисті конфіденційні відносини між сторонами, що визначають будь-яку угоду як фидуціарну. Традиційно особлива довіра між сторонами пов'язана з таким критерієм, як наявність права на односторонню відмову в здійсненні угоди у разі втрати довірчого посередництва між сторонами, зокрема, у відносинах представництва. Проте, якщо сторони скористалися можливістю передбачити в угоді право на односторонню відмову в його виконанні, то це не робить такий договір фидуціарним [1].

Традиційно, довіреність часто ототожнюють із договором доручення, хоча у науці данні поняття чітко розмежовуються.

Незважаючи на те, що як і договір доручення, так і довіреність, є забезпечувальними інструментами відносин представницького характеру, неможливим було б їх уподібнення за змістом і суттю. Як справедливо відзначається у літературі, довіреність і договір доручення, хоч і належать до правочинів одного виду (укладені з метою делегування прав), але через певні специфічні особливості не є тотожними. Довіреність – це акт для відображення представництва, а договір доручення передбачає зобов'язання із виконання певних дій повіреним на користь довірителя за його кошти [2].

Відповідно до договору доручення, дії вчиняються однією стороною від імені іншої. Даний договір виражає відносини представництва та на нього, окрім глави 68 ЦК України (це статті 1000-1010) поширюються відповідні положення глави 17 ЦК України (це статті 237-243).

Договір доручення як двосторонній зв'язок між сторонами передбачає наявність взаємних прав та обов'язків.

Повірений, як і будь-яка сторона договору доручення, має певні обов'язки, які закріплені у статті 1006 ЦК України. Одним із основних обов'язків повіреного є повідомлення довірителю на його вимогу всіх відомостей про хід виконання його доручення. Таким чином, повірений зобов'язаний повідомляти про всі обставини, що можуть ставати на заваді досягненню мети. Даний обов'язок дає можливість довірителю змінити чи конкретизувати свої вказівки відповідно до обставин.

Також ст. 1006 ЦК України передбачає необхідні дії під час виконання доручення або його припинення. Насамперед, повірений зобов'язаний повернути довірителю довіреність, якщо її строк ще не закінчився. Крім того, він має надати повний звіт та виправдні документи (рахунки, квитанції тощо), якщо це вимагається за умовами договору, та характером доручення. Виконання даного обов'язку має значення для складних доручень, які включають в себе здійснення великої кількості будь-яких дій. Звіт повіреного має включати в себе всі відомості про вчинені дії та досягнуті результати. Дана інформація необхідна довірителю для реалізування прав та обов'язків, що виникли через дії повіреного. Законодавство не визначає обов'язкову форму звіту, тому звіт може бути як в усній, так і в письмовій формі. Одним із головних обов'язків передбачає передати довірителеві все одержане внаслідок виконання доручення. Даний обов'язок є головним, оскільки переданий результат є метою доручення. Тобто, одержані повіреним для довірителя гроші, речі, документи та інше майно від третіх осіб належать довірителю з моменту, коли вони були вручені повіреному. Довірителю також необхідно передати документи, що свідчать про наявність правових зв'язків між ним та третіми особами [3].

На довірителя теж покладаються обов'язки. Перш за все, обов'язок довірителя видати повіреному довіреність на вчинення юридичних дій впливає зі змісту самого договору доручення, оскільки повірений діє від імені довірителя.

Договір доручення і довіреність, яка видається на його основі, є проявом спеціально-правового механізму, внаслідок чого на початку між сторонами укладається договір доручення, після якого довіритель особисто видає повіреному довіреність, яка зазначає його повноваження. Довіреність носить інформативний характер і слугує доказом факту передачі повноважень, їх обсягу та строку існування.

Відповідно до статті 247 ЦК України, термін дії довіреності встановлюється у самій довіреності. Якщо строк довіреності не встановлений, вона зберігає чинність до припинення її дії. Строк довіреності, виданої в порядку передоручення, не може перевищувати строку основної довіреності, на підставі якої вона видана. Проте зі строком довіреності пов'язана одна особливість, в ході порушення якої тягне за собою нікчемність самої довіреності – зазначення дати видачі довіреності. Довіреність, як і сам договір доручення, допускає зазначення сторонами «умовного строку дії», таким чином не відбувається прив'язка до початку або закінчення дії довіреності.

Довіритель зобов'язаний (якщо інше не передбачається договором доручення): забезпечити повіреного засобами, необхідними для виконання доручення; відшкодувати повіреному всі витрати, що були необхідні для виконання договору доручення. Інші витрати, зроблені повіреним, підлягають відшкодуванню лише у тому випадку, якщо вони

були здійснення з відома довірителя. Витрати повіреного складаються зі здійснених ним необхідних витрат на поїздки, проживання, харчування тощо. Але в кожному разі довіритель відшкодовує повіреному лише фактичні витрати, що були необхідними для виконання договору доручення (ст. 1007 ЦК України) [4].

Таким чином, договір доручення відноситься до договору про надання юридичних послуг та його предметом є надання допомоги у вчиненні юридично значимих дій, мова йдеться про послуги, які надаються повіреним довірителю. Результат угоди між сторонами договору відображається у повноваженнях представника, які зазначені у договорі доручення та/або виданій на його основі довіреності. Договір доручення є консенсуальним, оскільки він вважається укладеним з моменту досягнення між сторонами домовленості. Він має бути оплатним, якщо інше не встановлено договором або законом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бутрин-Бока Н.С. Довіреність як вид фидуціарного правочину. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 6. С.98–100.
2. Балабан Д. В., Заборовський В. В. Співвідношення довіреності і договору доручення. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2017. Вип. 43 (1). С. 93–96. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2017_43\(1\)_24](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2017_43(1)_24).
3. Дихта Н. М. Універсальність представництва шляхом використання договору доручення. *Юридична наука і практика*. 2017. С. 74–77.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV// Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

ДО ПИТАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛІЦЕНЗІЙНОГО ДОГОВОРУ

Шкіль А. С.

студентка III курсу ННІ права

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Бондар О. С.

к. ю. н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Ліцензійний договір є різновидом цивільно-правового договору, який має певні ознаки та особливості.

Поняття ліцензійного договору закріплено у статті 1109 Цивільного Кодексу України (далі – ЦК України). За ліцензійним договором одна сторона (ліцензіар) надає другій стороні (ліцензіату) дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності

(ліцензію) на умовах, визначених за взаємною згодою сторін, з урахуванням вимог цього Кодексу та іншого закону.

Варто зазначити, що питання визначення правової природи договору доручення вже неодноразово ставало об'єктом наукових досліджень у роботах: О.В. Дзера, Є.Г. Недогібченко, В.С. Дмитришин, А.В. Кирилук та інші.

Відповідно до ЦК України, зокрема у ст. 1107, зазначені види договорів щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності: «1. Розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності здійснюється на підставі таких договорів: 1) ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності; 2) ліцензійний договір; 3) договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності; 4) договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності; 5) інший договір щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності» [1].

Такий перелік не є вичерпним, що дає змогу фізичним та юридичним особам вчиняти правочини, які не будуть суперечити законодавству, укладати інші договори щодо об'єкта права інтелектуальної власності.

З визначення ліцензійного договору, наведеного у ст. 1109 ЦК України, випливає, що сторонами ліцензійного договору є ліцензіар, як особа, яка дозволяє використання об'єкта права інтелектуальної власності, та ліцензіат, як особа, яка отримує право використання та фактично використовує об'єкт права інтелектуальної власності в окреслених межах.

Ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності може бути оформлена як окремий документ або бути частиною ліцензійного договору. Важливо зазначити, що ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності поділяється на види, вона може бути: и виключною, одиничною, невиключною. Також може бути інший вид, якщо він не суперечить законодавству. Якщо у договорі не прописується вид ліцензії, то вважається, що надається невиключна ліцензія (ч. 4 ст. 1109 ЦК України).

Різниця між ліцензією та ліцензійним договором заключається в тому, що ліцензія – це документ, який дозволяє ліцензіату використовувати об'єкт промислової власності в певній обмеженій сфері та може існувати незалежно від наявності ліцензійного договору. Проте, предметом ліцензійного договору є сама ліцензія. Таким чином ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності, якщо вона є частиною договору, видається тільки на підставі ліцензійного договору, а в іншому випадку оформлюється як окремий документ [2].

У Постанові Пленуму Вищого господарського суду України від 17.10.2012 р. № 12 «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» зазначено, що ліцензійний договір про надання дозволу на використання творів та/або об'єктів суміжних прав вважається укладеним, якщо між сторонами досягнуто згоди щодо всіх його істотних умов (строку дії договору; способу використання твору; території, на яку поширюється право, що надається; інших умов, щодо яких за вимогою однієї із сторін повинно бути досягнуто згоди) (ч. 30.1) [3]. Отже, Вищий господарський суд України називає перелічені в ст. 1109 ЦК України умови істотними.

Основна мета ліцензійного договору – це надання дозволу, тобто видача ліцензії, на використання об'єкта права інтелектуальної власності. Ліцензійний договір є одним із варіантів оформлення ліцензії на використання об'єктів права. Договір відноситься до консенсуальних, двосторонніх та, зазвичай, оплатних. Під час укладання ліцензійного договору варто враховувати положення ЦК України, Закону України «Про авторське право і суміжні права» та інші нормативно-правові акти.

Основна вимога щодо укладання ліцензійного договору – це письмова форма, недотримання цієї вимоги призводить до нікчемності договору (ч. 2 ст. 1107 ЦК України). В п. 1 ст. 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права» зазначаються випадки, коли ліцензійний договір може бути укладеним в усній формі. Усна форма ліцензійного договору допускається при укладенні договору на використання (опублікування) твору в періодичних виданнях (газети чи журнали).

Відповідно до положень законодавства, ліцензійний договір не відноситься до правочинів, які підлягають обов'язковій державній реєстрації. Відсутність даного факту, тобто державній реєстрації, ніяк не впливає на чинність договору. Проте, на вимогу сторін чи однієї зі сторін, може бути здійснена державна реєстрація.

Таким чином, ліцензійний договір відноситься до правочинів, які відбуваються у сфері інтелектуальної власності. Ліцензійний договір повинен відповідати загальним цивільно-правовим вимогам, які притаманні даним договорам. Важливе значення для регулювання цивільних правовідносин має наявність ліцензійного договору, також велике значення для використання об'єкта права інтелектуальної власності має ліцензія.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV// Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

2. Кирилюк А.В. Право інтелектуальної власності: [підручник] / [О.І. Харитонова, Є.О. Харитонов, Т.С. Ківалова та ін.]; за заг. ред. О.І. Харитонової. К.: Юрінком Інтер, 2017. 540 с.
3. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності : Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17 жовтня 2012 р. № 12. *Вісник господарського судочинства*. 2012. № 6.

СЕКЦІЯ 6

СІМЕЙНЕ ПРАВО, ЖИТЛОВЕ ПРАВО

ВИСЕЛЕННЯ З ЖИТЛОВИХ ПРИМІЩЕНЬ: ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПОРЯДОК

Бублік С. П.

студентка ННІ освіти та права

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Обушенко Н.М.

д. ю. н., доцент, професор кафедри цивільно-правових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

В Україні процедура виселення з житлових приміщень регулюється законодавством, зокрема Житловим кодексом, Цивільним кодексом та окремими нормативно-правовими актами. Виселення є складною соціальною проблемою, яка стала особливо актуальною у зв'язку з економічною кризою, зниженням рівня життя в країні, зокрема, через повномасштабне вторгнення російської армії на територію України. Громадянам України, а також іноземцям та особам без громадянства, які на законних підставах перебувають в Україні, гарантуються свобода пересування та вільний вибір місця проживання на її території, за винятком обмежень, які встановлені законом [3].

Характеристика виселень осіб з житлових приміщень залежить від багатьох факторів, таких як економічний стан сімей, доступність житла, ринкові умови нерухомості, стан житлового фонду тощо. Основними причинами виселення з житла є не своєчасна систематична не виплата орендної плати, борги за комунальні послуги, зростання цін на житло, придбання житла на виплату в кредит, земельні конфлікти. Виселення може здійснюватися у разі порушення умов договору оренди житла, зокрема невиконання оплати за користування житлом, порушення правил поведження в житловому приміщенні та інших умов, які передбачені договором.

Згідно із законодавством, власник або уповноважена ним особа має право вимагати виселення орендаря з житлового приміщення через судову процедуру [1]. Для цього потрібно подати позовну заяву до місцевого суду з відповідними доказами порушення умов договору. Суд розгляне позов та вирішить питання щодо виселення орендаря. Слід відзначити, що виселення орендаря з житлового приміщення може здійснюватися тільки відповідно до закону та через судову процедуру. Самовільне виселення, без звернення до суду, є порушенням закону та може мати серйозні правові наслідки для власника житла. Якщо суд вирішив про виселення орендаря з житлового приміщення, то відповідний

виконавчий лист видається протягом трьох робочих днів після набрання рішенням суду законної сили. Виконання цього листа здійснюється відповідним органом виконавчої влади, який може звернутися до правоохоронних органів для забезпечення виконання рішення.

Проте важливо зазначити, що виселення з житла може бути здійснене тільки з дотриманням прав та інтересів всіх сторін, а також з урахуванням соціальної вразливості орендаря [2]. У разі відсутності альтернативного житла для орендаря, він має право на соціальний захист та надання іншого житла відповідно до законодавства. Також у разі неправомірного виселення з житлового приміщення, орендар має право на захист своїх прав через судову процедуру та на отримання компенсації за завдану шкоду.

Крім того, в Україні існують певні випадки, коли виселення з житлових приміщень може бути здійснене без судового рішення. Наприклад, у разі небезпечного стану житлового приміщення, який загрожує життю та здоров'ю орендаря, власник або уповноважена ним особа має право вимагати виселення орендаря без судового рішення. Якщо орендар та власник домовилися про звільнення житлового приміщення та уклали відповідний договір, виселення може бути здійснене без судового рішення. В усіх інших випадках виселення з житлових приміщень може бути здійснене тільки за рішенням суду. Також, в Україні існують певні процедури, за допомогою яких можна забезпечити виконання умов договору оренди житла без виселення орендаря. Наприклад, власник може звернутися до суду з позовом про стягнення заборгованості за користування житлом, або про припинення договору оренди та іншими способами. У будь-якому випадку, виселення з житлових приміщень є серйозним питанням, яке потребує детального вивчення законодавства та врахування прав та інтересів всіх сторін. У разі потреби можна звернутися до відповідних органів виконавчої влади, правоохоронних органів та спеціалістів у сфері права для отримання допомоги та консультацій.

Отже, виселення з житлових приміщень в Україні є процедурою, регульованою законодавством, та може здійснюватися тільки через судову процедуру. Важливо дотримуватися прав та інтересів всіх сторін та урахувати соціальну вразливість орендаря при вирішенні цього питання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Житловий Кодекс Української РСР : Кодекс України від 30.06.1983 р. № 5464-Х : станом на 19 листоп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

2. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435- IV : станом на 1 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>(дата звернення: 20.02.2023).

3. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні : Закон України від 11.12.2003 р. № 1382-IV : станом на 10 жовт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15#Text> (дата звернення: 11.03.2023).

ОСОБЛИВОСТІ НАЙМУ СОЦІАЛЬНОГО ЖИТЛА В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Кайсарова А. О.

*студентка III курсу ННІ Права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник: Обушенко Н. М.

*д. ю. н., доцент, професор кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

На сучасному етапі суспільного розвитку, в умовах реформування економічної та соціальної системи, модернізації усіх сфер сучасного життя питання реалізації права на забезпечення житлом набувають особливого значення. Інститут соціального найму житла є одним з правових засобів здійснення соціальної політики України, спрямований на забезпечення гідних умов життя визначеним в законі категоріям громадян. Нажаль, житлова проблема в Україні й на теперішній час залишається невирішеною, особливо в сучасних реаліях війни.

Повномасштабне вторгнення росії на територію України стало великим поштовхом для сфери соціального захисту та соціального забезпечення, яка відіграє ключову роль у забезпеченні суспільного добробуту. Бойові дії агресора завдали не лише матеріальної шкоди, а й фізичної та психологічної. В результаті цього істотно зросла кількість населення, яке потребує соціальної допомоги. Це, насамперед, біженці, безробітні, особи, які втратили годувальників чи майно, багатодітні сім'ї та ін.. У зв'язку з даними умовами важливим аспектом залишається достатнє фінансування органів соціального захисту населення, задля забезпечення розвитку елементів соціальної інфраструктури.

24.02.2022 р. Президентом України підписано Указ № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». Відповідно до нього воєнний стан запроваджується з 05:30 24.02.2022 строком на 30 діб. 15 березня цей строк був продовжений, та на даний момент режим воєнного стану залишається чинним. Відповідно до Закону України «Про

правовий режим воєнного стану» під режимом воєнного стану розуміється особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. Згідно положень ст. 3 Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженого Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX, у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії відповідного режиму можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [1].

Вживані заходи щодо обмеження прав і свобод осіб повинні мати правовий характер і бути такими, що не перевищують меж, встановлених законом [2, с. 50]. Саме законом повинні бути визначені мета, базис та суб'єкти, які можуть встановлювати обмеження. Вихід за межі встановленої компетенції свідчить про пряме порушення цивільних прав, а не їх обмеження.

При встановленні обмежень цивільних прав законодавець та суб'єкт правозастосування повинні ефективно і коректно оцінювати обставини та враховувати вищезазначені фактори при виборі типу обмеження та кола суб'єктів цивільного права, яких воно стосується [3, с. 20].

Воєнна агресія з боку російської федерації, а також набуття Україною статусу кандидата в члени Європейського Союзу загострила необхідність якомога скоріше окреслити проблеми правового забезпечення соціального захисту та віднайти шляхи їх вирішення. Для цього, ми вважаємо, система соціального забезпечення потребує певної трансформації, адже впродовж воєнного та післявоєнного періоду дуже важливо надавати людям не лише фінансову допомогу, а й психологічну та звичайну соціальну підтримку. Це призводить до розвитку та популяризації професії соціального працівника. Наше

дослідження показує, що в період воєнного часу ефективно функціонування соціальної політики держави займає провідне місце у забезпеченні суспільного добробуту. Тому ми дійшли висновку, що стан соціального захисту та соціального забезпечення відображає рівень збалансованості потреб та можливостей, впливає на особливості життєдіяльності людини та забезпечує соціальний розвиток суспільства загалом [4, с. 8].

З початком повномасштабної війни кількість людей, яким потрібне житло, суттєво зростає. За оцінками ООН, свої домівки покинули 12,8 мільйонів осіб. Близько 7,7 мільйонів людей переїхали в межах України, серед них станом на 25 квітня близько 2 мільйонів зареєструвалися як внутрішньо переміщені особи. За оцінками Міністерства розвитку громад і територій, на початку червня щонайменше 116 тисяч житлових будинків, у яких мешкали 3,5 мільйонів людей, були пошкоджені або зруйновані. За даними Київської школи економіки, станом на 25 травня пошкоджено або зруйновано близько 44 мільйонів квадратних метрів житла – вони оцінюють збитки у 39,3 мільярда доларів. Проте – враховуючи ситуацію на фронті та постійні обстріли українських міст – масштаби втрат нині можуть бути значно більшими.

29 квітня 2022 року Кабінет Міністрів України затвердив постанову про порядок формування фондів житла, призначеного для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб. Документ фокусується на викупі вже збудованого житла та будівництві нового житла за рахунок коштів місцевого бюджету (механізм, відомий як субсидія).

Це рішення створює можливість забезпечити людей комфортним житлом, де вони зможуть проживати щонайменше один рік. У рішенні зазначено, що тимчасове житло не може бути приватизоване. Це означає, що в довгостроковій перспективі таке будівництво може розширити неприбутковий житловий фонд.

У той же час, Президент заявляє, що будівництво допоможе вирішити житлові проблеми тих, хто десятиліттями стоїть на «квартирній черзі» (реєстр громадян, які потребують поліпшення житлових умов). Через неузгодженість між Житловим кодексом та Законом про приватизацію, квартири, які люди отримують через «квартирну чергу», можуть бути приватизовані майже одразу. Це означає, що новозбудоване тимчасове житло ризикує з часом перейти з державної у приватну власність. Це знову залишає Україну без соціального житлового фонду і робить суспільство вразливим до можливих майбутніх криз, пов'язаних з війною, руйнуванням житла та міграцією.

У перший місяць повномасштабних бойових дій влада зосередилася на вирішенні проблеми забезпечення житлом усіх, хто його потребував. З цією метою школи, гімназії та дитячі садки були перетворені на кризове житло, де люди могли жити кілька днів або тижнів. На другий і третій місяці війни почалися дискусії щодо пошуку більш стійких,

довгострокових рішень. Сьогодні основною категорією людей, на яких спрямовані житлові рішення уряду, є внутрішньо переміщені особи.

У довгостроковій перспективі необхідно не лише підтримувати та регулювати приватну оренду житла, а й розвивати неприбутковий житловий сектор з різними формами власності. В Україні вже існує юридично закріплений соціальний житловий фонд, який потребує заповнення. Через прогалини в законодавстві, брак фінансування та розвиток інших програм, орієнтованих на купівлю житла, соціальне житло в Україні досі не функціонує в повному обсязі.

На сьогодні потреба в соціальному житлі є очевидною та нагальною. Попри воєнний стан, органи державної влади та місцевого самоврядування мають вживати всіх можливих заходів для забезпечення реалізації права громадян на соціальне житло, а також дбати про безпеку осіб.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 року. Офіційний вісник України. 2015. № 46.
2. Мерник А. М., Радченко Я. М. Принцип законності обмеження прав і свобод людини і громадянина. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 3. С. 50–53.
3. Омельчук О.С. Перешкоди в реалізації цивільних прав в умовах воєнного стану та шляхи пошуку компромісу публічних та приватних інтересів. *Часопис цивілістики*. 2022. Вип. 45. С. 18-22.
4. Стащук О.В. Стан соціального захисту та соціального забезпечення населення України в умовах війни. Економіко-правовий розвиток сучасної України: матеріали XI Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, що присвячена 25- й річниці з дня заснування Національного університету «Одеська юридична академія», м. Одеса, 25 листопада 2022 р. / за ред. д.е.н., проф. О. М. Кібік. Одеса, 2022. С. 6–8.

СУДОВИЙ ЗАХИСТ ЖИТЛОВИХ ПРАВ

Кушнірук В. М.

студентка III курсу ННІ права

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Обушенко Н. М.

д. ю. н., доцент, професор кафедри цивільно-правових дисциплін,

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Права людини є найвищими цінностями в будь-якій демократичній державі, і зазвичай, на державу покладається обов'язок щодо захисту цих прав. З часу проголошення Україною своєї незалежності стало одним із основоположних прав людини, гарантованих у конституційному ладу. Право на судовий захист людини і громадянина є цивільним правом, яке одночасно включає правовий захист людини і держави від свавілля.

Право особи на судовий захист фактично пов'язане з обов'язком держави забезпечити такий захист через судову систему. На конституційно-правовому рівні людині надано таке право не лише тому, що її права порушуються, а й через ризик протиправного порушення цих прав. Для реалізації людиною і громадянином права на судовий захист, по-перше, необхідна наявність певного рівня правової освіти та правової культури, по-друге, вона сама бажає бути захищеною.

Дана тематика ставала об'єктом досліджень багатьох українських вчених таких як, О.О. Кармаза, Р.В. Холод, Є.О. Мічурін, Т.В. Наливайко, М.І. Сібільов, С.О. Сліпченко, та інших.

Невипадково Н.В. Пильгун та О.Ю. Вінічук зазначають, що будь-яка правова держава будується на принципі пріоритетності прав та свобод людини, які визнаються найвищою цінністю, зважаючи на що держава зобов'язується забезпечувати належне виконання прав і свобод людини [1].

Такий підхід відповідає сучасному сприйняттю. В зазначеному контексті судовий захист багатьма науковцями та правниками визнається основоположним компонентом складного механізму захисту прав і свобод людини в Україні та основним видом їхнього захисту [2].

Частиною першою статті 55 Конституції України передбачено право на судовий захист, яке прирівнюється до прийнятих у міжнародній практиці «права на суд» і «права на справедливість». Варто зазначити, що це право підпорядковується жорстким критеріям і нормам, оскільки його основна суть повинна виражатися в реальних результатах, а не в озвучених фактах. Загальне право на судовий розгляд діє в рамках двох фундаментальних принципів: верховенства права та належного правосуддя, які гарантують право на

справедливий суд. У той же час, обмежувальне тлумачення конкретної специфікації буде несумісним з її метою та цілями.

Конституційне право на судовий захист реалізується за допомогою двох елементів: нормативної основи, яка містить конституційні та конкретизуючі норми поточного законодавства, та інституційного (організаційного) елемента, який виражений у системі органів державної влади та їхній регламентованій діяльності [3]

Механізм гарантування конституційно-судового захисту людини і громадянина розглядається як система засобів і факторів, за допомогою яких відповідні обов'язкові суб'єкти державної влади реалізують і захищають право конституційно-судового захисту, а в разі порушення захистити та відновити його.

Судовий захист прав виступає основною державною гарантією їх дотримання та охорони і водночас є одним із фундаментальних прав особи [4].

Захист у житловій сфері передбачає заходи, спрямовані на припинення правопорушень і застосування до правопорушників передбачених законом заходів відповідальності. Іншими словами, правовий захист – це передбачені законом заходи відносно правопорушників, спрямовані на встановлення державними органами юридичних фактів, що порушують законні права та інтереси громадян.

Тільки в момент порушення або заперечення у особи виникає право на захист. Звернення суб'єктів до суду за захистом своїх порушених або оскаржених прав завжди є невід'ємною частиною захисту. З огляду на це. Можна дійти висновку, що захист права на житло відбувається відповідно до установлених норм законодавства.

Отже, право на захист житлових прав слід розглядати як гарантовану законом можливість фізичної особи самостійно вчиняти дії з використанням відповідних способів та засобів захисту, які спрямовані на усунення загрози порушення таких прав, припинення порушення та усунення наслідків їх порушення. Захист житлового права фізичної особи є матеріально-правовою вимогою особи, яка володіє такими суб'єктивними правами, до осіб, які порушили, не визнають чи оспорюють такі права, спрямована на поновлення житлових прав, припинення порушення та усунення можливості їх порушення в майбутньому. Правовому захисту житлових прав фізичних осіб притаманні свої специфічні засоби, що полягають перш за все в усуненні перешкод у здійсненні суб'єктивного житлового права користування місцем проживання фізичної особи, в якому фізична особа проживає постійно, переважно або тимчасово.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Пильгун Н.В., Вінчук О.Ю. Проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2018. № 1 (17). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2018/n1/18pnvhvu.pdf>.
2. Федоренко В.Л. Конституційне право України : підручник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2016. 517 с
3. Бакірова І.О. Державно-правовий механізм забезпечення конституційного права людини і громадянина на судовий захист та місце органів юстиції України у здійсненні правосуддя / Міністерство юстиції України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_9254.
4. Конституція України. Науково-практичний коментар / за заг. наук. ред. К.І. Чижмарь. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2018. 290 с.

ЩОДО ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ЖИТЛОВИХ ПРАВ

Олешкевич В. В.

студентка III курсу ННІ права

Дніпропетровського державного Університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Обушенко Н. М.

*д. ю. н., доцент, професор кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Захист житлових прав є досить актуальним питанням у сьогоденні. Адже Житловим кодексом України прямо не передбачено перелік способів захисту житлових прав. Але враховуючи те, що питання їх захисту тісно пов'язане з Цивільним правом.

У разі, якщо житлові права особи було порушено, то така особа може вчинити відповідні дії, котрі будуть спрямовані на їхній захист. Під захистом майнових прав потрібно розуміти – дії, спрямовані на відновлення порушених житлових прав чи інтересів громадян, котрі охороняються чинним законодавством.

Таким чином, при будь-яких спірних питаннях чи порушенням прав особи на житло, така особа вправі використати будь-який спосіб захисту, котрий передбачений статтею 16 Цивільного кодексу України. Вибір будь-якого з зазначених у цій статті способів захисту житлових прав, особа чиї права було порушено, здійснює самостійно, але є виключення, наприклад коли спосіб захисту порушеного права на житло встановлений правовою нормою, котра регулює відповідні відносини.

Також слід зазначити, що передбачений статтею 16 Цивільного кодексу України перелік способів захисту не є вичерпним, оскільки інші способи можуть бути передбачені у законі або ж договорі, проте положення договору повинні не порушувати норми закону

та суспільно-моральні норми. Відносно договору, можна навести такий приклад - коли одна особа орендує житло у іншої, перед передачею житлового приміщення як правило орендодавець та орендар укладають між собою договір, в котрому повинні бути зазначені певні умови, проте у разі якщо орендодавець вирішить безпідставно розірвати договір та висилити орендаря, орендар маючи один примірник договору, може звернутися до відповідних установ для захисту своїх прав і саме таким чином договір виступає гарантією того, що його у будь-який момент не виселять в помешкання та він не опиниться так би мовити на вулиці [1, с.12].

Законом передбачено досить широке коло засобів спрямованих на захист житлових прав, серед яких є найбільш поширеними самозахист, захист житлових прав державними органами та органами місцевого самоврядування, а також захист житлових прав нотаріусом і судовий розгляд.

Самозахист – це комплекс дій, дозволених законом, які фізичні особи чи організації спрямовують на відновлення житлових прав, котрі було порушено. Порушення житлових прав третіми особами повинно бути наявним. Особа чиї права були порушені, може користуватися тільки цим засобом, але якщо використання лише цього засобу є неефективним, то його можна поєднувати з іншими засобами та використовувати їх у комплексі [2, с.89].

Державні органи а також органи місцевого самоврядування здійснюють захист житлових прав осіб, лише у межах своєї компетенції. Їх діяльність з захисту житлових прав, може проявлятися у скасуванні актів державних органів чи органів місцевого самоврядування.

Стосовно нотаріату, потрібно зазначити, що при розгляді питань пов'язаних з переходом права власності на житло, в аспекті теми захисту житлових прав, нотаріат передусім виконує попереджувально-охоронювальну функцію, та саме завдяки їй відбувається фіксування юридичного факту набуття права на житло чи його припинення. Та таким чином нотаріат виступає у якості третьої особи, котра гарантує безпеку вчинення правочину пов'язаного з переходом права власності на житло [3, с.480].

Також особа чиї житлові права було порушено, має право звернутися до суду для їх відновлення. Вирішення спірних питань чи відновлення порушених прав під час судового засідання є найбільш ефективним способом. Оскільки судовий розгляд, це єдиний остаточний законний засіб вирішення конфлікту.

А.В. Лужанський зазначає, що саме під час судового розгляду справи, суд має право здійснити превентивний вплив на порушника, за допомогою окремих ухвал, котрі надалі

попереджуватимуть виникнення причин і умов, котрі стали причиною порушення прав [4, с.45].

Слід зазначити, що судові рішення, котрі набули чинності, мають остаточний характер та їх виконання є обов'язковим. Взагалі рішення суду містять примусовий характер та за їх невиконання передбачена відповідальність відповідно до чинного законодавства.

У підтвердження того, що з вище зазначених засобів найефективнішим потрібно визнати саме судовий розгляд, є частина 3 статті 45 Цивільно процесуального кодексу, у котрій зазначено, що у випадках передбачених законом, органи державного управління можуть звернутися до суду з заявою про захист житлових прав та інтересів інших осіб. Тобто враховуючи норму зазначеної статті, можна прийти до висновку, що органи державного управління не можуть на сто відсотків гарантувати відновлення чи захист житлових прав громадян, оскільки у тому разі, коли вони не можуть цього забезпечити їм надано на законодавчому рівні право звернутися до суду для захисту порушених прав громадян [5, с.650].

Таким чином, підсумовуючи вище викладене, можна зробити висновок, що хоча Житловим кодексом України і не передбачено прямий перелік способів захисту житлових прав, все одно особи чиї права порушено мають широкий вибір способів спрямованих на захист та відновлення своїх прав, оскільки галузь Житлового права досить тісно співпрацює з галуззю Цивільного права України. Також незважаючи на те, що законом передбачено досить широке коло засобів спрямованих на захист житлових прав, серед них як найбільш дієвий, слід виділити – розгляд справи у судовому засіданні. Оскільки лише судовий розгляд може забезпечити вирішення виниклої проблеми у повному обсязі та згідно з чинними нормами права. А також після винесення судового рішення, особа чиї права були порушені має певні гарантії, стосовно того, що вони будуть відновлені, саме через те, що рішення суду мають примусовий характер та їх невиконання передбачає відповідальність, котра встановлена Кримінальним кодексом України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дзера І. О. Цивільно-правові засоби захисту права власності в Україні / автореф. дис... канд. юрид. наук / І. О. Дзера; Київський, нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2018. С. 12–13.
2. Кармаза О. О. Підвідомчість питань щодо захисту житлових прав громадян в Україні // Збірник наукових праць першої міжнародної науково-практичної конференції вчених-процесуалістів, практиків, аспірантів, здобувачів і студентів, проведеної кафедрою

правосуддя юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (25–26 листопада 2010 року). К., 2015. С. 87–90.

3. Розгляд окремих категорій цивільних справ у судах : навч. посіб. / за ред. Н.Ю. Голубевої. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. 480 с.

4. Лужанський А. В. Основні ознаки конституційно-правового механізму гарантій права на доступ до правосуддя. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2018. № 1 (9). С. 44–59.

5. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т. / За відп. ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнє - цової, В. В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2019. № 1. С. 650–651.

ДОГОВІР ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ

Ширінкін М. С.

студент III курсу ННІ права

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Обушенко Н. М.

*д. ю. н., доцент, професор кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Актуальність договорів довічного утримання займає особливе місце, оскільки порушення прав людини можуть бути дуже серйозними. Перш за все, необхідно звернути увагу на такі питання – ознаки, характер і форму предмета договору.

Договір довічного утримання (догляду) є альтернативою договору купівлі-продажу, якщо особа має намір розпоряджатися своїм майном протягом життя, але з дотриманням певних умов. Відповідно до статті 744 ЦК України, одна сторона (відчужувач) передає другій стороні (набувачу) право власності на житловий будинок, квартиру або їх частину, інше нерухоме або рухоме майно, що має порівняльну вартість, взамін зобов'язання набувача щодо Відчужувач надає аліменти та/або догляд протягом усього життя [1].

Правові положення договору реалізуються Цивільним Кодексом України, спеціальними нормами Сімейного кодексу України [16], а також Законом України «Про нотаріат», Порядком вчинення нотаріальних дій нотаріусами України.

Для укладення будь-якого цивільно-правового договору необхідно визначити всі необхідні умови договору та надати йому встановлену законом форму. Особливу увагу слід звернути на основні умови, зазначені статтею 180 ГК України щодо об'єкта, в даному випадку його вартість складається з переданого нерухомого майна та його умов щодо збереження вартості (помісячно). Крім зазначеного, зміст договору визначається за

взаємною згодою сторін. Однак сторони не завжди знають наслідки або навіть можливість знайти певні умови в договорі.

Тому, як через його соціальну значимість, так і через наявність у ньому отримувача ренти, як свідомо вразливої сторони договір довічного утримання (догляду) підлягає нотаріальному посвідченню та державній реєстрації (ст. 745 ЦК України). Договір укладається в чотирьох примірниках (не менше двох згідно зі статтею 59 Закону України «Про нотаріат»): по одному для кожної сторони, один для органу реєстрації та один для нотаріальної контори.

Оскільки договори довічного утримання (догляду) посвідчуються нотаріусами з дотриманням загальних правил посвідчення договорів відчуження та підлягають реєстрації, нотаріус перевіряє документи, що підтверджують право власності на майно, що відчужується [2].

Головними елементами договору довічного утримання є:

- перехід майна до власності набувача за умови розпорядження цим майном набувачем лише після смерті відчужувача, при цьому нотаріально накладається заборона у відчуженні такого майна в установленому порядку (відповідний напис на всіх примірниках договору) (ст. 73 ЗУ «Про нотаріат»);

- формується зобов'язання із довічного утримання щодо чітко визначеної фізичної особи (власника або третьої особи (утриманця) відповідно до ч. 4 ст. 746 ЦК України);

- набувач (новий власник) не має права розпоряджатися (права подарувати, продати, закласти, обтяжувати боргами і т.д.) таке майно за життя відчужувача, це вказується в самому договорі. Нотаріус накладає заборону на таке розпорядження, про що вносить відповідний запис до реєстру обтяжень нерухомого майна;

- договір має тривалий характер і вимагає від набувача систематичного та постійного виконання своїх обов'язків на протигагу договору дарування (втрата права власності на житло без умов і гарантій) [3].

Статтею 746 ЦК України встановлено, що відчужувач та набувач є сторонами договору довічного утримання (догляду). Відчужувачем може бути будь-яка фізична особа незалежно від віку та стану здоров'я (ст. 746 п. 1 ЦК України). Набувачем може бути повнолітня фізична або юридична особа (ст. 746, ч. 2 ЦК України). Якщо набувачем є декілька фізичних осіб, вони стають співвласниками майна, переданого їм за цим договором на праві спільної сумісної власності, а їхні обов'язки перед набувачем є солідарними, тобто несуть рівну відповідальність за одержувач. Відчужувач виконує свої зобов'язання, а якщо один із набувачів не виконує своїх зобов'язань, усі зобов'язання за договором має виконати друга сторона (інша особа). Відповідно до загальних вимог щодо

дійсності договору (ст. 203 ЦК України) особа, яка виконує договір, має необхідну цивільну дієздатність. Покупець (часто) сплачує великі суми після підписання договору та сплачує щомісячну плату за обслуговування.

Необхідно зазначити правові наслідки та підстави припинення договору довічного утримання (догляду). Так, згідно зі ст. 755 ЦК України, договір довічного утримання (догляду) може бути розірваний за рішенням суду:

- «на вимогу відчужувача чи третьої особи (на користь якої він був укладений) у разі неналежного виконання або невиконання набувачем своїх обов'язків незалежно від його вини;

- за вимогою набувача; - за смерті відчужувача» [1].

Припинення договору довічного утримання (догляду) у разі смерті відчужувача (чи утриманця (третьої особи) посвідчується нотаріально.

Якщо набувач не може продовжувати надавати належну фінансову підтримку або догляд відчужувачу через певні важливі обставини, зобов'язання, передбачені договором, можуть бути передані членам сім'ї або іншим особам набувача, але для цього потрібна обов'язкова згода як відчужувача, так і особи, яка бере на себе обов'язки набувача. Відчужувач має право заперечити проти передачі обов'язків набувача за договором довічного утримання іншій особі, проте для вирішення цього питання, набувач має право звернутися до суду. Про перехід права власності на майно, передане за договором, до особи, яка виконує обов'язки набувача, не йдеться.

Сторони договору про довічне утримання (догляд), які з певних причин виникли під час дії договору, можуть домовитися (шляхом укладення додаткового договору або договору про внесення змін) про заміну майна, яке було передане набувачеві, іншим майном. При цьому обсяг зобов'язань покупця залежить від вартості нового майна, яка за домовленістю сторін може змінюватися або залишатися незмінною.

Отже, передаючи право власності на майно, відчужувач насамперед має на меті отримати необхідну матеріальну підтримку, догляд і послуги. Утримання (догляд) може включати матеріальне (натуральне або грошове) забезпечення та догляд. Сторони мають право самостійно визначати в договорі розмір, розмір і періодичність надання матеріального забезпечення, вид і зміст догляду.

ЦК України визначив місце договорів довічного утримання в групі договорів, спрямованих на передачу майнових прав, розмістивши норми, що регулюють відносини договорів довічного утримання, до договорів міни, дарування та ренти. У такий спосіб ЦК України підкреслює мету та правові наслідки переданого ним права власності, яке він відносить до самостійного цивільно-правового договору.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV// Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
2. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII (в редакції від 04.02.2019) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.
3. Івашова І. П. Особливості правового регулювання договору довічного утримання (догляду). Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2017. Вип. 26. С. 62–64.

ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА ЖИТЛО

Шкіль А. С.

студентка III курсу ННІ права

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Обушенко Н. М.

*д. ю. н., доцент, професор кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Конституція України закріплює одне з основних прав людини – це право на житло. Дане право відноситься до фундаментальних прав та свобод людини і громадянина. Конституцією України, як основним нормативно-правовим актом, покладається на державу обов'язок утворювати умови, за яких кожен громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду.

Питанням правового регулювання та визначення змісту житлових прав приділялася увага, зокрема, у роботах таких вітчизняних вчених, як: І. А. Бірюков, В. С. Гопачук, О. В. Дзера, І. В. Жилінкова, Ю. О. Заїка та ін.

Перш за все, потрібно зазначити, що законодавство передбачає декілька підходів до дефініції поняття «житло». Стаття 7 ЖК УРСР (далі – ЖК) житловий фонд охоплює сукупність жилих будинків і жилих приміщень на всій території України, що визнані у встановленому порядку житлом, придатним для проживання громадян незалежно від форми власності [1]. Відповідно до статті 50 ЖК, жила приміщення, надане громадянам для проживання, має бути благоустроєним відповідно до умов даного населеного пункту, відповідати встановленим санітарним і технічним вимогам.

Натомість, Цивільний Кодекс України поняття «житло» закріплює в статті 379, житлом фізичної особи є житловий будинок, квартира, інше приміщення, призначені та придатні для постійного проживання в них [2]. В цивільно-правовому розумінні житло

розглядається, як різновид нерухомості та закріплює його як об'єкт права власності, а також предметом різного виду правочинів.

Податковий Кодекс України до житлового фонду відносить житловий будинок, прибудова до житлового будинку, квартира, котедж, кімнати у багатосімейних квартирах [3]. Житловий будинок та всі його види, в даному випадку, розуміється як будівля капітального типу, які збудовані відповідно до норм законодавства та використовуються для постійного проживання.

Кримінальний Кодекс України ширше тлумачить поняття «житло» у порівнянні з Житловим Кодексом та Цивільним Кодексом. Постанові Пленуму Верховного Суду України №10 від 06.11.2009 р. «Про судову практику у справах про злочини проти власності» житло розглядається як приміщення, призначене для постійного або тимчасового проживання людей (будинок, квартира, дача, номер у готелі тощо). До житла прирівнюються також ті його частини, в яких може зберігатися майно (балкон, веранда, комора тощо), за винятком господарських приміщень, не пов'язаних безпосередньо з житлом (гараж, сарай тощо). Поняття «інше приміщення» включає різноманітні постійні, тимчасові, стаціонарні або пересувні будівлі чи споруди, призначені для розміщення людей або матеріальних цінностей (виробниче або службове приміщення підприємства, установи чи організації, гараж, інша будівля господарського призначення, відокремлена від житлових будівель тощо) [4].

Отже, відповідно до законодавства України під житлом слід розуміти приміщення, що призначене або пристосоване для постійного чи тимчасового проживання в ньому людей (жиле приміщення), а також усі складові частини такого приміщення.

Точним вбачається зауваження, що право на житло «діє не відокремлено, а в тісній взаємодії з іншими конституційними правами, насамперед із правом на свободу вибору місця проживання, правом на соціальний захист, правом на недоторканність житла та є складовою частиною права на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї» [5].

Як зазначає В.В. Калюжний, право особи на житло є невіддільним природним правом людини, життя якої немислиме без житла. Це пов'язано з потребою людини у відмежуванні від природи та соціуму, що визначають як сферу приватності особи. Одночасно вчений вказує, що права особи на житло не отримали належного механізму реалізації, будучи частково розпиленими між окремими актами цивільного й конституційного законодавства, тоді як дослідження щодо поняття і змісту права на житло, елементів житлової правоздатності особи, способів реалізації житлових прав, форм і способів захисту житлових прав та інтересів особи існують здебільшого на рівні теорії [6].

Що ж до недоторканості житла, на думку В.В. Кожана, це право слід віднести до такої категорії прав, які впливають з права на життя. Науковцем зазначено, що саме такі права складають систему юридичних гарантій (юридичних засобів і способів охорони й захисту прав і свобод людини та громадянина як окремого індивіда) [7].

Цей аспект ширше розкриває А.Р. Туманянс, зазначаючи, що право на недоторканність житла чи іншого володіння – це перш за все не охорона житла, а захист і повага людини, що проживає в ньому, а також її приватного життя, що зумовлює розгляд вказаного права як невіддільного елементу забезпечення права на недоторканість приватного життя людини [8].

Таким чином, право на житло виступає як комплекс прав, які охоплюють декілька законодавств, таких як конституційно-правове та цивільно-правове. Право на житло є одним із провідних прав і свобод людини. Саме житло, якщо його розглядати в контексті об'єкта права власності виступає одним із головних об'єктів цивільних прав. Реалізація права на житло та права на поліпшення житлових умов є головними компонентами права на достатній життєвий рівень та права на повагу до честі та гідності людини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Житловий кодекс від 30.06.1983 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text> (дата звернення: 02.05.2023).
2. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 02.05.2023).
3. Податковий Кодекс України від від 02.12.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 02.05.2023).
4. Про судову практику у справах про злочини проти власності: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 10 від 6 листопада 2009 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09#Text> (дата звернення: 02.05.2023).
5. Кириченко Ю. В., Долгополова М. В. Застосування європейського досвіду щодо конституційноправового регулювання права на житло. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 3. С. 30–35
6. Калюжний В.В. Право на житло та цивільноправовий захист житлових прав: цивільно-правовий аналіз. Вісник Запорізького національного університету. *Юридичні науки*. 2016. № 1. С. 60–69.
7. Кожан В.В. Особисті права людини: загальнотеоретична характеристика : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.01 / Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2016. 210 с.

8. Туманянц А.Р. Міжнародно-правовий досвід забезпечення засади недоторканності житла чи іншого володіння особи. *Актуальні проблеми удосконалення кримінального процесуального законодавства*: матеріали всеукр. наук.-практ. конфер., м. Одеса, 21 квіт. 2017 р. Одеса, 2017. С. 78–80.

СЕКЦІЯ 7

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ТА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я НА РОБОЧОМУ МІСЦІ

Дяченко М. Р., Євтушенко А. С.

*студентки 1 курсу факультету міжнародної торгівлі та права
Державного торговельно-економічного університету*

Науковий керівник: Дараганова Н. В.

*д. ю. н., доцент, професор кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного
права*

Державного торговельно-економічного університету

Трудові відносини, засновані на трудовій діяльності людини, характеризується певним ризиком. Цей ризик зумовлений конкретними обставинами (специфікою) роботи особи за трудовим договором. Вона має виконувати трудові функції і інші обов'язки, передбачені трудовим договором. Ці обов'язки покладаються на працівника, який перебуває під впливом різноманітних факторів, які можуть негативно вплинути на його життя, здоров'я та працездатність. Тому одне з головних завдань сучасного трудового права і трудового законодавства є нормативна належна охорона праці працівників.

Конституція України (ст. 43) закріплює право на працю, встановлюючи, що кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці. Водночас використання робочої сили жінок і неповнолітніх заборонено, а саме, якщо вони будуть виконувати важку шкідливу для здоров'я роботу. Законом України «Про охорону праці» визначено, що нормативно-правовими актами в галузі охорони праці є обов'язкові для виконання правила, норми, положення, стандарти, інструкції та інші документи. Центральним орган виконавчої влади, обробляє, та приймає нові нормативно-правові акти з охорони праці [1].

Працівники, які працюють в шкідливих умовах, мають право на пільги та компенсації, які працюють в таких умовах. Відповідно до законодавства та колективного договору працівникам не може бути запропонована робота, яка протипоказана їм за станом здоров'я. Законодавство вимагає належні умови праці, а саме: належні санітарно-побутові умови, технічна безпека на робочому місці, технологічні процеси, машини, механізми, устаткування та інші засоби виробництва, стан засобів колективного та індивідуального захисту, що використовуються працівниками.

Працівники мають право відмовитись від виконання дорученої роботи, якщо виникла ситуація, яка загрожує їхньому життю, здоров'ю, оточенню, виробничому

середовищу або навколишньому середовищу. В такій ситуації ви зобов'язані негайно повідомити про випадок, що стався, роботодавцю або керівнику. У разі необхідності фахівець з охорони праці підприємства за участю представника профспілки, членом якої є працівник, або особи, уповноваженої працівником, проведе перевірку фактів. Або ж, якщо профспілка не створена, то ця справа належатиме спеціалісту з питань охорони праці.

Одним з найважливіших та складних напрямків діяльності держави є саме питання охорони праці, в контексті захисту здоров'я співробітників і забезпечення високого рівня працездатності в процесі їхньої роботи. Таким чином, охорона праці - це складне, соціальне явище, яке являє собою комплекс технічних, соціально-гігієнічних, економічних та організаційних заходів, що здійснюються державою за допомогою правових інструментів з метою збереження здоров'я працівників.

При укладенні трудового договору роботодавець має наступні обов'язки: надати працівникові повну та достовірну інформацію про умови праці, режим роботи, розмір заробітної плати, термін дії договору, обов'язки сторін тощо, укласти з працівником письмовий трудовий договір, який повинен містити умови роботи, визначення посади, розмір заробітної плати, термін дії договору, режим роботи, відпустки, умови звільнення тощо, забезпечити працівника робочим місцем, необхідним обладнанням та інструментами, засобами індивідуального захисту працівника від шкідливих умов праці, зокрема, від шуму, вібрації, хімічних речовин, радіації, забезпечити безпеку праці та охорону здоров'я працівників шляхом встановлення відповідних правил і вимог, інструктування та навчання працівників з питань охорони праці та безпеки, а також обов'язково встановити режим роботи та умови праці, які відповідають вимогам законодавства про працю, у тому числі, встановити розмір робочого часу та його розподіл, графік відпочинку і відпусток, виплачувати працівникам заробітну плату в строк та у розмірі, визначеному трудовим договором та законодавством, здійснювати соціальний захист працівників, забезпеченням дотримання їх прав на відпустки, лікування, компенсації втрат, що виникають у зв'язку з виконанням трудових обов'язків.

Кодекс законів про працю встановлює такі загальні правила, відповідно до яких на всіх підприємствах, в установах, організаціях (це стосується і фізичних осіб підприємців), незалежно від форми власності, повинні створюватися безпечні та нешкідливі умови праці. Так, частина 2 статті 153 Кодексу законів про працю України зобов'язує власника або уповноваженого ним орган зобов'язаний гарантувати підприємству, установі, організації або уповноваженому ним органу безпечні і нешкідливі умови праці. Відповідно до статті 13 Закону України «Про охорону праці» роботодавець зобов'язаний

створити в кожному структурному підрозділі умови праці відповідно до нормативно-правових актів та забезпечити додержання вимог законодавства [2].

Особи робота яких пов'язана з проведенням з персоналом заходів, пов'язаних з організацією безпечної поведінки на робочому місці, під час прийняття на роботу та періодично, один раз на три роки проходять навчання, а також перевірку знань з питань охорони праці за участю профспілок. Процедура призначена для навчання та перевірки знань посадових осіб. Захист працівників визначається стандартними правилами, що затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони праці.

Порушення вимог законодавства про охорону праці можуть мати серйозні наслідки для працівників та організації в цілому. Наприклад, це може призвести до травм, отруєнь, захворювань, а також до смерті працівника. При порушенні вимог законодавства про охорону праці, контролюючі органи мають право на застосування різноманітних санкцій, зокрема штрафів, припинення діяльності організації на певний термін, вилучення з експлуатації обладнання та інші.

Порушення вимог законодавства про охорону праці можуть бути такими, як: недостатня підготовка працівників до виконання робіт, пов'язаних з підвищеним ризиком, недотримання вимог щодо встановлення безпечних умов праці, зокрема, відсутність захисту від шуму, вібрації, хімічних речовин, радіації, не обладнане робочк місце необхідними засобами індивідуального захисту, недотримання правил експлуатації машин, обладнання та інших засобів праці, відсутність забезпечення медичного контролю та діагностики працівників, які працюють у шкідливих умовах, недостатня організація інструктажів, навчань та тренінгів з питань охорони праці для працівників, недотримання правил щодо ведення документації з охорони праці.

У разі порушення вимог законодавства про охорону праці працівникам слід повідомити відповідних контролюючих органів та звернутися до профспілок або правозахисних органів. Відповідно статті 44 Закону України «Про охорону праці» за порушення законодавчих та інших нормативно-правових актів про охорону праці, а також за створення перешкод для діяльності посадових осіб органів державного нагляду за охороною праці винні особи притягаються до дисциплінарної, адміністративної, матеріальної та кримінальної відповідальності згідно з законом. Адміністративна відповідальність посадових осіб і працівників, які порушують законодавчі та інші нормативно-правові акти про охорону праці, здійснюється відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення [3].

Підсумовуючи все вище сказане можна сказати ,що охорона праці в Україні - це система правових та організаційних заходів, спрямованих на захист життя та здоров'я працівників від можливих небезпек на робочому місці. Основні законодавчі акти, що регулюють питання охорони праці в Україні, це Кодекс законів про працю України, Закон України «Про охорону праці», Положення про охорону праці в організаціях, установах, підприємствах. Організація охорони праці в Україні відповідає захисту працівників від можливих небезпек на робочому місці. Кожна організація повинна мати свого відповідального за охорону праці, який має знати всі правила і норми, які стосуються захисту працівників, проводити інструктажі та навчання працівників з питань охорони праці, а також контролювати дотримання всіх норм та правил. Працівники мають право на безпечні та здорові умови праці, на отримання необхідної інформації про потенційні небезпеки на робочому місці, на проходження медичних оглядів та отримання необхідного захисту, тощо. У разі порушення вимог законодавства про охорону праці, працівники мають право звернутися до відповідних контролюючих органів, які мають право вживати заходів для відновлення порушеного порядку охорони праці.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Трудове право України: підручник / За загальною редакцією М.І. Іншина, В.Л. Костюка, В.П. Мельника. Вид. 2-ге, перероб. і доп. –Київ: Центр учбової літератури, 2016. – 472 ст.
2. Трудове право України : підручник / [автор. кол.: С. М. Бортник, К. Ю. Мельник, Л. В. Могілевський та ін.]; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2019. 408 с.
3. Яка відповідальність посадових осіб та працівників за порушення законодавства про охорону праці? URL: <https://dsp.gov.ua/faq/iaka-vidpovidalnist-posadovykh-osib-ta-pratsivnykiv-za-porushennia-zakonodavstva-pro-okhoronu-pratsi/>.

ВЗАЄМОДІЯ МІЖНАРОДНОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я У СФЕРІ ПРАЦІ

Кисельова О. І.

*д. ю. н., доцент, доцент кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

В Україні право на працю закріплено в статті 43 Конституції України, яка проголошує, що кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Держава створює

умови для повного здійснення громадянами права на працю. Кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом [1].

Ця стаття не лише декларує право на безпечні умови праці, а й констатує обов'язок держави охороняти здоров'я працівників у процесі реалізації їх права на працю.

Відповідно до ст.4 Закону «Про охорону праці» державна політика в галузі охорони праці визначається відповідно до Конституції України Верховною Радою України і спрямована на створення належних, безпечних і здорових умов праці, запобігання нещасним випадкам та професійним захворюванням [2].

Державна політика в галузі охорони праці базується, зокрема на принципі пріоритету життя і здоров'я працівників, повної відповідальності роботодавця за створення належних, безпечних і здорових умов праці, використання світового досвіду організації роботи щодо поліпшення умов і підвищення безпеки праці на основі міжнародного співробітництва.

Основні поняття щодо умов праці визначають Державні санітарні норми та правила «Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу», затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я України від 08.04.2014 № 248.

Історично у радянський період розвитку трудового права в Україні право на безпечні умови праці зводилося переважно до дотримання норм техніки безпеки та виробничої санітарії. На цей час підхід до правового регулювання права працівника на охорону здоров'я у процесі праці кардинально змінився.

Це викликано тим, що ще у 2001 р. МОП прийняла Керівництво із систем управління професійною безпекою та здоров'ям, а у 2003 р. – Глобальну стратегію в галузі безпеки та гігієни праці. У зазначених документах наголошено на превентивних заходах, гнучкості та персоналізації впливу норм на конкретного працівника [3].

У міжнародно-правових документах відповідальність держави за здоров'я визначається шляхом визнання права людини на здоров'я. Такі угоди передбачають право на «досяжний рівень» здоров'я. Більшість із цих угод містять зобов'язання держав щодо здоров'я у найширшому сенсі. Це стосується і охорони здоров'я як такого, і дитячої охорони здоров'я, і забезпечення захисту репродуктивного та професійного здоров'я, а також сприятливого стану навколишнього середовища.

Крім того, є низка положень національного законодавства, які не в повній мірі відповідають міжнародним стандартам МОП. Так, наприклад, відповідно до визначення, яке було прийнято в рамках Об'єднаного комітету МОП/Всесвітньої організації охорони здоров'я з гігієни праці (1950 р.) та переглянуто у 1995 р., гігієна праці має бути спрямована на сприяння та підтримку найвищого рівня фізичного, розумового та

соціального благополуччя працівників усіх професій. Відповідно до визначення Міжнародної асоціації гігієни праці, гігієна праці є наукою про передбачання, визнання, оцінку та контроль ризиків, пов'язаних з робочим місцем або виникаючих на ньому, які можуть завдати шкоди здоров'ю та благополуччю працівників, беручи також до уваги їх можливий вплив на довколишні громади та загальне довкілля.

Однак у законі України «Про охорону праці» викладено інший підхід до безпеки та гігієни праці. У тексті документа взагалі не використовується термін «безпека та гігієна праці», замість нього вживається термін «охорона праці», під якою розуміється система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних та лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я та працездатності людини в процесі трудової діяльності. Натомість стаття 153 КЗпП України передбачає, що на всіх підприємствах, в установах, організаціях створюються безпечні і нешкідливі умови праці [4].

Крім того, у трудовому законодавстві відсутні правові заходи щодо профілактики та зміцнення здоров'я працівників у процесі трудової діяльності.

Пряме закріплення права на здоров'я є в ЄСХ. У рамках РЄ прийнято документи, що регулюють різні аспекти права на здоров'я: Європейський кодекс соціального забезпечення (переглянутий) від 6 листопада 1990 р., Європейська конвенція про правове становище трудящих мігрантів від 24 листопада 1977 р. Положення договорів конкретизуються та уточнюються Парламентською Асамблеєю.

Велике значення серед документів, ухвалених Асамблеєю, має Рекомендація № 1153 «Про узгоджену європейську політику в галузі охорони здоров'я» (1991 р.). Разом з тим, незважаючи на велику міжнародну правову базу з питань охорони здоров'я, однією з найважливіших причин демографічної кризи залишається погіршення стану здоров'я працівників, пов'язане з роботою у шкідливих умовах праці та високим рівнем виробничого травматизму.

Проблема виробничого травматизму є дуже гострою, за 2021 рік до робочих органів виконавчої дирекції Фонду надійшло та зареєстровано 30 203 повідомлень про нещасні випадки/гострі професійні захворювання (отруєння). Порівняно з 2020 роком кількість повідомлень про нещасні випадки/гострі професійні захворювання (отруєння) зменшилась на 25,9 % (з 40 737 до 30 203), кількість повідомлень про нещасні випадки зі смертельним наслідком збільшилась на 9,9 % (з 1 541 до 1 694). За 2022 рік робочими органами виконавчої дирекції Фонду зареєстровано 4 877 (з них 437 - смертельно) потерпілих від нещасних випадків/гострих професійних захворювань на виробництві, на яких складено акти за формою Н-1/П, пов'язані з виробництвом [5, 6].

Однак і ці показники не дають достатньо об'єктивної картини, оскільки не слід забувати, що ми маємо умови систематичного спаду виробництва. Спостерігаючи стійку тенденцію зниження загальної кількості нещасних випадків на виробництві по Україні бачимо, що рівень травматизму в агропромисловому комплексі країни залишається високим, темпи його зниження низькими, а у деяких регіонах навіть є ріст цих показників. Тут трапляється найбільша кількість випадків зі смертельними наслідками – 33% від загальної кількості.

На думку іноземних фахівців, які за програмою МОП проводили дослідження в Україні, велика кількість нещасних випадків зі смертельними наслідками пояснюється п'ятьма основними причинами: незадовільною підготовкою робітників і роботодавців з питань охорони праці; відсутністю належного контролю за станом безпеки на робочих місцях та виконання встановлених норм; недостатнім забезпеченням працюючих засобами індивідуального захисту; повільним впровадженням засобів та приладів колективної безпеки на підприємствах; спрацьованістю (у деяких галузях до 80%) засобів виробництва.

Саме тому до пріоритетних напрямів діяльності України як держави, як і раніше, належить охорона здоров'я населення.

Наше законодавство передбачає, що кожна людина має природне невід'ємне і непорушне право на охорону здоров'я. Суспільство і держава відповідальні перед сучасним і майбутніми поколіннями за рівень здоров'я і збереження генофонду народу України, забезпечують пріоритетність охорони здоров'я в діяльності держави, поліпшення умов праці, навчання, побуту і відпочинку населення, розв'язання екологічних проблем, вдосконалення медичної допомоги і запровадження здорового способу життя.

Спочатку нормативне визначення здоров'я було закріплено у Статуті Всесвітньої організації охорони здоров'я, згідно з яким «здоров'я – це стан повного фізичного, психічного та суспільного благополуччя». У цьому визначенні вказується на види здоров'я, які закріплюються в нормах права: це фізичне, психічне та суспільне здоров'я.

Відповідно до Оттавської хартії зміцнення здоров'я, прийнятої на Першій міжнародній конференції зі зміцнення здоров'я, що відбулася 21 листопада 1986 р. в Оттаві, здоров'я розглядається за допомогою поняття «зміцнення здоров'я» і в контексті чотирьох напрямків діяльності: розробка політики зміцнення здоров'я, створення сприятливого навколишнього середовища, посилення суспільної активності, розвиток особистих умінь та знань. Оттавська Хартія вперше поклала в основу здоров'я людини підтримання миру на Землі, а також забезпечення її їжею, житлом, здоровим довкіллям, освітою, стабільним доходом, соціальною справедливістю й рівністю в можливостях [7].

В національному законодавстві міститься аналогічне визначення. Так, відповідно до «Основ законодавства України про охорону здоров'я», здоров'я - стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних вад [8].

Право на здоров'я має складну структуру та зміст. У той же час воно має певні юридичні ознаки: первинність, універсальність, фундаментальність, невід'ємність, невідчужуваність, абсолютність. Дане право належить кожній людині незалежно від нормативного закріплення у національному нормативному акті та незалежно від статі, раси, національності, походження, місця проживання, місця народження та інших обставин. Закріплення у національних нормативних правових актах права на здоров'я передбачає не лише констатацію цього явища, а й певні обов'язки держави та роботодавця щодо вжиття ефективних заходів його охорони.

Турбота про здоров'я всіх працівників - важливий обов'язок роботодавця. Згідно статті 153 КЗпП на всіх підприємствах, в установах, організаціях створюються безпечні і нешкідливі умови праці. Забезпечення безпечних і нешкідливих умов праці покладається на власника або уповноважений ним орган, крім випадків укладення між працівником та власником або уповноваженим ним органом трудового договору про дистанційну роботу. Відповідно до чинного законодавства України у сфері охорони здоров'я та трудового права встановлено обов'язок та порядок медичного огляду працівників, метою якого є визначення, оцінювання та фіксування стану здоров'я працівника, з'ясування можливості до виконання певних трудових обов'язків та встановлення медичних протипоказань, своєчасного виявлення гострих та хронічних захворювань, а також превенції виникнення та розповсюдження інфекційних хвороб.

Кодексом законів про працю України визначено, що працівник зобов'язаний проходити у встановленому порядку попередні та періодичні медичні огляди (ст. 159 КЗпП України, ст. 14 Закону України «Про охорону праці»).

Проте, перевірки загального стану здоров'я є неефективними. В даний час при виявленні на попередніх медичних оглядах ознак раннього впливу виробничих факторів на організм працівника, але за відсутності явних ознак хвороби жодних законодавчо закріплених процедур реабілітації працівника, проведення оздоровчих заходів, тимчасового переведення на іншу роботу та інших заходів, які ще могли б попередити розвиток професійного захворювання на ранній стадії не передбачено. Хоча роботодавець зобов'язаний створити умови, що відповідають вимогам безпеки та гігієни. Якщо цей обов'язок не виконано і працівник пошкодив здоров'я, то роботодавець зобов'язаний відшкодувати матеріальні та моральні збитки, завдані пошкодженням здоров'я.

Роботодавець зобов'язаний відшкодувати шкоду як за винного пошкодження здоров'я, і за відсутності провини.

Здоров'я, виступаючи об'єктом правового регулювання, є не лише особистим, а й суспільним благом, виражає міру взаємної відповідальності особистості та держави, необхідність узгодження особистих та суспільних інтересів. Світові тенденції такі, що у зарубіжних державах з'являються норми, які змушують працівників піклуватися про здоров'я. Аналіз національного законодавства показує, що право на охорону здоров'я по суті вже трансформувалося в обов'язок працівників охороняти своє здоров'я.

Стаття 14 «Про охорону праці» передбачає, що працівник зобов'язаний дбати про особисту безпеку і здоров'я, а також про безпеку і здоров'я оточуючих людей в процесі виконання будь-яких робіт чи під час перебування на території підприємства, знати і виконувати вимоги нормативно-правових актів з охорони праці, правила поведінки з машинами, механізмами, устаткуванням та іншими засобами виробництва, користуватися засобами колективного та індивідуального захисту; проходити у встановленому законодавством порядку попередні та періодичні медичні огляди. Працівник несе безпосередню відповідальність за порушення зазначених вимог. Але конкретних заходів відповідальності цей Закон не визначає. Зазначимо, що у разі порушення працівником зазначеної норми можливе притягнення його роботодавцем до дисциплінарної відповідальності [2].

Д.М. Кравцов слушно звертає увагу на те, що виходячи з переліку підстав дисциплінарного звільнення, чинне трудове законодавство передбачає лише одну дисциплінарну санкцію, яка може бути застосована до порушника законодавства про охорону праці. Такою санкцією є догана. Тому вважає ідею підвищення відповідальності працівника за порушення трудових обов'язків, які можуть призвести до тяжких наслідків у вигляді нещасного випадку або аварії, цілком правильною. З огляду на масштабність та значущість негативних наслідків порушення законодавства про охорону праці у вигляді нещасного випадку на виробництві або аварії, передбачене трудовим законодавством дисциплінарне стягнення у вигляді догани є неадекватним ступеню його небезпеки [9].

Підсумовуючи, слід сформулювати такі висновки. Здоров'я - це універсальна цінність та природне право кожної людини. У охороні здоров'я закладено і фундаментальність, оскільки у збереженні здоров'я зацікавлене суспільство. Проведення заходів щодо зміцнення та збереження здоров'я має гарантуватися не лише силою держави, а й ресурсами роботодавця. Міжнародні правові норми у сфері охорони здоров'я безпосередньо не створюють суб'єктивних прав захисту права на охорону здоров'я.

Конституційне право на охорону здоров'я закріплює можливості кожного щодо зміцнення та збереження здоров'я. Право на медичну допомогу є спеціальною юридичною гарантією права на охорону здоров'я та забезпечує відновлення втраченого здоров'я. Трудовим законодавством України на роботодавця покладено певні зобов'язання щодо забезпечення охорони здоров'я працівників.

Так, роботодавець зобов'язаний інформувати працівників про умови та охорону праці на робочих місцях, про ризик пошкодження здоров'я та компенсації, що належать, і засоби індивідуального захисту. Передбачено матеріальну відповідальність роботодавця перед працівником за шкоду, заподіяну йому у зв'язку з ушкодженням здоров'я. Вважаємо, що в цьому випадку йдеться про трансформацію права громадянина на охорону здоров'я в юридичний обов'язок.

Але тут важко провести чіткий кордон між приватним інтересом працівника у збереженні свого здоров'я та громадськими інтересами роботодавця та держави у збереженні громадського здоров'я. Як відомо, показником якості закону та ефективності його реалізації є обґрунтоване встановлення обсягу та характеру прав, обов'язків та відповідальності суб'єктів права. Тому вважаємо зайвим встановлювати як обов'язок працівника, і його відповідальність у збереженні свого індивідуального здоров'я у зв'язку з неможливістю чітко встановити відповідну юридичну відповідальність. Проте напрями законотворчої діяльності показують певну тенденцію у покладанні на працівника обов'язків та відповідальності за стан свого здоров'я.

У зв'язку з цим є актуальним законодавче закріплення обов'язку та відповідальності працівника за збереження свого здоров'я, створення роботодавцем комплексу заходів для ведення працівниками здорового способу життя, покладання на роботодавця обов'язків щодо проведення профілактичних заходів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України : від 28.06.1996 р. : станом на 01 січ. 2006 р. Київ : Ін Юре, 2006. 144 с.
2. Про охорону праці : Закон України від 14.10.1992 р. № 2694-XII : станом на 31.03.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#n94>.
3. International Labour Organization. URL: <https://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm>.
4. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971р. № 322-VIII : станом на 27.01.2023р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.
5. Фонд соціального страхування України. Профілактика виробничого травматизму та професійних захворювань за 2021 рік. URL: <http://surl.li/hnchl>.

6. Фонд соціального страхування України. Профілактика виробничого травматизму та професійних захворювань за 2022 рік. URL: <http://surl.li/hnchs>.
7. Ottawa Charter for Health Promotion. First International Conference on Health Promotion. 17-21 November 1986. URL: <https://www.who.int/teams/health-promotion/enhanced-well-being/first-global-conference>.
8. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-ХІІ : станом на 27.12.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.
9. Кравцов Д. М. Щодо питання кваліфікації порушень працівниками законодавства про охорону праці. Напрями розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення: матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю кафедри трудового та господарського права Харківського національного університету внутрішніх справ (м. Харків, 3 листопада 2017 р.); за заг. ред. К. Ю. Мельника. Харків: Харківський нац. ун-т внутр. справ, 2017. С. 213–215.

СЕКЦІЯ 8

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

ГАРМОНІЗАЦІЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА З НОРМАМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ЩОДО ПИТАННЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Азімов К.

аспірант ННІ права

Сумського державного університету

Обрання проєвропейського вектору розвитку української держави зумовлює необхідність адаптації більшості вітчизняних правових механізмів до міжнародних інструментів. Така політика носить комплексний характер і має відношення до більшості напрямів управлінського впливу. На це вказує кількість взятих зобов'язань Україною перед міжнародними партнерами за останні роки. При чому, йдеться не лише по ключову Угоду про асоціацію України з ЄС від 27.06.2014 р. [1], а й про низку інших документів такого рівня. Зазначене, формує ряд складних завдань перед держаними й самоврядними інститутами розв'язання котрих – обов'язкова умова для подальшої інтеграції. При цьому лише у разі поетапного виконання всіх зобов'язань можливо розраховувати на конструктивний перебіг і появу нових самих євроінтеграційних процесів.

Серед існуючих сфер регламентації суспільних відносин, котрі потребують реформування, не втрачає актуальності коло питань щодо гармонізації вітчизняного законодавства з нормами міжнародного права як інструментарію антикорупційної політики. Попри суттєві інституційні й інші зміни за останні роки проблематика посилення ефективності відповідних механізмів залишається однією з основних. Не останню роль у цьому аспекті займає й питання існування умов для належної адаптації елементів національної правової системи до міжнародних стандартів.

Як слушно зазначає М. О. Гришук, власне корупційна діяльність у політичному й соціально-економічному просторах призводитиме до появи загроз щодо повноцінної реалізації національних інтересів, виникнення негативних чинників та інших ризиків для національної безпеки [2, с. 58]. До того ж, на переконання І. Б. Висоцької й В. М. Висоцького, її негативний вплив здійснюється й на економічній сектор. Зазначене проявляється в гальмуванні темпів економічного розвитку, зниження рівня продуктивності й економічної активності, зубожінні населення, «тінізації» цієї сфери [3, с. 44]. Ці та інші ризики, особливо в умовах воєнного часу, потребують належної

реакції з боку держави. Зокрема, мова йде про імплементацію елементів міжнародних механізмів, здатних забезпечувати виконання завдань антикорупційними інституціями.

Гармонізація вітчизняного законодавства до міжнародних стандартів відбувається за рахунок укладення й подальшого виконання різних типів міжнародних документів. Останні місяць як базові положення, на основі й із дотримання котрих має провадитися державна політика країни-учасника (договір, угода, конвенція), так і ті, котрим властивий похідний характер (додатки, протоколи та ін.). Однак, усі вони орієнтовані на формування дієвих правових механізмів, здатних забезпечувати практичну реалізацію відповідних управлінських функцій.

Серед їх числа особливе місце відведено конвенціям, котрі відіграють провідну роль у цих процесах. Їх виняткову ціннісність підтверджує О. П. Дяченко, зауважуючи, що йдеться про основні міжнародно-правові акти з питань протидії корупції на такому рівні [4, с. 72]. В свою чергу Н. М. Ахтирська, наголошує, що одним із важливих кроків у питанні протидії корупції є якраз виконання конвенційних вимог [5, с. 5]. Таке судження дослідниці, з одного боку, підтверджує думку про пріоритет конвенцій відносно інших міжнародних документів, а із іншого – доводить їх значимість для імплементація взірцевих норм.

Щодо політики імплементації антикорупційних практик, то ч. 1 ст. 5 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 р. [6] передбачено зобов'язання кожної держави-учасниці щодо розробки й здійснення, або проведення ефективної скоординованої політики з протидії проявам корупції [6]. Вказана діяльність, зокрема, передбачає реалізацію державної політики з гармонізації національних правових механізмів відповідно до міжнародних стандартів. Зазначене відповідає ч. 4 ст. 5 цього ж документа, яким визначається, що країни взаємодіють із відповідними міжнародними й регіональними організаціями у розробці вказаних заходів і сприяють реалізації останніх [6]. Безперечно, така спільна робота має на увазі комплекс заходів, орієнтованих посилити антикорупційну політику держави, зокрема й шляхом імплементації міжнародних правових механізмів. Це також передбачає й обмін досвідом про існуючі корупційні ризики в системі публічного управління. Ці відомості мають принципове значення для ефективності зусиль із протидії вказаному явищу.

Також варто зазначити, що ст. 3 Угоди про асоціацію України з ЄС від 27.06.2014 р. [1] визначається, що у рамках спільних заходів із питань юстиції, свободи та безпеки виключне значення має бути відведено проблемам подальшого утвердження принципів верховенства права, а також укріплення відповідних державних інститутів. У свою чергу, всі такі форми комунікації мають бути націлені на зміцнення судової влади,

суттєвого підвищення ефективності роботи всіх її представників, а також боротьбу з корупцією [1]. Водночас ч. 1 ст. 22 аналізованого документа закріплено зобов'язання сторін щодо співробітництва у боротьбі з кримінальною та незаконно організованою й іншою діяльністю, у тому числі задля її попередження [1]. Сфера охоплення цієї взаємодії включає й напрям протидії корупції в державному та приватному секторах [1], як один із надважливих. До того ж, це відповідає цілям раніше ратифікованих Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією від 04.11.1999 р. [7], Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 р. [6]. Тобто, йдеться про комплексну діяльність учасників спільних заходів, зокрема й щодо гармонізації антикорупційних правових механізмів, зростання їх кількості та нарощування варіативності інструментів останніх.

У свою чергу, така спільна діяльність передбачає наступні форми її реалізації: 1) обмін найкращими практиками, в тому числі щодо методик розслідування та криміналістичних досліджень; 2) обмін інформацією відповідно до існуючих правил; 3) посилення потенціалу, зокрема навчання та, у разі необхідності, обмін персоналом; 4) питань, пов'язаних із захистом свідків та жертв [1]. Переконані, що, до прикладу, обмін найкращими практиками може мати закономірним наслідком трансформацію вітчизняного законодавства на користь міжнародних механізмів. У певній мірі, це стосується й питання обміну різними відомостями, що, в перспективі, може призвести до змін в національній правовій площині.

Разом з цим, Закон України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки» від 20.06.2022 р. № 2322-IX [8] передбачено затвердження «Антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки», в якій міститься ряд актуальних принципів такої політики (оптимізація функцій суб'єктів публічно-правових відносин, цифрова трансформація повноважень, формування суспільної нетерпимості до корупції тощо) [8]. Вочевидь, що актуалізація цих принципів обумовлена й реаліями політико-правової дійсності, котрі, у тому числі, сформувалися за рахунок існування низки міжнародних зобов'язань. Про суттєву цінність і вагому роль власне міжнародних стандартів у цій сфері санкціонованої правової охорони йдеться і у вказаному законі (абз. 8 п. 1.2) [8]. Тому й власне вся управлінська діяльність із цього аспекту буде вибудовуватися та провадитися з урахуванням міжнародних показників. Це пояснюється місцем та значенням принципів у питаннях формування й реалізації державної політики.

Як бачимо, загалом діяльність відповідних публічних інституцій орієнтована на удосконалення законодавства у досліджуваній сфері. При чому мова йде про трансформацію відповідних положень з метою виконання Україною міжнародних зобов'язань. При цьому важливе значення у цьому контексті відведено питанням

гармонізації вітчизняного законодавства з нормами міжнародного права як взірцевих стандартів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (Угода про асоціацію України з ЄС): підписана 27 червня 2014 р. // База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.
2. Гришук М. О. Міжнародний досвід запобігання та протидії корупції як ключовий інструмент реформування антикорупційної політики України. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. Вип. 3. С. 57–62.
3. Висоцька І. Б., Висоцький В. М. Корупція в Україні: сутність і наслідки для економіки. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна*. 2017. Вип. 1. С. 39–46.
4. Дяченко О. П. Імплементация зарубіжного досвіду щодо формування антикорупційної політики України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 21. С. 69–72.
5. Ахтирська Н. М. Міжнародний досвід боротьби з корупцією як вектор формування національної антикорупційної політики: огляд законодавства Румунії. *Віче*. 2015. № 18. С. 2–
6. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: підписана 31 жовтня 2003 р. // База даних «Законодавство України». URL: <http://surl.li/hwcf>.
7. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією: підписана 4 листопада 1999 р. // База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102#Text.
8. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки : Закон України від 20 червня 2022 р. № 2322-IX // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>.

ЩОДО ПОНЯТТЯ «ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ВАЛЮТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ»

Деменко К. Е.

*аспірантка 4-го року навчання ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Старинський М. В.

*д. ю. н, професор, професор кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Функціонування держави в особі уповноважених нею органів на власній території здійснюється відповідно до чинного законодавства та мети і завдань які визначені перспективними планами, що об'єктивуються у формі державної політики у відповідній сфері. Ефективне функціонування цих органів є запорукою розвитку держави як незалежної та економічно могутньої країни. Разом з цим найбільш повне досягнення поставлених цілей і завдань уповноваженими державою органами відбуваються у тих державах в яких функціонує відповідний механізм забезпечення їх реалізації на основі відповідних організаційно-правових засад.

Розкриваючи сутність організаційно-правових засад реалізації валютної політики зазначимо, що валютна політика держави це діяльність відповідно до чинного законодавства держави уповноважених нею органів по реалізації сукупності економічних, правових та організаційних заходів за допомогою визначених інструментів у сфері валютно-фінансових відносин з метою досягнення визначених тактичних та стратегічних цілей загальної економічної політики держави у сфері валютних відносин.

Розкриваючи сутність організаційно-правових засад реалізації валютної політики держави звернемо увагу на сам термін «організаційно-правові засади». Як показує аналіз наукової літератури при характеристиці діяльності уповноважених державою органів які виконують покладені на них функції використовуються такі терміни як «організаційне забезпечення [7, с. 148]», «організаційно-правове забезпечення [1, с. 224]», «адміністративно-правове забезпечення [4, с. 8]», «організаційно-правові засади [5, с. 81]» «адміністративно-правові засади [3]». Кожен з зазначених термінів, хоч і використовується для опису одного і того ж явища, має подібне але різне змістовне навантаження.

Так термін «організаційне забезпечення» вживається для характеристики організаційної структури реалізації функцій уповноваженими державою органами. Розширення цього терміну шляхом додавання до нього слова правове, здійснюється дослідниками з метою акцентувати увагу на те, що така діяльність державних органів врегульована чинним законодавством і уповноважені органи реалізують закріплену в

ньому їх компетенцію. Як альтернативу науковці використовують термін «адміністративно-правове забезпечення». Змістовне навантаження цього терміну виявляється у тому що дослідники намагається вказати не лише на систему організаційної структури державних органів які приймають участь у реалізації функцій держава, а й акцентувати увагу на тому, що в цій системі виникають, змінюються і припиняються відносин що мають владний, адміністративний характер.

Використання терміну «організаційно-правові засади» здійснюється науковцями при характеристиці сутнісних аспектів функціонування системи державних органів. При цьому як показує аналіз наукових праць дослідників, в яких розкриваються питання засад функціонування державних органів в процесі реалізації ними їх функції термін «адміністративно-правові засади» в більшості випадків вживається як синонім.

Враховуючи зазначене, спробуємо розкрити зміст поняття «організаційно-правові засади реалізації валютної політики».

Реалізація будь якої частини державної політики, в тому числі і валютної, вимагає від держави створити систему органів які будуть реалізовувати поставлені завдання. Як результат цього, в державі створюється система уповноважених органів державної влади які починають функціонувати на користь і розвиток держави в певних сферах.

При цьому такі органи функціонують не як окремі елементи державної влади, а виконують свої функції як система органів. Стабільне функціонування всіх державних органів в їх поєднанні є запорукою максимально повної реалізації функцій та завдань держави. І саме їх функціонування як системи, а не окремого органу, дає можливість досягати цього результату.

Також стабільному виконанню поставлених державної завдань уповноваженим органом залежить від його належної організації під якою розуміють внутрішню впорядкованість елементів цілого, (в нашому випадку державного органу – К.Е.) а також сукупність процесів, наслідком яких є встановлення зав'язків між елементами системи (в нашому випадку – системи органів державної влади – К.Е.) [6, с. 114].

Підсумовуючи зазначене, організаційний аспект, в рамках розкриття організаційно-правових засад забезпечення реалізації валютної політики, ми будемо розглядати їх як діяльність держави по створенню і впорядкуванню системи уповноважених органів для реалізації її завдань і функцій.

Характеризуючи організаційно-правові засади, зазначимо, що слово правові, як було зазначено вище, дослідники використовують для того щоб акцентувати увагу на правовому регулюванні цього процесу. З нашої точки зору такий акцент є виправданим, оскільки діяльність держави в цілому і окремих її органів має відповідати положенням

діючого законодавства України, що підтверджується положеннями ст. 19 Конституції України, відповідно до якої правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством, а органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [2].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кисіль Л.Є. Категорія організаційно-правового забезпечення в науці адміністративного права та законодавстві України. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 9. С. 222-225
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
3. Резнік О. М. Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Суми, 2019. 509 с.
4. Римарчук Г. Адміністративно-правове забезпечення права інтелектуальної власності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Львів, 2013. 8 с.
5. Синкова О. Організаційно-правові засади управлінського аудиту в органах виконавчої влади. Підприємництво, господарство, право. 2013. № 4. С. 80–82.
6. Сурмин Ю.П. Теория систем и системный анализ: Учеб. Пособие. К.: МАУП, 2003. С. 114 (368 с.)
7. Шаганенко П. Поняття організаційного забезпечення діяльності органів прокуратури. Часопис Київського університету права. 2015. № 4. С. 144–147.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ У КІБЕРПРОСТОРІ: ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР

Думчиков М. О.

*к. ю. н., старший викладач кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Гоч Л. М.

*студентка ІV курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Однією з найбільших перешкод для підтримки ефективно діючої фінансової системи є відмивання грошей. Дане діяння характеризується значним рівнем суспільної

небезпечності, адже є основою існування тіньової економіки. Останніми роками з появою віртуальних активів, з'явилися і нові способи вчинення цього діяння. Поняття «віртуальні активи» для України є новим, відтак значним чином ускладнюється процес протидії легалізації злочинних доходів, вчиненого за допомогою віртуальних активів у кіберпросторі.

Варто констатувати, що Україна, як правило, є лідером антирейтингів, наприклад, у контексті захисту інтелектуальної власності чи рівня корупції. На щастя, з віртуальними активами вийшла трохи інша ситуація. Парадоксальним виявилось те, що зараз в Україні, без будь-якої підтримки держави, Україна зайняла досить помітні позиції у сфері віртуальних активів. Обставини розвивалися наступним чином. На початку 2016 року на території України сконцентрувалася значна кількість майнінгових потужностей Біткоіну. Вже у грудні 2016 року в нас пройшла "BlockchainUA" – одна з перших на європейському континенті конференцій з криптовалюти, присвячена останнім винаходам у галузі фінансових технологій. Таким чином, на території України поступово почала формуватися спільнота блокчейн-розробників, які зараз представляють собою проактивне і впливове ком'юніті [1].

Поява віртуальних активів, окрім позитивного ефекту, стала і каталізатором появи нових злочинних схем вчинення легалізації злочинних доходів, адже саме віртуальні активи, враховуючи їх специфічні ознаки є дієвим засобом реалізації цього суспільно-небезпечного діяння. Ознаками віртуальних активів є наступні; 1) анонімність віртуальних активів; 2) конфіденційність операцій з віртуальними активами; 3) транснаціональність віртуальних активів; 4) децентралізованість віртуальних активів [2].

Найчастіше віртуальні активи використовуються в Darknet під час купівлі послуг та товарів, які виведені з цивільного обігу. Сьогодні існує багато різноманітних способів, щодо придбання віртуальних активів, а завдяки розвиненій системі blockchain-технології та транзакцій, є можливість конвертації віртуальних активів и в реальні готівкові та безготівкові грошові кошти. Крім того експерти Financial Action Task Force on Money Laundering, зазначили, що жодна бірж віртуальних активів не має універсального захисту від так званих «брудних транзакцій», внаслідок чого стають можливими як шахрайські дії, так і різноманітні способи використання віртуальних активів у злочинних цілях [3].

Враховуючи особливий контроль, що вживається державою для протидії легалізації злочинних доходів, правопорушникам доводиться знаходити нові способи вчинення цього кримінального правопорушення. Враховуючи стрімкий розвиток інформаційних технологій та, як ми наголошували, відсутність законодавчого врегулювання, віртуальні активи стають тим новим успішним засобом вчинення легалізації злочинних доходів. У

міру розширення споживчого ринку віртуальних активів зростає і кількість факторів легалізації, скоєних з її використанням. Якщо чотири роки тому цей сегмент злочинності становив 5-7% від загального обсягу злочинності, то в 2021 році він збільшився в 15 разів. До способів легалізації злочинних доходів за допомогою віртуальних активів можна віднести: 1) сервіси для конвертації віртуальних активів ; 2) P2P обмін; 3) сайти азартних ігор; 4) міксери віртуальних активів; 5) використання фіктивних інтернет сайтів з продажу цифрових товарів. Пропонуємо проаналізувати кожний із цих способів [4].

Важливо звернути увагу на стрімкий та масштабний розвиток різноманітних сервісів для конвертації віртуальних активів і подальше переведення в готівковий або безготівковий фіатний засіб. До найпопулярніших сервісів варто віднести сайт [bestchange.com](https://www.bestchange.com), який представлений найбільшою кількістю обмінників віртуальних валют. На таких сервісах можливий обмін будь-якого віртуального активу на безготівковий аналог виражений в національній, або будь якій іншій валюті. Варто визначити основні особливості легалізації злочинних доходів через сервіси для конвертації віртуальних активів:

Сервіси для конвертації віртуальних активів. Велика кількість обмінників віртуальних активів. Близько 460 обмінників віртуальних активів на платформі . Враховуючи характер транзакцій які викликають інтерес Фінансового Моніторингу, велика кількість обмінників віртуальних активів дає змогу проведення багатьох різних операцій з обміну віртуальних активів, де відправниками безготівкових коштів у національній чи зарубіжній валюті буде не 1 сервіс, а декілька.

P2P обмін можна умовно поділити на той, що здійснюється в Інтернет середовищі та в оф лайн середовищі. Транзакції P2P (від людини до людини) набули популярності в 2020 році завдяки швидкості проведення транзакцій, анонімності, та невисоким комісіям за транзакцію [5]

Новим і популярним способом легалізації злочинних доходів є їх відмивання через сайти азартних ігор. Саме через ці сервіси відмивається близько 1/3 всіх брудних віртуальних активів. Злочинці все частіше стали використовувати ігрову валюту як спосіб збереження вартості віртуальних активів. Для цього купується валюта найбільш популярних віртуальних ігор. Вона продається за криптовалюту, а потім на спеціальних сервісах конвертації обмінюється в фіатну валюту.

Використання фіктивних інтернет сайтів з продажу цифрових товарів є одночасно найважчим в реалізації, проте органам фінансового контролю буде фактично неможливо встановити злочинне походження грошових коштів. Цей спосіб характеризується наступними етапами: 1) створення фіктивного Інтернет ресурсу, як правило таким

Інтернет ресурсом виступає веб – сайт; 2) наповнення такого веб – ресурсу товарами які мають цифрову визначеність (gifrcard, продаж своїх оригінальних курсів, продаж NFT – токенів); 3) реєстрація фізичної особи підприємця на 2 або 3 групі єдиного податку; підключення мерчант систем проведення онлайн транзакцій в віртуальній валюті підключення сервісів одночасної конвертації віртуальних валют AdvCash.

Визначивши основні способи вчинення легалізації злочинних доходів за допомогою віртуальних активів, пропонуємо визначити напрями протидії цьому кримінальному правопорушенню.

Законодавче врегулювання. На нашу думку в Законі України «Про віртуальні активи» перш за все варто визначити, що саме підпадає під поняття віртуальних активів. Ми переконанні, що ними мають бути визнані: 1) віртуальні цінні папери; 2) криптовалюти.

Інтенсифікація здійснення фінансового моніторингу органами фінансового контролю за діяльністю центрів з проведення конвертаційних послуг, зокрема з віртуальними активами. Діяльність центрів щодо конвертації віртуальних активів, до яких слід віднести біржі криптовалют, обмінники віртуальних валют.

Легалізація злочинних доходів варто охарактеризувати як багатоетапний процес, основна мета якого за допомогою низки фінансових операцій надати правомірності володіння незаконно отриманим доходом. За для досягнення цієї мети використовуються різні засоби та способи покликані спотворювати справжню інформацію про джерело одержання грошових коштів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Gakunu P. Reforming the Financial System in Sub-Saharan Africa: the (long) Way Ahead. *Finance & Bien Commun*, 3 (N° 28-29), 2007, P. 139-146.
2. Бондаренко О. С. Легалізація доходів отриманих злочинним шляхом за допомогою криптовалют. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 1. С. 230–232. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-1/56>.
3. Калайда Ю. П. Можливості блокчейн-технологій у розслідуванні кримінальних правопорушень, вчинених в кіберпросторі. *Інформація і право*. 2021. № 4 (39). С. 170–178.
4. History of virtual assets of Ukraine or something in the crypt. URL: <https://juscutum.com/tpost/n2yyuvudg1-storya-vrtualnih-aktivv-ukrani-abo-scho>.
5. The Financial Action Task Force (FATF). URL: <https://www.fatf-gafi.org/>.

6. O’Leary, R.R. “Europol Warns Zcash, Monero and Ether Playing Growing Role in Cybercrime“. URL: <https://www.coindesk.com/europol-warns-zcash-monero-and-ether-playing-growing-role-in-cybercrime>.

КОМПЕТЕНЦІЯ СТАРОСТИ ЩОДО ВИРІШЕННЯ ПИТАНЬ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ

Зименко О. В.

*аспірант кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Резнік О. М.

*д. ю. н., доцент, заслужений юрист України,
доцент кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Довготривалий процес реалізації в Україні реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади обумовлений потребою у формуванні такої системи місцевого самоврядування, яка б вирізнялася ефективністю функціонування, а саме належною якістю надаваних публічних послуг, доступністю громадськості до інформації, участі громадян у процесі прийняття рішень на місцевому рівні тощо. При цьому важливими аспектами залишаються вираження та втілення у життя інтересів мешканців окремих населених пунктів, що, головним чином, покладається на старосту і пов’язане зі здійсненням ним своєї професійної діяльності. Відтак визначення компетенції старости шляхом конкретизації кола повноважень, встановлення прав та обов’язків, якими наділяється ця посадова особа місцевого самоврядування, є необхідною умовою для з’ясування його ролі у вирішенні питань місцевого значення.

Встановлення сутності компетенції старости як посадової особи місцевого самоврядування вимагає спочатку з’ясувати що взагалі необхідно розуміти під поняттям «компетенція». При вивченні етимологічного змісту терміну «компетенція» слід наголосити, що у відповідності до «Етимологічного словника української мови» (1985 року) його запозичено через польське посередництво з латинської мови, а саме: *competentia* «відповідність, узгодженість» пов’язане з *competere* «разом домагатися, прагнути; сходитися, зустрічатися; відповідати, узгоджуватися» [1, с. 542]. У «Глумачному словнику сучасної української мови» (2009 року) трактування терміну «компетенція» наступне: 1) обізнаність, досвідченість у певній галузі, якомусь питанні; 2) наявність повноважень, повновладність [2, с. 460]. Водночас у рамках наукового пізнання особливий інтерес викликає саме юридичний зміст досліджуваного поняття, для встановлення якого необхідно звернутися до «Великої української енциклопедії».

Тематичний реєстр гасел з напрямку «Юридичні науки» (2017 року). У ній термін «компетенція» розкривається як сукупність встановлених в офіційній – юридичній чи неюридичній – формі прав і обов'язків, повноважень будь-якого органу або посадової особи, які визначають можливості цього органу або посадової особи приймати обов'язкові до виконання рішення, організувати та контролювати їх виконання, вживати у необхідних випадках заходи відповідальності тощо [3, с. 72]. Отже, у правовому розумінні поняття «компетенція» охоплює повноваження, права та обов'язки того чи іншого органу державної влади, органу місцевого самоврядування, їх посадових осіб. З огляду на зазначене ототожнення ряду понять – «компетенція», «повноваження», «права», «обв'язки» – є неприпустимим. Адже якщо, до прикладу, повноваження є частиною компетенції, то компетенція – поняття більш об'ємне, а тому у своєму змісті поглинає перше. Так само поняття «права» та «обов'язки» слід відмежовувати від терміну «повноваження», до складу якого вони входять і відповідно співвідносяться як частина і ціле.

Враховання етимологічного та юридичного змісту терміну «компетенція» дозволяє стверджувати, що компетенція старости як посадової особи місцевого самоврядування включає такі елементи, як права та обов'язки, що у сукупності складають повноваження щодо вирішення питань місцевого значення.

Основоположні засади щодо правового статусу старости містяться у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР (з останніми змінами та доповненнями). В контексті тематики досліджуваного питання важливо зазначити, що повноваження старости як посадової особи місцевого самоврядування визначені законодавцем. Однак доцільно зауважити, що виділенню повноважень старости не присвячено окремої статті у названому законодавчому акті, а структурно вони розміщені у межах однієї норми (ст. 54¹) разом із, зокрема, питаннями затвердження кандидатури на посаду старости, особливостями здійснення ним своєї діяльності, підзвітності, відповідальності тощо.

У відповідності до ч. 5 ст. 54¹ Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» до основних повноважень старости належать наступні:

- 1) уповноважений сільською, селищною, міською радою, яка його затвердила, діяти в інтересах жителів відповідного старостинського округу у виконавчих органах сільської, селищної, міської ради;

- 2) бере участь у пленарних засіданнях сільської, селищної, міської ради та засіданнях її постійних комісій з правом дорадчого голосу. Бере участь у засіданнях виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради;

3) має право на гарантований виступ на пленарних засіданнях сільської, селищної, міської ради, засіданнях її постійних комісій та виконавчого комітету з питань, що стосуються інтересів жителів відповідного старостинського округу;

4) сприяє жителям відповідного старостинського округу у підготовці документів, що подаються до органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади, а також у поданні відповідних документів до зазначених органів. За рішенням відповідної сільської, селищної, міської ради надає адміністративні послуги та/або виконує окремі завдання адміністратора центру надання адміністративних послуг (у разі утворення такого центру);

5) бере участь в організації виконання рішень сільської, селищної, міської ради, її виконавчого комітету, розпоряджень сільського, селищного, міського голови на території відповідного старостинського округу та у здійсненні контролю за їх виконанням;

6) бере участь у підготовці пропозицій до проекту місцевого бюджету в частині фінансування програм, що реалізуються на території відповідного старостинського округу;

7) вносить пропозиції до виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради з питань діяльності на території відповідного старостинського округу виконавчих органів сільської, селищної, міської ради, підприємств, установ, організацій комунальної власності та їх посадових осіб;

8) бере участь у підготовці проектів рішень сільської, селищної, міської ради, що стосуються майна територіальної громади, розташованого на території відповідного старостинського округу;

9) бере участь у здійсненні контролю за використанням об'єктів комунальної власності, розташованих на території відповідного старостинського округу;

10) бере участь у здійсненні контролю за станом благоустрою відповідного старостинського округу та інформує сільського, селищного, міського голову, виконавчі органи сільської, селищної, міської ради про результати такого контролю;

11) отримує від виконавчих органів сільської, селищної, міської ради, підприємств, установ, організацій комунальної власності та їх посадових осіб інформацію, документи і матеріали, необхідні для здійснення наданих йому повноважень;

12) сприяє утворенню та діяльності органів самоорганізації населення, організації та проведенню загальних зборів, громадських слухань та інших форм безпосередньої участі громадян у вирішенні питань місцевого значення у відповідному старостинському окрузі;

13) здійснює інші повноваження, визначені Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» та іншими законами України [4].

Як видно зі змісту ч. 5 ст. 54¹ Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», окремі повноваження старости законодавцем чітко прописані, водночас останній пункт цієї частини вказує на те, що їх перелік не є вичерпним. Це, своєю чергою, свідчить про надання тій чи іншій сільській, селищній, міській раді права самостійно визначати (у тому числі, доповнювати) перелік повноважень старости, який був нею затверджений.

Вивчення діючого законодавства України про місцеве самоврядування свідчить про те, що воно не містить чіткого визначення прав та обов'язків старости. Водночас якщо проаналізувати перелік повноважень старости, закріплених у ч. 5 ст. 54¹ Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», то можна помітити наступне. Деякі пункти ч. 5 ст. 54¹, які законодавцем віднесені до повноважень старости, за сутнісним наповненням є правами або обов'язками цієї посадової особи.

До прикладу, правами старости можуть бути визнані: 1) право на гарантований виступ на пленарних засіданнях сільської, селищної, міської ради, засіданнях її постійних комісій та виконавчого комітету з питань, що стосуються інтересів жителів відповідного старостинського округу (п. 3 ч. 5 ст. 54¹); 2) право брати участь у підготовці пропозицій до проекту місцевого бюджету в частині фінансування програм, що реалізуються на території відповідного старостинського округу (п. 6 ч. 5 ст. 54¹); 3) право вносити пропозиції до виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради з питань діяльності на території відповідного старостинського округу виконавчих органів сільської, селищної, міської ради, підприємств, установ, організацій комунальної власності та їх посадових осіб (п. 7 ч. 5 ст. 54¹); 4) право на отримання від виконавчих органів сільської, селищної, міської ради, підприємств, установ, організацій комунальної власності та їх посадових осіб інформації, документів і матеріалів, необхідних для здійснення наданих йому повноважень (п. 11 ч. 5 ст. 54¹) [4] тощо.

Серед законодавчо встановлених обов'язків старости слід назвати наступні: 1) брати участь у пленарних засіданнях сільської, селищної, міської ради та засіданнях її постійних комісій з правом дорадчого голосу; брати участь у засіданнях виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради (п. 2 ч. 5 ст. 54¹); 2) брати участь в організації виконання рішень сільської, селищної, міської ради, її виконавчого комітету, розпоряджень сільського, селищного, міського голови на території відповідного старостинського округу та у здійсненні контролю за їх виконанням (п. 5 ч. 5 ст. 54¹); 3) брати участь у здійсненні контролю за використанням об'єктів комунальної власності, розташованих на території відповідного старостинського округу (п. 9 ч. 5 ст. 54¹); 4) брати

участь у здійсненні контролю за станом благоустрою відповідного старостинського округу та інформує сільського, селищного, міського голову, виконавчі органи сільської, селищної, міської ради про результати такого контролю (п. 10 ч. 5 ст. 54¹); 5) сприяти утворенню та діяльності органів самоорганізації населення, організації та проведенню загальних зборів, громадських слухань та інших форм безпосередньої участі громадян у вирішенні питань місцевого значення у відповідному старостинському окрузі (п. 12 ч. 5 ст. 54¹) [4] тощо.

Вище викладене дає підстави для висновку, що під компетенцією старости необхідно розуміти сукупність юридично встановлених та нормативно закріплених повноважень, прав та обов'язків старости як посадової особи місцевого самоврядування, які він використовує та виконує з метою реалізації своїх завдань і функцій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Етимологічний словник української мови: В 7 т. Т. 2: Д–Копці / Ред. кол.: О. С. Мельничук (гол. ред.), В. Т. Коломієць, О. Б. Ткаченко. АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. К. : Наукова думка, 1985. 572 с.
2. Тлумачний словник сучасної української мови : Загальноживана лексика : Близько 60 000 слів / [уклад. Л. Г. Боярова, Г. А. Губарева, О. О. Дудка та ін.] ; за заг. ред. проф. В. С. Калашника. Х. : ФОП Співак Т. К., 2009. 960 с.
3. Велика українська енциклопедія. Тематичний реєстр гасел з напрямку «Юридичні науки» / Укладачі: Бабка В. Л., Шумило М. М.; за ред. д. і. н., проф. Киридон А. М. К. : Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2017. 152 с.
4. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.

ЄДИНИЙ ПОРЯДОК МИТНОГО ТРАНЗИТУ ДЛЯ УКРАЇНИ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Ільченко О. В.

*к. ю. н., доцент, доцент кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту так званого «митного безвізу» є одним із наймасштабніших проєктів у національному митному законодавстві та надає можливість Україні приєднатися до міжнародного застосування електронної транзитної системи NCTS – new computerized transit system, впровадити

європейські практики у здійсненні митних процедур в Україні. Але разом зі спрощенням митних процедур з ЄС, виникають проблемні питання пов'язані з імплементацією цих норм, адже суб'єкти господарської діяльності ЄС мають велечезний досвід застосування норм Конвенції, тоді як для адаптації української митної системи до нових вимог потрібен час.

З 1 жовтня 2022 року, для України набрали чинності положення Конвенції про процедуру спільного транзиту і для бізнесу відкрилась можливість міжнародного переміщення товарів з 35 іншими країнами-учасниками за одним транзитним документом. Тобто відсьогодні в нашій країні запрацював так званий «митний безвіз» [1].

На сьогодні Конвенція про процедуру спільного транзиту об'єднує 35 договірних сторін, які запровадили єдині правила декларування та контролю за транзитними переміщеннями товарів із використанням спільного IT-продукту (NCTS) для обміну інформацією на всіх етапах митного оформлення товарів через електронні повідомлення в режимі реального часу. Для переміщення товарів між країнами-підписантами достатньо однієї транзитної декларації (експортної, імпортової та транзитної) та однієї гарантії. Уповноважені підприємства можуть відправляти та отримувати товари без відвідування митних терміналів [2].

Учасниками цієї міжнародної угоди є 27 країн ЄС, Велика Британія, Туреччина, Північна Македонія, Сербія і ще чотири країни ЄАВТ. Таким чином, Україна стала 36-ю державою-учасницею системи NCTS, яка використовується європейськими країнами для контролю за спільним транзитом [3].

Відтепер українські митники обмінюватимуться даними з митницями сусідніх країн в реальному часі. А український бізнес буде заповнювати єдину електронну декларацію. Досі після українського кордону підприємці мали проходити ще й митний контроль кожної з країн ЄС, територією якої вони перевозили товар, знову і знову заповнюючи транзитні декларації.

Тепер вантажовідправник має можливість перетину по одній декларації кордону декількох країн. І не треба кожного разу гарантувати цей вантаж, оформлювати цей товар і кожного разу його доглядати, тому що це єдина система, і всі митні органи беруть інформацію про той вантаж, який пересувається з неї.

На думку Л. Виговської ще одним плюсом від спрощеного режиму є те, що більше не потрібно вносити кошти на рахунок української митниці, як гарантію того, що товар доставлять до митниці призначення і сплатять податки. Усі гарантійні кошти вносить один раз продавець товару, який оформив першу декларацію в країні експортерів [3].

Як зазначає В. Марчук, зв'язки між Україною та ЄС ніколи не були настільки тісними, як зараз”, митниця - це той локомотив, який рухає нашу країну до ЄС. Митне законодавство Євросоюзу відображає нову економічну реальність, а також нову роль і місію митної служби. Воно трансформувало місію митних органів, надаючи їм роль у ланцюгу поставок, моніторингу й перетворюючи їх на каталізатор для конкурентоспроможності країн та компаній. Сприяння законній торгівлі вимагає простих, швидких і стандартних митних процедур та процесів. Процедура спільного транзиту та використання NCTS є прикладом впровадження цієї нової ролі митниці. Процес приєднання нашої країни до транзитних конвенцій є “маленьким вступом” України до ЄС.

Виклики війни, яка зараз відбувається у центрі Європи, об'єднали Єврокомісію та дружні країни для підтримки євроінтеграційних процесів України, зокрема, у митній сфері. У цій ситуації застосування Україною NCTS розширює обмін митною інформацією, посилює систему аналізу ризиків, забезпечує визнання форм митного контролю митними органами інших країн. Все це посилює безпеку митних перевезень та сприяє розвитку міжнародної торгівлі в Європі [4].

З огляду на війну, Україна передбачила певний перехідний період - дещо послаблені фінансові вимоги до українських підприємств на період дії військового стану та упродовж року після його закінчення.

Що стосується діяльності митних органів у нових умовах то варто зазначити що NCTS дає можливість налагодити обмін інформацією про всі етапи митного оформлення товарів з використанням електронних повідомлень в режимі реального часу та підвищити ефективність застосування механізму аналізу ризиків [5].

Щодо діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності то на думку Г. Таслицького на першому етапі використання NCTS вони стикнуться з більшим рівнем контролю з боку митниці та більшою зарегульованістю транзитних переміщень товару в режимі експорту або транзиту. Це пов'язано з досить ліберальною процедурою контролю доставки товару, яка діє в Україні. Однак намагання стати частиною Європейського Союзу спонукає до подолання певних ускладнень. Головним принципом європейського спостереження за транзитними переміщеннями є контроль і довіра. Тобто встановлено початковий високий рівень митного контролю, але водночас і суттєве його зниження для компаній, які отримали певні спрощення та переваги (відповідність встановленим критеріям). Проте у разі підтвердження підприємством відповідності встановленим критеріям знижуються вимоги з боку митного органу [5].

Ложкою «дзьогтю» приєднання до Конвенції, вважає Г. Теслецький, є те що з урахуванням майже 25-річчя дії Конвенції про процедуру спільного транзиту більшість

суб'єктів господарювання країн – учасниць Конвенції вже мають необхідні їм спрощення чи авторизацію, європейські гарантії мають колосальний досвід, а також досить низькі комісії за надання гарантії, що у сукупності сприяє доволі помірним витратам експортерів для виконання вимог Конвенції. Проте українські суб'єкти зовнішньо-економічної діяльності стикнуться з більш дорогими пропозиціями від українських гарантів. Бо гарантія надається в євро, а розрахунок за послугу гарантії й відповідальність за її порушення будуть відбуватися в гривні. Отже, у вартість гарантії буде закладено й інфляцію, і зміну курсу, й більш ризиковане бізнес-середовище.

Попри те, що для адаптації українського бізнесу до нових реалій потрібен час, це, безумовно, прогресивний крок України як майбутнього члена Європейського співтовариства до єдиного митного простору [5].

На думку В. Крейденка приєднання до Конвенції, покращить боротьбу з шахрайством із супровідними документами, завдяки яким нечесний бізнес ухиляється від сплати митних зборів. Митні надходження складають близько 35% надходжень Державного бюджету України, тому важливо, щоб митні платежі сплачувалися чесно. Крім того, єдиний транзитний документ зменшує вартість митних процедур та час, необхідний для їх проходження, – отже, зменшує черги на кордоні, що означає швидший потік товарів [6].

Висновок. Загалом треба зазначити, що приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту та запровадження нових митних процедур є одним із найважливіших кроків в історії нашої держави на шляху до європейської інтеграції. Звичайно це тільки початок, попереду клопітка робота по завершенню приведення вітчизняного митного законодавства у відповідність до Митного кодексу ЄС та розвитку митних ІТ. Незважаючи на сучасні виклики, насамперед зумовленими повномасштабною війною, наша держава впевнено рухається до євроінтеграції, інтегруючи та синхронізуючи національне законодавство до вимог ЄС і цей курс є незмінний для нашої держави до завершення процесів повноцінного членства в ЄС.

ЛІТЕРАТУРА:

1. «Митний безвіз» запрацював. Економіка, нагляд і контроль. Міністерство фінансів України URL: <http://surl.li/hndam> (дата звернення 24.04.2023 р.).
2. Alekankina K. Reform Index №187: “customs visa-free regime” and the new law on official statistics. *Vox Ukraine*. URL: <https://voxukraine.org/en/reform-index-187-customs-visa-free-regime-and-the-new-law-on-official-statistics/> (дата звернення 20.04.2023 р.).

3. Виговська Л. Митний «безвіз» з ЄС: що зміниться і які переваги для бізнесу. URL: <https://susplne.media/287627-mitnij-bezviz-z-es-so-zminitsa-i-aki-perevagi-dla-biznesu/> (дата звернення 24.04.2023 р.).
4. Марчук В, Обух В. «Маленький вступ до ЄС»: перші результати дії «митного безвізу» для України. Укрінформ. URL: <http://surl.li/fwcjx> (дата звернення 26.04.2023 р.).
5. Тасліцький Г. Митний безвіз: про що насправді йдеться. Юридична газета онлайн. URL: <https://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/mitniy-bezviz-pro-shcho-naspravdi-ydetsya.html> (дата звернення 26.04.2023 р.).
6. Крейденко В. «Митний безвіз» – черговий крок до євроінтеграції. Що зміниться для експортерів і держави після початку дії «митного безвізу»? *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/30/692047/> (дата звернення 27.04.2023 р.).

ЗАСОБИ ТА СПОСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Ільченко О. В.

*к. ю. н., доцент, доцент кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Ільченко Б. О.

*студент 3 курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Економічна безпека України є головною складовою в системі забезпечення національної безпеки країни, враховуючи потенційні внутрішні та зовнішні загрози, які можуть негативно вплинути на публічні інтереси в Україні. Економічна безпека держави є основою для належного функціонування всіх підсистем національної безпеки: політичної, соціальної, військової, екологічної, технологічної, інформаційної безпеки. Це пов'язано із тим, що без ефективного функціонування економіки, держава не здатна проводити ефективну соціальну політику, забезпечувати військово-політичну стабільність, розширювати науково-технічний потенціал та забезпечувати загальний суспільний розвиток у всіх сферах.

Суперечливі інтеграційні процеси, які впливають на обороноздатність, конкурентоспроможність держави, надають ще більш важливого значення у створенні ефективних засобів забезпечення економічної безпеки України.

Варто зазначити, що Україна розпочала вживати певних заходів задля досягнення позитивних результатів у забезпеченні економічної безпеки. Так, станом на 11 серпня 2021 року Президент України В. Зеленський, видав Указ про рішення Ради національної

безпеки і оборони України «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року». В цьому нормативному документі зазначені ключові моменти забезпечення економічної безпеки та її складових: оцінка стану економічної безпеки, виклики і загрози кожного окремого елемента системи, а також основні стратегії розвитку держави у сфері забезпечення економічної безпеки [1].

Проте, видання стратегій розвитку економічної сфери замало, задля належного забезпечення економічної безпеки. В юридичній літературі вважається, що економічна безпека забезпечується різноманітними засобами та способами, які повною мірою охоплюють усі елементи цієї системи.

Г. П. Клімова надає вичерпний, але змістовний перелік засобів, які можуть слугувати гарним інструментом забезпечення економічної безпеки. Так, використання фінансових засобів забезпечення економічної безпеки, обумовлюються існуючими недоліками у фінансово-економічній сфері, а саме: розладом фінансів держави, місцевого самоврядування та приватних підприємницьких структур; загроза банкрутства; загостренням кризи платіжної системи та ін.. Подальше зміцнення фінансової безпеки повинно базуватися на врахуванні похідної ролі фінансів у забезпеченні функціонування економіки, на узгодженості взаємодії державного, комунального та приватного сегментів фінансової сфери, на узгодженості взаємодії бюджетних компонентів фінансової сфери [2].

Соціальні і трудові ресурсні засоби забезпечення економічної безпеки потрібні для усунення чинників, що негативно впливають на стан трудового потенціалу. До подібного роду проблем можна віднести: погіршення природної бази формування робочої сили; зниження реальних доходів населення; поширення масштабів безробіття, падіння ефективності використання робочої сили, зниження її професійно-кваліфікаційного рівня. Одним із способів розв'язання більшості проблем, пов'язаних із соціальною сферою і трудові ресурсною безпекою, є заробітна плата. Оплата праці повинна бути повернена її відтворювальна, стимулююча та регулююча функції. Необхідно розвивати систему соціального страхування і в такий спосіб вирішувати проблеми соціального забезпечення. Окрім цього, перед державою постає гостра потреба визначення пріоритетів у сфері захисту від екологічної кризи та надзвичайних ситуацій [2].

Важливими є також науково-технологічні засоби. Слід визнати той факт, що вітчизняна науково-технологічна сфера знаходиться на стадії занепаду. Серед основних ознак занепаду цієї сфери в Україні можна назвати втрату кадрового наукового потенціалу через еміграцію, відхід від наукової і фахової діяльності, старіння наукових та інженерно-технічних кадрів; фізичне і моральне старіння науково-дослідної бази; поглиблення

розриву зв'язків між наукою і виробництвом та ін. До основних заходів розв'язання проблем у науково-технологічній сфері слід віднести такі: забезпечення виконання положень Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»; здійснення структурної і технологічної модернізації науково-технічного потенціалу; приведення тематичного фронту науково-дослідної та дослідно-конструкторської роботи у відповідність до потреб виробничої сфери [2].

Як зазначає В. С. Толуб'як, ефективна реалізація державної політики економічної безпеки потребує продукування комплексу взаємопов'язаних державно-управлінських рішень щодо відстоювання національних економічних інтересів, протистояння викликам і загрозам у глобалізованому світі. Україна має налагодити взаємовигідні торговельно-економічні відносини з ЄС на засадах лобювання національних економічних інтересів та диверсифікації експортної діяльності у контексті підвищення частки високотехнологічного експорту та зростання експорту продовольчих товарів з високою доданою вартістю [3].

Для належного забезпечення економічної безпеки, держава має визначити ключові національні інтереси й лише на їх основі формувати державну політику щодо подальшого розвитку країни в економічній сфері в умовах сучасних загроз, викликаних рядом зовнішніх та внутрішніх чинників. Використання ключових засобів забезпечення національної безпеки має базуватися на аналізі ключових проблем, які загрожують належному забезпеченню економічної безпеки. Адже, лише врахувавши всі фактори впливу на сучасне становище економіки держави, впровадження конкретних засобів забезпечення економічної безпеки принесе бажаний результат в економічній сфері.

Варто зазначити, що в сучасних умовах глобалізаційних змін економічна безпека держави підлягає впливу багатьох чинників, які негативно впливають на її належне забезпечення. Як зазначає С. Ф. Поважний, глобалізація означає не лише новий кількісний вимір міри інтенсивності взаємозв'язків окремих країн та їх економік, а головним чином – нову якість таких зв'язків, коли формується фактично новий, глобальний рівень економічної глобалізації [4].

З. В. Гбур стверджує, що ключова проблема глобалізаційних процесів полягає у тому, що при виникненні і формуванні нових напрямів розвитку, глобалізація створює несприятливі умови для економічної безпеки держави. Сучасний стан розвитку економіки зумовлює необхідність врахування цих викликів з метою забезпечення стабільного розвитку та конкуренто-спроможності національної економіки України [5].

Можемо стверджувати, що подібне явище як глобалізація також продукує низку загроз економічній безпеці України, серед яких можна виділити: скорочення іноземних

інвестицій, еміграція робочої сили до більш розвинутих держав, нестабільне становище державної валюти, залежність України від інших держав щодо питання енергопостачання.

Отже, на нашу думку, основною проблемою, яка ставить під ризик належне забезпечення економічної безпеки України, є неоптимізована та неефективна діяльність органів виконавчої гілки влади, що проявляється у корупційних діяннях, інших кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності та зловживаннях владними повноваженнями державних службовців. Лише добре налагоджена та ефективна система органів у сфері забезпечення економічної безпеки може сприяти запобіганню подібних негативних явищ. Враховуючи нещодавні реформи у цій сфері, саме Бюро економічної безпеки відіграє одну із ключових ролей, вирішуючи ті питання, які на нашу думку найбільш негативно впливають на забезпечення економічної безпеки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року»: Указ Президента України від 11.08.2021 р. № 347/2021. URL: <http://surl.li/hnddc> (дата звернення: 04.05.2023 р.).
2. Клімова Г. П. Економічна безпека: сутність та основні напрями забезпечення. *Право та інновації*. № 3 (19). 2017. С. 23–29.
3. Толуб'як В. С. Політика економічної безпеки України в умовах глобальних загроз. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 6. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1448> (дата звернення: 04.05.2023р.).
4. Поважний С. Ф. Державне управління національною економікою в умовах глобалізації. *Збірник наукових праць Донецького державного університету управління. Серія «Державне управління»*. 2010. № 151. С. 3–14.
5. З.В. Гбур. Економічна безпека України в сучасних умовах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 2. С. 97–101.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНИХ ВІДНОСИН

Колеснікова М. В.

*к. ю. н., доцент, доцент кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Останнє десятиліття ознаменувалося великою кількістю соціальних, економічних, геополітичних, політичних та інших змін, які в свою чергу вплинули на розвиток і реформування права. Інститут адміністративної відповідальності не став виключенням, оскільки його перебудова досі здійснюється на радянських ідейних засадах, які не є актуальними в сучасній демократичній і правовій державі, в поєднанні зі встановленням відносин, які не існували на той час.

В. А. Крижановська виділяє такі три етапи становлення інституту адміністративної відповідальності:

- Дореволюційний період, який охоплює XVIII – початок XX століть;
- Радянський період, що тривав з 1918 по 1991 роки;
- Період переходу до ринкової економіки від 1991 року до тепер [1, с. 7].

Адміністративно-деліктне право об'єднує сукупність правових норм, які встановлюють підстави, зміст та процедуру притягнення до адміністративної відповідальності – адміністративно-деліктні норми. Однак теорія адміністративно-деліктного права належним чином досі не сформована, хоча й активно запроваджується у наукових працях та навчальних матеріалах адміністративістами. А. Т. Комзюк стверджує, що реформування джерел адміністративно-деліктного права потрібно починати з Конституції України, оскільки будь-який з актів має відповідати і не суперечити Основному Закону, також має бути зазначений вичерпний перелік видів та підстав юридичної відповідальності [2, с. 34].

У своїй статті О. Д. Сидельников та О. В. Кисилевич зазначають, що існує три моделі формування адміністративно-деліктного законодавства. Перший тип – європейський, поширений в таких країнах як Іспанія, Італія, ФРН, Франція тощо. Другий тип - «орієнтований на досвід країн СНД». Третій тип умовно можна назвати англосакським, оскільки розповсюджений в країнах англосаксонської правової сім'ї (Австралії, Канаді, країнах Британської співдружності, Новій Зеландії, Сполучених Штатах Америки, Сполученому Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії та ін.), не визнає чіткого поділу і відокремлення галузей права [3, с. 84-85].

Існує думка, що адміністративно-деліктні відносини не просто відносини з адміністративно-правової відповідальності, а більш ширші за своїм характером – «вони

складають відносини адміністративного правопорушення, відносини адміністративного розслідування, відносини попереднього розгляду матеріалів справи про адміністративне правопорушення, відносини об'єктивної адміністративної відповідальності, відносини суб'єктивної адміністративної відповідальності, переважно складаються з відносин адміністративного примусу». Виходить, що вони поєднують у собі як норми матеріального, так і норми процесуального права. Є. В. Шульга вважає, що уподібнювання адміністративно-деліктних відносин з відносинами, які виникають внаслідок застосування заходів адміністративного примусу є неприпустимим, бо останній включає адміністративне попередження, що не є адміністративно-деліктними відносинами. Заходи попередження і заходи примусу різняться своєю метою – перші спрямовані на відвернення та превенцію вчинення правопорушень, а другі передбачають застосування заходів впливу на правопорушників [4, с. 55 - 56].

Науковиця І. В. Коба в своїй статті досліджує розмежування понять «адміністративне правопорушення» і «адміністративний проступок», пояснюючи це тим, що їх ототожнення не є виправданим: адміністративний проступок має використовуватися у тому розумінні, в якому його закріплено в КУпАП (різновид правопорушення), а адміністративне правопорушення має означати порушення всіх норм в галузі адміністративного права, включаючи проступки. Авторка наполягає на необхідності легального визначення поняття адміністративної відповідальності, оскільки відсутність такої призводить до труднощів застосування заходів відповідальності на практиці [5, с. 22].

З огляду на вищезазначене, слід зазначити, що адміністративно-деліктні відносини – це врегульовані нормами адміністративно-деліктного права суспільні відносини, які виникають з приводу вчинення адміністративного правопорушення, включають притягнення правопорушника до адміністративної відповідальності, та відносини з виконання адміністративного стягнення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Крижановська В. А. Адміністративна відповідальність в адміністративному праві України : сучасне розуміння, нові підходи. автореф. Львів, 2016. 22с.
2. Комзюк А. Т. Адміністративно – деліктне право: деякі актуальні проблеми формування. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України* : зб. наук. пр. конф., 29 трав. 2020 р. Харків : ХНУВС, 2020. С. 33 – 35.
3. Сидельников О. Д., Кисилевич О. В. Зарубіжний досвід законодавчого регулювання адміністративної відповідальності. *Молодий вчений*. 2018. № 4(56). С. 84- 87.

4. Шульга Є. В. Місце адміністративно-деліктних відносин в системи адміністративно-правових відносин. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. № 45. Т. 2. С. 53 – 26.
5. Коба І. В. Проблемні питання адміністративної відповідальності. *Підсумки розвитку наукової думки: 2018* : зб. наук. праць з матеріалами міжнар. наук.-практ. конф., 5 груд. 2018 р. Вінниця: ГО «Європейська наукова платформа», 2018. Т.3. С. 22 – 24.

БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК ЗАХИСНИЙ МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ⁴

Куліш А. М.

*д. ю. н., професор, заслужений юрист України, директор ННІ права
Сумського державного університету*

Михайлова Є. К.

*студентка II курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Вже більше року, відтоді як РФ розпочала повномасштабне вторгнення на територію нашої держави, ситуація в Україні залишається вкрай напруженою. Внаслідок збройної агресії росії та окупації нею декількох українських областей, колосальних збитків та втрат зазнала більшість з галузей державної політики та кожна зі сфер суспільного життя. Варто зазначити, що впродовж дії військового стану суттєва дестабілізація торкнулася також української економіки, що була й без того розхитаною через тривалу пандемію COVID-19. Саме тому правоохоронні органи, на які державою покладено обов'язок убезпечити національний бізнес, сприяти його розвитку та удосконаленню, захищати публічні фінанси держави, протидіяти тіньовій економіці та виконувати інші дії, що сприятливо відобразяться на економічній безпеці країни, зітнулися з низкою викликів та загроз. Вирішення ключових питань, що гальмують поступове відновлення економіки та наповнення державного бюджету, а також реформування відповідних органів, числом компетенцією охоплюються ці питання, є одним із пріоритетних напрямів розвитку нашої держави як в контексті післявоєнної відбудови, так і стосовно її обраного шляху до інтеграції в європейський економічний простір.

З метою ефективної протидії правопорушенням, що посягають на результативне та злагоджене функціонування української економіки, забезпечення превентивного

⁴ Робота виконана в рамках проекту «Концептуальні засади реформування системи правоохоронних органів в сучасних умовах трансформації нагляду і контролю щодо забезпечення економічної безпеки України» № 0122U000779

реагування на виникнення таких правопорушень та встановлення порядку їхнього остаточного усунення, 12 травня 2021 року було засновано Бюро економічної безпеки (БЕБ) – центральний орган виконавчої влади, що виконує правоохоронну, аналітичну, економічну, інформаційну та інші, необхідні для підтримання економічної безпеки країни функції. За короткий термін від самого свого створення та до сьогодні БЕБ ліквідувало безліч загроз, що в перспективі могли б зашкодити не тільки економічній безпеці України, а й поставити під удар національну безпеку країни загалом: детективи вказаного органу у співпраці з Службою безпеки України проводять обшуки будинків осіб, яких підозрюють у розкраданні державного майна або корупційній діяльності, викривають злочинні схеми, нелегальні канали постачання, підпільні виробництво та торгівлю, ухильників від сплати податків, арештовують та вилучають партії контрафактних товарів тощо. Кожного року вищевказане Бюро розробляє річну антикорупційну програму та звітує про її виконання, проводить оцінювання корупційних ризиків та усіляко намагається їх нівелювати, здійснює перевірку власних працівників на добросовісність тощо [1].

Нормативно-правова база, на яку під час виконання своїх завдань спирається Бюро економічної безпеки України, є доволі розгалуженою, але ключовим документом, що регламентує правові основи діяльності БЕБ, є Закон України «Про Бюро економічної безпеки» від 28.01.2021 року. Оскільки однією з найістотніших проблем української економіки є корупційна діяльність, а першочерговим напрямком політики БЕБ – боротьба із цим явищем, Бюро докладно зусиль задля забезпечення прозорості, неупередженості та незалежності роботи власних працівників шляхом особливого порядку конкурсного відбору, заборони незаконного втручання, належної оплати праці, правового захисту і забезпечення особистої безпеки співробітників тощо [2]. Ці та інші чинники гарантуються на законодавчому рівні.

Впровадження Бюро економічної безпеки, його поточний розвиток та подальші перспективи стали предметом багатьох наукових досліджень, особливо зважаючи на період глобальної кризи, на який припали етапи його утвердження. Українські науковці охоче розглядають можливості поліпшення економічної безпеки в країні, оцінюють ризики та виклики, що загрожують українському бізнесу, та визначають роль БЕБ у ліквідації наслідків розбалансування сфери державних фінансів. А. О. Овчаренко та А. В. Мишанич, оцінюючи внесок БЕБ у стабілізацію економічних процесів в країні, надають інформацію про діяльність Бюро, починаючи з лютого 2022 року. За їхніми спостереженнями, Бюро сприяє виявленню та реагуванню на необґрунтоване завищення цін як на продукти харчування, так і на комунальні платежі, адже така діяльність, зважаючи на скрутне матеріальне становище українців, що втратили домівки, роботу та

близьких, блокує саму можливість більш-менш нормального життя людей в умовах війни та призводить до збідніння певних прошарків населення і появи великих заборгованостей; ініціює виявлення та зупинення діяльності тих підприємств, які здійснюють незаконну торгівлю з росією та Білоруссю, у тому числі переміщення товарів контрабандним шляхом, а також встановлення суб'єктів господарської діяльності, де кінцевими бенефіціарами є резиденти двох вищезазначених країн; вживає заходів з метою попередження незаконних дій з гуманітарною допомогою, яка часто стає об'єктом масового шахрайства; веде активну боротьбу з негативними проявами, які заважають бізнесу відновлювати економіку держави та проводить розслідування кримінальних проваджень [3].

В реаліях війни особливого значення набуває міжнародна діяльність БЕБ, що врегульована статтею 6 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України». Відповідно до положень цієї статті, працівники Бюро можуть брати участь у міжнародних слідчих групах, залучати до роботи іноземних експертів з боротьби з кримінальними правопорушеннями у сфері, що належить до його компетенції, виконувати інші повноваження, пов'язані з виконанням покладених на них обов'язків, передбачених законодавством щодо міжнародного співробітництва з компетентними органами інших держав та міжнародними організаціями. З метою наближення перемоги України та послаблення економічного потенціалу держави-агресора та її союзників, шляхом якого здійснюється фінансування численних терактів на території нашої держави, співробітники БЕБ беруть участь у міжнародних конференціях та дискусійних панелях, наголошуючи на прямій залежності встановлення світової безпеки від необхідності посилення санкцій, що накладаються на РФ.

Зважаючи на те, що Бюро економічної безпеки є порівняно новим органом, час становлення припало на період війни, методи його політики викликають суперечливі думки серед населення та не завжди сприймаються останнім у позитивному ключі. Проте т.з. «новаторство» у цій сфері та тяжкі нестабільні часи дають змогу впровадити ефективні практики, не похитнувши при цьому сталий розвиток національної економіки. Прагнення України до якнайшвидшої інтеграції в європейський політичний, економічний, безпековий та правовий простір відкриває можливості запозичення досвіду країн-учасниць у регулюванні питань, що виникають під час встановлення та підтримання економічної безпеки. У 2022 році відбулися істотні зрушення в процесі набуття нашою державою членства в ЄС (23 червня 2022 року Україна отримала статус кандидата в члени Європейського Союзу), проте провідні європейські фахівці вбачають масштабну перепону до остаточної інтеграції саме в величезному відсотку корупції, що властивий Україні. Так,

А. О. Жук, аналізуючи зарубіжний досвід протидії корупції як транснаціональному явищу, вважає, що найяскравішим взірцем реформування системи в цьому напрямку для України є Грузія. Методика подолання протиправних оборудок, яку запровадила остання, полягає у суттєвому скороченні державного апарату, що надає можливість ефективніше здійснювати за ними контроль та нагляд, а також – у максимальному роздержавленні власності, трансформаційних процесів в царині митної та податкової систем і створенні вільних економічних зон [4].

Отже, зважаючи на реалії сьогодення, які наразі переживає Україна, масові банкрутства, втрату робочих місць, стрімке падіння рівня ВВП, масштабні руйнування критичної інфраструктури, виникнення дефіциту тощо, очевидно, слугують неспростовним підтвердженням на користь того, що економічна складова нашої держави істотно постраждала внаслідок збройної агресії РФ. На тлі трагедії війни країною ширяться дедалі частіші випадки шахрайства, спостерігається активізація сектору тіньової економіки та корупційних процесів. Кожен з цих факторів сприяє зниженню економічного потенціалу та руйнуванню економічної безпеки нашої країни, що становить загрозу національній безпеці загалом. Бюро економічної безпеки України, що є центральним органом виконавчої влади, який виконує правоохоронну, аналітичну, економічну, інформаційну та інші функції, вживає заходів задля мінімізації незворотніх наслідків, запобігання фінансових махінацій та підтримання стабільності національної економіки. Проте, БЕБ є порівняно новим органом, чиє становлення припало на несприятливий період часу, тому цей орган потребує ефективного реформування (передусім – стосовно методів боротьби з корупцією, що є основною перешкодою для остаточної євроінтеграції), що, за умов сумлінного підходу та ефективного запозичення зарубіжної економічної практики, яку використовують країни-учасниці, позитивно відобразиться на суспільному житті в умовах війни та в майбутньому істотно підживлюватиме процеси повоєнної відбудови країни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бюро економічної безпеки України. Офіційний сайт Бюро економічної безпеки України. URL: <https://esbu.gov.ua/>.
2. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28.01.2021 р. № 1150-IX : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>.
3. Овчаренко А., Мишанич А. Роль Бюро економічної безпеки України в умовах воєнного стану. *Правова позиція*. 2022. № 2 (35). С. 67–71.
4. Жук А. Досвід запобігання та протидії корупції в зарубіжних країнах. Інтернет–

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ ВЧИНЕННЮ ДРІБНОГО ХУЛІГАНСТВА

Лисенко А. А.

студентка ННІ права та інноваційної освіти

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Чвалюк А. М.

к. ю. н., доцент, доцент кафедри загальноправових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Проблема дрібного хуліганства є досить поширеною в Україні. Хуліганство виражається у діях, які порушують громадський спокій та порядок, наприклад, поява в громадському місці без одягу; ображення громадян та чіпляння до них; нанесення в громадських місцях непристойних малюнків на стіни; знищення розміщених у громадських місцях афіш та оголошень тощо. Відповідальність за такі дії передбачена ст. 173 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Причинами дрібного хуліганства може бути як відсутність виховання та контролю з боку батьків, так і відсутність ефективної профілактичної роботи працівників поліції. Деякі особи можуть також вчиняти подібні дії для того, щоб підкреслити своє неповажне ставлення до офіційної влади та громадських засад або показати свою силу і владу над іншими людьми.

Вчені виділяють наступні причини дрібного хуліганства в Україні:

1. Економічні фактори: низький рівень доходів громадян, безробіття, незадовільні умови проживання та надання послуг, неадекватна соціальна підтримка можуть призводити до прояву деяких форм дрібного хуліганства [1, с. 54]. Особи, які не можуть дозволити собі деякі розваги або матеріальні блага, можуть відчувати образу і починати вчиняти дії, які приносять їм задоволення або надають відчуття влади та переваги над іншими. Відсутність стабільної роботи та низький рівень доходу можуть призвести до того, що люди шукають шляхи для вираження свого невдоволення та розлючення [2, с. 61]. Дрібне хуліганство може бути одним із способів реалізувати себе у осіб, які не мають інших можливостей.

2. Недоліки виховання: недостатній контроль з боку батьків, низький рівень культури та виховання, неадекватні показники соціальної адаптації дітей та підлітків можуть сприяти формуванню злочинної поведінки. Недостатнє виховання з боку батьків

може призвести до того, що діти не розуміють, що дрібне хуліганство є неприйнятною поведінкою.

3. Негативний вплив медіа: деякі телепередачі, фільми та інтернет-ресурси містять елементи насильства та інші негативні повідомлення, які можуть впливати на особистість, її світогляд і сприяти формуванню негативних стереотипів. Мас-медіа можуть висвітлювати хуліганську поведінку як норму.

4. Недостатньо посилений стан охорони громадського порядку: недостатня кількість поліцейських, камер відеоспостереження тощо можуть призводити до того, що вуличні правопорушення залишаються безкарними, а це може підбурювати потенційних правопорушників на здійснення хуліганських дій, агресію та насильство.

Отже, причини дрібного хуліганства в Україні досить складні та багатофакторні та потребують детального розгляду для винайдення нових способів та методів запобігання йому.

Боротьба з дрібним хуліганством потребує спільних зусиль з боку державної влади, правоохоронних органів, батьків та громадськості, щоб створити не тільки безпечне, але й гармонійне життєве середовище для всіх громадян України. Для цього важливо підвищити рівень свідомості громадян щодо негативних наслідків дрібного хуліганства, сприяти формуванню культури поведінки та поваги до громадського порядку [3, с. 231]. Також для боротьби з цим явищем необхідно вжити комплексних заходів на різних рівнях, включаючи виховання, соціально-економічну підтримку, правоохоронну діяльність та інші аспекти.

Батьки, як вихователі власних дітей, повинні з початку життя розповідати їм як правильно себе поводити в громадських місцях. Протягом усього свого життя батьки повинні належним чином виховувати та контролювати своїх дітей, бо батьки – перша зацікавлена сторона, якій повинна бути не байдужа доля своїх дітей.

Наряди патрульної поліції повинні бути присутні в районах з високим рівнем дрібного хуліганства, наприклад, в мікрорайонах забудованих робітничими гуртожитками; здійснювати профілактичну роботу серед молоді. Поліція має здійснювати ефективну роботу з запобігання та протидії дрібному хуліганству, зокрема, забезпечувати належний рівень громадського порядку на вулицях та в громадських місцях. Також доцільно здійснювати моніторинг інтернет-ресурсів та соціальних мереж та блокувати ресурси, які схиляють молодь до порушень громадського порядку.

Інститути громадянського суспільства також можуть бути корисними для зменшення рівня дрібного хуліганства. Крім того, важливо створювати умови для розвитку творчих та спортивних інтересів у громадян, оскільки це може значно допомогти

зменшити ризик відчуття нудьги та потребу пошуку пригод. Розвиваючі гуртки допомагають людині зайнятись собою, навчатись чомусь новому і не дають можливості і часу думати про протиправні діяння. Також доцільно збільшити кількість програм підтримки для молоді, зокрема забезпечення доступу до освіти та зайнятості. Належний розвиток молодіжної політики має створювати сприятливі умови для молоді та спонукатиме їх до позитивної активності в суспільстві. Також важливо проводити спільні проєкти та ініціативи між різними громадськими організаціями, державними та місцевими органами влади з метою підвищення рівня свідомості та активності молоді, здійснювати профілактичну роботу серед молоді та дітей, проводити інформаційно-просвітницьку роботу, спрямовану на виховання культури поведінки та поваги до громадського порядку.

Навчальні заклади також можуть зіграти важливу роль у запобіганні дрібного хуліганства, шляхом проведення різноманітних заходів та тренінгів, спрямованих на виховання молоді, у дусі поваги до законів, громадського порядку та міжособистісних взаємин. Для більш правильного і широкого розуміння сутності правопорядку та законності дисципліна «Правознавство» має, на нашу думку, викладатися у школах вже починаючи з 8 класу, а не з 9 як зараз.

Узагальнюючи вищенаведене, слід зазначити, що боротьба з проблемою дрібного хуліганства в Україні потребує комплексного підходу, який включає в себе виховання, соціальну підтримку, правоохоронну діяльність та інші аспекти. Тільки взаємодія всіх зацікавлених сторін (держави, органів місцевого самоврядування, громадських організацій та окремих громадян) може призвести до покращення ситуації та зменшення рівня дрібного хуліганства в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Надобко Т. Адміністративно-деліктологічна характеристика правопорушень, що вчиняються у громадських місцях (на прикладі дрібного хуліганства). *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2016. № 1/2 (17). С. 52–56.
2. Коваль Л. В. Дрібне хуліганство – різновид порушень громадського порядку. *Вісник Київського університету*. 1988. Вип. 29. С. 58–63.
3. Кравченко А.І., Колодочка О. Є. Актуальні питання законодавчого визначення дрібного хуліганства. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 6 С. 230–233.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ БОРОТЬБИ З ТІНЬОВОЮ ЗАЙНЯТІСТЮ В УКРАЇНІ

Лиходід Я. А.

*студентка II курсу Полтавського фахового коледжу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Науковий керівник: Мелконян А. Г.

*Полтавський фаховий коледж
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Тіньова зайнятість за останні роки докорінних змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі України значно розвинулась. Вона охопила велике число робочих місць на організаціях та підприємствах, що в результаті спричинило зменшення надходжень доходів у державний бюджет, зниження рівня соціальної захищеності національної економіки, звільнення працівників, затримки заробітної плати та порушення трудового законодавства. Саме такі кризові процеси в економіці, які також є наслідком нерегульованості на юридичному рівні, підтверджують важливість дослідження.

Тіньова економіка стала небезпечним чинником для економічного та політичного розвитку України. Ця небезпека посилюється тим, що у цій сфері переважає кримінальна складова. За оцінками Національного банку України поза контролем банків перебуває в обігу 4,8 млрд. грн., що становить майже половину грошової маси [1]. За оцінками експертів, до 50% фінансового капіталу в Україні має «тіньове» походження, а неофіційний внутрішній грошовий обіг (поза банками) становить близько 10 млрд доларів США [1]. Розвиток «контрейлерної» економіки є надзвичайно актуальним. На сьогодні це складна та масштабна проблема перехідного періоду, що пов'язана з економічною та соціальною безпекою України та потребує як економічного, так і правового державного регулювання.

Протягом довгого часу тіньова економіка вважалась лише як підпільне підприємство із застосуванням працівників, яким роботодавці виплачували низькі заробітні плати. Але після багатьох досліджень перед нами постають інші обставини, які вказують на факти про помітно більшу оплату праці в тіньовій галузі. До прикладу, є «заробітна плата в конвертах», при якій працівники одержують подвійну винагороду від свого роботодавця – офіційну (мінімальну) та додаткову, неоподатковану, яка врази більша від офіційної. Значну частину незареєстрованої праці становить самозайнятість. Але в цю категорію входять і фальшиві підприємці, наприклад ті, які реально працюють, але користуються податковими пільгами як суб'єкти господарювання [2]. За даними багатьох експертів, при відкритті малого бізнесу дві третини фірм починають свою діяльність з тіньового сектору [2]. Державні заходи в кінцевому рахунку неефективні, тому що вони не позбавляють

існування досліджуваного явища, а з часом підвищують ціни на свої послуги. Як пропозицію можна розглянути приклад розвитку офіційного бізнесу із замовлення та продажу квитків на транспорт. Спроби держави знищити цей бізнес були безуспішними, поки бізнес з бронювання, продажу та доставки квитків не був офіційно запущений. Подібного підходу заслуговує ситуація з нелегальною орендою: це необхідно для безперебійної роботи державних органів щодо виявлення та реєстрації орендодавців. Запорукою успіху політики держави є перевищення вигоди, отриманої від реєстрації бізнесу, над вигодою від його незаконного управління, а саме суми, отриманої від штрафів.

Якщо сприймати дане з боку споживачів, то робота, у якій відсутній правовий захист, реалізовується погано, без жодного страхового покриття та гарантії щодо виконаної роботи, дотримання правил гігієни та техніки безпеки. Неформальна зайнятість значно знижує позиції профспілок у колективних переговорах, підриває нормативний контроль за якістю робіт і послуг. Якщо значна частина населення систематично займається неформальною діяльністю, це може сприяти недбалому ставленню до закону. Водночас, споживачі можуть отримати значні прибутки від неформальної зайнятості, оскільки отримують дешевші товари та послуги порівняно з офіційними провайдерами.

Що стосується адміністративно-правових заходів боротьби з тіньовою зайнятістю, то можна запропонувати ряд реформ. По-перше, слід підвищити ефективність роботи державних органів та покращити правове забезпечення підприємницької діяльності, що дозволить суттєво зменшити стимули до тіньової діяльності та покращити контроль державних органів за тіньовою діяльністю. По-друге, покращити ІТ-інфраструктуру державного управління – запровадження нових інформаційних систем в державному апараті. Разом з тим, слід підвищити роль електронних систем в адмініструванні податків, що зменшить фізичний контакт податківців з платниками податків та покращить прозорість податкового контролю. По-третє, варто поширити безготівкові розрахунки, що дозволить більш повно контролювати джерела надходжень, оперативно виявляти факти перевищення витрат над надходженнями коштів. Ф. Шнайдер у своїх численних дослідженнях підтверджує, що існує сильна негативна кореляція між частотою електронних платежів і тіньовою економікою [5]. В Україні відсутня ефективна система покарання за неформальну зайнятість. Впровадження нових інформаційних систем у державному апараті вбиває корупцію, податкова реформа має забезпечити ефективне адміністрування податків у країнах, де люди менше використовують електронні платежі.

Отже, виходячи з вищенаведених пунктів, хорошим засобом боротьби із ситуацією нелегальної праці є посилення адміністративно-правової відповідальності за порушення

трудового законодавства. Крім того, в таких випадках необхідно встановити політику економічної стабільності, а саме: забезпечити повну зайнятість ресурсів, їх ефективність і виробництво, стабільний рівень цін; реформувати процес формування державного та місцевих бюджетів; досягти високого рівня використання матеріальних і людських ресурсів. Відродження економіки на нових засадах і приведення працездатності у відповідність до нових потреб, оскільки рівень тіньової праці населення в Україні впливає на економічну безпеку держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Васенко В. К. Тіньова економіка України та шляхи її детінізації. *Вісник Черкаського університету. Серія економічні науки*. 2016. № 1. URL: <http://surl.li/hndju>.
2. Геєць В. М. Бар'єри на шляху розвитку промисловості на інноваційній основі та можливості їх подолання. *Економіка України*. 2015. № 1. С. 4–25.
3. Баранов С. О. Основні методи впливу держави на тіньову економіку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2016. № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2016_6_9.
4. Сучасні проблеми адміністративного права та процесу : тези доп. учасників Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 черв. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, каф. адмін. права і процесу ф-ту № 3. Харків, 2017. 295 с.

ЗАХИСТ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ⁵

Миргород-Карпова В. В.

*к. ю. н., старший викладач кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Крисько А. С.

*Студент II курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Kalogridis K.

University of Applied Sciences

У сучасному світі, характеризованому глибокими глобалізаційними змінами, економічна безпека стає надзвичайно актуальним питанням для країн, які прагнуть забезпечити свій стабільний розвиток та конкурентоспроможність на міжнародній арені. Впровадження політики євроінтеграції зумовлює потребу у ретельному аналізі та захисті

⁵ Робота виконана в рамках проекту «Концептуальні засади реформування системи правоохоронних органів в сучасних умовах трансформації нагляду і контролю щодо забезпечення економічної безпеки України» № 0122U000779

економічної безпеки національних економік в умовах зростаючих викликів та загроз. Одним із ключових аспектів євроінтеграційних процесів є забезпечення економічної стабільності та безпеки, що включає в себе захист від зовнішніх загроз, забезпечення ефективного функціонування ринків та підтримку сталих економічних зв'язків з іншими країнами. Дослідження в сфері захисту економічної безпеки в контексті євроінтеграційних процесів є невід'ємною частиною встановлення ефективних механізмів управління ризиками та забезпечення стійкого розвитку.

У цьому контексті пропонуємо провести дослідження новоствореного органу Бюро економічної безпеки, його основних повноважень та діяльності щодо захисту економіки, забезпечення системної фінансової безпеки та євроінтеграційних процесів. Крім цього, існує ряд інших структур та громадських об'єднань які забезпечують захист економічної системи країни, які будуть розглянуті в ході цього дослідження.

Проблематика захисту економіки та економічної безпеки на сучасному етапі розвитку світової економіки набула особливої актуальності. Захист економіки від різноманітних загроз, таких як фінансові кризи, торговельні війни, кібератаки, терористичні акти стає надзвичайно важливим завданням для країн, оскільки економічна безпека є визначальним фактором стабільності, зростання та довгострокового розвитку. Однією з основних складових захисту економіки є фінансова безпека, яка включає у себе забезпечення стабільності фінансової системи, здатність економіки витримувати негативні зовнішні шоки та забезпечення надійності банківської системи. Дослідження в цій сфері орієнтовані на виявлення ризиків, пов'язаних з функціонуванням фінансового сектору, аналіз механізмів регулювання та нагляду, а також розробку стратегій забезпечення фінансової стабільності.

Паралельно з цим, економічна безпека також пов'язана з інформаційною безпекою. Розвиток інформаційних технологій і зростання кількості цифрових загроз ставлять під загрозу фінансову та комерційну інформацію, а також інформаційні системи державних органів та підприємств. Дослідження у цій сфері спрямовані на розробку ефективних механізмів кіберзахисту, виявлення потенційних ризиків та розробку стратегій захисту інформації. Крім того, важливою у цьому напрямку залишається тематика захисту інтересів бізнесу та підприємців від свавілля правоохоронних та державних органів, їх взаємодії тощо [1].

У контексті розвитку європейських інтеграційних процесів, Україна активно прагне забезпечити свою економічну стабільність, зростання та конкурентоспроможність на міжнародній арені. Захист економіки від внутрішніх та зовнішніх загроз, а також забезпечення економічної безпеки є критично важливим завданням для досягнення цих

цілей. Тим більше, що у зв'язку зі складною економічною ситуацією, політичними та соціальними змінами, а також зовнішніми загрозами, необхідні ефективні заходи для захисту економічної системи країни та забезпечення її стійкості та сталого розвитку.

Бюро економічної безпеки як новостворений правоохоронний орган у сфері захисту економіки має на меті протидію економічним злочинам шляхом реалізації низки функцій, зокрема правоохоронного, аналітичного, інформаційного та іншого характеру. Як центральний орган виконавчої влади Бюро має низку завдань, зокрема щодо виявлення зон ризиків у сфері економіки за допомогою відповідного аналізу, оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави. Крім цього, цей державний орган має забезпечувати економічну безпеку держави шляхом виявлення й запобігання, припинення та розслідування кримінальних правопорушень щодо економічної безпеки. Також бюро займається збиранням та аналізом інформації про правопорушення, які впливають на економічну безпеку держави та визначаються способами запобігання їх виникненню в майбутньому. Не можна не згадати про планування заходів у контексті протидії кримінальним правопорушенням знову ж таки в економічній безпеці тощо. Мета, яка ставиться у роботі цього органу, першочергово має нести суспільно-корисні наслідки та захищати цілісність економічної безпеки держави, інтереси підприємців та бізнесу [2; 3].

Крім вищезазначеного органу, також достатньо результативною є робота Ради бізнес-омбудсмена – також відносно незалежного колегіального органу, який виступає посередником між державою та бізнесом, відстоює та захищає інтереси останніх. До цього органу можуть звернутися як окремі юридичні особи, так і підприємці. Переважно скарги представників бізнесу стосуються неефективних та повільних розслідувань з боку правоохоронних органів, невірних висновків податкових служб тощо. Водночас подання скарг до Ради бізнес-омбудсмена є безкоштовним та доволі простим процесом. Розглядаючи скарги, вказаний орган потім надає відповідну допомогу та консультації бізнесу. До того ж, як показує статистична звітність, більшість із скарг повністю опрацьовуються та задовольняються.

У підсумку, можна зазначити, що захист економіки в контексті євроінтеграційних процесів є важливим завданням для країн, що прагнуть до інтеграції в європейський економічний простір. Одним із основних аспектів цього процесу є забезпечення економічної безпеки, яка є передумовою для сталого розвитку, конкурентоспроможності та привабливості країни для іноземних інвесторів. Ефективний захист економічної системи вимагає системного підходу, що включає в себе розвиток правової бази, створення механізмів контролю та нагляду, підвищення прозорості та відповідальності, а також зміцнення інституційних здатностей. Національні уряди повинні активно

співпрацювати з міжнародними партнерами, у тому числі з Європейським союзом, для обміну досвідом та впровадження найкращих практик.

Новостворені структури, які були зазначені в ході дослідження, також несуть важливу роль в захисті економічної системи держави та прав бізнесу, це зокрема Бюро економічної безпеки, Рада бізнес-омбудсмена, низка громадських організацій. Їх робота показує різні результати діяльності, як позитивні так і негативні. Проте кроки в напрямку захисту економіки та ще й в євроінтеграційному процесі вимагають детального сталого опрацювання, часу та колегіальності у вирішенні питань захисту економіки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Карелін В. В. Щодо компетенції Бюро економічної безпеки України як суб'єкта запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економічної діяльності. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2021. № 1. С. 116–119.
2. Голодович М. Ю., Приймак Д. О. Бюро економічної безпеки: зарубіжний досвід та вітчизняна практика. Механізм функціонування громадянського суспільства: збірник тез Всеукраїнської наукової конференції здобувачів вищої освіти (20 листопада 2020 року) / упор. Ю. М. Шевців. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 77–79.
3. Резнік О. М. Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України: дис. ... д-ра юрид. наук, спец.: 12.00.07. Суми: СумДУ, 2019. 509 с.

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІСЦЕВОГО ПОДАТКУ, ЯКИЙ ВАРТО ВЗЯТИ ДО УВАГИ

Недоступ К. К.

*аспірантка кафедри цивільного, господарського та екологічного права
Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»*

У Естонії законодавчо закріплено 10 місцевих податків, серед яких плата за паркування (естон. parkimistasu) [1, § 5]. Встановлення, зміна та скасування місцевих податків знаходиться у компетенції ради – представницького органу одиниці місцевого самоврядування. Процедура встановлення місцевих податків закріплена § 2 і 4, їх збору – § 3 Закону про місцеві податки (КоМС) [1]. Згідно ч. 1 § 4 КоМС [1], у податковому акті, прийнятому органом місцевого самоврядування, мають бути встановлені: найменування податку, об'єкт оподаткування, платники податку, податкові ставки, порядок і строк сплати податку, процедура обчислення

суми податку, час виникнення податкового зобов'язання, можливі податкові пільги та порядок їх надання, строк введення його у дію [1, ч. 1 § 4].

У результаті правового аналізу нормативно-правового акту «Плата за паркування» [2], прийнятого Тартуською міською радою, було з'ясовано, що вищезгаданий місцевий обов'язковий податковий платіж встановлено з метою організації паркування на громадських платних стоянках міста (ч. 1 § 1). Тартуським міським урядом [2] окреслено зону платного паркування у межах адміністративної території міста (ч. 1 § 2), й три зони платної стоянки – А, В, С (§ 3). Для кожної паркувальної зони встановлено [2] розмір плати (§ 4) та часові межі її справляння (ч. 3 § 1) [табл.].

Таблиця

Розмір плати за паркування та часові межі її справляння у м. Тарту

Зона платного паркування	Часові межі справляння плати	Розмір плати за паркування залежно від строку паркування, <i>євро</i>				
		1 год.	24 год.	30 днів	90 днів	365 днів
А	У будні дні з 8:00 до 19:00, у суботу з 11:00 до 17:00. Паркування безкоштовне у неділю, святкові дні	3	–	120	300	1200
В	У будні дні з 8:00 до 19:00. Паркування безкоштовне у суботу, неділю, святкові дні	1,5	–	60	150	600
С	Усі дні 24/7	0,2	1	15	30	100

Примітка. У разі паркування транспортних засобів категорій С і D ставка збільшується у 2 рази.

Джерело: узагальнено за [2, ч. 3 § 1, ч. 1, 2, 2¹, 3 § 4].

Усі місця платного паркування у м. Тарту позначаються за допомогою технічних засобів організації дорожнього руху [2, ч. 2 § 2].

Об'єктом плати за паркування є автомобіль та його причіп, припарковані на громадській платній стоянці [2, ч. 2 § 1]. Платником цього обов'язкового податкового платежу – водій транспортного засобу [2, ч. 4 § 1]. Він має сплатити за паркування [2, § 5] до або одразу після початку стоянки.

Обов'язок оплати за паркування у зонах А та С виникає через 15 хв., у зоні В – через 90 хв. після початку стоянки. Час початку стоянки водій оголошує у письмовій формі або за допомогою паркувального автомата. Якщо водій автотранспортного засобу не оголосив належним чином час початку стоянки, обов'язок з оплати за стоянку виникає з моменту розміщення автотранспортного засобу на паркувальному майданчику.

Оплата цього місцевого податку підтверджується одним з таких документів:

1) електронним квитком, придбаним у паркувальному автоматі або за допомогою

мобільного зв'язку; 2) електронним дозволом на паркування, придбаним через онлайн-сервіс; 3) довгостроковим електронним або паперовим паркувальним дозволом, придбаним у пункті продажу.

Паперовий документ, що засвідчує право на паркування, має бути прикріплений всередині транспортного засобу на лобовому склі або приладовій дошці / на дишлі причепа таким чином, щоб можна було ідентифікувати оголошений водієм час початку стоянки, розмір сплаченої за паркування суми, термін дії цього документа.

Відзначимо, що у разі придбання права на паркування в зоні А дозволяється паркуватися в зоні В, на паркування в зонах В і С – тільки в тій же зоні [2, ч. 4 § 3].

Тартуською міською радою [2, § 7] встановлено пільгу щодо плати за паркування. Її сутність полягає у наданні знижки у розмірі 20 % від ставки плати за паркування, що діє на конкретній стоянці. Право на неї має кожна особа, внесена до Реєстру народонаселення Естонії, котра паркує один транспортний засіб категорії А або В у зонах А та В строком від 30 до 365 днів.

Знижка надається на паркування тільки одного транспортного засобу, з тих якими володіють особи, що проживають в одному помешканні за таких умов: особа має поживати у будинку, у якому розташовано платну стоянку; транспортний засіб – перебувати у її власності або користуванні на підставі договору, укладеного між нею і особою, відомості про яку, як відповідального користувача цього транспортного засобу, наявні у дорожньо-транспортному реєстрі; відсутня можливість організувати паркування транспортних засобів у дворі резиденції.

Для одержання знижки потрібно одержати у Департаменті міського господарства електронний дозвіл на паркування конкретного транспортного засобу на спеціально відведеній ділянці дороги.

Міський уряд має право на підставі належної заяви звільнити від плати за стоянку [2, § 8] державну установу / установу місцевого самоврядування, яка не має можливості організувати паркування біля своєї будівлі чи у її внутрішньому дворі (на строк до одного фінансового року), а також, керуючись суспільними інтересами і в інших випадках. Так, від сплати плати за паркування звільняються [2, ч. 2 § 8]: 1) водій з обмеженими фізичними можливостями та водій транспортного засобу, що обслуговує інвалідів або сліпих, який має діючу паркувальну картку для транспортних засобів, що обслуговують інвалідів або сліпих за формою, встановленою міністром соціальних справ; 2) у зонах А і В – водій транспортного засобу, що повністю приводиться в рух електродвигунами, який має електронний дозвіл на паркування, виданий Департаментом міського господарства (у цьому випадку електронний паркувальний дозвіл видається на строк до одного року).

Паркувальна картка транспортного засобу, який обслуговує інвалідів або сліпих, повинна розташовуватися на передньому або задньому склі транспортного засобу.

У зв'язку з погодними умовами, оперативними завданнями, іншими причинами змін в організації дорожнього руху міський уряд має право тимчасово призупинити справляння плати за паркування. У разі проведення в громадських інтересах будівельних робіт, які супроводжується закриттям доступу до прилеглого майна, Департамент міського управління має право видати дозвіл на безкоштовне паркування у такій зоні для платної зупинки.

Процедура надання звільнення від плати за паркування [2, § 9] така:

1. Для отримання звільнення від плати за паркування до Департаменту міського господарства подається письмова заява. (Примітка. У разі запиту про звільнення від плати за паркування на весь фінансовий рік, така заява має бути подана до 1 листопада календарного року, що передує цьому фінансовому року).

2. Міський уряд має обґрунтувати суспільний інтерес до адміністративного акту, що надає звільнення від плати за паркування, і прийняти рішення про задоволення або відхилення вищеназваного запиту протягом 30 днів з моменту його подання.

3. Департамент міського господарства видає електронний або паперовий паркувальний дозволом, який дає право на безоплатне паркування. (Примітка. У паперовому вигляді таке паркувальне посвідчення має бути прикріплене всередині транспортного засобу на лобовому склі або приладовій дошці).

Адміністрування плати за паркування виконує відділ нагляду Тартуського міського уряду [2, § 10]. Співробітники цього відділу реалізують усі права податкового адміністратора, передбачені естонськими законами. Плата за паркування надходить до бюджету органу місцевого самоврядування, що встановив цей місцевий податок.

Сьогодні Естонія вважається європейським лідером із застосування цифрових технологій. Вона стала цифровою країною – «digital country». Крім ухвалення належних законів і прийняття гнучких рішень, цьому сприяла повна довіра естонців державним інституціям. Органи місцевого самоврядування, діють виключно в інтересах громади. Тартуська процедура справляння плати за паркування зручна для всіх суб'єктів податкових відносин і, що важливо, – ефективна й така, що зводить нанівець будь-які зловживання у сфері організації роботи майданчиків для платного паркування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Kohalike maksude seadus. Seadus vastu võetud 21.09.1994. Riigikogu. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/KoMS>.

ПРАВОВА ПРИРОДА РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Печена Т. О.

*студентка 3 курсу ННІ Права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Колеснікова М. В.
к.ю.н., доцент, доцент кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Відповідно до ст. 237 КАСУ підставою подання заяви на перегляд судових рішень може бути встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення міжнародних зобов'язань під час вирішення цієї справи [1, с.118].

Варто зауважити, що детальна регламентація прав людини, якою керується в своїх судових рішеннях Україна, задекларована в актах Ради Європи, а більш детально конкретизуються в резолюціях та рекомендаціях Комітету міністрів Ради Європи щодо вдосконалення законодавства держав-членів у сфері адміністративного судочинства.

Всі вищезгадані нормативно-правові акти базуються на основному міжнародному документі - Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Відповідно до положень 6 і 3 Конвенції систему стандартів складають:

- право на розгляд справи створеним на основі закону судом;
- незалежність та неупередженість суду;
- гласність і публічність під час розгляду справи (принцип може бути законно обмежений законодавствами окремих держав-членів в особливих випадках);
- справедливий суд;
- розумні строки розгляду справи;
- обов'язковість виконання судового рішення тощо [2, с.108].

Для впровадження європейських норм у вітчизняне законодавство необхідно чітко розуміти зміст кожного з основоположних принципів, вказаних вище.

Щодо розумних строків розгляду справи: дане положення є досить індивідуальним. Розумним, зокрема, вважається строк, що є об'єктивно необхідним для виконання процесуальних дій, прийняття процесуальних рішень та розгляду і вирішення справи з метою забезпечення своєчасного (без невиправданих зволікань) судового захисту. В законодавстві різних країн вказані строки можуть суттєво відрізнятися в залежності від ефективності судової системи країни. В цьому аспекті Україна не тільки не відстає від

своїх західних колег, а навіть дещо випереджає їх. Так, наприклад, відповідно до ст.28 Кримінального процесуального Кодексу України розумні строки не можуть перевищувати передбачені цим Кодексом строки виконання окремих процесуальних дій або прийняття окремих процесуальних рішень [3].

Значення принципу обов'язковості виконання судових рішень також знайшло своє відображення у вітчизняному законодавстві. Відповідно до ст. 13 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» Судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України. Обов'язковість урахування (преюдиційність) судових рішень для інших судів визначається законом [4].

Відповідно до чинного законодавства України суди зобов'язані використовувати офіційні переклади рішень ЄСПЛ у разі їхнього застосування, або за відсутності користуватися документом на мові оригіналу. Особливої уваги потребує офіційний переклад текстів справ, в яких Україна не була стороною провадження. Правильність перекладу необхідно засвідчувати у нотаріуса, та навіть за наявності нотаріального підтвердження суддя не завжди може підтвердити відповідність перекладу оригінальному документу. Для цього як мінімум потрібне вільне володіння англійською мовою на рівні оперування професійною термінологією. Через дану проблему застосування прецеденту ЄСПЛ в українському судочинстві значно зменшується [5, с. 20].

В науковій літературі виділяють такі основні критерії визначення доцільності застосування європейської практики:

- наявність правової проблеми, яку неможливо вирішити без застосування практики ЄСПЛ через недостатньо розвинену нормативно-правову базу тієї чи іншої держави;
- наявність правових прогалин в законодавстві країни;
- колізія законодавчих актів держави;
- відсутність порядку реалізації окремих положень того чи іншого закону, що порушує конвенційні права людини (для адміністративного судочинства України ця проблема виникла відносно нещодавно);
- неоднозначність трактування нормотворчих актів, через вищезгадані проблеми.

Розуміючи правову природу рішень Європейського суду з прав людини можна виділити такі неформальні правила:

- під час використання європейської практики варто посилатися на первинні правові рішення, в якій ЄСПЛ пояснив свою правову позицію;
- аналізувати первинний текст, навіть якщо наразі немає його офіційного перекладу;

- обґрунтовувати подібність випадків.

Ці правила є універсальними, застосовуються в загальному вигляді та не залежать від природи справи, яку розглядають у суді.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Корецький І., Братель С. Місце процесуальної практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 4. С. 114–119.
2. Пастернак В.М. Європейські стандарти адміністративного судочинства . *Право і суспільство*. 2017. №2. С. 106–112.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 01.02.2023).
4. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення 01.02.2023).
5. Задохайло О. А. Деякі проблеми застосування рішень Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві України. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «ПРАВО»*. 2021. Вип. 33. С. 15–22.

МІСЦЕ ПРИНЦИПУ ВНУТРІШНЬОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДДІ У СТРУКТУРІ ПРИНЦИПІВ ДІЯЛЬНОСТІ СУДУ

Савицька Н. В.

*аспірантка кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Термін «принцип» походить від латині, що означає «основа», «початок», «головне вихідне положення» [1, с. 57]. Значення принципів права полягає у їхній здатності стисло визначити найсуттєвіші риси права як головного регулятора суспільних відносин у цілому [2, с. 128].

Існує кілька основних принципів, якими керується діяльність суду в демократичній правовій системі. Ці принципи спрямовані на те, щоб суди працювали справедливо, неупереджено та прозоро, а правосуддя здійснювалось ефективно.

Принцип неупередженості полягає у тому, що судді повинні бути нейтральними та неупередженими в процесі прийняття рішень. Вони повинні базувати свої судження

виключно на законі, фактах і доказах, наданих у суді, без фаворитизму, упередженості чи зовнішнього впливу.

Крім того, суди мають бути незалежними від інших гілок влади, політичних партій, приватних організацій або окремих осіб. Це включає захист від втручання в призначення, звільнення або відсторонення суддів, а також забезпечення того, щоб судді були вільні від будь-якого неправомірного тиску або впливу, який може поставити під загрозу їх здатність виносити неупереджені рішення.

Відповідно до принципу справедливості суди повинні забезпечити справедливе ставлення до всіх сторін судового спору та можливість представити свою справу та бути почутими. Це включає право на належну судову процедуру, право бути представленим юридичним радником і право на справедливе та своєчасне слухання.

Згідно з принципом прозорості судові процеси мають проводитися відкрито та прозоро, забезпечуючи громадський контроль та підзвітність. Це включає публічний доступ до судових протоколів і рішень, а також надання аргументів для рішень для забезпечення прозорості в процесі прийняття рішень.

Також суди повинні підтримувати принцип рівності перед законом, ставлячись до всіх осіб, незалежно від їх статусу, раси, статі, релігії чи інших ознак, з однаковою увагою та без дискримінації.

Згідно з принципом правової визначеності суди повинні забезпечувати ясність і передбачуваність у тлумаченні та застосуванні закону, забезпечуючи послідовне застосування правових принципів і тлумачення закону зрозумілим і доступним для всіх сторін.

Суди повинні прагнути здійснювати правосуддя своєчасно та ефективно, забезпечуючи вирішення правових спорів без невиправданих затримок.

Ці принципи разом допомагають забезпечити роботу судів як незалежних, неупереджених і прозорих інституцій, які здійснюють правосуддя чесним і справедливим способом і підтримують верховенство права в демократичному суспільстві.

Загалом незалежність суду означає автономію та свободу судової влади від зовнішнього впливу чи втручання, які можуть поставити під загрозу її здатність виносити неупереджені та справедливі рішення. Незалежність суду є ключовим принципом, який забезпечує цілісність і довіру до судового процесу. Проте існують певні форми втручання у судовий процес, які можуть вплинути на незалежність суду. Деякі приклади:

- 1) політичний вплив: суди можуть зазнавати тиску або впливу з боку політичних гілок влади, наприклад виконавчої чи законодавчої, щоб ухвалювати рішення, які відповідають інтересам правлячої партії чи порядку денному уряду. Це може включати

спроби вплинути на призначення суддів, рішення з політично делікатних питань або погрози бюджетних чи юрисдикційних змін, які можуть вплинути на роботу судової системи;

2) зовнішній тиск: суди можуть зазнавати тиску з боку приватних організацій, груп інтересів або впливових осіб, які прагнуть вплинути на результат конкретної справи чи рішення. Це може відбуватися у формі лобіювання, громадських кампаній чи інших засобів зовнішнього впливу на суддів чи судові процеси;

3) тиск з боку засобів масової інформації та громадськості: суди можуть піддаватися пильному контролю з боку ЗМІ та громадської думки, що може вплинути на сприйняття громадськістю судової системи та потенційно вплинути на результат справи. Громадська думка та висвітлення в засобах масової інформації можуть створювати тиск на суддів, щоб вони врахували можливу негативну реакцію чи суспільну реакцію під час ухвалення рішень, що може вплинути на їхню незалежність;

4) внутрішні чинники: суди можуть зіткнутися з внутрішніми факторами, які можуть вплинути на їхню незалежність, наприклад потенційними упередженнями чи особистими переконаннями суддів, конфліктом інтересів або іншим внутрішнім тиском, який може вплинути на процес ухвалення рішень.

Важливе місце в структурі принципів правосуддя і як складова незалежності в цілому займає принцип внутрішньої незалежності судді, також відомий як судова незалежність, відноситься до концепції, згідно з якою судді повинні бути вільні від впливу або втручання в процес прийняття ними рішень. Це фундаментальний принцип верховенства права та має вирішальне значення для підтримки доброчесності, неупередженості та справедливості судової системи.

Принцип внутрішньої незалежності означає, що судді повинні мати можливість ухвалювати свої рішення виключно на підставі закону, фактів і доказів, представлених у суді, не зазнаючи тиску, погроз чи впливу з боку інших гілок влади, політичних партій, приватних організацій, або фізичні особи. Він включає ідею про те, що судді не повинні бути упередженими, упередженими або будь-якими іншими зовнішніми факторами, які можуть поставити під загрозу їх здатність виносити неупереджені рішення.

Принцип внутрішньої незалежності також охоплює ідею про те, що судді не повинні бути свавільно звільнені або призупинені з посади, а їхнє перебування на посаді має бути безпечним і захищеним. Це допомагає гарантувати, що судді не бояться ухвалення непопулярних рішень чи постанов, які можуть суперечити впливовим інтересам чи особам, і що вони можуть виконувати свої обов'язки, не боячись помсти.

Принцип внутрішньої незалежності є наріжним каменем верховенства права, оскільки він допомагає захищати справедливість, добросовісність і довіру до судової влади. Це гарантує, що судді можуть діяти як неупереджені та нейтральні арбітри закону, а їхні рішення ґрунтуються виключно на правових принципах і не піддаються зовнішньому тиску. Цей принцип широко визнається в демократичних суспільствах, оскільки він допомагає підтримувати фундаментальні цінності справедливості, чесності та рівності перед законом.

Внутрішній аспект незалежного суду може мати багато складників, але, в першу чергу, він ґрунтується на моральних устоях та етичних нормах конкретної людини – судді. Тут поняття незалежності дуже тісно переплітається із такими категоріями як неупередженість, безсторонність та справедливість, позначаючи у кінцевому результаті певний спосіб мислення. Адже очевидно, що одні і ті самі обставини.

Внутрішня незалежність в описаному вище контексті – це власний обов'язок кожного носія судової влади – судді, який походить із морально-етичних якостей конкретної особи і обумовлює відповідні результати його діяльності. Зовнішнім чинником, який забезпечує розгляд та вирішення справи незалежним суддею, є незалежність судової влади як одна із основних цінностей сучасної демократичної держави, як ознака відносин судді (конкретного носія судової влади під час здійснення своїх посадових обов'язків) із будь-якими суб'єктами [3].

У якості висновку, хотіли б зауважити, що внутрішня незалежність суду є основоположним принципом, який судді повинні дотримуватися, і будь-яка спроба поставити під загрозу незалежність судової влади, як правило, вважається такою, що завдає шкоди верховенству права та справедливому відправленню правосуддя. Захист внутрішньої незалежності суду має вирішальне значення для того, щоб судді могли ухвалювати рішення виключно на основі закону, фактів і доказів, представлених у суді, без будь-якого впливу, а також підтримувати принципи неупередженості та прозорості судового процесу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бояринцева М. Принципи адміністративного судочинства в Україні. *Національний юридический журнал: теорія і практика*. 2019. № 8. С. 57–60.
2. Юридична енциклопедія: в 6 т. / Редкол. : Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : «Укр. енцикл.», 1998. Т. 5 : П–С. 2003. 736 с.
3. Пушкар С. І. Незалежність судді та судової влади як одна з основних цінностей сучасної демократичної держави. URL : <http://surl.li/ghwnv> (дата звернення 11.04.2023).

ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНИХ ЕКСПРЕС – ВІДПРАВЛЕНЬ

Слободянюк Я. В.

студентка I курсу юридичного факультету

Донецького національного університету імені Василя Стуса

Науковий керівник: Петренко Г. О.

*к. е. н., доцент, доцент кафедри господарського та адміністративного права
юридичного факультету*

Донецького національного університету ім. В. Стуса

Сьогодні неможливо уявити розвиток світової транскордонної торгівлі без процесів всесвітньої інтеграції та гармонізації, використання новітніх технологій у сфері комунікацій, обміну інформацією та здійснення фінансових операцій. При такому високому ступені мобільності електронної комерції цілком логічною є потреба швидкого отримання товарів від продавця до покупця, на яке, в першу чергу, впливають способи доставки, швидкість та якість митного оформлення при перетині кордонів. У більшості випадків при дистанційній закупівлі в закордонних онлайн-магазинах покупцями обирається саме пересилання товарів у міжнародних поштових та експрес відправленнях через можливість їх швидкого отримання [1].

Згідно з п. 32 ст. 4 митного кодексу України (далі - МКУ) міжнародне експрес-відправлення – це товари (предмети), належним чином упаковані (крім заборонених законодавством України до переміщення через митний кордон України), що перевозяться експрес-перевізником будь-яким видом транспорту з метою доставки одержувачу у визначений термін [2].

На сьогодні визначений перелік заборони щодо пересилання товарів у міжнародних експрес-відправленнях, який зазначений у МКУ та у Постанові КМУ від 28 травня 2012 року № 468 «Перелік товарів, вивезення (пересилання) яких громадянами за межі митної території України не допускається» .

Слід зазначити, що переміщення товарів через митний кордон України у міжнародних поштових та експрес відправленнях завжди пов'язане із здійсненням відповідних митних формальностей, які навіть в умовах загальної автоматизації митного адміністрування, все ще мають суттєві проблеми в частині декларування, сплати митних платежів і реалізації контролю з огляду на потребу забезпечення законності переміщення вмісту посилок. Це означає, що від якості, повноти та швидкості митних формальностей щодо відповідних товарів залежить рівень державної безпеки України.

Серед наукових підходів до визначення поняття «митні формальності» можна розрізнити два основних напрямки, а саме, Я. Назарова та П. Пашко здійснюють повне ототожнення митних формальностей із митними процедурами, А. Брачук,

Д. Приймаченко, навпаки, розглядають їх як часткове ототожнення із застереженням, що поняття «митні процедури» є ширшим за поняття «митні формальності. Найбільш вдало сформував зміст такої категорії Д. Приймаченко, який зазначив, що під митними формальностями слід вважати «сукупність дій посадових осіб митних служб та інших учасників митних правовідносин, вчинення яких спрямоване на здійснення митних процедур (митного контролю, митного оформлення, сплати мита, податків)» [3, с.194].

Можна зробити висновок, що митні формальності стосовно товарів, які переміщуються (пересилаються) через митний кордон України у міжнародних поштових та експрес відправленнях, – це сукупність законодавчо визначених операцій з перевірки митними та іншими контролюючими органами відомостей, які містяться в митних документах, операцій з митного оформлення та оподаткування митними платежами, а також видачі зацікавленим особам дозволу про користування та (або) розпорядження товарами відповідно до обраної митної процедури.

Процеси цифровізації та автоматизації митних формальностей щодо товарів, які переміщуються через митний кордон України у міжнародних поштових та експрес відправленнях були продовжені із прийняттям Верховною Радою України законодавства про е-декларування міжнародних посилок. Так, 19 липня 2022 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо оподаткування митними платежами товарів, що переміщуються (пересилаються) у міжнародних поштових відправленнях, міжнародних експрес-відправленнях, та порядку їх декларування», яким по-перше, модифіковане поняття «експрес-перевізника», по-друге, передбачене запровадження електронного декларування міжнародних поштових та експрес-відправлень шляхом подання операторами поштового зв'язку чи експрес-перевізниками відповідних реєстрів міжнародних поштових та експрес відправлень (тимчасових та додаткових), визначення відомостей, що вносяться у такі реєстри, встановлення процедури та строків їх подання митному органу. Крім того, зміни передбачають, що «громадянин (уповноважена ним особа) має право самостійно декларувати товари (що надійшли у міжнародному відправленні, вартістю до 150 євро) у порядку, встановленому для громадян, шляхом подання митної декларації за формою, встановленою Кабінетом Міністрів України, у тому числі з використанням інформаційних технологій» [4].

Законом також встановлено, що реєстри (тимчасові та додаткові) міжнародних поштових та експрес-відправлень замінюють митні декларації.

Так, до тимчасових реєстрів оператор поштового зв'язку, експрес-перевізник вносить відомості про вид відправлення, унікальний номер відправлення, декларанта, відправника, одержувача товарів у відправленні; найменування країни відправлення

(призначення), товари у відправленні (найменування, звичайний торговельний опис, торговельна марка та виробник товарів (за наявності у товаросупровідних та комерційних документах). До додаткових реєстрів крім відомостей, що вносяться до тимчасових реєстрів, оператором поштового зв'язку, експрес-перевізником вносяться відомості про номер і дату відповідного тимчасового реєстру (за наявності).

Отже, спрощення процедур декларування призведе до автоматизації процесів адміністрування при митному контролі та митному оформленні відповідних товарів та запровадження сучаснішої системи сплати податків при їх ввезенні. Зрозуміло, що такі зміни правового регулювання в частині прискорення митних формальностей щодо відправлень сприятимуть уникненню затримок митного оформлення посилок у пунктах пропуску завдяки тому, що інформацію щодо їх вмісту, відправників та отримувачів можна буде попередньо отримувати з електронних реєстрів. Мінімізація людського фактору в процесі митного оформлення/контролю буде відбуватись паралельно з максимізацією ролі інформаційних ресурсів, автоматизованої системи аналізу ризиків, телекомунікаційних технологій, використання режиму спільного транзиту, що якісно покращить облік переміщуваних товарів, який сьогодні здійснюється фактично «в ручному режимі», та суттєво зменшить факти маніпуляцій з документами, вартістю при декларуванні посилок, підміни товарних найменувань, подрібнення партій товарів, а це, в свою чергу, сприятиме запобіганню ввезення на митну територію України контрафактних, заборонених товарів або товарів, обіг яких обмежено.

Прискорення та спрощення митних формальностей щодо товарів, які переміщуються (пересилаються) у міжнародних поштових та експрес-відправленнях є забезпечення митних органів сучасними інформаційно-технічними засобами митного контролю, такими як інспекційно-оглядові комплекси для поштових та експрес відправлень з метою подальшої автоматичної обробки та розпізнання сканованих знімків на предмет можливого порушення митного законодавства. Застосування зазначених комплексів стане максимально ефективним разом із використанням диференційованої системи розподілення фізичних осіб і товарів, що пересилаються ними у міжнародних поштових та експрес-відправленнях, залежно від типів ризику можливого порушення митного законодавства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сличко С. Удосконалення митних формальностей щодо товарів в міжнародних поштових та експрес відправленнях. *Публічне право № 3 (47)*. 2022.

2. Митний кодекс України: Кодекс України від 13 березня 2012 року, № 4495-VI. *Голос України*. 2012. № 44-45, № 46-47, № 48.
3. Приймаченко Д., Прокопенко В. Митні формальності: правова природа та зміст поняття (міжнародно-правовий аспект). *Адміністративне право і процес*. № 3(9). 2014. Ювілейний. 197 с.
4. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо оподаткування митними платежами товарів, що переміщуються (пересилаються) у міжнародних поштових відправленнях, міжнародних експрес-відправленнях, та порядку їх декларування: Закон України від 25.01.2022 (№ 1999-IX).

SPECIFIC ISSUES OF THE ACTIVITIES OF THE BUREAU OF ECONOMIC SECURITY UNDER THE CONDITIONS OF THE STATE OF MARTIAL ⁶

Steblianko A.

PhD in specialty 081 "Law", assistant of department Fundamental Jurisprudence And Constitutional Law Academic and Research Institute of Law

Sumy State University

Ghaffarpour N.

Stockholm University

As of today, in the conditions of military aggression of Russia, the economy of Ukraine is suffering. At the same time, the relatively recently created Bureau of Economic Security of Ukraine protects the economic interests of Ukraine. Its competence consists in the analysis of information through its databases, detection and counteraction of economic offenses. Its functioning is very important not only in wartime, but also in peacetime, because the economic sphere is closely connected with other spheres of life.

The Bureau of Economic Security of Ukraine is the central body of the executive power, whose activities are directed and coordinated by the Cabinet of Ministers of Ukraine and which is entrusted with the task of countering offenses affecting the functioning of the state's economy [1]. In accordance with the assigned tasks, the specified body performs law enforcement, analytical, economic, informational and other functions. The law enforcement function of the Bureau of Economic Security is to identify and solve specific financial crimes, while the analytical function encompasses the soft skills that help identify and solve complex problems. The economic function of the Bureau of Economic Security, in turn, is manifested in the protection of private property, maintaining law and order and ensuring national security,

⁶ Робота виконана в рамках проекту «Концептуальні засади реформування системи правоохоронних органів в сучасних умовах трансформації нагляду і контролю щодо забезпечення економічної безпеки України» № 0122U000779

directing taxes to clearly defined goals, providing public services in the financial sector, regulating socio-economic branches of public life, in macroeconomic management, ensuring fiscal and monetary policy to control the business cycle [2].

The activity of the specified body acquires special importance in difficult economic conditions due to full-scale armed aggression by Russia. It is during the war that the likelihood of committing economic crimes, creating various obstacles to doing business, money laundering and money laundering, pressure on entrepreneurs to obtain them, etc., increases. Therefore, the activity of a controlling and supervisory nature of such a state body as the Bureau of Economic Security is extremely appropriate, important and timely [3]. Thus, in the conditions of war, the work of the bureau is aimed, first of all, at working out the following areas: detection and response to unjustified price increases.; establishment of business entities where the ultimate beneficiaries are residents of Russia and Belarus; establishment of assets of Russia and Belarus, as well as their citizens; prevention of illegal actions with humanitarian aid; fight against negative manifestations that prevent business from restoring the state's economy; investigation of criminal proceedings [4].

Also, one of the important problems today is the withdrawal of currency funds and valuables in particularly large amounts without appropriate customs declaration by residents and non-residents of Ukraine to the countries of the European Union. The main purpose of this is to hide illegally obtained profits and to carry out their further legalization in the countries of the European Union. Thus, the cash obtained illegally in Ukraine and exported to Europe flows into the financial system of the European Union countries and can be used for further illegal activities, including financing the troops of the Russian Federation. In this case, international cooperation plays an important role in protecting the economic security of our country. Exactly Art. 6 of the Law of Ukraine "On the Bureau of Economic Security of Ukraine" provides for the international cooperation of the Bureau with the competent bodies of other states, international, intergovernmental organizations within its competence in accordance with the legislation of Ukraine and international treaties of Ukraine [5].

It is important to note that the lack of proper public control creates certain opportunities for abuses by the head of the Bureau of Economic Security of Ukraine and his subordinates in structural divisions and regional administrations. According to the provisions of the Law of Ukraine "On the Bureau of Economic Security of Ukraine", the public and business do not have adequate control over the choice of the head of this body and its employees. In addition, the Law vaguely defines the jurisdiction and categories of criminal offenses that this newly created body will investigate. Determining the subject-matter jurisdiction of the specified subject requires making appropriate changes to the criminal procedural legislation of Ukraine [6].

Also, the results of the analysis and summarization of the data posted on the official websites of the law enforcement agency allow us to draw only intermediate conclusions that the activities of the Bureau are not transparent, because there are no official reports on the website of the Bureau, the management does not provide detailed information to the people's deputies, which makes it difficult to evaluate the work of the agency. Experts are concerned about the huge differences between the data contained in forms 1-SL (order of the Office of the Prosecutor General and BEB No. 13/26) and No. 1 (order of the Prosecutor General No. 299), and information on the official website of the Bureau. This is a key question for this body, without solving which it is impossible to make a full analysis of the work of the bureau [7].

Possible problems for business in connection with the activities of the Bureau of Economic Security of Ukraine are identified by experts after analyzing the crimes that are under investigation by this body. One of the main articles of the Criminal Code, under which the Bureau will conduct an investigation, is the article on evasion of taxes, fees and mandatory payments, i.e. Art. 212 of the Criminal Code of Ukraine. If we analyze the court register, only 15 verdicts have been handed down under this article over the past 5 years across Ukraine. Of these, 7 were acquittals, 4 were plea agreements with the prosecutor, and only 4 guilty verdicts. However, none of these 4 guilty verdicts entail real punishment - 2 suspended terms, 2 exemptions from liability due to the fact that the statute of limitations has expired [8].

Summarizing the above, we can conclude that the Bureau of Economic Security is a law enforcement agency of Ukraine whose activities are aimed at detecting, preventing and investigating crimes in the economic sphere. Its task is to search for information, analyze it, neutralize illegal actions by business entities or government officials. The activity of the specified body has not yet achieved any significant success, which is complicated by the current situation in Ukraine.

REFERENCES:

1. Деякі питання організації діяльності Бюро економічної безпеки України : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.10.2021 р. № 1068-2021-п. ред. від 25.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-2021-%D0%BF#Text>.
2. Стеблянко А. В., Лісов Д. А. Бюро економічної безпеки як суб'єкт забезпечення економічної безпеки. Нове українське право. 2021. № 6. С. 187–191.
3. Добровольська В. В. Бюро економічної безпеки як важливий орган контролю. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : у 2 т. :

матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. м. Одеса, 17 червня 2022 р. / за загальною редакцією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика». 2022. Т. 2. С. 836–839.

4. Мельник В. Бюро економічної безпеки України аналізує шляхи для запуску економіки в регіонах. Інформаційний ресурс. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/buro-ekonomichnoi-bezpeki-ukraini-analizue-slahi-dla-zapusku-ekonomiki-v-regionah>.

5. Макаренко О. О. Роль бюро економічної безпеки України в забезпеченні фінансової безпеки держави у воєнний час. Кримінально-виконавча система України та її роль у розбудові правової і соціальної держави: матеріали ІХ заочної Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Чернігів, 17 червня 2022 р.) / гол. ред. О. М. Тогочинський; Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів: Академія ДПТС. 2022. 148 с.

6. Шевчук В. М. Криміналістичне забезпечення діяльності Бюро економічної безпеки України: проблеми та напрямки удосконалення. Проблеми законності. 2022. № 156. С. 114–129.

7. Гетман О. Що встигло зробити Бюро економічної безпеки за пів року. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/5/691075/>.

8. Зігульська О. Новостворене Бюро економічної безпеки: чого очікувати. *Ізбірком*. URL: <https://izbirkom.org.ua/publications/tsentr-publichnykh-rassledovanii-32/2022/novostvorene-byuro-ekonomichnoyi-bezpeki-chogo-ochikuvati/>.

ПУБЛІЧНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОЇ ЗАХИЩЕНОСТІ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ З ІНШИМИ ДЕРЖАВНИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ

Фомічов К.С.

к. ю. н., доцент, докторант

*Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка*

Згідно ст. 23 Конституції України кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості [1]. Відтак, цілком логічним є залучення до реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю й інших державних інституцій та органів місцевого самоврядування.

Зважаючи на різноманітність суб'єктів публічної адміністрації як таких ми зупинимось на найбільш важливих та актуальних взаємодіях суб'єктів формування та

реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю з іншими державними інституціями.

Слід почати з Президента України, який наділений правом законодавчої ініціативи, його законопроекти, визначені як невідкладні, розглядаються Верховною Радою України позачергово. Окрім того, Президент України підписує закони або повертає їх зі своїми пропозиціями до Верховної Ради України для повторного розгляду (ст.ст. 93, 94 Конституції України) [1]

Так, у 2021 році напрям реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю Президентом України збувся, а саме: замість посади Уповноваженого Президента України з питань захисту прав осіб з інвалідністю було введено нову посаду радника-уповноваженого Президента України з питань безбар'єрності. До сфери його відповідальності відноситься забезпечення здійснення Президентом України конституційних повноважень щодо додержання конституційної норми про визнання в Україні людини, її життя та здоров'я, честі й гідності, недоторканності та безпеки найвищою соціальною цінністю з урахуванням сучасного тлумачення понять безбар'єрності та безпечного доступного середовища для осіб з інвалідністю [2].

Основними завданнями радника-уповноваженого Президента України з питань безбар'єрності є розроблення та внесення в установленому порядку пропозицій Президентом України щодо здійснення повноважень глави держави у сфері захисту прав осіб з інвалідністю, у зв'язку з чим він має такі повноваження: 1) аналізувати політичні, соціально-економічні, інші процеси, що відбуваються в Україні та за її межами, за результатами такого аналізу подавати главі держави відповідні пропозиції; 2) брати участь у підготовці проектів актів Президента України; експертизі законів, які надійшли на підпис главі держави, проектів законів України, які пропонуються для внесення Президентом України на розгляд Верховної Ради України; 3) брати участь у співробітництві з науковими установами, аналітичними центрами і представництвами іноземних держав та міжнародних організацій в Україні з питань соціального захисту осіб з інвалідністю тощо [4]. Як бачимо, діяльність уповноваженого Президента України пов'язана в більшій мірі з аналізом законодавства, а саме - моніторингом законодавства (правовий моніторинг) та правом законодавчої ініціативи глави держави.

Якщо розглядати питання соціального захисту осіб з інвалідністю, то слід звернути на правовий статус Урядового уповноваженого з прав осіб з інвалідністю, який є уповноваженою Кабінетом Міністрів України посадовою особою, яка організовує здійснення Кабінетом Міністрів України своїх повноважень з питань захисту прав і

законних інтересів осіб з інвалідністю та виконання Україною міжнародних зобов'язань у цій сфері. Серед завдань Урядового уповноваженого можемо вказати такі: вжиття заходів щодо усунення порушень прав і законних інтересів осіб з інвалідністю та причин, що призвели до їх виникнення; сприяння забезпеченню інформування громадськості про права осіб з інвалідністю [3].

Слід відзначити, що на відміну від уповноваженого Президента України, урядовий уповноважений має значно більше повноважень для досягнення поставлених завдань, в тому числі для взаємодії з іншими суб'єктами, так і для координації та узгодження їх діяльності, оскільки взаємодіє із значною кількістю суб'єктів публічної адміністрації та інститутами громадянського суспільства.

Також, при Кабінеті Міністрів України додатково створено тимчасовий консультативно-дорадчий орган - Раду безбар'єрності, основним завданням якої є сприяння забезпеченню координації дій органів виконавчої влади з питань створення безбар'єрного простору. До її основних завдань входить: підготовка пропозицій щодо формування та реалізації державної політики у сфері створення безбар'єрного простору; визначення шляхів, механізму і способів вирішення проблемних питань, що виникають під час реалізації державної політики у створенні безбар'єрного простору тощо [4]. Хоча Рада безбар'єрності є лише консультативно-дорадчим органом, однак склад її учасників (деякі члени уряду, керівники деяких центральних органів виконавчої влади, інших державних органів та всеукраїнських громадських організацій) дозволяє здійснювати взаємодію між ними з питань формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю на рівні керівництва відповідних державних та недержавних інституцій. Водночас, незрозумілим є відсутність у складі даної Ради урядового уповноваженого з прав осіб з інвалідністю, що дещо нівелює його статус та авторитет.

Здійснюючи законодавчу функцію Верховна Рада України надає своїм рішенням сили закону та пов'язуючи ним виконавчу та судову владу [5, с. 245]. Так, Верховна Рада України як законодавчий орган влади врегульовує широке коло питань, пов'язаних із формуванням та реалізацією державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, зокрема встановлення місця і статусу та повноважень суб'єктів формування та реалізації такої політики та принципів їх діяльності та, власне, зміст прав осіб з інвалідністю.

У свою чергу, питаннями соціального захисту і реабілітації осіб з інвалідністю та регулювання діяльності їх підприємств і громадських об'єднань та законодавчого

регулювання надання соціальних послуг особам з інвалідністю віднесено до компетенції Комітету з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів [6].

Законами про кримінальну (Кримінальний кодекс України) та адміністративну (Кодекс України про адміністративні правопорушення та інші) передбачено різноманітні правопорушення, об'єктивна сторона яких полягає в тому числі у порушенні соціальних прав осіб з інвалідністю.

У сфері захисту соціальних прав осіб з інвалідністю форми взаємодії правоохоронних органів із суб'єктами формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю можемо поділити на такі групи: спільна діяльність щодо запобігання та протидії правопорушенням. Вона полягає у спільному виявленні обставин, за яких порушуються права осіб з інвалідністю та подальшому припиненні таких порушень; координація самостійних дій у сфері охорони прав осіб з інвалідністю, що дозволяє уникати дублювання дій правоохоронного характеру; надання правоохоронними органами допомоги іншим суб'єктам (у тому числі суб'єктам формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю) під час здійснення ними правоохоронних заходів, а саме у доступі до приміщень, документації, тощо; обмін інформацією.

Отже, ефективна діяльність суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю неможлива без взаємодії з іншими державними інституціями.

Соціальний захист прав осіб з інвалідністю має різноплановий характер та потребує спільної взаємоузгодженої діяльності всіх державних інституцій у різних сферах - законодавчій, виконавчій, правоохоронній. Законодавча влада встановлює зміст таких прав та визначає суб'єктів, зобов'язаних їх реалізовувати. Виконавча влада реалізовує державну політику у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю у межах, в порядок та у спосіб, визначених законодавством. Правоохоронні органи забезпечують невідворотність правової відповідальності за незабезпечення або порушення прав осіб з інвалідністю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Щодо трансформації інституту уповноважених Президента України. Указ Президента України від 15.06.2021 року. URL: <https://www.president.gov.ua/news/shodo-transformaciyi-institutu-upovnovazhenih-prezidenta-ukr-69045>.

3. Положення про Урядового уповноваженого з прав осіб з інвалідністю, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2017 р. № 125. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/125-2017-%D0%BF#n9>.
4. Про утворення Ради безбар'єрності: Постанова Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 р. № 443. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/443-2021-%D0%BF#Text>.
5. Кравченко В.В. Конституційне право України. Навч. посібник. К. Атіка. 2004. 512 с.
6. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання. Постанова Верховної Ради України від 29.08.2019 року № 19-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/19-20#Text>.

КЛАСИФІКАЦІЯ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ

Цукан С. В.

*аспірант кафедри ФЮКП ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Панкратова В. О.

*к. ю. н., доцент кафедри ФЮКП ННІ права
Сумського державного університету*

Віртуальні активи, як засіб платежу та торгівлі між економічними суб'єктами нового покоління, є однією з найбільш обговорюваних тем ХХІ століття. Входження цифрових активів в економічний простір можна визначити як явище, що в умовах цифровізації на національному та наднаціональному рівнях є інновацією у фінансовій системі. Стрімке проникнення віртуальних активів протягом останнього десятиліття в публічну сферу сприймається неоднозначно, адже їх унікальність, що виражається в децентралізації, анонімності, незалежності від центральних банків, в поєднанні з використанням інформаційних технологій, завоювало як багато прихильників, так і привернуло увагу критиків, в тому числі на державному рівні провідних країн світу.

Сьогодні, зазначені цифрові інструменти складають широку категорію активів. Загальні ринкові терміни, що стосуються таких фінансових продуктів, включають *криптовалюти, цифрові валюти, криптоактиви, віртуальні активи*. Усі вони описують системи зберігання та фіксацію цінностей і прав у цифровій формі.

В Україні, відповідно до прийнятого Закону «Про віртуальні активи» № 2074ІХ від 17.02.2022 року [1] (далі - Закон), віртуальний актив визначено як нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Вітчизняний законодавець дотримався Рекомендацій міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей (FATF) обравши до застосування це визначення. У Законі

сформульовано низку інших термінів, визначаються права та обов'язки учасників ринку, регламентується правовий режим віртуальних активів, у тому числі окреслюються підстави набуття права власності на дані активи та коло правочинів із ними, встановлюються засади державного регулювання та міжнародного співробітництва у сфері обороту віртуальних активів.

Відповідно до ст. 4 Закону, віртуальні активи поділяються на забезпечені та незабезпечені. Для світової законодавчої практики цей поділ є досить незвичним. Незабезпечені віртуальні активи не посвідчують майнових прав, забезпечені - посвідчують майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав. Під забезпеченням віртуального активу розуміється посвідчення ним майнових прав, зокрема прав вимоги на інші об'єкти цивільних прав. Інші класифікації віртуальних активів відповідно до Закону відсутні.

На рівні Європейського парламенту встановлено диференціацію віртуальних активів на дві великі групи: суверенні (central bank digital currencies - CBDC); приватні (які поділяються на криптовалюти, токени та гібридні активи, що поєднують деякі ознаки і властивості токенів та валют одночасно). Зазначена класифікація є вже сталою і використовується Європейським центральним банком та Європейською комісією з крипто-активів [2].

З урахуванням класифікації Європейського парламенту, кожна країна ЄС дотримується власних логічних принципів державного регулювання, що полягають у різних ступенях урегульованості наявних суспільних відносин, що стосуються віртуальних активів. Так, у французькому законодавстві, закріплено таке тлумачення видів віртуальних активів:

1) будь-яке цифрове представлення вартості, яке не гарантується та не випущено центральним банком або державним органом, необов'язково прив'язане до законно встановленої валюти та не має юридичного статусу валюти або грошей, але приймається юридичними або фізичними особами в якості засобів обміну, які можуть передаватися, зберігатися і продаватися в електронному вигляді;

2) токени, тобто нематеріальні цифрові активи, що включають права, які можуть бути випущені, зареєстровані, збережені й передані електронним шляхом, якщо вони не кваліфікуються як фінансові інструменти.

Законодавство Великої Британії визначає три типи активів, зокрема:

1) обмінні токени, які не випускаються й не підтримуються центральним банком, але призначені для використання як засіб обміну;

2) сек'юритизовані токени, що мають характеристики цінних паперів, таких як паї, акції тощо;

3) службові (допоміжні) токени, які надають їхнім держателям доступ до певних можливостей (послуг тощо), але не надають прав, подібних до тих, що отримують власники сек'юритизованих токенів.

У комплексному дослідженні класифікації віртуальних активів, Кудь О.О. виділяє три рівні класифікації віртуальних активів. Перший рівень класифікації науковця ґрунтується на розгляді технологічної природи віртуальних активів і передбачає такі види:

1. Віртуальний актив розподіленого реєстру, який за своєю суттю є видом віртуального активу, поданого в системі обліку токенів розподіленого реєстру у вигляді певної кількості одиниць обліку токenu розподіленого реєстру, які в таких системах обліку подані у вигляді унікальних ідентифікаторів.

2. Віртуальний актив нерозподіленого реєстру, який визначається як вид віртуального активу, створеного на базі іншої технології, відмінної від технології розподіленого реєстру. Як приклади віртуальних активів нерозподіленого реєстру можна навести: монети в комп'ютерних іграх, цифрові абонементи, цифрові подарункові сертифікати тощо.

Другий рівень класифікації ґрунтується на дослідженні економіко-правової природи віртуальних активів розподіленого реєстру. У межах цього рівня класифікації, науковцем виокремлені:

1. Токенізований актив, що визначається як вид віртуального активу, який існує в системі обліку токенів розподіленого реєстру у вигляді запису з ідентифікатором інформації, похідної від первинного активу.

2. Криптоактив, що становить вид віртуального активу, який існує в системі обліку токенів розподіленого реєстру у вигляді запису з ідентифікатором інформації, непохідної від первинного активу.

Третій рівень класифікації пріоритезує вивчення характеристик токенізованого активу через визначення цього об'єкта як перспективного напрямку з точки зору його дослідного потенціалу та подальшого застосування в економіці та праві. У межах цього рівня класифікації дослідником виокремлено три види токенізованих активів: цифровий актив децентралізованої інформаційної платформи, моноактив системи обліку токенів розподіленого реєстру, поліактив системи обліку токенів розподіленого реєстру [3].

А.С. Овчаренко, у структурі віртуальних активів, виокремлює наступні види:

1. Віртуальні валюти (криптовалюти).

2. Віртуальні товари - нематеріальні об'єкти, які купуються користувачами соціальних мереж і онлайн-ігор, а тому не мають матеріальної цінності та не забезпечуються реальними активами (активи гравців віртуальних ігор: зброя, спорядження, артефакти, внутрішньоігрові гроші тощо). Такі активи є неконвертованими, адже використовуються в обмежених мережевих доменах.

3. Віртуальні токени - записи в розподіленому реєстрі.

4. Доменні імена як ідентифікатор юридичних або приватних осіб в Інтернеті [4].

У 2020 році у своїй пропозиції Регулювання ринку криптоактивів (MiCA), Європейська Комісія вперше класифікувала криптоактиви за трьома категоріями:

- токени електронних грошей (EMT), які мають на меті підтримувати стабільну вартість (відомі як «стейблкоїни») шляхом посилання на вартість однієї фіатної валюти;

- токени, пов'язані з активами (ART), стейблкоїни, які інакше не класифікуються як токени електронних грошей, і які мають на меті підтримувати стабільну вартість шляхом посилання на будь-яке значення, право чи клас активів або їх комбінацію, включаючи одну чи більше офіційних валют;

- інші криптоактиви, включають всі інші криптоактиви, які не підпадають під дві категорії вище [5].

Виокремивши зазначені класифікації віртуальних активів, простежується, що їх поділ у Законі України «Про віртуальні активи» лише за ознакою забезпеченості є досить незвичним для світової законотворчої практики та може бути «небезпечним» із точки зору встановлення нечіткого правового режиму регулювання та призводить до правової невизначеності. Відсутність чіткої класифікації віртуальних активів за їх фундаментальними, характерними ознаками робить практично неможливим визначення важливих для правового регулювання характеристик віртуальних активів, а отже, і їх закріплення в нормах права та встановлення належного правового режиму.

Розробляючи механізм правового регулювання віртуальних активів та блокчейн-технологій, необхідно враховувати використання розширеної класифікації віртуальних активів, використовуючи міжнародний досвід країн, де вже існують відповідні нормативні акти і є досвід правозастосування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 № 2074ІХ / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>.
2. Черних О. С. Класифікація віртуальних активів в Україні. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/klasifikatsiya-virtualnyh-aktyviv-v-ukrayini>.

3. Кудь О. О. Комплексна класифікація віртуальних активів. URL: <https://virtualasset.science/kompleksna-klasifikacziya-virtualnikh-aktiviv.pdf>.
4. Овчаренко А. С. Віртуальні активи як об'єкти фінансового моніторингу. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2020. № 3. С. 98–103.
5. Хатнюк Н. С., Побіянська Н. Б. Роль класифікації віртуальних активів у цивільному обороті: європейський досвід. URL: <http://surl.li/hnduk>.

ЩОДО СУЧАСНИХ (ЕВРИСТИЧНИХ) МЕТОДІВ РОБОТИ ТА ЇХ ВПЛИВУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ І РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Чала Д. О.

студентка II курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Михайловська Є. В.

доктор філософії права, заступник завідувача кафедри АГПФЕБ ННІ права

Сумського державного університету

Національна поліція України є одним із центральних органів виконавчої влади, який створений для того, щоб служити суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидіяти злочинності, підтримувати публічну безпеку і порядок в нашій країні. [1]. Військова агресія Російської Федерації проти нашої країни дестабілізує вплинула на соціальну політичну та економічну сфери. Як наслідок, збільшилася кількість злочинів у різних сферах суспільства [2].

Представники правоохоронної сфери, а саме органів Національної поліції України, мають не тільки ефективно та результативно виконувати свої обов'язки, а й оперативно реагувати на різноманітні екстремальні ситуації в умовах сьогодення. Що безпосередньо залежить від методів роботи, які використовують співробітники правоохоронних органів в процесі своєї професійної діяльності.

Щодо евристичних методів в діяльності працівників органів Національної поліції України, під ними слід розуміти креативні способи отримання інформації, пошуку, виявлення, обробки та впорядкування системи закономірностей, механізмів, елементів, ознак, властивостей, характеристик об'єктів досудового розслідування для формування ідей, припущень відносно сутності правопорушення або окремих обставин подій, що мають ознаки правопорушення. Евристичні методи не гарантують вирішення складних

завдань у кримінальному провадженні, але без них процес прийняття процесуальних рішень буде ускладненим або іноді й зовсім неможливим [3].

На сьогоднішній день в науковій літературі існує не тільки різноманітна інтерпретація сутності і поняття “евристичних методів”, а й наявні різні пропозиції, щодо визначення системи та класифікацій евристичних методів. Стосовно сучасних евристичних методів роботи в процесі професійної діяльності працівників органів Національної поліції України, при розгляді та вирішенні складних завдань у кримінальному провадженні, такі методи розглядаються як: логічні прийоми та методичні правила дослідження й творчості, що здатні призводити до мети в умовах неповноти вихідної інформації та відсутності чіткої програми управління процесом вирішення завдання; сукупність правил, прийомів, способів, спрощень, що використовує певний працівник органів Національної поліції України, при розв’язанні певного завдання на основі узагальнення свого власного досвіду; система принципів і правил, що задають найбільш імовірнісні стратегії і тактики діяльності працівників органів Національної поліції України, стимулюючи їх інтуїтивне мислення в процесі генерування та вирішення нових ідей, що на цій основі істотно підвищують ефективність вирішення певного класу завдань [4].

До сучасних евристичних методів, що мають вплив на ефективність і результативність діяльності працівників органів Національної поліції України, можна віднести метод інверсії, що являє собою один з евристичних методів творчої діяльності, орієнтований на пошук ідей вирішення завдання в нових, несподіваних напрямках, найчастіше протилежних традиційним поглядам і переконанням, які диктуються формальною логікою [5], але з обов'язковим дотриманням при цьому вимог чинного законодавства. Саме при імітації правопорушення, доцільно застосовувати метод інверсії, аби виявити так звані негативні обставини, факти та сліди, що не відповідають, або суперечать наявним фактам і слідам, що наявні, як правило за певної події або при поясненні певних осіб. Аналіз типових негативних обставин у справах різних категорій дає змогу класифікувати їх. Негативні обставини як ознаки способу приховування правопорушення поділяються на такі групи, як : негативні обставини - матеріально фіксовані сліди; негативні обставини - предмети; негативні обставини - відомості; негативні обставини - поведінка. Негативною обставиною може бути і поведінка, дії та емоції, що суперечать припущенню. Найчастіше ці сліди виявляються при огляді місця події. Маскування інформації за своєю суттю схоже на імітацію правопорушення, проте імітація це більш широкий спектр дій, вона зачіпає більше коло об'єктів і має на меті докорінно змінити уявлення правоохоронних органів стосовно правопорушення [6].

Сучасні евристичні методи також включають в себе метод “мозкового штурму”. Суть цього методу полягає в обміні думками певної групи людей. Цим процесом може керувати одна людина, цей метод у діяльності працівників органів Національної поліції України, може застосовуватися, тоді, коли всі учасники оперативної групи знаходять щось на місці скоєння правопорушення, через обмін думками. Одним з основних правил, якого слід дотримуватися під час використання методу “мозкового штурму” є те, що потрібно обговорювати лише одну проблему, сконцентруватися на способі її вирішення, при цьому слід розглядати всі ідеї, що були озвучені під час обговорення, адже будь-яка ідея, навіть така, що на даний момент здається не зовсім логічною, може стати основою для вирішення справи по суті. Однак, якщо розглядати використання цього методу стосовно передбачення кіберзлочину, то він не є ефективним [7].

Подія певного правопорушення завжди відбувається в минулому щодо часу проведення розслідування суспільно небезпечного діяння. Метод “реконструкції” може розглядатися, як один із тактично обумовлених методів, щодо обстановки в ході проведення слідчої (розшукової) дії залежно від специфіки й завдань тієї чи іншої ситуації. Уявна реконструкція обстановки події правопорушення є частиною уявного ретроспективного моделювання обставин події правопорушення. Під реконструкцією слід розуміти особливу форму методу моделювання, що являє собою процес як матеріального, так і уявного ретроспективного відтворення аналогів конкретного об’єкта, відповідних умов або обстановки, спрямованих на визначення їх початкового стану або стану в певний момент часу та здійснюваних у процесі розкриття і розслідування правопорушення. Відновлений за допомогою методу реконструкції об’єкт потім може бути використаний для проведення подальших модельних експериментів (наприклад, перевірки причетності конкретних осіб до певного вчиненого правопорушення, можливості здійснення тих чи інших дій у межах сформованої обстановки). Моделювання, а точніше, його різновид реконструкція, є ключовим сучасним методом, що має вплив на ефективність і результативність діяльності працівників правоохоронних органів, під час проведення розслідування правопорушень, оскільки дає можливість відтворення подій правопорушення з метою їх подальшого дослідження [8].

Також до сучасних евристичних методів у діяльності працівників в органах Національної поліції України слід віднести метод “вільних асоціацій”. Відмічено, що результативність творчої діяльності, особливо на етапі генерування нових ідей, істотно підвищується, якщо широко використовувати все нові і нові асоціації, що в результаті сприяють генеруванню креативних ідей вирішення справи. В процесі асоціацій встановлюються неординарні взаємозв’язки між компонентами наявної проблеми та

елементами зовнішнього світу, включаючи компоненти колишнього досвіду творчої діяльності осіб, котрі беруть участь у колективному вирішенні проблеми чи креативного завдання. В результаті процесу генерації нових асоціативних зв'язків і виникають креативні ідеї вирішення конкретної справи по суті [9].

Сучасні евристичні методи роботи, являють собою сукупність способів роботи, принципів і правил, що сприяють створенню найбільш ймовірних стратегій і тактики в професійній діяльності працівників органів Національної поліції України, стимулюючи при цьому їх інтуїтивне мислення в процесі вирішення конкретної справи по суті та генерування нових ідей, що має вплив на ефективність і результативність діяльності органів Національної поліції України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 р. Відомості Верховної Ради , 2015, № 40-41, ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
2. Шкляр А. Тренінгові технології у підготовці офіцерів поліції до профілактики правопорушень неповнолітніх. Інновації в освіті: реалії та перспективи розвитку : матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 20 трав. 2022 р.). Тернопіль : ЗУНУ, 297. С. 109– 113.
3. Цільмак О. М. Загальні положення щодо криміналістичних засобів розслідування правопорушень. Евристичні методи розслідування правопорушень. URL: <https://oduv.edu.ua/wp-content/uploads/2016/09/lecia-10-3.pdf>.
4. Мурзановська А. В. Евристичні методи наукового пізнання кримінального процесуального права. Правове життя сучасної України : у 2 т. : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 трав. 2019 р.). Одеса : ВД «Гельветика», 2019. Т. 2. С. 327–329.
5. Метод інверсії. URL: <http://um.co.ua/3/3-9/3-95240.html>.
6. Проценко О. А. Тактико-методичні основи нейтралізації приховування злочинів. Пріоритети сучасної науки (частина II): матер. IV Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Київ, 30-31 груд. 2020 р.). Київ: МЦ НіД, 2020. С. 61–62.
7. Олійник, Л. О. Аналіз методів для прогнозування кібератак. Комп'ютерні інформаційні технології : матер. школи-семінару мол. вчен. і студ. СІТ'2019 (м. Тернопіль, 29 лист. 2019 р.). Тернопіль : ТНЕУ, 2019. С. 27.
8. Григоренко А. О. Використання методів реконструкції та моделювання в слідчій діяльності: постановка проблеми та співвідношення понять. Питання боротьби зі

злочинністю : зб. наук. пр. / редкол.: В. І. Борисов та ін. Харків : Право, 2020. Вип. 40. С. 108–116.

9. Евристичні методи вирішення креативних завдань. URL: https://pidru4niki.com/2015101166615/menedzhment/evristichni_metodi_virishennya_kreativnih_zavdan.

ЩОДО РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ СТРАХОВИКАМИ ЄВРОПЕЙСЬКИМ ТА МІЖНАРОДНИМ СТАНДАРТАМ⁷

Швагер О. А.

*асистент кафедри МСППП ННІ права
Сумського державного університету*

Баранюк Т. М.

*студентка III курсу ННІ права
Сумського державного університету*

18 листопада 2021 року було прийнято новий закон України «Про страхування», норми якого вступають в силу з 01 січня 2024 року. Виходячи із мети зазначеного закону однією із сфер впливу його норм є саме посилення захисту прав та законних інтересів клієнтів, у тому числі споживачів, зокрема шляхом встановлення вимог до системи управління, платоспроможності страховиків, філій страховиків-нерезидентів на території України та розкриття ними інформації [1].

У нашому дослідженні вважаємо за потрібне зупинитися на питанні розкриття інформації як однієї із важливих складових механізму захисту прав споживачів страхових послуг.

Статтею 50 нового закону України «Про страхування» передбачено, що страховик зобов'язаний мати власний веб-сайт та розміщувати на ньому інформацію, визначену законами України, нормативно-правовими актами Регулятора, а також нормативно-правовими актами Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Страховик несе відповідальність за повноту, актуальність та достовірність інформації, розміщеної на його веб-сайті. Частина друга зазначеної статті визначає, що страховик зобов'язаний розкривати: 1) щорічну фінансову звітність разом з аудиторським звітом; 2) проміжну фінансову звітність; 3) звіт про платоспроможність та фінансовий стан разом із звітом

⁷ Дослідження проведено на виконання міжнародного проєкту в сфері освіти «619998-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг» (спільний проєкт СумДУ, Еразмус+ Жан Моне Фонду та Виконавчого агентства з питань освіти та культури за підтримки ЄС). Підтримка Європейською комісією випуску цієї публікації не означає схвалення змісту, який відображає лише думки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

суб'єкта аудиторської діяльності відповідно до вимог, встановлених нормативно-правовими актами Регулятора; 4) іншу інформацію, визначену законом та нормативно-правовими актами Регулятора. Частина третя встановлює, що відповідальна особа страхової групи зобов'язана розкривати: 1) щорічну консолідовану та субконсолідовану фінансову звітність страхової групи разом із звітом суб'єкта аудиторської діяльності; 2) консолідовану та субконсолідовану проміжну фінансову звітність страхової групи; 3) звіт про платоспроможність та фінансовий стан страхової групи разом із звітом суб'єкта аудиторської діяльності відповідно до вимог, встановлених нормативно-правовими актами Регулятора; 4) іншу інформацію, визначену законом та нормативно-правовими актами Регулятора. Інформація, зазначена у частинах другій і третій цієї статті, оприлюднюється страховиком, страховою групою в обсязі, порядку та у строки, визначені законом та нормативно-правовими актами Регулятора, крім оприлюднення річної фінансової звітності та річної консолідованої фінансової звітності, що оприлюднюється в порядку, передбаченому статтею 14 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні».

Загалом потрібно зазначити, що такий порядок розкриття інформації є достатньо дієвим та відповідає вимогам європейського страхового законодавства. Оскільки наприклад, у Директиві 2009/138/ЄС Європейського парламенту та ради від 25 листопада 2009 року про початок і ведення діяльності у сфері страхування і перестраховання (Solvency II) визначено яку саме інформацію повинен розкривати страховик: звіт про платоспроможність та фінансовий стан (стаття 51), зміст якого деталізується статтями 53-56 Директиви; інформація та звітність для CEIOPS (Європейського Комітету з нагляду за страхуванням та пенсійним забезпеченням) (стаття 52), а саме (а) середні додаткові вимоги до капіталу для окремого підприємства та розподіл додаткових вимог до капіталу, встановлених наглядовими органами впродовж попереднього року, що вимірюються у відсотках від необхідного платоспроможного капіталу окремо для: (i) усіх страхових і перестраховальних організацій; (ii) страхових організацій, що здійснюють страхування життя; (iii) страхових організацій, які займаються страхуванням, не пов'язаним із життям; (iv) страхових організацій, що здійснюють як страхування життя, так і страхування, не пов'язане із життям; (v) перестраховальних організацій; (b) для кожної категорії даних, вказаної у підпункті (а), кількісне співвідношення додаткових вимог до капіталу, встановлене відповідно до підпунктів (а), (b) і (c) частини 1 статті 37 Директиви .

Відповідно до основних принципів страхування Міжнародної асоціації страхових нагляdiv, наглядовий орган вимагає, щоб страховики регулярно розкривали релевантну, повну і достатню інформацію, щоб дати держателям полісів і учасникам ринку чітке

уявлення про їх ділову активність, результати діяльності та фінансовий стан. Очікується, що це підвищить ринкову дисципліну та розуміння ризиків, яких зазнає страховик, а також способу, в який здійснюється управління цими ризиками. Страховики щонайменше раз на рік розкривають достатньо деталізовану кількісну і якісну інформацію у такий спосіб, щоб вона була доступна для учасників ринку, стосовно свого профілю, керування та засобів контролю, фінансового стану, технічної продуктивності та ризиків, яких вони зазнають. Зокрема, розкрита інформація повинна бути: - корисною для процесу прийняття рішень учасниками ринку; - оперативною, щоб вона була доступною та актуальною на час прийняття цих рішень; - повною та змістовною; - надійною, щоб на її основі можна було приймати рішення; - порівнянною з інформацією про інших страховиків, що діють на тому самому ринку; а також - послідовною упродовж певного періоду часу, щоб можна було прослідкувати відповідні тенденції [3].

Через застосування міжнародних стандартів фінансової звітності страхові компанії мають змогу задовольняти потреби різних користувачів, які мають загальні вимоги: суттєвість поданої інформації; порівнюваність показників звітності; зрозумілість форм, структурованість; достовірність, точність та своєчасність поданої інформації [4, с. 109].

Як вбачається з вище наведеного характеристики рівня страховика, з точки зору розміру та технічних резервів, а також змінні на рівні країни можуть суттєво вплинути на обсяг розкритої інформації про ризики. Розкриття інформації страховиками може використовуватися як інструмент для запевнення зацікавлених сторін у своїй платоспроможності та надійності. Вимоги до звітності та розкриття інформації для страхових компаній постійно змінюються, вдосконалюються з урахуванням розвитку страхового ринку та відповідних економічних умов, в яких вони здійснюють свою діяльність. Дотримання страховиками національного законодавства щодо розкриття інформації, яке відповідає так само міжнародним та європейським стандартам дозволить їм бути конкурентоспроможними для європейського та міжнародного ринку страхових послуг, в тому числі привабливими для споживачів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про страхування: Закон України № 1909-IX від 18.11.2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>.
2. Директива 2009/138/ЄС Європейського парламенту та ради від 25 листопада 2009 року про початок і ведення діяльності у сфері страхування і перестраховування (Solvency II) URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2009/138/oj>.

3. Основні принципи страхування Міжнародної асоціації страхових наглядів від 1 жовтня 2011 року (оновлені у листопаді 2015 року) URL: <http://surl.li/gvotg>.
4. Савків У. С., Сидор Г. В. Звітність страхових компаній. Дослідження фінансових інституцій та інструментів розвитку держави, територій та суб'єктів господарювання: теоретичні, методологічні та практичні аспекти. *Збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції 18 лютого 2022 року м. Одеса.; ОНУ ім. Мечникова*. 2022. 142 с.

СЕКЦІЯ 9

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

МЕДИЧНИЙ ТА ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ ПРАЦІВНИК ЯК СПЕЦІАЛЬНІ СУБ'ЄКТИ ЗЛОЧИНУ (СТ. 140 КК УКРАЇНИ)

Антонюк В. Я.

студентка II курсу юридичного факультету

Національного авіаційного університету

Науковий керівник: Лисько Т. Д.

к. ю. н, доцент, доцент кафедри кримінального права і процесу ЮФ

Національного авіаційного університету

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Одними з таких прав і свобод людини є невід'ємне право на життя (ст. 27 Конституції України) та право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49 Конституції України).

Неякісне медичне обслуговування здатне заподіяти тяжку шкоду цим правам і свободам особи, зокрема спричинити тяжкі тілесні ушкодження або навіть смерть. Спричинення подібних наслідків посягає на безпеку людини, що охороняється кримінальним законодавством України, в результаті чого за вчинення відповідних діянь настає кримінальна відповідальність.

У ст. 140 КК України законодавець закріпив ознаки загального та спеціального суб'єкта злочину. Першою загальною ознакою суб'єкта злочину, передбаченого диспозицією ст. 140 КК України, є вчинення злочину фізичною особою. Другою обов'язковою ознакою є осудність. Медичний або фармацевтичний працівник – це осудна особа, а тому під час вчинення злочину він повинен усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними (ч. 1 ст. 19 КК України). Третя ознака – вік, з якого настає кримінальна відповідальність. Відповідно до ч. 1 ст. 22 КК України кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення злочину виповнилося шістнадцять років. У ч. 2 ст. 22 КК України міститься вичерпний перелік кримінальних правопорушень, відповідальність за які може наставати з чотирнадцятирічного віку. У ньому відсутнє посилання на ст. 140 КК України, а тому може скластися враження, що кримінальна відповідальність за невиконання або неналежне виконання медичним або фармацевтичним працівником своїх професійних обов'язків буде наставати у випадку досягнення особою на момент вчинення

злочину шістнадцяти років. Однак дане положення потребує уточнення зважаючи на певні вимоги, що ставляться до спеціального суб'єкта.

Розглянувши загальні ознаки суб'єкта кримінального правопорушення, передбаченого у диспозиції ст. 140 КК України, варто звернути увагу на додаткові (спеціальні) ознаки.

Законодавством України до фармацевтичних працівників відносять провізорів та фармацевтів [2].

Провізором визнається професіонал, медичний спеціаліст у галузі фармації, який забезпечує населення та лікувально-профілактичні заклади лікарськими засобами та іншими товарами медичного призначення, виготовляє та контролює якість лікарських засобів та напівфабрикатів тощо.

Фармацевтом є спеціаліст з вищою чи середньою фармацевтичною освітою [3]. Фармацевт організовує роботу відділу безрецептурного продажу ліків, приймає і реалізовує лікарські засоби, що підлягають відпуску без рецептів, а також товари медичного призначення, мінеральну воду тощо [4]. Фармацевт може мати неповну вищу освіту (молодший спеціаліст) або базову вищу освіту (бакалавр) за напрямом підготовки «Фармація», спеціальністю «Фармація» [5]. Однак відповідно до Положення про атестацію молодших спеціалістів з медичною освітою, особи, які отримали освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр» у вищих навчальних закладах належать до молодших спеціалістів з медичною освітою.

Першою додатковою (спеціальною) ознакою є здобуття фармацевтичним працівником спеціальної освіти. Згідно з галузевим законодавством України, фармацевтичні працівники з вищою (провізори, фармацевти) та середньою освітою (фармацевти) здобувають її у вищих навчальних (фармацевтичних) закладах III–IV рівня акредитації [5], а також, провізори повинні закінчити інтернатуру, яка є обов'язковою формою післядипломної підготовки випускників всіх факультетів вищих фармацевтичних закладів освіти, після закінчення якої їм присвоюється кваліфікація провізора – спеціаліста певного фаху. Отримання фармацевтичної освіти підтверджується дипломом державного зразка.

Другою спеціальною ознакою фармацевтичного працівника як спеціального суб'єкта злочину є відповідність єдиним кваліфікаційним вимогам, що встановлюються на підставі атестації фармацевтичних працівників (обов'язкової або добровільної). Відповідність фармацевтичних працівників єдиним кваліфікаційним вимогам засвідчується дипломом про вищу фармацевтичну освіту, сертифікатом встановленого зразка або посвідченням про присвоєння (підтвердження) кваліфікаційної категорії.

Третьою спеціальною ознакою фармацевтичного працівника як спеціального суб'єкта злочину є здійснення професійних обов'язків під час надання фармацевтичної допомоги, що пов'язано з наданням допомоги з фармакотерапії, виготовлення та надання виробів медичного призначення, фармацевтичної опіки.

Проаналізувавши додаткові (спеціальні) ознаки, варто визначити поняття «фармацевтичний працівник» – це фізична повнолітня осудна особа, яка має спеціальну освіту, відповідає єдиним кваліфікаційним вимогам, що підтверджується свідоцтвом та здійснює професійні обов'язки під час надання фармацевтичної допомоги, а також має дозвіл на право зайняття фармацевтичною діяльністю (у випадку отримання фармацевтичної підготовки за кордоном) або ліцензію на зайняття медичною практикою (для фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності або суб'єктів господарювання).

Серед спеціальних ознак, що характеризують медичного працівника як суб'єкта складу злочину, передбаченого у диспозиції ст. 140 КК України, можна виділити наступні.

Першою додатковою (спеціальною) ознакою є здобуття медичним працівником спеціальної (медичної) освіти. Отримання медичної освіти підтверджується дипломом державного зразка.

Другою спеціальною ознакою медичного працівника як спеціального суб'єкта злочину є відповідність єдиним кваліфікаційним вимогам, що встановлюються на підставі атестації медичних працівників (обов'язкової або добровільної) та стажування.

Третьою спеціальною ознакою медичного працівника як спеціального суб'єкта злочину є здійснення професійних обов'язків під час надання медичної допомоги пацієнту, яка пов'язана із лікуванням, діагностикою, профілактикою захворювань та реабілітацією. Однак, необхідно зауважити, що ті чи інші медичні працівники можуть надати медичну допомогу лише в межах набутої спеціальності. Наприклад, фельдшеру не може ставитися у вину ненадання медичної допомоги, якщо він не зробив необхідної в цьому випадку резекції шлунку, оскільки таке втручання виходить за межі його прав та обов'язків. Однак, йому може інкримінуватися те, що він не викликав спеціаліста або не транспортував хворого у належний медичний заклад.

З'ясувавши обов'язкові ознаки медичного працівника як спеціального суб'єкта злочину можна зазначити, що медичний працівник – це фізична повнолітня осудна особа, яка має спеціальну (медичну) освіту (крім цілителів, масажистів, операторів безконтактного масажу, санітарів, санітарів-прибиральників, санітарів-буфетників та молодших медичних сестер по догляду за хворими), відповідає єдиним кваліфікаційним вимогам та здійснює професійні обов'язки під час надання медичної допомоги пацієнту, а також має дозвіл на право зайняття медичною діяльністю (у випадку отримання медичної

підготовки за кордоном) або ліцензію на зайняття медичною практикою (для фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності або суб'єктів господарювання).

Отже, можна зробити висновок, що фармацевтичний працівник має свої (притаманні лише йому) як загальні, так і додаткові (спеціальні) ознаки, що дозволяє відрізнити його від медичного працівника, а також те, що вони виконують різні професійні обов'язки, які полягають у наданні окремо фармацевтичної та медичної допомоги. Такі дані ще раз підтверджують, що медичний та фармацевтичний працівник – це два окремих суб'єкти складу злочину, передбаченого у диспозиції ст. 140 КК України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Редакція від 30.09.2016, підстава 1401-19. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Класифікатор професій ДК 003:2010: наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28 липня 2010 року № 327/ URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/vb327609-10/>
3. Основи законодавства про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-ХІІ *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.
4. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників системи охорони здоров'я: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 14 лютого 2012 року № 121. URL: <http://www.muoz.cv.ua/2012/02/25/nakaz-moz-ukrayini-vd-14022012-121-pro-vnesennya-zmn-do-dovdnika-kvalifikacynih-harakteristik-profesynih-pracvnikv-vipusk-78-ohorona-zdorovya.html/>
5. Про введення стандартів освіти молодших (фармацевтичних) спеціалістів: Наказ Міністерства охорони здоров'я від 5 жовтня 2006 року № 262. URL: <http://surl.li/hnfeh>.

АНТИКОРУПЦІЙНА СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ ЯК ФАКТОР ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ: ДОСВІД УГОРЩИНИ ТА УКРАЇНИ

Бондаренко О. С.

*д. ю. н., доцент, завідувачка кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

У світовій історії перші спеціалізовані антикорупційні органи з'явилися дуже давно, ще до створення комісій Сінгапуру та Гонконгу в 1950-1970-х роках. Але саме приклад цих двох відомств породив популярний імідж успішного, незалежного

багатоцільового антикорупційного відомства. Проте в різних країнах існує й діє набагато більше типів антикорупційних органів. Протягом останнього десятиліття як гриби з'явилися різні антикорупційні органи, агентства та комісії, які часто створювалися випадково без комплексної стратегії, відповідних ресурсів і персоналу; а інколи спрямовані насамперед на заспокоєння електорату та спільноти донорів. Сьогодні в країнах ОЕСР існує лише декілька спеціалізованих антикорупційних установ. Хоча більшість країн з перехідною економікою та країн, що розвиваються, мають один або багато спеціалізованих антикорупційних органів, лише деякі з них довели свою успішність, але наразі успіх Гонконгу чи Сінгапуру не повторився ніде в іншому місці. Беручи до уваги безліч антикорупційних інституцій у всьому світі, їх різноманітні функції та, зокрема, аргументи щодо їх фактичної ефективності, важко визначити всі основні закономірності та моделі. Однак деякі тенденції можна визначити, виходячи з різних цілей антикорупційних інституцій (розглядаючи їх функції). Ці тенденції відображені в різних типах/моделях установ, представлених нижче [1].

Стандарти Організації Об'єднаних Націй і Ради Європи підкреслюють необхідність спеціалізації органів прокуратури. У Рекомендації Rec 19 (2000) зазначено, що для того, щоб краще реагувати на форми злочинності, що розвиваються, зокрема організовану злочинність, спеціалізація повинна розглядатися як пріоритет з точки зору організації прокурорів, а також з точки зору навчання та в умови кар'єри. Слід також розвивати використання команд спеціалістів, у тому числі мультидисциплінарних груп, призначених для надання допомоги прокурорам у виконанні їхніх функцій. Передбачається два види спеціалізації:

1) традиційна форма спеціалізації, за якою прокуратура організована таким чином, щоб включати (у більших офісах або на регіональному чи національному рівні) команди прокурорів, які спеціалізуються в конкретних секторах;

2) формування під керівництвом прокурорів, які самі є фахівцями, справді мультидисциплінарних команд, до складу яких входять представники різних професій [6].

Об'єднання експертних знань в одному підрозділі є життєво важливим фактором оперативної ефективності системи. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (UNCAC) і Кримінальна конвенція Ради Європи проти корупції додатково встановлюють юридично обов'язкові стандарти, які вимагають від держав забезпечення антикорупційної спеціалізації [2].

Вимога спеціалізації не поширюється на всі рівні правоохоронних органів. Вона не вимагає, зокрема, щоб у кожній прокуратурі чи в кожному відділку поліції був спецпідрозділ або експерт з корупційних правопорушень. Водночас це положення

передбачає, що скрізь, де це необхідно для ефективної боротьби з корупцією, мають функціонувати належним чином підготовлені правоохоронні підрозділи чи персонал. Не менш важливо, щоб не тільки існували спеціалізовані підрозділи/особи, але й щоб «ті, хто відповідає за запобігання, розслідування, кримінальне переслідування та розгляд корупційних правопорушень, користувалися незалежністю та автономією, що відповідає їхнім функціям, були вільні від неправомірного впливу та мали ефективні засоби збору доказів, захисту осіб, які допомагають органам влади у боротьбі з корупцією, та збереження конфіденційності розслідувань» [3].

Якість провадження вимог міжнародних конвенцій, так само як і форма можуть бути різними у різних державах та залежать від багатьох факторів. У контексті нашого дослідження особливу увагу хотіли б зосередити на аналізуванні діяльності антикорупційних підрозділів в прокуратурах окремих зарубіжних держав та виявити кореляцію між утворенням цих інституцій та рівнем корупції в державі.

Наприклад, у Угорщині антикорупційна спеціалізація прокуратури була забезпечена створенням Центрального слідчого управління прокуратури у 2001 році та посилена з отриманням ним незалежного статусу у 2006 році. Хоча Центральне слідче управління прокуратури не має територіальної спеціалізації (його юрисдикція охоплює всю територію Угорської Республіки), вона включена в ієрархію прокуратури та структурована так само, як і окружні прокуратури. Усі прокурори користуються таким же рівнем недоторканності, що й депутати парламенту. Рішення про зняття недоторканності належить до компетенції Генерального прокурора. З самого генпрокурора недоторканність може бути знята лише парламентом. Прокурори, які працюють у спеціалізованому антикорупційному підрозділі, повинні пройти перевірку спеціальної служби національної безпеки. І хоча ніяких особливих письмових вимог щодо зайняття посади в антикорупційній слідчій прокуратурі немає, все ж кожен прокурор має вовну вищу юридичну освіту, і, як правило пройшов ще й підготовку в аспірантурі. У антикорупційному підрозділі відсутня система ротації [2].

Важливим показником ефективності антикорупційних заходів є індекс сприйняття корупції. Підвищення рівня сприйняття корупції в країні шкодить зростанню доходів громадян. Здається, це відбувається, оскільки ринкові механізми не можуть працювати належним чином без верховенства права, і тому уряди повинні гарантувати належне правозастосування, що також включає країну [4, с. 868]. Зменшення корупції, мабуть, однаково впливає на економічне зростання в розвинутих країнах і країнах, що розвиваються. Отже, реалізація антикорупційної політики має однаково актуальність і вплив як на європейські країни, так і на країни Латинської Америки [5].

Значення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури у вертикалі антикорупційних органів нашої держави зводиться до виконання загальних функцій прокуратури, але лише в кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень. Про це свідчать ч. 5 ст. 8 Закону України «Про прокуратуру» й розділ 3 Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора, затвердженого наказом Генерального прокурора № 125 від 5 березня 2020 р., відповідно до яких на Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру покладено виконання таких завдань та функцій: 1) здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування Національного антикорупційного бюро України; 2) підтримання державного обвинувачення у відповідних провадженнях; 3) представлення інтересів громадянина або держави в суді у випадках, передбачених законом і пов'язаних із корупційними кримінальними правопорушеннями [6].

Найбільш проблематичним щодо діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури видається відмежування функцій Офісу Генерального прокурора України та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Найбільшим чином це стосується сфери міжнародного співробітництва, оскільки вона має виняткове значення для належного функціонування Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Значущість міжнародного співробітництва зумовлена тим, що міжнародне співтовариство, зокрема з Європейський Союз, відіграє важливу роль в ініціюванні антикорупційних реформ в Україні загалом. Спеціалізована антикорупційна прокуратура повинна, з одного боку, забезпечувати належний нагляд за дотриманням антикорупційного законодавства, а з іншого – запобігати порушенням прав громадян. Однак межі автономії Спеціалізованої антикорупційної прокуратури в структурі Офісу Генерального прокурора постійно викликають питання.

У аналітичних джерелах часто відмічається, що створення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури як незалежного від Генпрокуратури структурного підрозділу було однією з найсерйозніших помилок антикорупційної реформи. Адже незалежний статус підрозділу означає лише те, що цей підрозділ не входить до складу інших підрозділів. Крім того, навіть самостійний підрозділ є частиною органу, який має не тільки керівника (орган), а й певні усталені підходи до організації та розподілу праці в цілому.

Оскільки Спеціалізована антикорупційна прокуратура є структурним підрозділом Офісу Генерального прокурора, вона підкоряється його організаційно-розпорядчим положенням. Це, зокрема, такі питання: кадрово-структурний склад (чисельність, формат і

компетенція структурних підрозділів), матеріально-технічне та фінансове забезпечення, державна служба, кабінетна робота та секретна частина тощо.

Іншими словами, у всіх питаннях або аспектах, які прямо не визначені законом, Спеціалізована антикорупційна прокуратура підкоряється правилам адміністративно-територіального устрою Генеральної прокуратури або потребує згоди Генерального прокурора. Крім того, у складі Офісу Генерального прокурора Спеціалізована антикорупційна прокуратура має взаємодіяти з іншими структурними підрозділами Офісу Генерального прокурора, такими як юридична служба, кадрова служба, відділ міжнародного співробітництва тощо [7].

Підсумовуючи хотілося б зауважити, що моделі організації антикорупційних інституцій у різних державах є різними. Особливості їх утворення та функціонування обумовлені: 1) метою та завданнями їх створення; 2) рівнем утвердження правових інституцій в громадянському суспільстві; 3) рівнем корупції в конкретній державі та факторами, що впливають на її зростання. Модель, яку обрали Угорщина та Україна з огляду на індекс сприйняття корупції у цих державах вочевидь є правильною. Поза тим, пов'язувати зниження рівня корупції виключно з інституційними реформами не є доцільним. Адже, вирішальним фактором тут виступає саме комплексне поєднання політичних, правових, інституційних, освітніх факторів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Anti-Corruption Models. *International Association of Prosecutors* : website. URL: <https://www.iap-association.org/NACP/Anti-Corruption-Models> (date of appeal: 11.04.2023).
2. Anti-Corruption Specialisation Of Prosecutors In Selected European Countries. *AntiCorruption Network for Eastern Europe and Central Asia* : website. URL: <https://www.oecd.org/corruption/acn/49540917.pdf> (date of appeal: 11.04.2023).
3. Council of Europe's Anti-corruption standards & monitoring. Council Of Europe : website. URL: <https://www.oecd.org/corruption/acn/49540917.pdf> (date of appeal: 01.03.2023).
4. Méndez-Picazo M. T., Galindo-Martín M. Á., & Ribeiro-Soriano D. Governance, entrepreneurship and economic growth. *Entrepreneurship & Regional Development*. 2012. № 24(9-10). P. 865–877.
5. Lagunes, P., Yang, X., & Castro, A. The State of Corruption in Latin America. Baker Institute Report, 2019. № 7. URL: <https://www.bakerinstitute.org/research/state-corruption-latin-america> (date of appeal: 11.04.2023).

6. Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора : Наказ Офісу Генерального прокурора від 5 берез 2020 р. № 125. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0125905-20#Text> (дата звернення: 11.04.2023).

7. Антикорупційна прокуратура: два виміри незалежності. Громадська спілка «Коаліція Реанімаційний Паке́т Рефо́рм» : вебсайт. URL: <https://rpr.org.ua/news/antykoruptsijna-prokuratura-dva-vymiry-nezalezhnosti/> (дата звернення: 11.04.2023).

ЮРИДИЧНА ПРИРОДА ЗЛОСПОЖИВАННЯ ПОСАДОВИМИ ПОВНОВАЖЕННЯМИ

Брайко Ю. В.

*аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Бондаренко О. С.

*к. ю. н., старший викладач кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Діючі закони України надають посадовим особам широкий спектр можливостей для реалізації своїх прав і повноважень. Але, як свідчить судова практика, наявна безліч фактів використання своїх прав з метою, що суперечить закону та наносить або може нанести шкоду іншим особам. Саме наявність у законодавстві диспозитивних норм, які надають повну свободу вибору під час реалізації суб'єктивного права, і породжує передумови для зловживання службовим становищем. [2, с. 275]

Об'єктом злочину, передбаченого ст. 364 Кримінального кодексу України, є суспільні відносини, які становлять утримання окремих видів нормальної діяльності державних органів, а також органів місцевого самоврядування. Зокрема, при зловживанні посадовими повноваженнями можуть суттєво порушуватися права та законні інтереси громадян.

Безпосередній об'єкт цього злочину – діяльність державного органу чи органу місцевого самоврядування з охорони правових і законних інтересів громадян. [1, с. 4]

Об'єктивна сторона злочину полягає:

1) у використанні посадовцем своїх службових повноважень всупереч інтересам служби;

2) у суттєвому порушенні прав та законних інтересів громадян або організацій або інтересів суспільства, що охороняються законом, або держави;

3) у причинному зв'язку між зловживанням посадовими особами повноваженнями та заподіяною шкодою.

З суб'єктивного боку зловживання посадовцями повноваженнями здійснюється навмисне, може бути здійснено як з прямим так і з непрямим наміром.

Суб'єкт злочину, що розглядається, спеціальний – посадова особа.

Більшість складів злочину, які містять у собі такий кваліфікуюча ознака як «вчинення особою злочину з використанням свого службового становища», здійснюються службовцями, шляхом перевищення повноважень якими він наділений. Також, виходячи з логіки законодавця, використовувати службове становище можна не тільки використовуючи службові повноваження, але й здійснюючи якісь дії, які за межі повноважень службовця. [3, с. 190]

Наявність обтяжуючих обставин - основа призначення винному більш суворого покарання. Встановивши обставини, негативно відбивають роль винного у скоєнні злочину, але не ввійшли до кількості обтяжуючих обставин, суд може зафіксувати їх у вироку як обставини, що характеризують особу винного. Такі обставини, можуть визнаватися обтяжуючими лише у тому випадку, коли вони не є обов'язковим або кваліфікуючим ознакою того чи іншого складу злочину та законом встановлено пряма заборона такого подвійного обліку обтяжливих обставин.

Враховуючи наведені вище міркування, є підстави стверджувати, що у кримінальному праві України об'єктивно існує кримінально-правова заборона зловживати можливостями спеціального статусу, яка може абстрактно відобразитися конструкцією загального складу відповідного кримінального правопорушення і бути визначена як використання службовою особою або особою, що надає публічні послуги (спеціальним суб'єктом) можливостей спеціального статусу всупереч інтересам держави, юридичної особи або надання публічних послуг з метою одержання неправомірної вигоди як для себе, так і для будь-якої іншої особи, що заподіяло фізичній чи юридичній особі, державним чи громадським інтересам істотну шкоду.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Анісімов Г. М. Зловживання довірою як спосіб вчинення злочину: поняття і кримінально-правове значення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук зі спеціальності 12.00.08. Харків: Національна юридична академія імені Ярослава Мудрого, 2003. С. 4
2. Марін О. Поняття та природа зловживання можливостями спеціального статусу за кримінальним правом України. URL: <http://surl.li/hnfgpr> (дата звернення 26.04.2023).
3. Яциніна М. М. Об'єкт зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями за КК України. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2015. Вип. 62. С. 184–191.

4. Бондаренко О. С. Предмет злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг: автореферат ... канд. юрид. наук, спец. : 12.00.08. Київ: НАВС, 2016. 20 с.
5. Кримінальний кодекс України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III; ред. станом на 12 вер. 2020 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
6. Конвенція ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 р. (підп. від імені України 11 груд. 2003 р., ратифік. 18 жовт. 2006 р., набр. чинності для України 1 січ. 2010 р.). *Офіц. вісн. України*. 2010. № 10. Ст. 506.

ПУБЛІЧНІ ЗАКЛИКИ ДО ВЧИНЕННЯ ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ: ПРАВОВИЙ ЗМІСТ

Бублік С. П.

студентка ННІ освіти та права

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Шаблюстий В.В.

*д. ю. н., професор, професор кафедри кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Публічні заклики до вчинення терористичного акту є серйозним порушенням законодавства і можуть мати серйозні наслідки для осіб, які їх висловлюють, а також для тих, хто їх виконує. Українське законодавство передбачає кримінальну відповідальність за публічні заклики до вчинення терористичного акту. Такі дії можуть бути кваліфіковані як кримінальне правопорушення за статтею 258-2 Кримінального кодексу України «Публічні заклики до здійснення терористичної діяльності».

Згідно з цією статтею, кримінальною можна називати таку публічну пропаганду, в тому числі з використанням засобів масової інформації, звернень, заяв, публічних виступів, відеоматеріалів, щодо здійснення терористичної діяльності, а також публічні заклики до її здійснення, підготовки до неї або допомоги в її здійсненні. Такі заклики можуть бути здійснені як усно, так і письмово, в тому числі за допомогою інтернет-ресурсів та соціальних мереж. Це правопорушення є досить серйозним і передбачає покарання у вигляді виправних робіт строком до двох років або арешту строком до шести місяців, або обмеження волі на строк до трьох років, або позбавлення волі на той самий строк з конфіскацією майна або без такої [1].

Публічні заклики до вчинення терористичного акту - це неправомірні дії або заяви осіб, які відкрито або приховано закликають інших осіб до вчинення терористичного акту,

тобто насильницького або іншого діяння, яке може мати на меті заповдіання смерті, тілесних ушкоджень, руйнування майна, або створення загрози національній безпеці України, порушення цілісності території України, створення загрози для життя та здоров'я людей, створення загрози для міжнародного миру та безпеки тощо. А також дії, спрямовані на пропаганду, заохочення та виклик до вчинення терористичного акту. Публічні заклики можуть бути здійснені у різних формах, таких як письмові заяви, виступи в ЗМІ, інтернет-ресурсах, соціальних мережах тощо. Такі заклики можуть бути зроблені як окремою особою, так і групою осіб.

Зміст публічних закликів до вчинення терористичного акту може включати:

1. Спрямованість на вчинення терористичних актів: такі заклики можуть містити прямі виклики до вчинення терористичних актів, або бути спрямовані на заохочення таких дій [3, с. 144]. Це означає намір або бажання певної особи чи групи людей здійснити неправомірні дії з метою поширення страху, паніки та переполоху в суспільстві. Терористичні акти можуть бути направлені на різноманітні об'єкти, такі як громадські будівлі, транспортні засоби, промислові об'єкти, військові об'єкти, політичні установи та інші. Основною метою терористичних актів є привернення уваги суспільства до певної, частіше за все, політичної чи релігійної ідеології, до --змін у законодавстві, політиці чи соціальній сфері, або просто нанести шкоду людям та спричинити паніку.

2. Залякування або підбурювання до насильства: публічні заклики можуть містити залякування або підбурювання до насильницьких дій, які можуть призвести до вчинення терористичного акту.

3. Розпалювання етнічної чи релігійної ворожнечі: такі заклики можуть містити розпалювання етнічної чи релігійної ворожнечі, яка може сприяти вчиненню терористичних актів. Також ці заклики можуть підбадьорити насильство та конфлікти між різними групами населення, що може призвести до негативних наслідків для безпеки та стабільності суспільства в цілому.

4. Поширення дезінформації: публічні заклики можуть містити поширення неправдивої інформації, що може призвести до вчинення терористичних актів. Неправдива інформація зазвичай призводить до паніки, нервозності та необґрунтованих дій людей, а також може сприяти розвитку терористичної діяльності та підбадьорювати терористів до нових нападів.

За правопорушення, передбачене статтею 258-2 Кримінального кодексу України, відповідальність настає у момент заклику до вчинення такого акту або ж у момент виготовлення, підготовки до розповсюдження інформації, яка закликає до вчинення терористичного акту [2, с. 19].

Отже, публічні заклики до вчинення терористичного акту є серйозним порушенням закону та загрозою національній та громадській безпеці. Кваліфікувати такі дії як кримінальне правопорушення є необхідним кроком для забезпечення прав і свобод громадян, існування правової та соціальної держави а також захисту національної безпеки і громадського порядку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 19 серп. 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text_ (дата звернення: 30.09.2022).
2. Гапончук В. Публічні заклики до протиправних дій як наскрізне кримінально-правове поняття. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2019. С. 11–21.
3. Рубашенко М. А. Публічні заклики як наскрізний кримінально-правовий термін: постановка питання. *Проблеми законності*. 2017. Вип. 138. С. 142–149.

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Горіченко С. О.

*студентка II курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Сухонос В. В.

*д. ю. н., професор, професор кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Україна – незалежна суверенна держава і ніхто немає права порушувати територіальну цілісність та суверенітет країни, але сусідня країна розпочала повномасштабні військові дії на території України. Тому 24 лютого 2022 року Указом Президента на території України було введено воєнний стан. Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і

свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

Безсумнівно, запровадження воєнного стану на всій території України потребує деяких змін в законодавстві та впливає на особливості його застосування. Є. Стрельцов переконаний, що введення цього правового режиму потребує обов'язкового удосконалення системи права в цілому та кожної галузі права з метою створення необхідної нормативної бази для здійснення запланованих заходів. В зв'язку з цим, починаючи з періоду введення воєнного стану, була внесено низку змін (прийняття нових нормативно-правових актів, доповнення та уточнення існуючих тощо) до Кримінального кодексу України [2, с. 244]. Саме тому розглянемо, які особливості реалізації норм права під час дії воєнного стану на прикладі кримінального законодавства.

Не можна не погодитися з думкою В. Абламської, яка вважає, що в умовах воєнного стану значно змінився процес здійснення кримінального провадження, законодавцем було ухвалено низку нормативних актів, якими змінено процедуру притягнення особи до кримінальної відповідальності та введено норми, що мають правообмежувальний характер для громадян. Вихідним фактором впливу на кримінальне провадження в умовах надзвичайних правових режимів є специфіка нормативного регулювання цього процесу. Разом із нормами, характерними для регулювання правовідносин в умовах нормальної життєдіяльності, до нормативної компоненти правового регулювання включаються надзвичайні закони. Вони встановлюють не тільки специфічні засоби та механізми правового регулювання, але й мають свою специфіку щодо дії у просторі, часі та за колом осіб [3, с. 141].

Введення та дія воєнного стану виокремлює певні особливості кваліфікації кримінальних правопорушень. За особливо кваліфіковані склади кримінальних правопорушень відповідними частинами статей Кримінального кодексу України передбачено значно більші покарання. Призначаючи покарання за кваліфіковані й особливо кваліфіковані склади кримінальних правопорушень, суд ураховує всі інші пом'якшуючі або обтяжуючі обставини, крім тих, які є ознаками такого складу. Наприклад, якщо крадіжка в умовах воєнного стану за цією ознакою вже кваліфікована за ч. 4 ст. 185 Кримінального кодексу України, то вчинення кримінального правопорушення в умовах воєнного стану – вдруге не враховується як обтяжуюча обставина, бо воно вже враховано при кваліфікації. Це правило передбачено ч. 4 ст. 67 Кримінального кодексу України. Щодо всіх інших кримінальних правопорушень, відносно яких подібних кваліфікованих складів (вчинення в умовах воєнного стану) в Кримінальному кодексі України спеціально не передбачено, – то в разі їх учинення, вони кваліфікуються як

звичайно – за відповідною статтею або частиною. Так наприклад, наразі не передбачено подібного кваліфікованого складу за шахрайство (ст. 190 Кримінального кодексу України). Частини 2-3 цієї статті передбачають інші кваліфіковані та особливо кваліфіковані склади (повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або таке, що завдало значної шкоди потерпілому – ч. 2; у великих розмірах, або шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки – ч. 3; в особливо великих розмірах або організованою групою – ч. 4) [4].

Згідно з законодавством існують певні особливості кваліфікації кримінальних правопорушень в умовах цього режиму, як зазначалося раніше, тому під час дії воєнного стану є особливості щодо призначення покарань. Так у Кримінальному кодексі України визначено, що вчинення кримінального правопорушення з використанням умов воєнного стану є обставиною, яка обтяжує покарання [5]. Це означає, що винна особа з метою полегшення вчинення кримінального правопорушення використовує найбільш несприятливий для суспільства час, тяжкі обставини та умови, в яких опинилося суспільство, що свідчить про підвищений ступінь суспільної небезпеки злочинів, які вчиняються в умовах воєнного стану. Саме тому покарання для осіб, визнаних винними у вчиненні кримінальних правопорушень в період воєнного стану, суд буде призначати з урахуванням цієї обтяжувальної обставини, тобто вид і розмір призначеного покарання буде наближеним до максимальної межі, передбаченої Кримінальним кодексом України [6].

Воєнний стан впливає не тільки на кваліфікацію кримінальних правопорушень та призначення покарань, а й на кримінальне провадження загалом. Після введення правового режиму воєнного стану, процес здійснення кримінального провадження має особливий характер та зазнав деяких змін. Це відбувається тому, що здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану передбачає суттєве збільшення процесуальних можливостей сторони обвинувачення та спрощення ряду процедур [7]. У цілому, як слушно зазначається в літературі, специфіка регулювання кримінальних процесуальних правовідносин в умовах надзвичайних правових режимів полягає у тому, що вони забезпечуються не тільки ординарними нормами і законодавством, яке діє в умовах нормальної життєдіяльності, а й надзвичайними законами, які мають свою специфіку застосування та відповідно впливають на особливості регулювання сфери кримінального провадження, що безумовно стосується також і кримінального провадження в умовах воєнного стану [8, с. 389].

Отже, введення воєнного стану на території країни вносить деякі корективи в реалізацію норм кримінального права. Аналізуючи все вищенаведене, можна зробити

наступні висновки. Під час дії воєнного стану виникають деякі особливості кваліфікації кримінальних правопорушень, що впливає, безпосередньо, на призначення покарання. Також дія цього правового режиму позначається на здійсненні кримінального провадження загалом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII : станом на 31 груд. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 11.04.2023).
2. Стрельцов Є. В. Воєнно-кримінальне право: сучасний стан. *Актуальні проблеми кримінального права*. № 21. С. 244–247.
3. Абламська В. В. Законодавчі новели щодо здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану. *Право і безпека*. 2022. № 2 (85). С. 140–148. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2022.2.13>
4. Кравчук О., Михайленко Д. Воєнний стан як обставина, яка впливає на кваліфікацію злочину та призначення покарання. *Юридична практика*. 2022. № 1. <http://surl.li/hnfhz> (дата звернення: 12.04.2023).
5. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 29 груд. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 12.04.2023).
6. Покарання за вчинення кримінального правопорушення в умовах воєнного стану буде наближеним до максимальної межі. *ЮРЛІГА* : вебсайт URL: <http://surl.li/hnfig> (дата звернення: 12.04.2023).
7. Особливості здійснення кримінального провадження в умовах воєнного, надзвичайного стану та в особливий період. Юридична фірма GOLAW - комплексні юридичні послуги та консультації. URL: <http://surl.li/hnfik> (дата звернення: 12.04.2023).
8. Загородній В. Є., Мурзановська А. В. Кримінальне провадження в умовах воєнного стану: окремі питання методології : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. 2022. Т. 2. С. 387-391. URI: <https://hdl.handle.net/11300/19822> (дата звернення: 12.04.2023).

THE MAIN REASONS FOR COMMITTING ECONOMIC CRIMINAL OFFENSES IN CYBERSPACE

Dumchikov M. O.

*PhD, senior teacher of the department criminal law disciplines and the judiciary of Academic and Research Institute of Law
Sumy State University*

Using the capabilities of cyberspace facilitates the process of learning criminal offenses at each stage, while allowing you to remain anonymous and not attract unnecessary attention from law enforcement agencies, and also reduces the risk of being caught. Therefore, in connection with the topic of the study, in our opinion, special attention should be paid to the special determinants of economic criminal offenses committed in cyberspace.

The first feature that we would like to draw attention to is the anonymity of cyber space. Anonymity of cyberspace, information and telecommunication networks and cyberspace users themselves, in our opinion, is one of the main determinants of the occurrence of cybercrime. If in the material world a thief has to hide his face and make certain efforts so as not to leave traces of the commission of a criminal offense, then in cyberspace this has already been done for him.

Anonymity of cyberspace is the main principle of its existence. All users of sites, forums or social networks in cyberspace initially have neither names nor appearance - they are ephemeral, and often information resources themselves give such users the name "anonymous". The sites offer each user to choose a name and appearance independently, and in the vast majority of cases, users abuse this opportunity, introducing themselves with other people's names and using other people's photos [1].

The next level of anonymity is hiding your technical data (IP address, computer port number, data stream, etc.). Thus, entire anonymous information and telecommunication networks (TOP, ANts P2P, Freenet) are created.

Economic cybercrimes such as fraud (the main component), fraud in the field of computer information, extortion, obtaining information constituting a commercial, tax or banking secret, which constitutes the bulk of the total number of economic cybercrimes, can take place anonymously.

In our view, anonymity in cyberspace is a major determinant of cybercrime and a factor in the high latency of cybercrime. Of course, the most effective countermeasure to this problem is the personalization of access to cyberspace through the development and implementation of biometric technologies (fingerprint scanner, user face scanner).

Imperfect legislation creates conditions for the existence of cybercrime. The domestic legislator often does not have time to respond to the new challenges of cybercriminals. The speed of development of cyberspace and the speed with which new ways of committing crimes

appear exceed the speed of response to them from the side of the state. At the same time, taking into account the technical vulnerabilities of the cyberspace itself, existing today and possible in the future, an opinion is formed about the ineffectiveness of legal regulation. The current Criminal Code of Ukraine raises a number of questions, as its provisions were not focused on the emergence of new technological types of crimes and new ways of committing them [2].

Transnationality of cyberspace is an important determinant of the existence of economic cybercrimes. Crimes committed using the Internet often fall under multiple jurisdictions due to its global and transnational nature. In particular, O. Goni determines that a specific feature of cybercrimes is precisely their international nature. They can take place anywhere in the world where the Internet is available. At the same time, it will not be important for the criminal in which country the object of the criminal offense is located [3].

As G. Kundeus rightly points out, a criminal and a victim can be separated by several meters to several thousand kilometers, although in cyberspace they can be regular visitors to the same site or social network. At the same time, the victims of a single cybercrime can be counted in tens or hundreds, while they can live in different countries of the world, like the criminals themselves, if they acted in complicity. Subjectively, the guilty person considers socially insignificant such an act as stealing electronic or non-cash money of a foreigner, or deceiving a citizen of another country. The fact that a person commits a crime against the interests of foreign citizens or organizations subjectively relieves him of responsibility and frees his hands [4, c. 44].

This problem greatly complicates the work of the investigation, proof, extradition process and creates the problem of criminalization of the action. Some economic crimes committed in cyberspace in Ukraine are either not criminalized at all or are administrative offenses.

The possibility of obtaining excess profit for minimal costs in cyberspace is one of the main socio-economic reasons for economic cybercrime. This problem, in our opinion, can be solved by prevention of cybercrime among the population and popularization of legal ways of obtaining large incomes in cyberspace, for example, "crowdfunding". In our opinion, it is the technical imperfection of cyberspace and the presence of technical vulnerabilities, loopholes, and simply mistakes in it that negates almost all cybercrime countermeasures. Software vulnerabilities allow unauthorized access to the victim's computer information and thereby open the possibility to commit, for example, embezzlement from online bank systems, illegal acquisition of information constituting a commercial secret, and many other crimes.

In cyberspace, there are no rules of conduct as such, so many site or forum administrators are forced to invent their own, while the sanctions that can be imposed by the administration are limited to warnings, access restrictions, and blocking access to the resource ("ban"). Such sanctions are ineffective, since the number of similar sites in cyberspace is quite large, and if a

violator is blocked on one site, he can freely register on another, or he can re-register on a blocked site under a different name. In this regard, it is more effective to block non-users and IP addresses, but this ban can also be bypassed in the form of special programs or by accessing from another device.

The only effective solution to this problem, in our opinion, is the prevention of information security among the population. It is necessary to inculcate the basic rules of behavior in cyberspace from an early age, for example, by conducting special classes in high school. Many users of such resources did not suspect that they were violating someone's copyright, believing that if the film is posted on the network, then there is no harm in watching it. Such an opinion strengthened in the mind of the average user of cyberspace and gave birth to a subculture of cyber pirates.

Summarizing the above, it can be noted that the main determinants of the commission of economic criminal offenses in cyberspace are: 1) the possibility of obtaining a large income in cyberspace with minimal costs and low risk, be it illegal Internet entrepreneurship, legalization (laundering) of funds obtained through criminal means; 2) low level of awareness in the field of information security among users of Internet banking systems (remote banking) and users of Online wallets, in particular, among mobile users of these systems; 3) the anonymity of users of the global information network "Internet", the existence of other anonymous information and telecommunication networks, such as "TOR", the anonymity of financial transactions in information and telecommunication networks.

The latency level of economic cybercrime is incredibly high. Only one fifth, at best, one fourth of all committed economic cybercrimes becomes known to law enforcement agencies.

REFERENCES:

1. Muthu Dayalan. Cyber Risks, the Growing Threat. DOI: 10.1726/IJNRD.17046. URL: https://www.researchgate.net/publication/320753018_Cyber_Risks_the_Growing_Threat.
2. Syed Meharanjunisa. Global Perspective: Cyberlaw, Regulations and Compliance. URL: https://www.researchgate.net/publication/342898826_Global_Perspective_Cyberlaw_Regulations_and_Compliance.
3. Osman Goni. The Basic Concept of Cyber Crime. DOI: 10.5281/zenodo.6499991. URL: https://www.researchgate.net/publication/360454079_The_Basic_Concept_of_Cyber_Crime.
4. V.G. Kundeus. Ponyattya ta vidi kiberzlochiv. Derzhava i zlochinnist. novi vikliki v epohu postmodernu. Harkiv, 2020. URL: <http://surl.li/hnfkc>.

ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ

Калганова О. А.

*к. ю. н., доцент, директор Навчально-наукового інституту економічної безпеки та митної справи
Державного податкового університету*

Котух Є. В.

*д. держ. упр., к. т. н., доцент кафедри комп'ютерних та інформаційних технологій і систем
Факультету фінансів та цифрових технологій
Державного податкового університету*

Під впливом сучасних глобалізаційних процесів, розвитку інформаційних технологій (ІТ), телекомунікаційних сервісів, цифрової економіки інформаційна та кібербезпека набувають самостійного, трансдержавного характеру.

Розвиток та безпека інформаційного простору, запровадження цифровізації процесів управління, гарантування безпеки й сталого функціонування інформаційно-комунікаційних систем, державних інформаційних ресурсів мають бути складовими державної політики у сфері розвитку інформаційного простору та становлення інформаційного суспільства в Україні.

Цифровізація взаємодії «бізнес-людина», «держава-людина», «держава-бізнес» створює нові суспільні відносини, які стають предметом кіберзлочинів, що, своєю чергою, стимулює динаміку поширення кіберзлочинності та інцидентів у сфері захисту інформаційного та кібернетичного простору і щораз виходить за межі хоча б контролю з боку правоохоронних структур держави [1, с. 41].

Відповідно до п. 8 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», кіберзлочин (комп'ютерний злочин) – суспільно небезпечне винне діяння у кіберпросторі та/або з його використанням, відповідальність за яке передбачена законом України про кримінальну відповідальність та/або яке визнано злочином міжнародними договорами України.

У свою чергу, кіберзлочинність – це сукупність кіберзлочинів [2].

Передумовами та чинниками, які формують загрози у сфері кібербезпеки України, є:

- висока технологічна залежність України від іноземних виробників продукції інформаційно-комунікаційних технологій, відсутність системи оцінки відповідності такої продукції вимогам з безпеки, що підвищує ступінь уразливості інформаційної інфраструктури від незадекларованих функцій та зводить до нуля спроможності протидії кіберзагрозам;
- недосконалість нормативно-правової бази у сфері кібербезпеки, а також її застарілість у сфері захисту інформації, повільна імплементація положень

- європейського законодавства, недостатня врегульованість цифрової складової розслідування кримінальних правопорушень, а також низький рівень правової відповідальності за порушення вимог законодавства у цій сфері;
- відсутність державного врегулювання щодо впровадження стандартів з кібербезпеки (ISO 27001 тощо);
 - відсутність у значної частини державних органів відповідних структурних підрозділів, необхідного кадрового забезпечення та належного контролю за кіберзахистом, здійснення фінансування робіт із кіберзахисту за залишковим принципом;
 - відсутність системи незалежного аудиту інформаційної безпеки та механізмів розкриття інформації про вразливості в умовах динамічної цифровізації всіх сфер державного управління та життєдіяльності держави;
 - невідповідність сучасним вимогам рівня підготовки та підвищення кваліфікації фахівців з питань кібербезпеки та кіберзахисту, зокрема неефективні механізми їх стимулювання до роботи в державному секторі;
 - відсутність законодавчого акта про критичну інфраструктуру України та її захист, що значно ускладнює формування системи кіберзахисту такої інфраструктури;
 - незавершеність заходів з упровадження організаційно-технічної моделі кіберзахисту, яка відповідатиме сучасним загрозам, викликам у кіберпросторі та глобальним тенденціям розвитку індустрії кібербезпеки;
 - відсутність системи підвищення цифрової грамотності громадян та культури безпекового поведіння в кіберпросторі, низький рівень обізнаності суспільства щодо кіберзагроз та кіберзахисту;
 - відсутність дієвої системи інформаційно-аналітичного забезпечення кібербезпеки;
 - недостатня захищеність від кібератак державних інформаційних ресурсів та об'єктів критичної інформаційної інфраструктури;
 - невідповідність вимогам законодавства стану захисту інформаційно-комунікаційних систем державних органів та суб'єктів господарювання, в яких обробляється значна частина інформації з обмеженим доступом [3].

З метою нівелювання зазначених вище загроз потрібно, щоб система державної кібербезпеки функціонувала як єдиний комплекс державних органів, що тісно взаємодіють як між собою, так і з іншими органами державної влади та громадськими організаціям (зокрема тими які реалізують завдання держави щодо протидії кіберзлочинам). Така система повинна швидко передбачати та виявляти загрози загальнонаціональним інтересам, забезпечувати реалізацію заходів, спрямованих на

запобігання та протидію кіберзлочинам, сприяти прийняттю необхідних законодавчих, адміністративних та інших рішень. Подальше вдосконалення вітчизняної системи кібербезпеки доцільно спрямувати в таких напрямках [4, с. 122]:

- 1) оптимізації діяльності суб'єктів, компетенцією яких охоплюються завдання та функції протидії кіберзагрозам, у напрямі посилення їхньої організаційно-управлінської складової;
- 2) розширення прав державних органів, що є суб'єктами національної системи кібербезпеки;
- 3) періодичне уточнення завдань, функцій і повноважень зазначених суб'єктів, зокрема, в умовах кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці;
- 4) залучення громадянських інституцій та організацій їх взаємодії із суб'єктами національної системи кібербезпеки з метою своєчасного виявлення, попередження та нейтралізації кіберзагроз;
- 5) організація системи підготовки кадрів та підвищення компетентності фахівців різних сфер діяльності з питань кібербезпеки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Живко З.Б., Рудий Т.В., Сенік В.В. Технології кримінального аналізу у практиці протидії кіберзлочинності. *Соціально-правові студії*. 2018. Випуск 2. С. 40-47.
2. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05 жовт. 2017 р. № 2163-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 02.05.2023).
3. Про Стратегію кібербезпеки України : рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 трав. 2021 р., введено в дію Указом Президента України від 26 серп. 2021 р. № 447/2021. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/4472021-40013> (дата звернення: 02.05.2023).
4. Форноляк В.М. Організаційні аспекти взаємодії суб'єктів боротьби з тероризмом щодо кібербезпеки. *Кібербезпека в Україні: правові та організаційні питання* : Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (30 листопада 2018 року, м. Одеса). Одеса : ОДУВС, 2018. 156 с.

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ НА ЗЛОЧИННІСТЬ

Калініна М. Р.

*студентка III курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Терехова О. Ю.

*д.ф., асистент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Із запровадженням воєнного стану до Кримінального кодексу України законодавці внесли низку важливих доповнень та розширили повноваження правоохоронців, які сьогодні працюють в посиленому режимі.

Із 7 березня 2022 року Законом № 2117-IX внесено зміни до КК щодо посилення відповідальності за злочини за ст. 185, 186, 187, 189, 191 КК, вчинені в умовах воєнного стану. Це основні майнові злочини, які завжди становили значну частину всієї кримінальної статистики в Україні – крадіжка, грабїж, розбій, вимагання, а також розтрата і заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем [1].

Наприклад, нині ж крадіжка, учинена в умовах воєнного або надзвичайного стану – є особливо кваліфікованим складом злочину. Вчинення крадіжки в умовах воєнного стану – одразу кваліфікується за ч. 4 ст. 185 КК, за що передбачено покарання у вигляді позбавлення волі від 5 до 8 років [2].

Іншим Законом №2113-IX, що також набув чинності 7 березня 2022 року, викладено в новій редакції ст. 111 та 113 КК, які передбачають кримінальну відповідальність, відповідно, за державну зраду та диверсію [3].

У той час певною мірою злочинний світ стоїть на паузі через війну, адже зламалися його шляхи комунікації. Так, на Івано-Франківщині від початку повномасштабної війни рівень злочинності знизився. Зокрема, на території області від початку повномасштабного російського нападу, 24 лютого, по липень рівень злочинності знизився на 28,8% у порівнянні з аналогічним періодом минулого року. Відповідну статистику журналістці Фіртки надали у Головному управлінні Національної поліції в Івано-Франківській області [4].

Відтак, таку тенденцію можна пояснити тим, що від початку повномасштабного російського нападу посилили патрулювання вулиць, впровадили комендантську годину, обмежили продаж алкоголю та збільшили відповідальність за скоєні правопорушення.

Крім того, наприклад, не менш важливим чинником цього є і те, що дуже багато людей лише починають повертатися до своїх домівок і фактично ще не заявляли про можливе вчинення крадіжки з їхніх помешкань.

Для виявлення підозрілих людей на усіх в'їздах до області продовжують працювати блокпости, де несуть службу працівники поліції. Правоохоронці перевіряють документи та автомобілі усіх, хто в'їжджає на територію області. Додатково перевіряють всіх підозрілих громадян, які можуть бути причетні до диверсійної роботи, їх передають співробітникам Служби безпеки України, які здійснюють відповідні заходи.

Наразі діяльність правоохоронців зосереджена, у більшій частині, на виявленні диверсійних груп, пособників, терористів чи колаборантів.

Поряд з тим за понад 140 днів повномасштабної російсько-української війни на блокпостах найчастіше фіксували кримінальні правопорушення за статтею 263 та статтею 309 Кримінального кодексу України [5].

До Головного управління Національної поліції в Івано-Франківській області на лінію «102» від початку повномасштабної російської агресії надійшла понад 91 000 повідомлень. Найчастіше заявники звертались через вчинення над ними домашнього насильства.

Усього від 24 лютого наряди поліції виявили 233 кримінальні правопорушення та 6 602 адміністративні правопорушення. Водночас найрозповсюдженішими кримінальними правопорушеннями, які зареєстрували органи досудового розслідування у зазначений період є правопорушення, передбачені статтею 185 (крадіжка) та статтею 190 (шахрайство) Кримінального кодексу України.

Зокрема, станом на початок липня слідчі відділи поліції з часу введення воєнного стану в Україні за фактами крадіжок розпочали 304 кримінальні провадження.

Варто зазначити, що Верховна Рада України посилила відповідальність за майнові злочини в умовах воєнного стану — сьогодні за такі злочини можна отримати від 10 до 15 років ув'язнення.

Перший заступник міністра внутрішніх справ Євген Єнін зазначив: «Ми продовжуємо фіксувати зниження рівня злочинності. Зокрема, у декілька разів зменшилась кількість ДТП – там, де мали місце травми чи загибель людей. У нас також значною мірою зменшилась кількість тяжких тілесних ушкоджень, що спричинили смерть. Є зниження крадіжок і пограбувань» [6].

Отже, з початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України упродовж перших двох місяців спостерігалось зниження рівня злочинності майже за всіма видами злочинів, проте рівень злочинності тяжких і особливо тяжких злочинів залишився майже на рівні минулого року. Крім того, збільшується кількість правопорушень, пов'язаних з незаконним поведінням зі зброєю, та збільшення кількості автоугонів.

Проаналізувавши усе вище зазначене, можна стверджувати, що посилення кримінальної відповідальності за ряд злочинів в умовах воєнного стану та введення комендантської години спричинили зменшення кількості злочинів на території України.

ЛІТЕРАТУРА:

- 1.Pravo.ua. Воєнний стан як обставина, яка впливає на кваліфікацію злочину та призначення покарання. URL: <http://surl.li/hnfxk> (дата звернення 30.04.2023).
2. Кримінальний кодекс України, ст. 185, ч. 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 30.04.2023).
3. ЗУ «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану» №2113-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2113-20#Text> (дата звернення 30.04.2023).
4. Головне управління Національної поліції в Івано-Франківській області. URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/40108798/ (дата звернення 30.04.2023)
5. Firtka.Агенція новин. Як війна вплинула на злочинність: понад 140 днів воєнного стану очима прикарпатських правоохоронців. URL: <https://firtka.if.ua/blog/view/iak-viina-vplinu-la-na-zlochinnist-ponad-140-dniv-voennogo-stanu-ochima-prikarpatskikh-pravookhorontsiv> (дата звернення 30.04.2023).
6. Українська правда. МВС: знизився рівень злочинності в Україні. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/06/1/7349890/> (дата звернення 30.04.2023).

ЩОДО ПИТАННЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЕВТАНАЗІЇ В УКРАЇНІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Карасьова Л. М.

студентка II курсу юридичного факультету

Національного авіаційного університету

Науковий керівник: Лисько Т. Д.

к. ю. н., доцент, доцент кафедри кримінального права і процесу

Національного авіаційного університету

У сучасний час термін «евтаназія» ми можемо почути від будь-якого зустрічного перехожого, а не тільки в професійній дискусії лікарів, юристів чи політиків. Саме питання евтаназії чи права на смерть є досить актуальним в сучасних, європейських країнах. В багатьох країнах на законодавчому рівні вже дозволена евтаназія, проте, не в Україні.

Метою роботи є розгляд та дослідження питання евтаназії, а також виокремлення переваг та недоліків цього явища.

Евтаназія – умисне позбавлення життя хворого з метою полегшення його страждань [1].

На думку українських дослідників М. Чорнобрового, Р. Стефанчука та С. Лозінської, евтаназією слід вважати свідомо та умисно вчинювані діяння медичного працівника, які спрямовані на припинення нестерпних фізичних чи психічних страждань пацієнта та здійснюються за неодноразовим та однозначним проханням пацієнта чи його законного представника, які є повністю, об'єктивно та своєчасно інформовані про наслідки такого втручання, з метою припинення цих страждань, що має результатом смерть пацієнта [2, с. 58].

В багатьох країнах евтаназію розглядають як право на смерть і обґрунтовують її свободою вибору людини. Першою країною яка її легалізувала стали Нідерланди. Закон про закінчення життя за бажанням там прийняли ще в 2001 році. Із квітня 2002 року вбивство лікарем свого пацієнта за згодою хворого стало можливим. До речі, легально вчинити легку смерть у Нідерландах можна з 12 років. Проте, після прийняття відповідного закону, кількість добровільних смертей вийшла з-під контролю. Так, у 2018 р. у Нідерландах здійснили 6585 процедур евтаназії.

Що ж стосується України, хочеться зазначити, що на законодавчому рівні були певні спроби узаконення пасивної евтаназії. Так, при підготовці однієї з перших редакцій Цивільного кодексу України пропонували закріпити пасивну форму евтаназії. Але така пропозиція не була прийнята парламентарями, і в кінцевій редакції ч.4 ст. 281 ЦК України зазначено, що в Україні заборонено задовольняти прохання фізичної особи припинити її життя [3].

В Кримінальному кодексі України (далі – КК України) немає жодної статті яка б встановлювала відповідальність за дане діяння (евтаназію). Проте добровільна згода людини на позбавлення її життя не виключає протиправності й караності даного кримінального правопорушення і зазвичай кваліфікується як вбивство за ст. 115 КК України [4].

При вирішенні питання можливості реалізації права на гідне завершення життя в Україні слід зазначити, що до початку 2018 року самогубство, асистоване лікарем, в Україні залишалось легальним: за сприяння самогубству не передбачалась кримінальна відповідальність. У лютому 2018 року законодавцем було змінено редакцію ст. 120 КК України «Доведення до самогубства». Сьогодні в ній, окрім іншого, йдеться про «інші дії, що сприяють вчиненню самогубства» [4]. Це остаточно унеможливило реалізацію в

Україні природного права людини на гідне закінчення життя у тих випадках, коли вона сама через певні обставини зробити це не в змозі [5, с. 169].

Що стосується легалізації евтаназії саме в Україні, то це питання є досить спірним. Існує багато переваг та недоліків, тож спробуємо їх виокремити.

Перевагами евтаназії, на нашу думку є:

1) евтаназія дозволяє в повній мірі реалізувати право людини розпоряджатися своїм життям, в тому числі приймати рішення про припинення власного життя;

2) людина визнається найвищою цінністю, а отже, і її реальне благополуччя, потреби і право на самовизначення, право на свободу, право на повагу гідності, право на смерть мають бути гарантовані й забезпечені повною мірою;

3) евтаназія забезпечує реалізацію одного з основоположних принципів права – принципу гуманізму. Евтаназія є гуманною бо припиняє муки і страждання невиліковно хворих людей;

4) держава і суспільство мають визнати таке право не заради всіх, а заради тієї невеликої групи людей, які дійсно його потребують [6].

Як бачимо, переваг евтаназії не так багато, як здавалося б на перший погляд, тож пропонуємо розглянути недоліки, які впливають на рішення проти легалізації евтаназії:

1) моральний аспект. Бог дав людині життя, а тому і приймати рішення про його позбавлення може лише Він;

2) психологічне гальмо. Дозвіл застосовувати евтаназію з великою вірогідністю може стати гальмом в пошуку нових ефективних способів і засобів лікування пацієнтів, бо часто саме боротьба зі смертю спонукає медицину рухатися вперед;

3) тиск на фізично обмежених людей. Легалізація евтаназії може призвести до тиску на інвалідів, престарілих і невиліковно хворих осіб, які могли б ще жити і жити, але оточуючі та і вони самі вважають себе тягарем;

4) спосіб вчинення кримінальних правопорушень. Евтаназія може бути способом вчинення кримінального правопорушення, умиртвіння старих осіб, інвалідів, невиліковних хворих, на лікування яких не вистачає грошей, підкупу медперсоналу, посадовими шахрайства тощо;

5) проблема добровільності. Дуже важко встановити добровільність згоди пацієнта. І навіть тоді, коли пацієнт словесно або іншим очевидним способом погодився, то він завжди може передумати, а коли процедура вже запущена, то права змінити рішення у нього вже нема;

б) проблема "чудесного одужання". Евтаназія виключає сподівання на так зване «чудесне одужання». І хоча такий відсоток відносно малий, але такі випадки все ж таки трапляються, що також може розглядатися як шанс для пацієнта [6].

Розглянувши всі переваги та недоліки для легалізації евтаназії, можна побачити, що недоліків виокремлено більше. Проте в світі єдиної думки, щодо цього питання немає. Кожна країна обирає свій шлях для вирішення питання щодо легалізації евтаназії, попередньо дізнавшись думку населення та роз'яснити населенню, що це таке в принципі.

Загалом, питання легалізації евтаназії в Україні є дуже складним та потребує детального обговорення та аналізу різних аспектів. На думку багатьох вчених, що стосується легалізації евтаназії, то це є питанням часу, і потребує кримінально-правової регламентації. На шляху до легалізації евтаназії виникає багато перешкод, найголовнішою серед яких, на нашу думку, є не готовність суспільства до даної, такої сучасної процедури. Це зумовлено насамперед філософськими, етичними, релігійними, медичними, правовими позиціями, що домінують в нашому суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вереїтинова В. П. Евтаназія. *Фармацевтична енциклопедія*. URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/2302/evtanaziya>.
2. Чорнобровий М.П. Евтаназія: філософсько-правовий підхід. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2004. № 4. С. 56–62.
3. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 28 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 07.05.2023).
4. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 28 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 07.05.2023).
5. Лисько Т.Д., Устименко О.О. Проблеми визначення темпоральних меж життя людини: кримінально-правовий аспект. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. К. : НАУ, 2022. № 4 (65). С. 167–171. DOI: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.65.17054>
6. Усманов Ю. Право на смерть в Україні (евтаназія): всі аргументи за і проти!. *Правова Консультація*. 2020. URL: <https://www.pravoconsult.com.ua/evtanaziya-pravo-na-smert-za-chi-proti/>.

ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Лимонько А.О.

*студентка II курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Сухонос В. В.

*д. ю. н., професор, професор кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Торгівля людьми є міжнародним кримінально-протиправним явищем, яке полягає у незаконному використанні людських істот для різних цілей, таких як сексуальна експлуатація, примусова праця, організована злочинність, торгівля дітьми та інше.

У легальному аспекті, торгівля людьми визнається як злочин проти людства та порушення прав людини, і міжнародні організації, такі як ООН, приділяють значну увагу боротьбі з цим явищем [1, с. 168].

У доктринальному аспекті, торгівля людьми розглядається як форма сучасного рабства та експлуатації людських істот, яка є наслідком нерівності в соціально-економічному розвитку, бідності, конфліктів та інших факторів.

Попри значну увагу, що приділяється проблемі торгівлі людьми, висвітлення цього явища у масових інформаційних засобах не завжди є достатнім. Це може бути пов'язано з багатьма факторами, такими як відсутність відповідного фінансування, боязнь повідомляти про випадки торгівлі людьми через репресії від кримінальних організацій або стереотипне уявлення про жертви торгівлі як про людей, які не заслуговують на повагу та захист.

Збройний конфлікт є однією з передумов торгівлі людьми. Конфлікти та війни часто призводять до руйнування економіки та соціальних структур, що може призвести до збільшення бідності та безробіття. Ці умови створюють сприятливі умови для росту кримінальної діяльності та торгівлі людьми.

Однією з причин торгівлі людьми є військові конфлікти та конфлікти між етнічними групами. У таких ситуаціях, люди можуть бути вимушені покинути свої домівки та стати бездомними. Це робить їх більш вразливими перед торговцями людьми, які можуть обіцяти їм роботу та житло в іншому місці.

Також, умови війни можуть збільшувати попит на примусову працю та сексуальну експлуатацію, оскільки військові та інші особи можуть потребувати послуг цих жертв торгівлі.

Згідно зі статтею 149 Кримінального кодексу України, форми об'єктивної сторони торгівлі людьми включають примусову працю або послуги, експлуатацію проституції, незаконне вилучення органів людини, зайняття жертв наркоманією або алкоголізмом, а

також використання дітей для виконання робіт, які не відповідають їхньому віку або вимагають здібностей, яких вони не мають [2].

Одним з ключових аспектів протидії торгівлі людьми є захист та підтримка жертв. Важливо забезпечити доступ жертв до правосуддя та соціальних послуг, які можуть допомогти їм відновити своє життя після того, як вони стали свідками пограбування людей.

У багатьох країнах існують організації та програми, які надають допомогу жертвам торгівлі людьми. Наприклад, це може бути юридична допомога, медична допомога, психологічна підтримка, тимчасове проживання, освіта та навчання.

Однак, важливо також працювати з причинами торгівлі людьми та забезпечувати ефективний механізм боротьби з торгівлею людьми. Це може включати підвищення усвідомленості суспільства щодо торгівлі людьми та навчання професійним навичкам правоохоронних органів та судової системи [3].

Також, важливо звернути увагу на сучасне рабство, яке може поширюватися під час війни. Це може включати примусову працю та експлуатацію, в тому числі сексуальну, які відбуваються в контексті конфліктів. Для боротьби з такими явищами важливо розвивати міжнародну співпрацю та забезпечувати ефективну координацію між правоохоронними органами різних країн. Також потрібно забезпечувати захист та підтримку жертв сучасного рабства.

Для ефективної боротьби з сучасним рабством у період війни, необхідно звернути увагу на наступні аспекти:

1. забезпечення безпеки населення в зонах конфлікту. Важливо забезпечити безпеку жителів у зонах конфлікту та запобігти їх евакуації за межі країни.
2. захист жінок та дітей від сексуальної експлуатації. Часто під час війни жінки та діти стають жертвами сексуальної експлуатації, тому важливо забезпечити їх захист та надати необхідну допомогу.
3. боротьба з тероризмом та організованою злочинністю. Ці явища можуть бути причиною торгівлі людьми та сучасного рабства, тому важливо боротися з ними ефективно та розслідувати випадки злочинів.
4. розвиток законодавства та правоохоронних органів. Для ефективної боротьби з торгівлею людьми та сучасним рабством в період війни, важливо мати ефективне законодавство та правоохоронні органи, які мають необхідні знання та ресурси.
5. надання допомоги жертвам торгівлі людьми та сучасного рабства. Важливо забезпечувати доступ жертв до правосуддя та соціальних послуг, які можуть допомогти їм

відновити своє життя після того, як вони стали свідками пограбування людей або стали жертвами сучасного рабства.

Усі ці заходи є важливими для ефективної боротьби з торгівлею людьми та сучасним рабством у період війни. Необхідно розуміти, що це серйозні проблеми, які потребують комплексного підходу та співпраці між різними секторами суспільства на національному та міжнародному рівнях. Важливо забезпечити належне проведення розслідувань, судового переслідування та покарання винних у злочинах, пов'язаних з торгівлею людьми та сучасним рабством. Також необхідно забезпечити належний захист прав жертв та їх реабілітацію.

Подолання торгівлі людьми та сучасного рабства в період війни є важливим завданням сучасного світу. Кожен з нас може допомогти в цьому, беручи участь у різних ініціативах, відстоюючи права та інтереси жертв, ставлячи питання про торгівлю людьми на обговорення в різних громадських форумах та звертаючись до відповідних органів влади з вимогою боротьби з цими злочинами. Тільки спільними зусиллями можна забезпечити безпеку та гідне життя для всіх людей, незалежно від їхньої національності, статі, віку та інших ознак [4].

Залучення громадськості, засобів масової інформації та інших стейкхолдерів є важливим кроком на шляху до ефективного боротьби з торгівлею людьми та сучасним рабством. Розповсюдження інформації про торгівлю людьми, її наслідки та способи боротьби з нею може внести значний вклад у підвищення свідомості суспільства та запобігти можливим випадкам торгівлі.

Також треба звернути увагу на причини, що лежать в основі торгівлі людьми та сучасного рабства, а саме: бідність, безробіття, соціальна нерівність, конфлікти та інші соціальні проблеми. Необхідно вирішувати ці проблеми комплексно та за допомогою різних інструментів, включаючи соціальну підтримку, навчання та кваліфікацію, створення робочих місць та інші заходи.

Таким чином, боротьба з торгівлею людьми та сучасним рабством під час війни є надзвичайно важливим завданням, яке потребує цілісного підходу та співпраці всіх зацікавлених сторін на національному та міжнародному рівнях. Для досягнення цієї мети необхідно захищати права та здійснювати реабілітацію жертв, проводити розслідування та покарання винних, а також звернути увагу на соціальні проблеми, які лежать в основі торгівлі людьми та сучасного рабства. Кожен з нас може допомогти в цьому, беручи участь у різних ініціативах та захищаючи права та інтереси жертв.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Запобігання торгівлі людьми: економічні проблеми та шляхи їх вирішення: матеріали Міжнар.наук-практ.конф. (21–22 жовтня 2002 р.). Київ, 2003. 168 с.
2. Кримінальний кодекс України: Стаття 149. *Торгівля людьми* : вебсайт. URL: https://protocol.ua/ua/kriminalniy_kodeks_ukraini_stattya_149/ (дата звернення: 12.04.2023).
3. Топчій А.О., Шевченко Т. С. Висвітлення в засобах Масової інформації проблеми торгівлі людьми: посібник. Київ – посібник 2007. 153 с.
4. Торговля людьми – рабство у XXI столітті. *Дніпро Соціальний* : вебсайт. URL: <http://surl.li/dgzos> (дата звернення: 12.04.2023).

НОВЕЛІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Лукаш О. С.

студент II курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Бондаренко О. С.

д. ю. н., доцент, завідувач кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

24 лютого 2022 року Російська Федерація здійснила повномасштабне вторгнення на територію України, чим розпочала нову епоху збройної агресії проти нашої держави. У зв'язку з цим, Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 на всій території України запроваджено воєнний стан, який передбачає особливий правовий режим, зумовлений необхідністю забезпечення обороноздатності України, захисту територіальної цілісності, безпеки громадян та інтересів держави [1]. Безумовно, такий правовий режим як воєнний стан, вносить певні особливості як у повсякденне життя простих людей, так і при призначенні покарань особам, які вчинили кримінальні правопорушення під час дії цього режиму.

Зокрема, в п. 11 ч. 1 ст. 67 Кримінального кодексу України закріплено, що вчинення злочину з використанням умов воєнного стану є обставиною, яка обтяжує покарання [2]. Також, на початку березня Верховний Суд звернув увагу громадян України на особливості відповідальності за кримінально карані посягання у сфері охорони основ національної безпеки, забезпечення захисту життя, здоров'я, прав і свобод людини в умовах воєнного стану. Йшлося про те, що винна особа з метою полегшення вчинення кримінального правопорушення використовує найбільш несприятливий для суспільства час, тяжкі обставини та умови, в яких опинилося суспільство, що свідчить про

підвищений ступінь суспільної небезпеки злочинів, які вчиняються в умовах воєнного стану [3].

Згодом, 7 березня 2022 року набули чинності законодавчі зміни щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану. Так, Законом України від 3 березня 2022 року № 2117-IX «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» мінімальний термін позбавлення волі за мародерство збільшено до 5 років [4]. Також, до Кримінального кодексу України було внесено зміни щодо посилення відповідальності за кримінальні правопорушення, передбачені статтями 185, 186, 187, 189, 191, вчинені в умовах воєнного стану. Таким чином, за вчинення кримінальних правопорушень в умовах воєнного або надзвичайного стану відповідальність стала жорсткішою, тому всі ці злочини (статті 186, 187, 189, 194 Кримінального кодексу України) та крадіжка, яка до цього вважалася кримінальним проступком, кваліфікуються одразу за ч. 4 відповідної статті як особливо кваліфіковані. Отже, покарання для осіб, визнаних винними у вчиненні кримінальних правопорушень в період воєнного стану, суд буде призначати з урахуванням обтяжувальної обставини, тобто вид і розмір призначеного покарання буде наближеним до максимальної межі, передбаченої Кримінальним кодексом України.

Варто зазначити й інші зміни в кримінальному законодавстві з моменту впровадження воєнного стану. Так, Законом України від 3 березня 2022 року №2113-IX «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану», що також набув чинності 7 березня 2022 року, викладено в новій редакції ст. 111 та 113 Кримінального кодексу України, які передбачають кримінальну відповідальність, відповідно, за державну зраду та диверсію [5]. А 15 березня 2022 року Законом України від 3 березня 2022 року №2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» було доповнено Кримінальний кодекс України статтею 111-1 (колабораційна діяльність) [6]. Через день, 16 березня 2022 року, було прийнято Закон України від 3 березня 2022 року №2110-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції», який доповнив статтю 161 Кримінального кодексу України положенням, відповідно до якого визнано злочином умисні дії, спрямовані на розпалювання регіональної ворожнечі.

Також, зазначений Закон доповнив Кримінальний кодекс України статтями 435-1 (образа честі і гідності військовослужбовця, погроза військовослужбовцю) і 436-2 (виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників) [7].

Підсумовуючи, варто акцентувати, що введення воєнного стану на території України надзвичайно сильно вплинуло на всі сфери життя людей та механізми держави. Були прийняті закони, які змінили Кримінальний кодекс України, посиливши кримінальну відповідальність за ряд злочинів і зумовивши певні особливості відповідальності за кримінально карані посягання у сфері охорони основ національної безпеки, забезпечення захисту життя, здоров'я, прав і свобод людини в умовах воєнного стану. Утім, по сьогоднішній день точаться дискусії, чи удосконалили зміни кримінальне законодавство, адже вони породили й чимало проблем, які доводиться вирішувати на практиці.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022 : станом на 18 листоп. 2022 р. URL: <http://surl.li/bqxpgr> (дата звернення: 12.04.2023).
2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 29 груд. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 12.04.2023).
3. Покарання за вчинення кримінального правопорушення в умовах воєнного стану буде наближеним до максимальної межі, передбаченої КК України. *Верховний Суд*. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1261723/> (дата звернення: 12.04.2023).
4. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство : Закон України від 03.03.2022 р. № 2117-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20#Text> (дата звернення: 12 бер. 2023).
5. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану : Закон України від 03 бер. 2022 р. № 2113-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2113-20#Text> (дата звернення: 12.04.2023).
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03 бер. 2022 р. № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (дата звернення: 12.04.2023).

7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції : Закон України від 03 бер. 2022 р. № 2110-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2110-20#Text> (дата звернення: 12.04.2023).

ДЕЗЕРТИРСТВО: ПРОБЛЕМИ ЙОГО ЗАПОБІГАННЯ

Ляховець Б. І.

*студент III курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Терехова О. Ю.

*д. ф., асистент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Найважливішими функціями держави й справою всього Українського народу є захист територіальної цілісності й суверенітету, забезпечення економічної та інформації безпеки України. Дана дефініція відображена в статті 17 Конституції України, в ній зазначено, що оборона України, захист її територіальної цілісності, недоторканності й суверенітету покладаються на Збройні Сили України [1]. Забезпечення захисту державного кордону і державної безпеки України покладаються відповідно на спеціалізовані правоохоронні органи і військові формування держави.

Одним із основних критеріїв боєздатності і правильної функціональності Збройних Сил України є неухильне і суворе дотримання встановленого законодавством порядку проходження військової служби. На сьогоднішній день, через військову агресію дане правило є як-ніколи важливим до виконання. Одним з кримінальних правопорушень в даному випадку є дезертирство.

Дезертирство, дезерція (лат. desertio) – самовільне залишення місця військової служби, самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем з метою ухилитися від військової служби, а також нез'явлення з тією самою метою на службу у разі призначення, переведення, з відрадження, відпустки або з лікувального закладу [2].

Відповідно до статті 408 Кримінального Кодексу України дезертирством є самовільним залишення місця служби або військової частини з метою ухилитися від військової служби. Також до нього відноситься нез'явлення з тією самою метою на службу у разі переведенні, призначенні, відпустки з лікувального закладу. Дезертирство може відбутися як із зброєю і попередньою змовою групи осіб, так і без цих умов. Особливо тяжких злочином дезертирство є під час воєнного стану [3].

Дезертирство слід відрізнити від самовільного залишення військової частини або місця служби, покарання за яке передбачене ст. 407 КК України. Дезертирством є те саме самовільного залишення військової частини або місця служби, але коли військовослужбовець залишає місце служби не тимчасово, а на завжди, грубо кажучи сподіваючись ніколи в частину не повертатися і полишити військову службу без жодного законного дозволу. Тобто, при дезертирстві військовослужбовець має намір ухилитися від військової служби не протягом певного часу (3 днів, місяця чи більше), а постійно.

На сьогоднішній день ми можемо ознайомитися з Єдиним звітом про кримінальні правопорушення за 2022 рік. Відповідно до звіту, за статтею 408 Кримінального Кодексу України, а саме Дезертирство, було обліковано 10 таких правопорушень за січень 2022 року, а вручено повідомлень про підозру 8 особам. Відповідно у лютому 2022 року було опубліковано вже 28 кримінальних правопорушень, і 14 особам було вручено повідомлення про підозру. А в березні 2022 року вже було опубліковано 525 кримінальних правопорушень за ст.408 Кримінального Кодексу України. Кількість кримінальних правопорушень за ст. 408 ККУ Дезертирство стрімко росте протягом року, й на жовтень 2022 року було опубліковано 2595 кримінальних правопорушень, а вручено повідомлень про підозру 206. Для порівняння за 2021 рік було опубліковано 114 кримінальних правопорушень, й вручено 90 повідомлень про підозру за ст.408 ККУ Дезертирство [3]. Отже ми можемо прослідкувати значне збільшення випадків дезертирства у 2022 році, відповідно через військову агресію щодо України.

Для того, щоб дізнаватися шляхи запобігання дезертирства, потрібно зрозуміти, чому дане явище взагалі виникає. Загалом дезертирство має місце тоді, коли військовослужбовець морально слабкий, боїться бути вбитим або пораненим. Дані проблеми людського фактору можливо виправити з відповідною психологічною підготовкою кожного військовослужбовця перед несенням військової служби. Також можливою причиною дезертирства є незадовільне забезпечення військовослужбовців, тобто тут потрібен більший контроль за коштами які надходять на військову сферу. Популярною радикальною пропозицією є збільшення покарання за кримінальне правопорушення за ст.408 ККУ Дезертирство, але далі я поясню чому це не буде ефективним.

На нашу думку, проблеми дезертирства не позбутися, доки в нас не буде запроваджена єдина професійна контрактна армія, замість строкової. Досить велика кількість «строковиків» не мають достатньої мотивації і психічного підґрунтя для несення військової служби. Саме тому для початку потрібно запровадити єдину професійну

контрактну армію, після чого робити певні зміни щодо збільшення покарання за кримінальне правопорушення за ст.408 ККУ «Дезертирство».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 21.11.2022).
2. Тлумачний словник. URL: <http://surl.li/hnfmn> (дата звернення: 01.05.2023).
3. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 6 листоп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 21.11.2022).
4. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Головна - Офіс Генерального прокурора*. URL: <http://surl.li/bnzkm> (дата звернення: 21.11.2022).

СУЧАСНІ СПОСОБИ СКОЄННЯ ЗЛОЧИНУ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) МАЙНА, ОДЕРЖАНОГО ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Мариніна Ю. О.

студентка II курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Малетов Д. В.

PhD з права, асистент кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

Економічне зростання українського суспільства нерозривно пов'язане із запобіганням різноманітним загрозам, які особливо набувають свого поширення у період реформування економічної системи. Говорячи про сучасні способи скоєння злочину легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, можна констатувати той факт, що даний вид злочину спрямований, зазвичай, не на заподіяння шкоди здоров'ю чи життя будь-якого громадянина, а на отримання незаконного прибутку. У міжнародному праві визначення легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, було подано у Віденській конвенції ООН «Про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин» від 19.12.1988 р., яка значно вплинула на розвиток відповідного законодавства західних країн [5]. Протидія відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, потребує усвідомлення природи та чинників поширення цього суспільно-небезпечного явища.

Аналіз великої кількості сучасних досліджень свідчить про те, що традиційно подія легалізації (відмивання) майна, здобутого злочинним шляхом, передбачає певну сукупність просторово-часових факторів, а саме, час та місце скоєння конкретних угод, фінансових операцій. Легалізація (відмивання) майна, одержаних злочинним шляхом – дії, які прямо чи опосередковано спрямовані на надання правомірності відносінам користування, володіння, розпорядження коштами, отриманими протиправним шляхом. Однією з обов'язкових ознак предмета «відмивання» є злочинне походження таких коштів. У той самий час мета легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, є критерієм, відповідно до якого цей злочин треба відмежовувати від схожих діянь, передбачених іншими нормами кримінального права. Час здійснення легалізації не обов'язково являє собою точне визначення часу доби, коли була здійснена операція з надання правомірної форми володінню матеріальними цінностями. Власне типовим місцем укладання угод є офісні приміщення організацій, фінансових компаній, а також приміщення державних органів, наділених реєструючими повноваженнями (наприклад, у сфері земельних відносин, нерухомості). Ст. 306 КК України передбачає відповідальність за розміщення коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин, або сильнодіючих лікарських засобів у банках, на підприємствах, в установах, організаціях та їх підрозділах [1].

Сьогодні кримінальні правопорушення в кіберпросторі, тобто які вчиняються в сфері комп'ютерної інформації та вчинені за допомогою комп'ютера є одними з найдинамічніших видів легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом. Найпопулярнішими та поширеними формами скоєння злочину легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом в кіберпросторі є так званий «ланцюжок фінансових операцій» через кілька банківських рахунків з віддаленим доступом. Кіберзлочинці дуже часто використовують у своїй діяльності можливості платіжних систем та так званих «цифрових грошей». Злочинці активно використовують такі способи виведення злочинних коштів із систем електронних грошей як: банківський переказ, оплата готівкою через системи грошових переказів Western Union та подібні системи, оплата готівкою через спеціалізований пункт обміну електронної валюти [4, с. 127].

Відзначимо, що найпривабливішою галуззю економіки скоєння злочину легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом виступає банківський сектор. Найбільша питома вага злочинів пов'язана з незаконним зняттям грошових коштів з рахунків, кредитуванням, маніпуляції з первинними документами, що призводить до викривлення фінансової звітності. Злочинна схема щодо легалізації (відмивання) майна,

одержаного злочинним шляхом стандартна: після реєстрації банку залучено нових клієнтів, які потім переходили на розрахунково-касове обслуговування в установах банку або клали в банк гроші на депозит, досить активно залучали ресурси з міжбанківського кредитування, а вже після акумуляції в банку достатньої суми засновника банку видавалися дуже великі кредити, які в сукупності робили банк неплатоспроможним [5].

Найпоширенішим способом легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом виступає фішинг. Власне фішинг – це найпоширеніша форма злочину з платіжними картками в Інтернеті, яка спрямована на отримання конфіденційної інформації про дані картки та інших персональних даних від жертви. Це можуть бути «сайти клони» різноманітних платіжних систем, банківських установ, де потрібно ввести дані своєї банківської картки. Суть схеми полягає у тому, що особа купуючи товар на он-лайн маркет плейсі, переводить продавцю товару суму значно більшу ніж коштує товар, а вже наступним етапом зазначеної схеми буде повідомлення продавця товару про помилкове перерахування коштів, власне через що продавець перераховує різницю зловмиснику на карту. Отже, зловмисник має «чисті» гроші, а продавцю товару через декілька днів, банк блокує рахунок за отримання «брудних коштів», а сама жертва стає в очах правоохоронних органів зловмисником.

Таким чином, диджиталізація суспільства в цілому та економіки держави зокрема, дала поштовх до пошуку зловмисниками нових схем легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом. Злочинці у своїй діяльності здатні використовувати новітні технологічні інструменти, такі як криптовалюти, Інтернет банкінг, електронні платіжні системи. Створення анонімних транзакцій ускладнює фінансовий моніторинг за такими операціями, як підсумок спостерігається динамічне зростання кримінальної активності у сфері легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом. Викриття злочинних схем є основним завданням всіх суб'єктів системи запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Особливої уваги набуває міжнародна співпраця у сфері викриття та припинення злочинів легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text_
2. Кримінальний кодекс України. Із змінами та доповненнями. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text_
3. Про практику застосування судами законодавства про кримінальну відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом : постанова Пленуму

Верховного Суду України від 15 квітня 2005 р. № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-05#Text> (дата звернення: 03.03.2023).

4. Аркуша Л.І. Легалізація (відмивання доходів, одержаних у результаті організованої злочинної діяльності): характеристика, виявлення, розслідування: монографія. Одеса: Юридична література. 2010. 376 с.

5. Полторацький О.Б. Дослідження гносеологічної природи легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Кримський юридичний вісник*. Сімферополь, 2010. Вип. 3 (10), Ч.1. С. 157–161.

ЩОДО ПРИЧИН ВИНИКНЕННЯ КОЛАБОРАЦИЗМУ

Машин О. О.

*студент III курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Янішевська К. Д.

*к. ю. н., доцент, доцент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Війну не оголошують відразу, а спочатку готуються та вдаються до всіляких найрізноманітніших прийомів Гібридної війни, однією з яких є колабораціонізм. Він являє собою співпрацю населення або громадян держави з ворогом в інтересах ворога-загарбника на шкоду самій державі чи її союзників, а також участь у переслідуванні патріотів країни, громадянином якої є колаборант.

З початком повномасштабного вторгнення та посягання на суверенітет та територіальну цілісність України росією простори інтернету заповнилися різними свіжими новинами, які фігурують навколо окремих громадян України та держслужбовців про перехід на бік ворога з надією на подальше одержання керівних посад і отримання матеріального блага.

На появу колабораціонізму вплинула політика радянського уряду у 20-30 рр. ХХ ст. щодо українців і нацменшин, а також тоталітарна система в цілому з її командно-адміністративними методами управління. Результатом жорстоко політики «очищення» суспільства від «ворогів народу» стали скалічені долі мільйонів українських громадян. Як відомо, у передвоєнний час морально-політичний стан суспільства зазнав сильної деформації, яка проявилась у насильницькому насадженні однодумності, створенні обстановки тотальної підозри й страху, почуття власної другорядності в психології людей. Тобто ще до війни певна категорія людей підсвідомо та потенційно була готова до колаборації з окупантами. Репресивна політика уряду по відношенню до свого народу

спровокувала у майбутньому його співпрацю й відверту колаборацію певної частини населення з гітлерівцями. Український самостійницький рух з ідеєю незалежної держави і як ворогів радянської влади було віднесено до «антирадянських елементів», а також звинувачено в злочинах, скоєних колаборантами, і не тільки ними, в роки війни. [1]

Навіть ворога поважаєш більше, аніж колаборанта, адже першого знаєш в обличчя, а другі – це ті лицеміри, які задля власного комфорту, благ або чогось іншого, готові зрадити свою Батьківщину та її громадян, ким можуть бути його мати, батько, друзі, сусіди, колеги та інші.

Люди – істоти непередбачувані, їх, як книжку, не прочитаєш. Ще недавно знайомий колега тисне руку іншому та усміхається в обличчя, запрошує до себе на чашку кави, а як тільки той відвернеться, тут же зрадить його за власної вигоди.

Причини здійснення вище згаданого злочину можуть бути найрізноманітніші. Одна з найпоширеніших є гроші. По всьому світу поставало така гостра проблема як корупція або надання матеріального блага за виконання певного завдання, навіть не поцікавившись, які можуть бути наслідки після його виконання. В основному такій спокусі піддаються малозабезпечені або з низьким соціальним статусом верстви населення, або корумповані державні службовці. Нажаль, люди за своєю природою, коли відчують, що можуть уникнути відповідальності, є корисливими в даному аспекті та ніколи їм цих матеріальних благ буде не вистачати і все життя будуть в гонитві за більшим збагаченням, навіть якщо ці способи є незаконними і навіть завдаватимуть шкоди іншим.

Друга з таких причин - помста. Тобто людина не змогла само реалізуватись в країні, де вона проживає. Наприклад, роботодавець незаконно звільнив з роботи і цей же працівник звернувся до господарського суду з метою відновлення, порушених або невизнаних роботодавцем, законних прав незаконно звільненого робітника, але через корупцію суд виніс рішення не на користь позивача, тобто він не домогся правосуддя, що передбачено де-юре національним законодавством, що внаслідок призвело до ненависті. Держава-агресор цим користується та маніпулює такими, обіцяючи їм отримати те, чого вони так хотіли.

Третьою з таких причин є інформаційна дезорієнтація. В ХХІ столітті набуває все більша і більша популярність інтернету та різних телекомунікацій, а це в свою чергу - новий простір для ведення війни. Деякі члени громадянського суспільства не визначені в політиці державних органів. Держава-агресор користується цим та поширює пропагандистську інформацію, з метою дезорієнтації громадян, на яких збираються напасти, тобто впливу на їхню психіку, задля сіяння серед них паніки та ідеологічного хаосу (проворожої ідей, концепцій).

Четверта причина – впровадження агентури на вищі посади, з метою ослаблення держави. Наприклад, вихідці з росії перебуваючи на військових посадах з часом все більше і більше цілеспрямовано послаблювали воєнний потенціал України (скорочували чисельність армії, перепродавали зброю державі, на яку працюють або взагалі її знищували та інше). Яскравим прикладом також може слугувати Медведчук Віктор Володимирович, який був проросійською маріонеткою Кремля, що виконував його доручення. Укладав незаконні угоди із закупівлі вугілля з представниками незаконної влади ЛНР та ДНР. [2]

Отже, колаборація – політичне, військове та ідеологічне співробітництво громадян держави, в якій проживають, з представниками влади держави-агресора, з метою підриву національної безпеки, територіальної цілісності та суверенітету. Причини виникнення цього явища можуть бути найрізноманітніші: внутрішні переконання, вигода, помста, невдоволення діяльністю системи органів державної влади та інше. Даний вид кримінального правопорушення за своєю природою являє собою соціально-мінливим, історично-стійким явищем.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шайкан В. Колабораціонізм в Україні у роки Другої світової війни: причини виникнення, особливості, масштаби. Кривий Ріг, 2005. С. 45.
2. Гамалій І. Медведчук заявив про причетність Порошенка до закупівлі вугілля з «Л/ДНР» та виведення нафтопроводу з держвласності URL: <http://surl.li/hnfnm> (дата звернення 11.04.2023).

ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФЕНОМЕНУ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОДНОГО ІЗ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Михайлова Є. К.

*студентка II курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Gonzalo R. E.

Rey Juan Carlos University

Науковий керівник: Малетов Д. В.

*PhD з права, асистент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

В умовах руйнівної російсько-української війни, що точиться на території України вже близько п'ятисот діб та кожного дня наносить нашій державі незліченну кількість

невідновлюваних збитків, непроминальне значення має правове регулювання кримінальної відповідальності за допомогу збройним формуванням та окупаційній адміністрації держави-агресора та виправдовування їхніх злочинів. Кожна з українських областей зазнала численних втрат впродовж цього часу, але мешканці Луганської, Донецької областей та АРК опинилися в епіцентрі бойових дій близько дев'яти років тому та, нажаль, й досі залишаються в статусі жителів тимчасово-окупованих територій (ТОТ). Переважна більшість з таких залишаються згуртованими та свідомими, продовжують чекати повернення України до своїх рідних домівок, поширюють проукраїнські лозунги та перешкоджають діям окупантів в будь-який можливий спосіб – навіть ціною власних життів. Проте існує також певний процент населення ТОТ, що перейшли на бік Росії та сприяють зросіщенню та знищенню українських спогадів на цій місцевості. Після здобуття Україною перемоги та її повернення до кордонів 1991 року, кожен з колаборантів буде притягнений до відповідальності згідно із чинним кримінальним законодавством України.

Громадяни України, що внаслідок збройної агресії РФ У 2014 році, опинилися на тимчасово окупованих територіях та зіткнулися із трагедією війни, не залишилися покинутими напризволяще. Україна, навіть за таких складних умов, всіляко сприяє щонайефективнішому забезпеченню прав та свобод громадян та затвердженню їхнього правового статусу на тимчасово окупованій території України – ці та інші положення визначаються нормами Закону 1207-VII від 15.04.2014. Основні напрями державної політики у цій сфері закріплюються частиною 2 статті 5 цього Закону та охоплюють такі надважливі аспекти як захист основоположних політичних і громадянських, економічних, соціальних, культурних та інших прав і свобод людини тощо [1].

В період з 24 лютого 2022 року, відтоді як країна-агресор розпочала повномасштабне вторгнення на територію нашої держави, попит на найбільш чіткішу регламентацію колабораційних діянь та їхнє наукове трактування істотно зріс. Велика кількість науковців, аналізуючи зміни, що вимушено були внесені до чинного українського законодавства, поставили собі за мету дослідити сам феномен колабораціонізму, віднайти його витoki та сформувані власне бачення стосовно цього явища. Наприклад, Т.Д. Лисько та Б.С. Літвінчук дійшли висновків, що під колабораціонізмом маєтсья добровільна співпраця окремих груп чи прошарків населення окупованих територій з окупантами. Науковці звертають нашу увагу на те, що особливе значення у контексті колабораційної діяльності відіграє саме добровільність такої співпраці — свідоме потурання окупаційній владі в їхній злочинній діяльності, спрямованій на заперечення суверенітету та територіальної цілісності держави, на

території якої ця т.з. влада впроваджує свої закони. Також, спираючись на інформацію, надану дослідниками, стає цілком зрозумілим, що саме поняття «колабораціонізму» виникло під час розгортання Другої світової війни, внаслідок якого також постраждали українці [2].

Якщо раніше термін «колабораціонізм» був достатньо розпливчастим та незрозумілим, події, що заклали підвалини для його детального вивчення, потягли за собою наслідки у вигляді оновлення та доповнення законодавчої бази, що містить в собі юридичну регламентацію злочинів проти основ національної безпеки. Нормативно-правовим актом, що регулює відносини, які підпадають під визначення колабораційної діяльності, є Кримінальний Кодекс України. Згідно із Законом України №2108-IX від 03.03.2022 останній був доповнений статтею 111-1, що містить низку протиправних діянь, які можна кваліфікувати як колабораційну діяльність, та перелік санкцій, що можуть бути застосовані до злочинця такого ґатунку – до їхнього законодавчого відокремлення усі злочини, що наразі трактуються як колабораційна діяльність, охоплювалися статтею 110 ККУ «Державна зрада». Новостворена стаття 111-1 була включена до розділу 1 Особливої частини ККУ та наразі складається з 8-ми частин, які містять чіткий перелік дій, що визнаються як колабораційна діяльність, серед яких зокрема зазначаються публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окупованій території України тощо. За такі або інші, визначені цією статтею діяння, передбачається низка покарань: виправні роботи, арешт, позбавлення волі з конфіскацією майна або без такої, штраф тощо – залежно від характеру та ступеню тяжкості вчиненого діяння. Статтею 111-1 також доповнено частину першу статті 55 ККУ, яка тлумачить покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю [3] – тепер така санкція передбачена як основне або додаткове покарання також й за вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки, що закріплені статтею 111-1, та накладається на строк від десяти до п'ятнадцяти років.

О. Кравчук, суддя Вищого антикорупційного суду, та М. Бондаренко, суддя Дарницького районного суду, провели змістовний аналіз нової статті 111-1 ККУ та визначили, що об'єктом кримінальних правопорушень, до яких можуть бути застосовані

норми цієї статті, є основи національної безпеки України, а в контексті ч.8 цієї ж статті, як додатковий об'єкт виступає життя та здоров'я людей та право власності. Суб'єктивна сторона кожного з цих правопорушень характеризується прямим або непрямим умислом: у випадку застосування ч.2, 5 та 7 статті 111-1 важливе значення, як вже було згадано вище, має добровільність – таким чином, жодна з дій, передбачена вказаними частинами статті, що була вчинена особою внаслідок примусу, не містить складу кримінального правопорушення та така особа відповідно не може бути притягнена до відповідальності; зглядаючись на зміст ч.3 та ч.6 цієї ж статті, важливу роль підчас кваліфікації кримінального правопорушення відіграє власне мета – мета пропаганди та мета організації та проведення заходів та/або саме активної участі в них задля підтримки держави-агресора або уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України [4]. У статті 111-1 також міститься примітка, що спрощує процес кваліфікації кримінальних правопорушень, до яких може бути застосована ця стаття. Наприклад, частиною шостою статті 111-1 передбачено покарання зокрема за організацію та проведення заходів політичного характеру – у примітці тлумачиться, що під заходами політичного характеру розуміються з'їзди, збори, мітинги, походи, демонстрації, конференції, круглі столи та інші масові скупчення людей, скликані з метою сприяння будь-якій політиці, яку провадить держава-агресор.

Зважаючи на те, що одним із пріоритетних напрямків розвитку в Україні вважається пришвидшення шляху до євроінтеграції, важливу роль у формуванні державної політики відіграє досвід країн-учасниць. Держави, що входять до складу Європейського Союзу, переважно не розмежовують поняття державної зради та колабораційної діяльності — до початку повномасштабної війни стосовно регламентації колабораціонізму в Україні діяв той самий принцип. Зокрема у роботі М. І. Голінки, присвяченій дослідженню цієї теми, наводяться приклади правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із співпрацею з окупантами. Наприклад, дослідниця зазначає, що глава 1 Кримінального кодексу Франції регламентує кримінальну відповідальність за різні прояви зради та шпигунства, що в той чи інший спосіб посягають на основоположні інтереси нації. Кримінальне законодавство Республіки Польща передбачає відповідальність за посягання на зовнішню та внутрішню безпеку держави, перелік яких також зводиться до поняття державної зради [5]. Статтею 9 Основного закону ФРН забороняються об'єднання, цілі або діяльність яких порушує кримінальні закони або спрямовані на повалення конституційного ладу або проти ідеї взаєморозуміння народів. Також наступними статтями можуть бути обмежені права на таємницю листування, поштові, телеграфні та телефонні повідомлення, свободу пересування

територією Федерації тощо, якщо ці дії за певних умов можуть посприяти захисту демократичного ладу, безпеці Федерації або однієї з її земель [6]. Такий досвід здається доволі ефективним з огляду на запобігання посяганню на державний лад та територіальну цілісність України, адже передбачені Конституцією України такі самі обмеження не мають чіткої прив'язки до можливості попередження злочинної діяльності колаборантів. Більш чітка регламентація цих та суміжних норм Конституції в теорії змогли б відіграти провідну роль у притягненні осіб, що посягають на основи національної безпеки, до кримінальної відповідальності за умов наявності неспростовних доказів на підтвердження їхньої причетності до співпраці з окупантами.

Таким чином, ми можемо дійти висновку, що сьогодні, підчас жорстокої та кровопролитної війни Росії проти України, питання законодавчого регулювання колабораційної діяльності, формування обізнаності населення у цьому напрямку та забезпечення швидкого реагування на будь-які прояви співпраці із окупантами постало надто гостро, аби його ігнорувати. Витоки колабораціонізму походять ще з часів Другої Світової війни та, нажаль, прояви цього явища доволі часто трапляються і в умовах сучасності. За нагальної потреби, що виникла, українське кримінальне законодавство було доповнене статтею 111-1, що чітко регламентує дії, які можна кваліфікувати як колабораційну діяльність, та передбачає низку покарань, які можуть бути застосовані до особи, що вчинила кримінальне правопорушення з метою сприяння політиці, яку насаджує російська окупаційна влада. Незважаючи на щоденні процеси трансформації законодавчих норм, правове регулювання у сфері запобігання колабораційній діяльності може бути істотно вдосконалене за допомогою запозичення досвіду зарубіжних країн та доповнене переліком певних нормативних положень, що мали б на меті підвищення ефективності притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили відповідне кримінальне правопорушення, не заперечуючи при цьому принцип презумпції невинуватості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15.04.2014 р. № 1207-VII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (дата звернення: 02.05.2023).
2. Лисько Т. Д., Літвінчук Б. С. Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність: аналіз судової практики // Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право». К. : НАУ, 2023. № 1 (66). С. 178-185 URL: <https://dspace.nau.edu.ua/handle/NAU/59182> (дата звернення: 02.05.2023).

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (дата звернення: 03.05.2023).
4. Стаття. Вектор прав людини - правозахисна організація. URL: <https://hrvector.org/podiyi/22-03-20-mbo> (дата звернення: 02.05.2023).
5. Голінка М. І. Стаття 111-1 кк України (колабораційна діяльність) та суміжні їй явища: проблеми законодавчого регулювання. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2023. № 36. С. 251–258.
6. Основний закон ФРН, URL: <http://vivovoco.ibmh.msk.su/VV/LAW/BRD.HTM> (дата звернення: 02.05.2023).

АНАЛІЗ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У ДІЯЛЬНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС: СУЧАСНИЙ СТАН

Мищенко Т. М.

*к. ю. н, асистент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету
директор Сумського НДЕКЦ МВС України*

На сьогоднішній день в Україні виникає дуже гостра проблема корупції. Сучасна корупція представляє загрозу правам людини і громадянина, порушує верховенство закону та демократію і, що найважливіше, негативно впливає на реформаторські процеси.

На сьогоднішній день відсутнє єдине чітке визначення поняття «корупційний ризик». Більшість вітчизняних науковців вважає, що найбільша імовірність корупційних ризиків спостерігається у таких сферах державного управління, як надання адміністративних послуг та здійснення контрольно-наглядової функції держави..

Загальновизнаним підходом, який зустрічається у юридичній літературі, є те, що корупційний ризик – це система явищ та обставин, що виникають під час діяльності суб'єктів публічної адміністрації та можуть створювати небезпеку вчинення корупційних або інших правопорушень, пов'язаних з корупцією.

Експертна служба Міністерства внутрішніх справ України (далі - Експертна служба МВС України) є активним учасником адміністративно-правових відносин, які дозволяють їй успішно виконувати завдання, покладені перед нею [1, с. 113].

Антикорупційне законодавство, зокрема Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII, застосовується до суб'єктів, які визначені у підпункті "а", пункту 2, статті 3 даного Закону [2]. Серед таких суб'єктів перелічуються «посадові особи

юридичних осіб публічного права», до яких належать посадові особи Експертної служби МВС України. Окрім цього, в Законі України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 р. № 4038-ХІІ визначено, що «судовому експерту забороняється використовувати свої повноваження з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки та пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб» [3].

Запобігання та боротьба з корупцією є однією з основних функцій підрозділів Експертної служби МВС України. Ефективне планування заходів з протидії корупції включає аналіз корупційних ризиків, які можуть призвести до вчинення корупційних правопорушень, та розробку відповідних антикорупційних заходів.

Експерти з різних країн, які займаються антикорупційною політикою, пропонують різноманітні ефективні механізми для запобігання корупційним ризикам. Зокрема, Драго Кос розрізняє три етапи управління корупційними ризиками: підготовку, реалізація та моніторинг. Він стверджує, що моніторинг управління корупційними ризиками є важливим для забезпечення достовірної інформації про ризики та для здійснення заходів з їх зниження [4].

Такий підхід автора є досить практичним, оскільки включає в себе такі етапи, як вибір уповноваженого суб'єкта, розробку плану заходів (схожого на антикорупційну стратегію суб'єкта господарювання), визначення сфери діяльності суб'єкта перевірки та заходів щодо зниження корупційних ризиків та виявлення джерел ризику.

Основним документом, що визначає напрямки боротьби з корупцією в територіальних підрозділах Експертної служби є Антикорупційна програма та пов'язані з нею заходи.

У Антикорупційній програмі Експертної служби МВС на період з 2023 по 2025 рік зазначається, що для ефективного запобігання корупції у своїй діяльності, Експертна служба МВС створює систему управління ризиками. Ця система включає оцінку корупційних ризиків, які можуть впливати на діяльність Експертної служби МВС, прийняття заходів, які є необхідними та достатніми для їх усунення або мінімізації, моніторинг та контроль за їх реалізацією, а також оновлення існуючих антикорупційних заходів відповідно до змін внутрішнього та зовнішнього середовища діяльності Експертної служби МВС.

Окрім цього, встановлено пріоритетні напрями реалізації антикорупційної політики згідно з визначеними засадами. Зокрема, передбачається: системний підхід до запобігання та протидії корупції; реалізація антикорупційної політики в кадровому менеджменті; формування негативного ставлення до корупції та дотримання вимог фінансового контролю; запобігання та врегулювання конфлікт інтересів, корупції в сфері публічних

закупівель; дотримання вимог та обмежень, установлених законодавством щодо запобігання корупції, порушення етичних норм та здійснення вчинків, які можуть негативно вплинути на репутацію працівника; організація роботи з повідомленнями про факти порушень антикорупційного законодавства та співпраця з громадськістю та міжнародними організаціями для здійснення антикорупційних заходів [5].

Зважаючи на те, що оцінка ймовірності та значущості корупційних ризиків є суб'єктивним процесом, не всі небезпеки мають однакову вагу та не всі вони суттєво впливають на діяльність експертно-криміналістичного центру.

Згідно з думкою Ковальнової О.В., для аналізу корупційних ризиків необхідно залучати не лише керівництво установи, але й фахівців з окремих напрямів, таких як ІТ, бухгалтерія, юридичне забезпечення, документальне забезпечення. Важливим чинником є високі етичні якості людей, які залучаються до аналізу ризиків. Це відіграє важливу роль у розробці реальних та ефективних заходів, оскільки вони мають необхідний досвід та знання в відповідних галузях [6, с. 140].

Притаманні ризики загальної сфери діяльності не відрізняються від тих, що притаманні будь-якій організації. Зазвичай, найбільш поширеними корупційними ризиками при виконанні функцій та процедур є наявність правових колізій норм нормативних та регуляторних актів, неоднозначність кодифікованих актів, недовіра до взаємодії уповноважених органів державної влади, недостатній рівень автоматизації внутрішніх організаційних процесів та технічні та методологічні проблеми.

Найбільш серйозним наслідком порушень у сфері діяльності експертно-криміналістичних центрів є можливість надавання неправдивих висновків, що є кримінальними злочинами. Це може спричинити ускладнення роботи суду та знизити довіру до правоохоронної системи. Наприклад, злочинці можуть уникнути відповідальності через недостовірний висновок, що шкодить правосуддю [6, с. 136].

Отже, для запобігання корупційним ризикам Експертна служба МВС використовує процедуру моніторингу виконання Антикорупційної програми як ефективний метод систематичного внутрішнього контролю. Удосконалення антикорупційної експертизи нормативно-правових актів, залучення громадськості до обговорення нормативно-правових актів та інформаційна відкритість територіальних підрозділів Експертної служби МВС є ефективними засобами мінімізації корупційних ризиків. Запропоновані шляхи допоможуть підвищити ефективність судово-експертної діяльності, яка покладена на Експертну службу МВС.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Горбонос В. В. Поняття й ознаки адміністративно-правового статусу експертної служби МВС України. *Право і суспільство*, 2020, № 6. С. 112-119.
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. Відомості Верховної Ради, 2014, № 49, ст. 2056.
3. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII. Відомості Верховної Ради України, 1994, № 28, ст.232.
4. Управління корупційними ризиками в державній службі України (Процедури оцінки корупційних ризиків в діяльності посадових осіб): технічний посібник, USAID. 2015, URL: https://old.vkksu.gov.ua/userfiles/technical_book.pdf (дата звернення: 01.05.2023 р.).
5. Антикоруційна програма Експертної служби МВС на 2023–2025 роки. URL: <http://surl.li/hnfri> (дата звернення: 01.05.2023 р.).
6. Ковальова О. В. Управління корупційними ризиками в діяльності територіальних підрозділів експертної служби МВС України. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали IV Міжнар. наук.- практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 2. С. 135-137.

ДО ПИТАННЯ ПРО КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЦЕНЗУРИ В УКРАЇНІ

Новікова К. А.

к. ю. н., старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, асистент кафедри кримінального права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Незважаючи на те, що свобода вираження поглядів та свобода інформації є фундаментальними принципами демократичного правління, цензура як антипод останніх існує в усіх демократичних країнах. Цензура фактично стала невіддільною частиною соціальної структури та її соціальних інститутів, і, таким чином, її існування є невід'ємною частиною кожного суспільства, навіть якщо вона не завжди ідентифікується та описується як така [1, с. 104].

Хоча Конституція України закріпила заборону цензури (ч. 3 ст. 15), але така заборона не стала абсолютною, адже ця сама ж Конституція встановила можливості для обмеження права на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Так, відповідно до ч. 3 ст. 34 Конституції України здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або

громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя. Таким чином, конституційна заборона цензури стала лише декларативною нормою, що має низку виключень, які використовує чинна влада для цензурування інформаційного простору.

У цей же час обсяг та зміст цензури залежить від різних обставин та умов функціонування суспільства. Загальновідомим, зокрема, є факт посилення цензури в країнах, що знаходяться у стані війни чи беруть участь у збройних конфліктах. Зокрема, поширеною стала практика запровадження військової цензури у такі періоди тощо. Прогнозовано, що трансформації сфери цензури відбулися й в Україні з початком війни у 2014 р.

Не останню роль (а іноді може й ключову) у забезпеченні цензурування інформаційного простору відіграє кримінальний закон. Враховуючи реалії сьогодення кримінально-правове регулювання цензури в умовах війни стало актуальним предметом наукових досліджень.

Початок російсько-української війни ознаменувався переосмисленням для більшої частини українського суспільства свого ставлення до рф та її «імперських комплексів». Російське збройне вторгнення в Крим у лютому-березні 2014 р. та бойові дії на Донбасі з квітня 2014 р. супроводжувалися незвичайною за своєю інтенсивністю кремлівською пропагандистською кампанією, основою якої, у тому числі, стали фейкові наративи про процвітання нацизму в Україні та формування образу рф як нащадка срср у боротьбі з ним. У зв'язку з цим, державна інформаційна політика рф була спрямована на просуванні ідеї відновлення радянської спадщини та необхідності повторного об'єднання колишніх республік СРСР, а колишні радянські символи стали новими символами «російської боротьби проти нацизму» в Україні. Вищезазначене запустило вже давно назрілі процеси декомунізації в Україні.

Так, Верховна Рада України 09 квітня 2015 р. прийняла закон «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» № 317-VIII, яким було офіційно засуджено комуністичний та націонал-соціалістичний (нацистський) тоталітарні режими в Україні, визначено правові основи заборони пропаганди їх символіки та встановлено порядок ліквідації символів комуністичного тоталітарного режиму. Між іншим, цей закон також виклав у новій редакції ст. 436¹ КК України, якою була встановлена кримінальна відповідальність за виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та

пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів.

Відповідно до диспозиції ч. 1 цієї статті карається виготовлення, поширення, а також публічне використання символіки комуністичного, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів, у тому числі у вигляді сувенірної продукції, публічне виконання гімнів СРСР, УРСР (УСРР), інших союзних та автономних радянських республік або їх фрагментів на всій території України, крім випадків, передбачених частинами другою і третьою статті 4 Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки».

Слід зазначити, що фактично така криміналізація хоча й стала першим проявом цензури в умовах війни, але була відповіддю на дії РФ в інформаційному просторі й слугувала захисту суспільного інтересу (зокрема, забезпеченню національної безпеки та територіальної цілісності). Широкомасштабне вторгнення росії в Україну з 24 лютого 2022 р. розпочало новий етап кримінально-правового регулювання цензури.

З метою зупинити активне поширення колабораціоністських настроїв на окупованій території під впливом російської пропаганди, Верховна Рада України 03 березня 2022 р. прийняла Закон України № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність». Цей закон доповнив Розділ I Особливої частини КК України («Злочини проти основ національної безпеки України») новою ст. 111¹ (Колабораційна діяльність). Частина 1 цієї статті встановлювала кримінальну відповідальність за публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України.

Крім того, цього ж дня Верховна Рада України прийняла Закон України № 2110-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції» доповнив КК України ст. 436², яка встановлювала кримінальну відповідальність за виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників. Відповідно до пояснювальної записки

до закону, нова стаття має за мету посилити кримінальну відповідальність за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції, зокрема – продукції агітаційного характеру, спрямованої передусім на пряме чи опосередковане виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії РФ проти України, розпочатої у 2014 р., у тому числі шляхом представлення збройної агресії РФ проти України, у тому числі шляхом представлення збройної агресії РФ проти України як «внутрішнього конфлікту», «громадянського конфлікту», «громадянської війни», заперечення тимчасової окупації частини території України.

Кримінальна відповідальність за ст. 436² КК України настає у тому разі, якщо суб'єкт виправдовує, визнає правомірною, заперечує (або відповідно виготовляє та поширює матеріали, у яких міститься виправдовування, визнання правомірною, заперечення):

1) збройну агресію Російської Федерації проти України, розпочату у 2014 році, у тому числі шляхом представлення збройної агресії Російської Федерації проти України як внутрішнього громадянського конфлікту;

2) тимчасову окупацію частини території України.

Чому законодавцем криміналізовано вказані вище діяння? Головною причиною є те, що діяння осіб, які утворюють вказані вище форми об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 436² КК України, є частиною інформаційної війни РФ проти України, спрямованої на нівелювання зовнішніх підстав для відбиття збройної агресії країни-терориста, а також недопущення гуртування суспільства навколо національної стратегії єднання задля відсічі загрозам національній державності, територіальній цілісності і недоторканності України. Неприйняття очевидного факту розв'язування військово-політичним керівництвом РФ агресивної війни проти нашої країни та окупації частини територій в умовах, коли цей факт встановлено та визнано на рівні держави та міжнародною спільнотою, в умовах воєнного стану є передумовою з одного боку до колабораційної діяльності всередині держави, а з іншого боку – до підтримки злочину агресії представниками інших держав [2, с. 113].

Також ст. 436² КК криміналізувала глорифікацію осіб, які здійснювали збройну агресію Російської Федерації проти України, розпочату у 2014 р., представників збройних формувань Російської Федерації, іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих Російською Федерацією, а також представників окупаційної адміністрації Російської Федерації, яку складають її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та

представників підконтрольних Російській Федерації самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України.

З початком повномасштабного вторгнення також актуалізувалася необхідність введення військової цензури.

Ведучи війну проти нашої країни, розвідувальні служби рф постійно аналізують соціальні мережі, маючи на меті отримати інформацію про переміщення захисників України, тому за сучасних умов неабиякого поширення соціальних мереж кожен смартфон стає зброєю [3]. Враховуючи це та з метою запобігання навмисного та незаконного розповсюдження інформації про направлення, переміщення міжнародної військової допомоги в Україну, а також інформації про переміщення, рух або розташування Збройних Сил України чи інших військових формувань України, Верховна Рада України 24 березня 2022 р. прийняла Закон України № 2160-IX «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стану», яким доповнила КК України ст. 114² («Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану»).

Зазначена стаття передбачає дві форми кримінальних правопорушень:

- 1) поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, у тому числі про їх переміщення територією України (ч. 1);
- 2) поширення інформації про переміщення, рух або розташування Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, за можливості їх ідентифікації на місцевості (ч. 2).

Відповідальність за це діяння може настати лише у разі, якщо воно є несанкціонованим. За ч. 1 ст. 114² КК України несанкціонованим воно є тоді, коли відповідна інформація попередньо не була розміщена (поширена) у відкритому доступі визначеними суб'єктами – Генеральним штабом Збройних Сил України, Міністерством оборони України, Головним управлінням розвідки Міністерства оборони України чи Службою безпеки України або в офіційних джерелах країн-партнерів, а за ч. 2 ст. 114² КК України – такими суб'єктами як Генеральний штаб Збройних Сил України, Міністерство оборони України або інші уповноважені державні органи [4].

Отже, криміналізація зазначених діянь слугувала захисту суспільного інтересу (зокрема, забезпеченню національної безпеки та територіальної цілісності). У нашій демократичній та правовій державі цензура забезпечує внутрішню та зовнішню безпеку країни, стабільність держави та політичного устрою за максимального дотримання прав і свобод людини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Nossek H. and Limor Y. The Israeli paradox: The military censorship as a protector of the freedom of the press. *Research in Social Problems and Public Policy*. 2011. Volume 19. P. 103–130. doi:10.1108/S0196-1152(2011)0000019011.
2. Олейніков Д. О., Сердечна А. Ю. Науково-практичний аналіз термінів, використаних в диспозиції ст. 436-2 КК України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2022. Вип. 74: Ч. 2. С. 110-118. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.74.52>.
3. Вішевник Н. Чому не можна поширювати інформацію про переміщення військових, і яка за це відповідальність / Всеукраїнське професійне юридичне видання «Юридична газета». URL: <http://surl.li/hnfsb>.
4. Хавронюк М. Поширення інформації про військову допомогу та дії військових України: кримінальна відповідальність / Центр політико-правових реформ. URL: <http://surl.li/hnfsfg>.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У МЕДИЧНІЙ СФЕРІ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

Плис К. В.

*студентка III курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Янішевська К. Д.

*к. ю. н., доцент, доцент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Розвиток правової держави передбачає необхідність додержання пріоритету загальнолюдських цінностей. Стаття 49 Конституції України закріплює положення, відповідно до якого кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу і медичне страхування, а держава створює умови для ефективного та доступного для всіх громадян медичного обслуговування. Держава розробила складну правову систему, яка включає широке коло правових норм, які покликані забезпечити реалізацію цієї гарантії. Однією з

ланок цієї системи є і кримінально-правові, які передбачають відповідальність за посягання на життя і здоров'я особи.

Слід погодитися з думкою науковця С.В. Книша, який зазначає, що сучасна система охорони здоров'я в Україні є незадовільною, оскільки не забезпечує надання доступних та якісних медичних послуг, що негативно відбивається, насамперед, на незахищених, малозабезпечених верствах населення. Звичайно, цим негативним явищем є певні пояснення: значне навантаження на медичний персонал, низький рівень заробітної плати, недостатнє державне фінансування тощо [4, с.43].

Крім того, несприятливі процеси відбуваються на фоні недосконалості українського законодавства, включаючи і кримінальне, відсутності у працівників слідчо-судових органів необхідних знань, що відповідають рівню розвитку біомедичних наук, на тлі проблем, які супроводжують проведення високо-технологічних та звичних судово-медичних експертиз, проблем інтерпретації результатів останніх та ін. Ці чинники породжують злочинність в медичній сфері держави [2, с.90].

На сьогодні питання щодо поняття професійного кримінального правопорушення в медичній сфері є дискусійним, тому в кримінально-правовій науці використовується різна термінологія для позначення злочинних діянь, вчинюваних медичними працівниками: злочини у сфері охорони здоров'я, професійні злочини у медичній діяльності, професійні медичні правопорушення. Дефініцію цього злочину влучно визначила науковець А.Б. Берзіна, яка зазначила, що під професійними медичними злочинами пропонується розглядати такі умисні або необережні діяння, які вчиняються медичними працівниками під час виконання ними своїх професійних обов'язків, а також особою, яка не має права на зайняття медичною діяльністю, однак проводить її [3, с. 3].

Кримінальний кодекс України визначає найсуворішу міру покарання до кримінальних правопорушень вчинених у медичній сфері. Переважна більшість кримінально караних діянь, що становлять небезпеку для життя та здоров'я людини, які вчиняються медичними працівниками під час виконання професійних обов'язків, визначені у розділі II "Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи" Кримінального кодексу України.

До "професійних злочинів" закон відносить:

- неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст. 131 КК України);

- розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної хвороби (ст. 132 КК України);

- незаконне проведення абортів (ст. 134 КК України);

- незаконна лікувальна діяльність (ст. 138 КК України);

- ненадання допомоги хворому медичним працівником (ст. 139 КК України);

- неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником (ст. 140 КК України);

- порушення прав пацієнта (ст. 141 КК України);

- незаконне проведення дослідів над людиною (ст. 142 КК України);

- порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини (ст. 143 КК України);

- насильницьке донорство (ст. 144 КК України);

- незаконне розголошення лікарської таємниці (ст. 145 КК України) [5].

Як слушно зазначає правознавець Р.С. Титикало, медичні злочини здійснюються під впливом суб'єктивних та об'єктивних факторів.

До помилок, викликаних суб'єктивними факторами, відносяться помилки, яких припускаються медичні працівники, що необґрунтовано відступають від встановлених медичних стандартів, діють необережно, самовпевнено чи допускають необґрунтований ризик при недостатності досвіду чи знань. Такі помилки можливі при:

▪ неувважному обстеженні, неадекватній оцінці клінічних та лабораторних даних;

▪ неврахуванні чи переоцінці результатів консультацій інших спеціалістів;

▪ недбалому виконанні операцій та інших лікувально-профілактичних заходів,

догляді та спостереженні за пацієнтом, загальній незадовільній організації різних етапів медичної допомоги в медичному закладі;

▪ веденні документації;

▪ при порушенні деонтологічних та інших вимог щодо інформування пацієнта про стан його здоров'я.

У свою чергу до помилок, що спричинені об'єктивними факторами, відносяться дії (бездіяльність) медичних працівників, що не порушують встановлені законом та підзаконними актами правила, але заподіяли шкоду здоров'ю пацієнта чи його смерть внаслідок:

▪ недосконалості медичної науки на даному етапі її розвитку;

▪ несприятливих умов або обставин здійснення медичного втручання;

▪ об'єктивних труднощів діагностики деяких захворювань;

▪ атипового розвитку захворювання, індивідуальних аномалій анатомічної будови тіла чи функціонування організму пацієнта;

▪ алергічних реакцій, які неможливо було передбачити при стандартному медичному втручанні (діагностуванні чи лікуванні).

Варто зазначити, що в Україні відсутня офіційна статистика лікарських помилок. Таке явище є поширеним для України навіть більше, ніж для інших держав світу.

Це відбувається через те, що в нас не введені стандарти і протоколи лікування, які є обов'язковими для виконання в західних країнах, і відсутня система обов'язкового медичного страхування, яка стимулює контроль за лікарськими помилками [6, с.101]. Саме тому в умовах відсутності чіткої регламентації помилкових дій лікарів є велика ймовірність віднесення до лікарських помилок будь-яких діянь.

Якщо взяти досвід Індії з цього питання, то к.м.н., Н.В. Авраменко зазначає, що в Індії функціонує Державна Медична Рада, яка складається з членів, обраних медичними працівниками, які зареєстровані в Державному Медичному Реєстрі, і тих, кого висунув Уряд Індії. До функцій Державної Медичної Ради належать:

- затвердження реєстру (прізвища всіх медичних працівників Індії заносяться до Державного Медичного Реєстру, Секретар Державного Медичного реєстру повинен інформувати Медичну Раду про всі зміни, які відбуваються в ньому);

- контроль за дотриманням медичної етики й етикету;

- дисциплінарний контроль;

- винесення застережних зауважень.

Медичному працівнику, якого визнали винним у несумлінній поведінці, дисциплінарному правопорушенні, виявленому лікарському неуцтві, недбалості, може бути оголошено догану. В разі скоєння серйозного правопорушення приймається рішення про тимчасове або постійне виведення з Реєстру його імені, тобто він позбавляється права на лікарську практику в Індії. [1, с.79].

Щодо досвіду в Україні з питань запобігання кримінальних правопорушень у сфері охорони здоров'я, слушно висловився В.В. Топчій: «Загалом запобігання злочинності у сфері охорони здоров'я, як зазначають правознавці у сфері медичного права, необхідно розглядати на двох таких кримінологічних рівнях профілактики: загальносоціальному та спеціально-кримінологічному».

Отже, загальносоціальне запобігання вказаному виду злочинності полягає у проведенні якісної реформи системи охорони здоров'я, що, на перший погляд, відбувається у нашій державі, проте проблемних питань законодавчого врегулювання, на

жаль вистачає. Також даний вид профілактики включає в себе суттєве підвищення рівня професійної підготовки лікарів, вдосконалення нормативно-правової бази тощо.

Заходи спеціально-кримінологічного запобігання злочинності у сфері охорони здоров'я є специфічними та залежать від конкретної галузі медицини, можуть включати в себе проблемні питання підвищення рівня правосвідомості, а також морально-етичного рівня і забезпечення якісного та професійного проведення різного роду судово-медичних експертиз [7, с.144].

Таким чином, проаналізувавши думки провідних вчених з приводу юридичної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень в сфері охорони здоров'я, досвід іноземних країн та України щодо запобігання таких злочинів, можна зробити висновок, що дієвими засобами профілактики правопорушень у сфері охорони здоров'я є їх попередження шляхом підвищення якості медичної допомоги у спосіб підведення належного економічного забезпечення під потенційні можливості лікування, а також створення дієвого механізму притягнення до кримінальної відповідальності працівників галузі охорони здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Авраменко Н.В. Вітчизняний та зарубіжний досвід державного управління в сфері контролю за якістю медичної допомоги. *Економіка та держава*. 2010. № 12. С.78-80. URL: <https://cutt.ly/TMLFcpd>
2. Алієва О.М. Злочини у сфері медичної діяльності. *Матеріали 69-ї наукової конференції професорсько-викладацького складу економіко-правового факультету Одеського нац. університету ім. І.І. Мечникова, 26-28 листопада 2014 року м. Одеса*. 2014. С.90-92. URL: <https://cutt.ly/zMLGtBd>
3. Берзіна А.Б. Злочини в сфері медичної та фармацевтичної діяльності: порівняльний аспект. 2018. 10 с. URL: <https://cutt.ly/xMLCgqxq>
4. Книш С.В. Юридична відповідальність за правопорушення у сфері охорони здоров'я в Україні. *Право і безпека*. 2018. № 4. С. 43-49. URL: <https://cutt.ly/oMLCZIx>
5. Кримінальний кодекс України. URL: <https://cutt.ly/JMLVn26>
6. Тикатило Р.С., Гандзій Т.В. Лікарська (медична) помилка: медичне та правове поняття. *Юридичний вісник*. 2014. №3. С.99-103. URL: <https://cutt.ly/EMLNWvP>
7. Топчій В.В. Напрями запобігання невиконанню чи неналежному виконанню медичним працівником своїх професійних обов'язків та незаконній трансплантації. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип.4. С.143-147. URL: <https://cutt.ly/7BTdBnA>.

СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ

Савчук В.О.

студент II курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Бондаренко О.С.

д.ю.н., доцент, завідувач кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

Питання актуалізації незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги обумовлене значним суспільним резонансом адже останнім часом все частіше можна спостерігати випадки продажу чи нецільового використання товарів що призначаються для допомоги особам що потребують підтримки це у свою чергу становить загрозу для товарообміну у державі. Саме так, з часу початку дії військового стану на території України почали потрапляти незчисленна кількість товарів, коштів чи інших видів благодійництва що мали бути спрямовані на потреби її отримувачів, але й були ті, хто прагнув нажитись на цьому.

Однак, з метою повного аналізу змісту вищезазначеного, вважаємо за доцільне першочергово проаналізувати визначення категорій: «криміналізація» та «соціальна обумовленість».

На нашу думку, найбільш доцільне визначення терміну наведено у праці Т. Мартянової, у ній авторка надала визначення категорії криміналізація як виявлення суспільно небезпечних проявів поведінки особистості, визнання їх допустимості, можливості та доцільності протидії та кримінально-правового закріплення їх у законі як злочинних та караних [1, с. 144].

Категорія соціальна обумовленість є визначальним фактором допустимості криміналізації тієї чи іншої поведінки особи шляхом аналізу обставин що визначають суспільну необхідність. Так, ми солідарні з думкою О. Пашенка який у своїй праці пропонує наступні факультативні обставини соціальної обумовленості кримінального правопорушення:

- 1) Відносна поширеність діяння;
- 2) Правосвідомість, мораль та суспільна думка;
- 3) Визначеність та єдність термінології [2, с. 150-152].

Таким чином, вважаємо за доцільне провести аналіз на відповідність соціальної обумовленості криміналізації незаконного використання з метою отримання прибутку

гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги відповідно до вищезазначених факультативних обставин.

Саме так, під категорією «відносна поширеність діяння» слід розуміти соціологічні данні що складають цілісну статистику по кількості зареєстрованих проваджень, пресових публікацій і тп.

У Національній поліції України з початку повномасштабного вторгнення зберігається сумна тенденція по збільшенню кількості проваджень пов'язаних із розкраданням гуманітарної допомоги. Так, станом на 22 червня 2022 року було зафіксовано 247 проваджень із повідомленням підозри 29 осіб [3]. У свою ж чергу, 31 серпня 2022 року ця цифра становила понад 370 із повідомленням підозри 70 особам [4]. Зазначенні дані є свідченням поширеності діяння у суспільстві та його поширення на усій території України. Відзначимо, що у контексті висвітлення зазначеного кримінального правопорушення засоби масової інформації не стояли осторонь, а масово та гостро почали викривати факти нецільового використання гуманітарної допомоги, для розуміння ситуації наведемо кілька резонансних справ:

Наприклад, на Тернопільщині зафіксовано випадок коли двоє відомих місцевих волонтерів злочинною схемою розікрали понад 12 мільйонів гривень, які люди надсилали до благодійному фонду з метою допомоги Збройним Силам України [5].

Також, яскравий приклад був зафіксовано у місті Дніпро, де двоє чоловіків забезпечили механізм отримання, зберігання та збуту гуманітарної допомоги, що надходив їм з Республіки Польщі. Загалом, такою схемою вони змогли отримати прибутку на понад 850 тисяч гривень [6].

Наступна категорія – це «правосвідомість, мораль та суспільна думка» виходячи із формальної логіки, то зазначена обставина полягає у дослідженні суспільної думки та її реакції на ті чи інші діяння, у тому числі не залишаючи осторонь історичну складову [2, с. 153].

Як висновок, проаналізувавши суспільну думку та мораль пов'язану із крадіжками, обманом, шахрайством можна дійти до висновку, що протягом багатьох тисяч років данні діяння вважались принизливими та аморальними.

Категорія визначеність та єдність термінології полягає у лінгвістичному викладенні статті її контекстуально правильному викладі та єдності термінології цілому [2, с. 154]. На нашу думку, у зазначеній статті немає суперечності у написанні, викладений текст чітко і зрозуміло відображає суть написаного згідно з загальнотеоретичними нормами теорії держави та права.

Отже, підсумовуючи усе вищезазначене вважаємо що криміналізація незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги за всіма обставинами є виправданим та необхідним рішенням з боку українського законотворця.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мартьянова Т. Юридичні помилки в кримінальному законодавстві: проблеми криміналізації та декриміналізації. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2018. № 894 (18). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/yuridichni-pomilki-v-kriminalnomu-zakonodavstvi-problemi-kriminalizatsiyi-ta-dekriminalizatsiyi> (дата звернення: 04.05.2023).
2. Пащенко О. О. Соціальна обумовленість кримінально-правових норм : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Одеський державний університет внутрішніх справ. Одеса, 2019. 449 с.
3. Денис Монастирський: Правоохоронці розслідують 247 кримінальних проваджень щодо розкрадання гуманітарної допомоги. *Урядовий Портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/denis-monastirskij-pravoohoronci-rozsliduyut-247-kriminalnih-provadzhen-shchodo-rozkradannya-gumanitarnoyi-dopomogi> (дата звернення: 05.05.2023).
4. Петрушко Л., Рещук К. Ігор Клименко керував Нацполіцією, а тепер очолив МВС. *Forbes.ua*. URL: <http://surl.li/fvfxs> (дата звернення: 05.05.2023).
5. Розкрадання гуманітарної допомоги в Україні. Хто, як і чому це робить? - BBC News Україна. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61584802>.amp (дата звернення: 05.05.2023).
6. ФОКУС Р. У Дніпрі "волонтери" продавали гуманітарну допомогу, – Офіс Генпрокурора (фото). *ФОКУС*. URL: <https://focus.ua/uk/ukraine/525728-v-dnepre-volontery-prodavali-gumanitarnuyu-pomoshch-ofis-genprokurora-foto> (дата звернення: 05.05.2023).

КОЛАБОРАЦІОНІСТ ЯК СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ: ПРОБЛЕМИ ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ

Сорокін А. А.

*аспірант кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Одним із наслідків збройного конфлікту в Україні є виникнення колабораціонізму та пов'язаних або подібних із ним явищ [1, с. 40]. Традиційно колабораціоністами під час

війни називають осіб або групи, які працюють або підтримують одну зі сторін конфлікту чи війни, на користь або проти залучених сторін. Характер співпраці під час війни може бути складним і суперечливим, і сприйняття колабораціоністів може відрізнятися залежно від контексту та точок зору різних залучених сторін.

У деяких випадках окремі особи або групи можуть співпрацювати з однією зі сторін війни, добровільно чи примусово, з різних причин, наприклад:

1) ідеологічна чи політична приналежність: деякі особи можуть співпрацювати зі стороною війни на основі спільних ідеологій чи політичних переконань. Це може включати підтримку певної ідеології чи політичного порядку денного, а також надання допомоги чи інформації для досягнення цілей партії;

2) економічна чи матеріальна вигода: деякі особи можуть співпрацювати зі стороною війни заради економічної чи матеріальної вигоди. Це може включати отримання прибутку від незаконної діяльності, такої як контрабанда, грабїж чи здирництво, або отримання фінансових стимулів чи винагороди в обмін на їхню співпрацю;

3) страх або примус: деякі особи можуть співпрацювати зі стороною у війні через страх або примус, як-от загрози їхній безпеці чи добробуту чи безпеці членів їхніх сімей. Це може включати примушення надавати інформацію, послуги чи інші форми підтримки проти їхньої волі;

4) особиста лояльність: у деяких випадках окремі особи можуть співпрацювати зі стороною війни на основі особистої лояльності. Це може включати підтримку певної групи чи спільноти на основі етнічної, релігійної чи культурної приналежності або пошук захисту від передбачуваних загроз чи дискримінації;

З іншого боку, деякі особи чи групи можуть співпрацювати зі сторонами чи силами, які виступають проти однієї зі сторін, залучених у війну, наприклад:

1) опір або опозиція: деякі особи чи групи можуть співпрацювати з силами, які борються проти окупаційних сил, репресивного режиму чи репресивної системи. Це може включати надання інформації, ресурсів або інших форм підтримки для опору або протистояння партії влади;

2) права людини чи гуманітарні проблеми: деякі особи чи групи можуть співпрацювати з силами, які борються проти порушень прав людини, військових злочинів чи інших порушень міжнародного гуманітарного права. Це може включати підтримку в документуванні та повідомленні про зловживання, надання допомоги постраждалому населенню або пошук справедливості для жертв.

Для усунення подібних неузгодженостей у сприйнятті існує законодавство. Так, саме легальні визначення становлять основу для праворозуміння та правозастосування.

Проте, не у всіх державах вибудоване конкретне єдине правове розуміння поняття «колабораціоніст». Варто відмітити, що у зарубіжних державах термін «колабораціоніст» не має конкретного юридичного визначення в контексті воєнного часу. З юридичної точки зору колабораціонізм може розглядатися як форма державної зради. Колабораціонізм може бути пов'язаний зі злочинними діями на службі у держави окупанта, які можуть включати співучасть з окупантами у вбивствах, переслідуваннях, грабежах, економічній експлуатації або участь у маріонетковому уряді [2].

Наприклад, в США особи, які надають матеріальну підтримку або ресурси іноземним терористичним організаціям, можуть бути звинувачені у злочинах, пов'язаних з тероризмом, відповідно до федерального законодавства США. У Великобританії особи, які вчиняють акти державної зради, такі як пособництво або підбурювання ворогів Корони під час війни, можуть бути звинувачені в державній зраді згідно із законодавством. Осіб, які вчиняють акти державної зради, як-от сприяння або підбурювання ворогів Канади під час війни, можна звинувачувати у державній зраді згідно з канадським законодавством.

В Ізраїлі термін «колабораціоніст» використовується в контексті ізраїльсько-палестинського конфлікту, де особи, які співпрацюють з ізраїльською владою або надають допомогу ізраїльським силам, можуть вважатися колабораціоністами за палестинським законодавством. Покарання та правові наслідки співпраці можуть відрізнятися відповідно до палестинського законодавства.

Таким чином, колабораціонізм під час війни може бути складним і суперечливим питанням і мати правові, моральні та соціальні наслідки. У деяких випадках колабораціоністи можуть розглядатися однією стороною як зрадники, колабораціоністи або співчуваючі, а інша сторона – як борці за свободу, учасники опору чи герої. Правовий статус і поводження з колабораціоністами також можуть відрізнятися залежно від чинних законів і правил країни чи регіону, де точиться війна. Важливо враховувати конкретний контекст, мотивацію та дії осіб або груп, які беруть участь у співпраці під час війни, і будь-які потенційні правові чи моральні наслідки слід ретельно оцінити та розглянути відповідно до чинних законів, міжнародного гуманітарного права та прав людини стандарти

ЛІТЕРАТУРА:

1. Письменний Є. Колабораціонізм у сучасній Україні як кримінально-правова проблема. *Право України*. 2020. № 12. С. 33–42.
2. Колабораціонізм – що це таке і хто такі колаборанти. *Термін* : вебсайт. URL : <https://termin.in.ua/kolaboratsionizm/> (дата звернення: 12.04.2023).

ЕКСЦЕС ВИКОНАВЦЯ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Ткаченко О.А.

*студентка 2-го курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Міщенко Т. М.

*к. ю. н, асистент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету,
директор Сумського НДЕКЦ МВС України*

Кримінальні правопорушення, що вчинені у співучасті, посідають одне з перших місць за своєю розповсюдженістю. Їхнім характеризуючим аспектом є особливий ступінь суспільної небезпеки, адже на досягнення небезпечних для соціуму наслідків направлено зусилля не однієї конкретної особи, а одночасно декількох суб'єктів. Визначальну роль у співучасті відіграє саме виконавець, тому що саме навколо нього вона і створюється. Між співучасниками кримінального правопорушення формується спільний протиправний умисел, але іноді трапляються такі випадки, коли виконавець вчиняє такі діяння, які ним не охоплюються, що являє собою «ексцес виконавця».

На законодавчому рівні термін «ексцес виконавця» не є чітко визначеним, але іноді наведене поняття зустрічається у судових документах. Для прикладу, у Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти життя та здоров'я особи» від 07 лютого 2003 р. №2 наголошується на тому, що ексцес являє собою ситуацію, «коли один із співучасників вийшов за межі домовленості щодо обсягу злочинних дій і вчинив більш тяжкий або інший злочин (наприклад, при домовленості заподіяти потерпілому тілесні ушкодження позбавив його життя)» [1].

Тобто взагалі наведене явище зумовлює певну зміну фактичного колективного умислу. Інші співучасники, які беруть участь у вчиненні кримінального правопорушення разом з виконавцем, цілком не допускають та не передбачають настання тих наслідків, які настали внаслідок наявності ексцесу в діяннях зазначеного суб'єкта.

Відсутність чіткої регламентації ексцесу виконавця робить це явище достатньо своєрідним та дискусійним. Теоретики та практики мають безліч власних позицій та напрацювань в контексті цієї категорії, але єдиного погляду на всі аспекти прояву досліджуваного явища наразі немає. Усе ж таки характеризуючи ексцес виконавця кримінального правопорушення, сучасні вчені здебільшого зважають на його об'єктивну і суб'єктивну ознаки. Об'єктивна ознака ексцесу полягає в тому, що між діяннями інших співучасників і результатом, який настав внаслідок того, що вчинив виконавець із власної волі, відсутній причинно-наслідковий зв'язок. Суб'єктивна ж ознака ексцесу полягає у відсутності вини співучасників у вчиненому виконавцем злочині [2, с. 116].

Не існує також абсолютної одностайності думок серед науковців з приводу класифікації ексцесів виконавця. Але виділення різних видів ексцесу має достатньо вагоме практичне значення, адже від вчинення виконавцем конкретного виду ексцесу певною мірою залежить кваліфікація його діянь. Здебільшого виокремлюють кількісний та якісний різновид.

Кількісний ексцес цілком має місце саме в тих випадках, коли у результаті певних дій виконавця кримінального правопорушення додатково відбулось посягання на подібний безпосередній об'єкт або на той самий, однак за наявності конкретних кваліфікуючих обставин. Вчиняється таке кримінальне правопорушення, яке є однорідним по відношенню до того, яке було заплановане всіма співучасниками, а наслідки є більш тяжкими.

Щодо якісного ексцесу він має місце у тих випадках, коли навпаки виконавець вчиняє кримінальне правопорушення, яке є неоднорідним по відношенню до вже запланованого діяння. Тобто взагалі у результаті цього відбувається посягання на вже інший охоронюваний законодавством об'єкт. Іноді зустрічається також і виділення кількісно-якісного ексцесу виконавця, проте доцільно зазначити, що така точка зору підтримується не всіма вченими й не становить окремої наукової чи практичної цінності (такий ексцес являє собою одночасне поєднання двох «класичних» видів) [3].

Отже, ексцес виконавця має місце, коли досягнутий виконавцем кримінальний протиправний результат не відповідає тому, настання якого бажали співучасники. Наукове вивчення ексцесу виконавця має наразі вагоме практичне значення, адже як правоохоронні, так і судові органи, в своїй діяльності мають справу з проявами кримінальної протиправної діяльності у співучасті та її наслідками щодня, а тому вони мають результативно їй протистояти. Але саме явище потребує ще детальної регламентації на законодавчому рівні та подальшого дослідження у теоретичній та практичній площині.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. №2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text> (дата звернення: 12.04.2023 р.).
2. Загодіренко П. О. Ексцес виконавця: кримінально-правова характеристика та правила кваліфікації. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2016. №22. С. 115–119.

3. Екстес виконавця. CrimPravo : веб-сайт. URL: <https://crimpravo.com/slovnuk-kryminalne-pravo/ekstses-vykonavtsya.html> (дата звернення: 12.04.2023).

ПОДВІЙНА ФОРМА ВИНИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Чернявський Б. А.

студент II курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Міщенко Т. М.

к. ю. н, асистент кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету,

директор Сумського НДЕКЦ МВС України

Сьогодні процес розвитку теорії права в цілому та теорії кримінального права зокрема призвів до появи нових понять. Загалом, можна сказати, що процес розвитку теорії кримінального права є складним та багатогранним. Так виникають нові питання і проблеми для науки кримінального права, які поки ще не були вирішеними. Одним з таких важливих питань, безперечно, є визначення особливої форми вини. Проблеми пов'язані зі змістом понять, визначенням їх у кримінальному законодавстві та навіть у доречності використання їх на практиці. Крім того, що кримінальне законодавство України виділяє такі форми вини як: умисел (прямий, непрямий) та необережність (протиправна самовпевненість, протиправна недбалість) [1], у кримінально-правовій літературі зазначається, що вина при вчиненні низки кримінальних правопорушень не полягає виключно в умислі чи в необережності. Таким чином наука кримінального права розробила поняття подвійної вини. На думку вчених Є. Стрельцов та Н. Мирошніченко, подвійна (змішана, складна) вина – це різне психічне ставлення особи, що у формі умислу, що у формі необережності до різних об'єктивних ознак одного і того самого суспільно небезпечного діяння та його наслідків [2, с. 158].

На рівні з терміном «подвійна вина» можуть також використовуватися поняття «змішаної форми вини» та «складної форми вини». Серед вчених існує різне ставлення до змісту цих термінів: з одного боку, одні фахівці наповнюють їх тотожним змістом, а з іншого – наповнюють їх різним змістом. Так, вищезгадані Є. Стрельцов та Н. Мирошніченко, як це видно з їх дефініції ставляться до цих термінів, як до тих, що мають однаковий, тотожний зміст, а, наприклад, вчений М. М. Дмитрук вважає, що між поняттями «змішана вина» і «подвійна вина» можна прослідити певну відмінність. Мова йде про наявність неоднакових за змістом інтелектуальних і вольових властивостей щодо діяння і наслідків діяння в різних складах кримінальних правопорушень [3, с. 341]. Також

схожій позиції притримується Т. Ю. Доманова, на її думку, така відмінність, обумовлена специфікою одиничного кримінального правопорушення та об'єктивної сторони, а саме для простого одиничного кримінального правопорушення як «кримінальне правопорушення з двома обов'язковими діяннями», одне із яких формується ознаками або складом іншого виду правопорушення, зазвичай, властива «змішана форма вина», а для складних одиничних кримінальних правопорушень таких видів, як «складений злочин» і «злочин з похідними наслідками» характерна «подвійній вина» [4, с. 44].

У цілому постає питання щодо коректності використання даних термінів, адже їх дефініції у жодному вигляді відсутні у Кримінальному кодексі України (далі – ККУ) і серед вчених досі немає консенсусу щодо того чи є ці всі поняття синонімічними, чи вона мають різний зміст.

Існує також думка, що вищезгадані терміни не є бездоганними, їх навіть з долею прискіпливості можна назвати спірними. Вина як ставлення до діяння та його наслідків однієї особи за своєю суттю не може бути подвійною, вона завжди єдина. Не зовсім правильно називати її складною, адже складними (має кілька рис) є умисел і необережність. Спірним є підхід називати вину змішаною, тому що вина не є поєднанням чогось різнорідного чи переплетеного. Але чому виникла потреба вводити в теорію кримінального права дані поняття? Для цього потрібно звернутися до практики. Наприклад, якщо особа, яка наміряна вчинити кримінальне правопорушення передбачає два чи більше обов'язкових наслідки. При цьому, ставлення до одного з них – умисне, а до наступного – необережне. Згадується умисне тяжке тілесне ушкодження, яке призвело до смерті потерпілого, за ч. 2 ст. 121 ККУ. За таких умов, ставлення винного характеризується до нанесення тяжкого ушкодження умислом, а до смерті – необережністю [5]. Тобто, в цьому випадку можна умовно допустити подвійність вини, з одного боку умисел – заподіяння тяжких ушкоджень, а з іншого – необережність, що спричинило смерть потерпілого. Через те, що в законодавстві передбачені ці посягання в нормі, виникає необхідність встановлювати вину в цілому, тобто подвійної форми вини.

Підсумовуючи, можна сказати, що подвійна (складна, змішана) форма вина має місце тоді, коли склад кримінального правопорушення передбачає декілька обов'язкових суспільно небезпечних наслідків, а суб'єктивне ставлення до посягання не виражається лише в умислі або лише в необережності, а поєднанням їх обох. Потрібно встановити ряд ознак що стосуються даних форм вини, якщо буде необхідність у включення їх у ККУ та прибрати недоліки або встановити лише одну, але чітку та безспірну дефініцію.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 29 груд. 2022р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 11.04.2023).
2. Стрельцов Є., Мирошниченко Н. Підстава кримінальної відповідальності потребує законодавчого закріплення. *Право України*. 2020. № 2020/02. С. 151–154. URL: <https://doi.org/10.33498/louu-2020-02-151> дата звернення: 11.04.2023)
3. Дмитрук М. М. Деякі відмінності «змішаної вини» та «подвійної вини» в теорії кримінального права. *Політика в сфері боротьби за злочинність*: матеріали міжнар. Наук.-практ. Інтернет-конф, 2014 р. С. 341–342.
4. Доманова Т. Ю. Поняття та ознаки злочину, вчиненого з двома формами вини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Випуск 39. Том 2. С.42–45.
5. Українське кримінальне право. *Pidru4niki* : вебсайт. URL: https://pidru4niki.com/1547121956142/pravo/ukrayinske_kriminalne_pravo (дата звернення: 12.04.2023).

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РЕГЛАМЕНТАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРИЙНЯТТЯ ПРОПОЗИЦІЇ, ОБІЦЯНКИ АБО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ

Шершак–Гукова А. М.

*аспірантка кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Поняття «корупція» є однією найактуальніших проблем в нашій країні. Інтенсивність реалізації процесу глобалізації в Україні, безсумнівно вказує на значний вплив запозичень та надбань засобів протидії корупції із досвіду зарубіжних країн, які мають на меті втілення міжнародних стандартів, та подолання корупції в Україні вцілому.

Застосування закордонного досвіду в боротьбі із кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з прийняттям пропозиції, обіцянки, або одержанням неправомірної вигоди, є одним із провідних потенціалів для пошуку ефективних інструментів та механізмів, задля протидії корупції в нашій державі.

Розглядаючи та вивчаючи практичний досвід закордонних країн у сфері боротьби з корупційними кримінальними правопорушеннями, слід звернути увагу, на ті особливості напрацювань, які є перспективними саме для України.

Вдосконалення нормативно-правового регулювання у процесі боротьби та протидії корупційним проявам, втілення ефективних механізмів та інструментів, високий рівень правової свідомості у відповідальних осіб, щодо імплементації відповідних механізмів є основними напрямками, реалізація яких, надасть можливість підвищити ефективність діяльності правоохоронної системи в протидії таким кримінальним правопорушенням.

В.В. Шмигельський, аналізуючи положення Кримінального кодексу Франції [1], робить висновки, що караними, згідно із кримінальним законодавством Франції, є такі корупційні діяння, як: – пропозиція без законних на те підстав у будь-який момент прямо або опосередковано підношень, обіцянок, подарунків, презентів або будь-яких переваг; – дія або утримання від будь-якої дії, що входить у коло повноважень функціонера державичлена ЄС або зумовлена його обов'язками чи мандатом, або дії, здійснення якої полегшене його посадою, обов'язками або мандатом; – вимагання функціонером державичлена ЄС без законних на те підстав, у будь-який момент, прямо або опосередковано підношень, обіцянок, подарунків, презентів або будь-яких переваг для того, щоб зробити або утриматися від здійснення якої-небудь дії [1, с. 187–188].

Тобто, виходячи із положень кримінального права Франції, предметом кримінальної діяльності в сфері прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, є вигода, винагорода, подарунки, презенти або інші привілеї. В той же час, системний аналіз норм Кримінального кодексу Франції вказує на те, що до відповідальності можуть бути притягнуті як посадові та службові особи публічного, так і особи приватного права. Проте, критерій відповідальності відрізняється, так, як вважається, що кримінальні правопорушення перших, мають більш тяжкий характер, оскільки завдають шкоди не лише суспільним інтересам, а й авторитету держави в цілому, що ставить під сумнів її спроможність захищати свій апарат від корупційних проявів.

У відповідності до положень § 265 Кримінального кодексу Австрії, встановлено кримінальну відповідальність за такі дії: – пропозицію, обіцянку або гарантію винагороди в тому разі, якщо особа не вчинятиме певних дій, або вчинятиме їх на користь інших осіб; – вимагання, прийняття або обіцянка винагороди особою, яка володіє необхідним монопольним колом повноважень чи можливостей реалізації власної правосуб'єктності.

Термін «монопольне право» в даному випадку, вказує на те, що особа яка скоює кримінальне правопорушення лише у разі, коли, крім неї, подібну дію не може вчинити жодна інша особа.

Вищенаведений підхід австрійського законодавця до правової природи корупційного діяння – «монопольне право» на прийняття або утримання від прийняття

управлінських рішень, які мають можливість впливати на процеси діяльності суб'єктів господарювання, або осіб приватного права, – розкриває автентичність суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, а також причинно-наслідкового зв'язку між метою протиправного діяння, самим діянням та наслідками, до якого воно призвело.

На думку, Т.М. Супрун, досвід протидії корупційним правопорушенням, отриманий у Швеції потребує детального вивчення та аналізу, через ряд закріплених особливостей:

Питання корупції та хабарництва виписані у загальному шведському законодавстві, зокрема Кримінальному кодексі, Кодексі про судочинство, Акті про аудит та інших законодавчих і підзаконних актах.

Ключовою особливістю шведської моделі протидії корупційним злочинам є пряме залучення до процесу кримінального переслідування за них відповідного Омбудсмана за напрямом суспільних відносин, у межах яких було скоєно корупційний злочин [2, с. 200–201].

Омбудсмен реалізує свої повноваження через нагляд за судами, прокуратурою й поліцією під час розкриття корупційних правопорушень, виконуючи фактично роль громадського наглядача. В той же час, у Швеції активну участь у запобіганні корупції здійснюють громадські організації, такі як, «Інститут проти хабарів», який зосередився на детальному роз'ясненні елементів антикорупційного законодавства [2, с. 27]

«Інститут проти хабарів» виступає своєрідним механізмом контролю за особами, які потенційно можуть стати суб'єктами корупційних правопорушень, функціонуючи в площині суспільної моралі.

Слід наголосити, що саме неурядові організації в Швеції розробили Code of gifts, Rewards and other benefits in business – своєрідне Положення або Кодекс про подарунки, нагороди та винагороди. Положення якого є аналогічними за своєю правовою природою до положень кримінального законодавства Швеції, проте є обов'язковим для дотримання у всіх суб'єктах владних повноважень, а також є елементом корпоративної культури більшості суб'єктів корпоративного права.

При здійсненні аналізу практичного досвіду Швейцарії, слід акцентувати увагу на наступних особливостях:

Кримінальний кодекс Швейцарії містить спеціальний Розділ XIX «Хабарництво», який визначає такі склади корупційних злочинів, як: підкуп швейцарської посадової особи; давання хабара (ст. 322 ter); згода посадової особи на підкуп (ст. 322 quater); надання вигоди (ст. 322 quinquies); отримання вигоди (ст. 322 sexies); підкуп посадової особи іноземної держави (ст. 322 septies). Також декілька правопорушень визначені в

Розділі XVIII «Злочинні діяння проти службових і професійних обов'язків». Об'єктом вказаних правопорушень завжди виступає чистота репутації та бездоганність виконання обов'язків службовою особою. [3]

Трактування в такому розумінні об'єкта кримінального правопорушення вказує на більшу кількість можливостей для притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які реалізують функції держави, так, як бездоганність репутації та обсяг виконання службових обов'язків завжди повинен ідентифікуватися за допомогою посадових інструкцій, штатного розпису, правил внутрішнього трудового розпорядку, кодексам етики державних службовців тощо. [4, 169–172.]

Об'єктивна сторона складу кримінального правопорушення, регламентована параграфом 145 Кримінального Кодексу Данії., вказує: «якщо з метою особистої вигоди особа утримує винагороду, яка була отримана добросовісно, то після виявлення нею такої помилки, вона підлягає тюремному ув'язненню на будь-який термін, який не перевищує двох років». Проте, суть вказаної норми не відображає зміст вищезакріпленого положення, оскільки, не представляється можливим встановити за яких обставин особа, яка займає відповідальне становище, може добросовісно отримати винагороду, або добросовісно отримати винагороду, внаслідок допущеної помилки., а тим паче, вказане положення не розкриває змісту можливості притягнення до відповідальності за добросовісно отриману винагороду.

У Кримінальних кодексах зарубіжних держав передбачена різна міра покарання за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди, залежно від того, одержана вона за законні дії чи незаконні. Зокрема, за одержання посадовою особою вигоди за порушення своїх службових обов'язків або за те, що вона вже їх порушила, якщо це порушення як таке не становить кримінального правопорушення, передбачене покарання у виді позбавлення волі від одного до семи років (ч. 2 ст. 301 КК Болгарії). В той же час, за одержання особою вигоди за обіцянку вчинити кримінальне правопорушення у зв'язку з її службовою діяльністю або за вже вчинене кримінальне правопорушення – позбавлення волі від одного до десяти років (ч. 3 ст. 301 КК Болгарії).

При порівнянні вищенаведених санкцій, можна дійти висновку, що суд може призначити однакове покарання за одержання службовою особою вигоди за вже вчинене кримінальне правопорушення та одержання неправомірної вигоди за вчинення дій, які належать до її обов'язків. Вказана позиція з боку законодавця, не посилюється через підвищення важливості об'єкта, який охороняється, а об'єкти різної соціальної значущості повинні отримати оцінку у кримінально-правових санкціях шляхом встановлення більш суворих санкцій за посягання на більш значущі об'єкти [4].

Проаналізований досвід Швеції, імпонує та є виправданим в частині створення спеціального інституту - антикорупційного Омбудсмена. Матеріалізація та запозичення вищевказаного інституту в законодавство України, та надання йому правового статусу з одного боку, як конкретного державного інституту, а з іншого боку надання повноважень, в частині громадського контролю, надасть можливість вдосконалити вищезакріплений інститут антикорупційного законодавства, шляхом здійснення діяльності у частині реагування на факти, пов'язані із протиправними діями суб'єктів владних повноважень та посадових осіб приватного права, а також захисту прав осіб, що постраждали від корупційних кримінальних правопорушень.

Розглянуті положення законодавства Болгарії у яких передбачена диференціація відповідальності за одержання неправомірної вигоди залежно від законності чи незаконності дій (бездіяльності), які спеціальний суб'єкт повинен вчинити або утриматися від них, а у випадку одержання особою неправомірної вигоди за порушення своїх службових обов'язків такі дії (бездіяльність) повинні отримати додаткову кримінально-правову оцінку, що відповідає принципам повноти та точності кримінально-правової кваліфікації, не є виправданими. В той же час заслуговує на увагу, досвід Болгарії, в частині встановлення однакового покарання для тих осіб, які одержують неправомірну вигоду, а також тих, хто її надає, оскільки в обох випадках це перешкоджає реалізації конституційних прав людини і громадянина, а також негативно впливає на імідж України у міжнародній спільноті.

Актуалізація понять «чистота репутації» та «бездоганність виконання обов'язків службовою особою», викладена у Кримінальному кодексі Швейцарії, заслуговує на повагу, та має бути втілена в вітчизняне законодавство, як основний з інструментів подолання корупції в Україні.

Підхід законодавця Австрії, відображений та передбачений Кримінальним кодексом Австрії, який конкретизує та виділяє «монопольне право» або можливості суб'єкта кримінального правопорушення реалізувати власну правосуб'єктність у спосіб, що суперечить визначеному в законодавстві, або в посадових інструкціях, або в інших кодексах корпоративної етики та етики державних службовців, є досить прогресивним і практично виправданим.

Після проведеного вищевикладеного аналізу, окреслено та аргументовано положення, які є вартими для запозичення та втілення в українське законодавство, та закріплення яких в нормах чинного законодавства України, сприятиме отриманню позитивних показників, для вирішення та подолання такої проблеми як «корупція».

В той же час, виділено норми та положення практичного досвіду зарубіжних країн, які є найменш виправданими, та не сприятимуть подоланню корупції в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шмигельський В. В. Кримінальна відповідальність за неправомірну вигоду за законодавством іноземних держав. *Університетські наукові записки*. 2014. № 4. С. 186–191.
2. Супрун Т. М. Зарубіжний досвід запобігання та протидії корупції. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. Вип. 2–3. С. 199–206.
3. Теоретико-правові засади протидії корупції : науково-аналітична доповідь / авторський колектив : Дейнека В.Ф., Кармаліта М.В., Розум О.М., Шавло І.А., Шкуренко Н.Г. Ірпінь : НДІ фінансового права, 2014. 39 с.
4. Казанська Л.М Криміналістична характеристика злочинів, пов'язаних з корупцією. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2014, № 10-2. Т. 2. С. 169–172.

КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПОВ'ЯЗАНИХ З КРИПТОВАЛЮТАМИ

Шульгун Д. В.

студент II курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Малетов Д. В.

PhD з права, асистент кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

Криптовалюти, як і будь-який інший вид майна, можуть бути використані для вчинення кримінальних правопорушень, таких як шахрайство, відмивання грошей, фінансування тероризму та інших. Окрім цього, криптовалюта не підлягає під кваліфікацію майна, тобто вона не може бути стягнена як штраф за статтею 53 ККУ тощо. Криміналізація правопорушень, пов'язаних з криптовалютами, включається до складу розгляду кіберзлочинів, тобто тих, які скоєні у кіберпросторі. Наразі криптовалюта активно просувається все далі у маси в Україні, через що наша країна є лідером у цій сфері. Не дивлячись на доволі стрімкий розвиток віртуальних активів та їх можливостей для зловживання, Україна не має окремого законодавства, що регулює криптовалютні операції, однак такі дії можуть бути кваліфіковані як порушення ККУ. Для прикладу, до таких порушень ми можемо віднести:

- шахрайство з використанням криптовалют - це передача криптовалюти через підроблені або незаконно отримані ключі доступу. Це може бути кваліфіковано як шахрайство та підробка документів;

- бізнес-шахрайство з використанням криптовалют - це незаконний продаж криптовалюти або її підробка. Це може бути кваліфіковано як порушення авторських прав та прав на торговельні марки;

- фінансове шахрайство з використанням криптовалют - це передача криптовалюти через фішингові атаки, зловмисницькі програми, майнінг-шахрайства та інші злочинні дії. Це може бути кваліфіковано як зловживання довірою та шахрайство;

- відмивання грошей з використанням криптовалют - це злочинне передача грошових коштів через криптовалютні транзакції з метою приховання походження коштів. Це може бути кваліфіковано як порушення законодавства про відмивання грошей та фінансування тероризму;

- торгівля людьми;

- продаж психоактивних речовин.

Аналіз великої кількості сучасних досліджень свідчить про те, що криптовалюта є доволі привабливою для скоєння кримінальних правопорушень завдяки її особливостям та притаманним всім інтернет ресурсам ознакам. До криміногенних властивостей криптовалют, що характеризують її як фактор вчинення кримінальних правопорушень можна віднести такі:

– анонімність, швидкість, дешеві та незворотні переклади;

– заплутані ланцюжки транзакцій;

– відсутність статусу криптовалюти, правил для бірж і пунктів обігу та ідентифікації власника криптовалютного гаманця;

– доступ з будь-якої точки світу через Інтернет;

– можливість для використання як «сховища» або здійснення міжнародних переказів грошових коштів;

– відносна безпека;

– можливість створення валют, повністю «заточених» під відмивання грошей;

– відсутність керівного органу.

Державна служба фінансового моніторингу України через дослідження встановила, що швидкість операцій з криптовалютою є надзвичайно великою, через що відстеження коштів та ідентифікація учасників – майже неможливі, особливо в умовах нерегульованості цього ринку. Відсутність правового статусу віртуальних валют в Україні, відсутність зовнішнього та внутрішнього адміністрування, повна децентралізація

та анонімність розрахунків є основними чинниками, що сприяють зростанню використання віртуальних валют. Такі фактори ускладнюють контроль та накладання арештів на операції з віртуальними валютами. Практика правозастосування свідчить про те, що визнання криптовалюти засобом вчинення кримінальних правопорушень не викликає сумнівів у судах. Суди легко кваліфікують дії, в яких використовується криптовалюта, як кримінальні правопорушення. Як приклад, це може бути незаконний обіг зброї, наркотиків, порнографії тощо. Операції з криптовалютою використовуються як докази у кримінальних справах. Навіть якщо немає можливості ідентифікувати користувачів криптовалют за номерами гаманців, інформація про транзакції може бути використана для перевірки підозр та уточнення обставин у справі. Операції з використанням криптовалюти широко застосовуються у разі вчинення кримінальних правопорушень щодо легалізації (відмивання) майна, фінансуванні тероризму, ухилення від сплати податків тощо.

Зараз криптовалюта може використовуватись для вчинення різних кримінальних правопорушень, таких як отримання неправомірної вигоди, підкуп, незаконне банкрутство, крадіжка криптовалюти та інтернет-шахрайство. Однак, юридична оцінка криптовалюти як предмета протиправних посягань залежить від її економічної ролі та статусу визнання державою як законного платіжного засобу. Тому, оцінка використання криптовалюти в кримінальних правопорушеннях щодо майна та корупції, залежить від чинного правового регулювання і може мати різні варіанти. В сучасному інформаційному суспільстві все частіше виникає питання про те, чи може криптовалюта бути предметом кримінальних правопорушень проти власності, зважаючи на те, що традиційно об'єкти права власності характеризуються економічною, фізичною та юридичною ознаками. Хоча криптовалюта має економічну та юридичну природу, питання виникає з фізичною ознакою, оскільки вона не має матеріальної форми. Проте, в сучасній кримінально-правовій літературі все частіше зазначається, що в умовах сучасного інформаційного суспільства, об'єкти права власності не обов'язково мають матеріальну природу, і нематеріальні блага також можуть бути предметом відносин власності в юридичному та економічному сенсі. Так, наприклад, О. Е. Радутний та О. Г. Ганжа вважають, що у широкому розумінні криптовалюту можна розглядати як засіб вчинення злочину або як його предмет, якщо під останнім розуміти не лише речі матеріального світу, з певними властивостями яких закон пов'язує наявність ознак того чи іншого злочину, але й інші явища (до них, крім самої криптовалюти, слід відносити електричну або теплову енергію, інформацію тощо)[1]. На думку Ю. А. Дорохіної, хоча криптовалюти є одним із видів віртуальних фінансових інструментів, проте їм притаманні всі ознаки предмета злочинів

проти власності, а саме: фізичні ознаки характеризуються можливістю вимірювати їх у певних одиницях, ними можна торгувати на електронній біржі, тобто такий предмет можна вилучити; що ж стосується соціально-економічної складової, то криптовалюти мають певну мінову і споживчу вартість, а з погляду юридичної ознаки – криптовалюти є чужим для винного майном[2]. Вважаємо, що фізична характеристика криптовалюти, яка може бути предметом кримінальних правопорушень, полягає в її особливій формі - у вигляді цифрового коду.

В Україні вже є досвід з судових справ у яких криптовалюта виступає предметом кримінального правопорушення. Так, у 2018 році засновники інтернет-платформи Crypto-Worlds.com, яка функціонує як підприємство із залученням інвесторів з різних країн світу для майнінгу (видобування) криптовалют (електронних грошей) з подальшою виплатою останнім відсотків залежно від їх грошового вкладу, шахрайським шляхом заволоділи грошовими коштами особи у сумі 12 151 доларів США. Так, після реєстрації інвестори здійснювали переказ зі свого електронного рахунку на рахунок сайту <https://crypto-worlds.org> у кількості 30 (тридцять) «ефірів» (криптовалюта «ефір»), що згідно з еквівалентом долара США становило 12 151 (дванадцять тисяч сто п'ятдесят один долар), але зарахування вказаної суми коштів на рахунки, створені на сайті <https://crypto-worlds.org>, станом на 08.08.2018 року так і не відбулося. Дії підсудних були кваліфіковані за ч. 3 ст. 190 КК України [3].

На нашу думку, до засад запобігання правопорушенням, пов'язаним із використанням криптовалюти в Україні можна віднести загально-соціальні, спеціально-кримінологічні та загальнозапобіжні.

Для боротьби з кримінальною діяльністю, пов'язаною з використанням криптовалюти, необхідні загально-соціальні заходи, які будуть спрямовані не лише на захист суспільства від кримінальних посягань, але й на запобігання порушникам здійснювати подальшу злочинну діяльність. Такі заходи дозволять уникнути жорстоких кримінальних покарань для порушників. Загально-соціальні заходи можна розподілити на кілька груп заходів у різних сферах державного життя, зокрема політичній, економічній, культурно-просвітницькій тощо.

Для запобігання правопорушенням, що пов'язані з використанням криптовалюти, необхідні спеціальні кримінологічні заходи, які мають на меті усунення факторів, що їх викликають. Ці заходи повинні бути комплексними і включати різноманітні методи, такі як правові, економічні, соціально-психологічні, організаційні і інші. Враховуючи ці принципи, заходи спеціальної профілактики кримінальних правопорушень, пов'язаних з використанням криптовалюти, можуть бути класифіковані як заходи виявлення, усунення,

нейтралізації та блокування криміногенних чинників, які сприяють виникненню і розвитку таких правопорушень. Для ефективного запобігання кримінальних правопорушень, у тому числі й пов'язаних із використанням криптовалюти, у віртуальних соціальних мережах О. П. Бойко пропонує запровадити на законодавчому рівні державний контроль за контентом, а також запровадити і систему недержавного (громадського) контролю [4, с. 47].

Загальні запобіжні заходи для запобігання правопорушенням, пов'язаним із використанням криптовалюти, є лише частинкою профілактики. Для досягнення ефективних результатів необхідно поєднувати загальні запобіжні заходи з індивідуальними заходами, спрямованими на виявлення та вивчення осіб, які можуть вчинити правопорушення, пов'язані з використанням криптовалюти.

Отже, Україна хоч і нормативно регулює та має судову практику пов'язану із криптовалютою, але все ще не має чіткого визначення поняття самих криптовалют та законів які б регулювали її застосування. На нашу думку, доречніше за все було б визнання криптовалюти особистим майном, що у подальшому полегшує її інкримінування та застосування під час судових справ. Наприклад криптовалюту можна було б стягувати як санкції за певні правопорушення. Також щоб боротися з кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з використанням криптовалюти, і надати належну кримінально-правову оцінку вчиненого, необхідно визнати криптовалюті статус предмета кримінальних правопорушень, зокрема проти власності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Радутний О. Е., Ганжа О. Г. Криптовалюта як нова дотична фінансового і кримінального права. Вороновські читання (Співвідношення матеріального та процесуального в регулюванні фінансових відносин) : матеріали міжнар. наук. практ. конф. (м. Чернівці, 4-5 жовтня 2017 р.). Чернівці, 2017. С. 166–170.
2. Дорохіна Ю. А. Злочини проти власності. Теоретико-правове дослідження : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 744 с.
3. Ухвала Центрально-Міського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області у справі № 216/5541/18 від 09.10.2018. Єдиний держ. реєстр досудових розслідувань : офіц. сайт. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77401094> (дата звернення: 13.09.2021).
4. Бойко О.П. Організаційно-правові заходи протидії екстремізму. Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України: Матеріали міжнар. на-

ук.-практ. конф. (30 вересня 2016 р.) орг. комітет: І. І. Присяжнюк (голова) та ін. Київ: Національна академія прокуратури України, 2016. С. 47–50.

ДОБРОВОЛЬЧІ ФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ЯК СУБ'ЄКТИ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Янішевська К. Д.

*к. ю. н., доцент, доцент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Злочинність – досить поширене явище в нашому суспільстві, але з введенням воєнного стану в Україні 24 лютого 2022 року воно набуло певних особливостей. Вижити та захистити себе, своїх близьких і своє майно стало для кожного пріоритетним завданням. Але для когось воєнний стан став сприятливим для здійснення кримінальної діяльності. З метою протидії та запобігання злочинним проявам під час воєнного стану до Кримінального кодексу України внесено ряд змін і доповнень, які, на думку законодавців, мають удосконалити кримінальне законодавство. Крім того, разом із правоохоронними органами до боротьби та попередження кримінальних правопорушень почали підключатися й інші суб'єкти протидії злочинності, у тому числі добровільні формування територіальних громад, які з перших днів війни, крім своїх прямих функцій, почали брати на себе заходи протидії та запобігання злочинності. Адже окрім питання опору та захисту території під час воєнного стану, постало ще й питання контролю за дотриманням законів громадянами.

А. П. Закалюк, відзначає, що суб'єктом діяльності щодо запобігання злочинності та злочинним проявам можуть бути визнані орган, організація, окрема особа, які у цій діяльності виконують хоча б одну з таких функцій щодо заходів запобігання: організація, координація, здійснення або безпосередня причетність до здійснення. Суб'єктів запобігання злочинності вчений поділяє на декілька груп, зокрема: а) органи та організації, які керують цією діяльністю, організують її, створюють систему управління нею (органи державної влади та управління, органи місцевого самоврядування); б) органи та організації, стосовно яких запобігання злочинності та злочинних проявів віднесено або має бути віднесено до основних завдань і функцій (МВС, СБУ, прокуратура, суд, спеціалізовані громадські організації); в) органи, установи, організації, функції та повноваження яких не мають цільового спрямування на запобігання злочинності та злочинним проявам, але їхня діяльність посередньо впливає на запобіжні процеси щодо детермінантів злочинності та окремих злочинів (заклади освіти, культури, охорони

здоров'я, соціальної допомоги, адміністрація підприємств, установ, організацій тощо) [1, с. 346].

О. М. Бандурка і Л. М. Давиденко розподіляють суб'єктів запобігання злочинності за наступними напрямками: 1) суб'єкти, які визначають основні напрямки, завдання, форми та методи протидії злочинності в країні; 2) суб'єкти, які здійснюють інформаційно-аналітичне забезпечення протидії злочинності; 3) суб'єкти, які виявляють криміногенні фактори і сигналізують про них; 4) суб'єкти, які безпосередньо реалізують заходи щодо реагування на окремі злочини, а також заходи щодо послабленню або нейтралізації криміногенних факторів, зокрема щодо корекції особистісних деформацій та усуненню обставин, що їх сформували [2, с. 100].

З огляду на вказану кваліфікацію, добровольчі формування територіальної громади можна віднести до органів, установ, організацій, функції та повноваження яких не мають цільового спрямування на запобігання злочинності та злочинним проявам, але їх діяльність посередньо впливає на запобіжні процеси щодо детермінантів злочинності та окремих кримінальних правопорушень.

Вищезазначене можна підтвердити нормативно-правовими актами. Так, п. 2 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про основи національного спротиву» передбачає, що добровольче формування територіальної громади - воєнізований підрозділ, сформований на добровільній основі з громадян України, які проживають у межах території відповідної територіальної громади, який призначений для участі у підготовці та виконанні завдань територіальної оборони. Поняття територіальної оборони міститься в п. 16 цієї ж статті і являє собою систему загальнодержавних, воєнних і спеціальних заходів, що здійснюються у мирний час та в особливий період з метою протидії воєнним загрозам, а також для надання допомоги у захисті населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій [3].

Слід звернути увагу на Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону». Так, ст. 9 вказаного Закону передбачає, що основними завданнями громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону у сфері охорони громадського порядку є:

надання допомоги органам Національної поліції у забезпеченні громадського порядку і громадської безпеки, запобіганні адміністративним і кримінальним правопорушенням;

інформування органів Національної поліції про вчинені або ті, що готуються, кримінальні правопорушення, місця концентрації злочинних угруповань;

сприяння органам Національної поліції у виявленні і розкритті кримінальних правопорушень, розшуку осіб, які їх вчинили, захисті інтересів держави, підприємств,

установ, організацій, громадян від кримінально протиправних посягань; участь у забезпеченні безпеки дорожнього руху та боротьбі з дитячою бездоглядністю і правопорушеннями неповнолітніх[4].

Проаналізувавши зарубіжний досвід, слід зазначити, що сили територіальної оборони є не лише в Україні, а існують також у багатьох державах і служать одним із факторів для відчутного посилення захисту держави. Більшість країн-членів НАТО і Європейського Союзу (Польща, Німеччина, Франція, Канада, Естонія) реалізують власну оборонну політику, зокрема, й через інститут територіальної оборони.

Слід зауважити, що більшість держав-членів НАТО і ЄС на сили територіальної оборони покладають додаткові завдання: забезпечення громадської безпеки; охорону громадського порядку; боротьбу з тероризмом; забезпечення інформаційної безпеки; ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій[5].

Наведені приклади свідчать про важливу роль сил територіальної оборони, незважаючи на те, що вказані країни, як правило, є членами безпекових організацій. Тому нашій державі також слід більше звертати увагу щодо організації та діяльності територіальної оборони, адже саме добровольчим формуванням ТРО відводиться превентивна роль у тому, аби не допустити напад та відбивати атаки противника до того, як буде задіяно основні військові формування, забезпечувати громадську безпеку та охорону громадського порядку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : У 3 кн. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 2007. 424 с.
2. Бандурка А.М., Давыденко Л.М. Преступность в Украине: причины и противодействие : монография. Харьков : Гос. спец. изд-во «Основа», 2003. 368 с.
3. Про основи національного спротиву: Закон України від 16.07.2021 р. №1702-IX URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text> (дата звернення: 03.05.2023).
4. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України від 22.06.2000 р. № 1835-III URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14#Text> (дата звернення: 03.05.2023).
5. Мамедов Г., Титич В., Хекало В. Народна армія: феномен української тероборони. URL : <https://www.pravda.com.ua/articles/2022/10/19/7372536/> (дата звернення: 03.05.2023).

СЕКЦІЯ 10

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА

СУДОВО-ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА У РОЗРІЗІ ДОКАЗУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Божко В. В., Суецький А. А.

студенти I курсу другого (магістерського) рівня

Навчально-наукового інституту економічної безпеки та митної справи

Державного податкового університету

Науковий керівник: Калганова О. А.

к. ю. н., доцент, директор Навчально-наукового інституту

економічної безпеки та митної справи

Державного податкового університету

На сучасному етапі розвитку суспільства стрімко зросли економіко-глобалізаційні та євроінтеграційні процеси, світова інформатизація і комп'ютеризація охопили майже всі сфери суспільного життя, а разом з цим ускладнюють функціонування суб'єктів господарювання, що виявляється у збільшенні випадків вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, які потребують від правоохоронних органів відповідної організації власної діяльності, яка буде відповідати сучасним умовам [1, с. 440]. Так, О. Б. Пугаченко слушно наголошує, що в сучасних умовах значна кількість суб'єктів господарювання та звичайних громадян стають учасниками судового розгляду з найрізноманітніших приводів – від простих адміністративних спорів до кримінальних проваджень про нанесення суттєвого матеріального збитку. Як правило, в подібних ситуаціях кращим варіантом захисту в судовому процесі є проведення економічної експертизи кваліфікованим спеціалістом [2, с. 208].

Варто звернути увагу на думку І. Р. Куриліна, який відзначає, що у розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності спеціальні знання доцільно використовувати шляхом залучення фахівців для участі в процесуальній та іншій діяльності; проведення судових експертиз, різних перевірок, обстежень; одержання довідок та консультацій, витребування та використання документів, які складаються такими особами під час їхньої службової діяльності, для допитів спеціалістів як свідків або судових експертів, якщо вони брали участь у проведенні судових експертиз [3, с. 60-61]. Погодимось з автором і додамо, що судова експертиза надає значно більший простір для поглибленого розуміння в судових розглядах та розслідуваннях кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, використовуючи повний набір сучасних

науково-технічних засобів. Дійсно, для ефективного розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності необхідно мати глибокі знання в економіці, особливо в галузі оподаткування, проводити всебічне та комплексне дослідження діяльності суб'єктів господарювання, зокрема на основі первинних бухгалтерських документів та фінансової та податкової звітності. В рамках юридичних наук, теорія податкового права відіграє важливу роль як самостійна наука.

Також доречною є думка І.В. Германюк, яка підкреслює, що на сьогодні, якісний розгляд кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності потребує допомоги відповідних фахівців, експертів-економістів. Так, в судовій практиці виникає чимало питань, що потребують спеціальних знань. Доцільність призначення судово-економічної експертизи обумовлена спеціальними знаннями експерта щодо дослідження фінансової звітності, бухгалтерських документів, які мають інформацію про обставини кримінального провадження, що підлягають дослідженню під час проведення податкової перевірки та оскарження (адміністративного чи судового) та допомагають в прийнятті об'єктивних, обґрунтованих рішень [4, с. 76].

Можемо стверджувати, що використання спеціальних знань має важливе значення для забезпечення повного, об'єктивного та неупередженого розслідування. Проте, для досягнення об'єктивних та впевнених відповідей на вирішувані питання необхідно ретельно аналізувати документальні дані та здійснювати всебічну, мотивовану оцінку слідчого висновку експерта-економіста. Це сприятиме підвищенню ефективності та доказовості використання такої експертизи у всіх матеріалах кримінального провадження.

Варто відзначити, що європейська інтеграція може мати позитивний вплив на судово-економічну експертизу у розрізі доказування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. На даний момент, у різних країнах Європейського Союзу існують різні стандарти та практики у проведенні судово-економічної експертизи та використанні її результатів в судових процесах. Зокрема, європейська інтеграція може допомогти у створенні єдиних стандартів та практик щодо проведення судово-економічної експертизи та використанні її результатів. Це може зробити процес доказування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності більш прозорим, ефективним та надійним.

Отже, судово-економічна експертиза використовується як один із засобів доказування в кримінальних провадженнях, пов'язаних зі кримінальними правопорушеннями у сфері господарювання. Головне завдання таких експертних досліджень полягає в формуванні повної бази доказів, яка надає сторонам кримінального провадження широкі можливості для доказування. При проведенні експертизи у процесі

розслідування схем ухилення від оподаткування необхідно враховувати різноманітність таких схем та наявність особливостей у механізмах їх здійснення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Головін Є.А. Судово-економічна експертиза як засіб доказування податкових злочинів. *Управління публічними фінансами та проблеми забезпечення національної економічної безпеки*. Ірпінь. 2019. С. 440–443.
2. Пугаченко О.Б. Процесуальні вимоги призначення та проведення економічних експертиз. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету*. Економічні науки. 2014. Вип. 26. С. 207–215.
3. Курилін І. Р. Наука і життя: українські тенденції, інтеграція у світову наукову думку. *Наука і життя: українські тенденції, інтеграція у світову наукову думку*. К., 2009. С. 60–61.
4. Германюк І. В. Актуальність та особливості призначення і проведення судово-економічної експертизи у сфері оподаткування. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. №5(23). 2023. С. 66–78.

РОЛЬ ВНУТРІШНЬОГО ПЕРЕКОНАННЯ ПІД ЧАС ОЦІНКИ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Геворгян А. В.

*студент IV курсу ННІ права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Черненко А. П.
к. ю. н., доцент, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
ННІ права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Однією з найважливіших та основоположних засад здійснення правосуддя в Україні є встановлення істини у кримінальному провадженні, що є неможливим без законодавчо врегульованого процесу доказування у кожній справі в суді. На всіх стадіях кримінального провадження основною частиною діяльності є робота з доказами.

Доказування - це процес виявлення істини, сприйняття та формування висновків у судочинстві. Його суть полягає у збиранні, дослідженні, оцінці та використанні доказів. Це пізнавальний і доказовий процес, що має діяльнісний характер. Хоча в юридичній літературі немає єдиного визначення поняття доказування, можна сказати, що мету і

сутність доказування в принципі можна охарактеризувати як встановлення істини у справі.

Збирання доказів складається з їх пошуку, суть якого полягає у зверненні уваги на ті чи інші сліди, обставини, фактичні дані, які можуть мати значення для вирішення справи. Це є початковим етапом їхнього збирання. Виявлення доказів зазвичай відбувається під час проведення слідчих (розшукових) дій.

Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України (далі - КПК України) регламентує основні засади доказування, сам процес доказування та повноваження в ньому учасників такого процесу. Так, відповідно до ст. 93 КПК України збирання доказів здійснюється сторонами обвинувачення, захисту та потерпілим [2].

Для успішного вирішення завдань кримінального судочинства слідчий, прокурор, суд зобов'язані встановити, чи мала місце подія злочину, який саме злочин було вчинено, хто винуватий у його вчиненні, та інші обставини, що мають значення для законного та обґрунтованого вирішення кримінального провадження, захисту прав і законних інтересів учасників процесу. Саме тому велику роль при розслідуванні кримінального провадження має збирання і належна оцінка доказів, які опинилися у відповідних посадових осіб [3, с. 119].

Відповідна спрямованість чинного кримінального процесуального законодавства України зумовлює вибір аспектів дослідження змісту положень ст. 94 КПК України, присвяченої правовому регулюванню діяльності з оцінки доказів. Згідно із законом оцінка доказів полягає в такому: «Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з погляду належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення. Жоден доказ не має встановленої наперед сили». Тобто вказаний нами припис надає можливість виокремити принаймні дві ознаки оцінки доказів під час проведення кримінального провадження – внутрішнє переконання особи, яка його здійснює, та закон. У положеннях ст. 3 «Визначення основних термінів Кодексу» чинного КПК України не існує визначення такого поняття, як «внутрішнє переконання». Також відсутня єдина позиція науковців відносно природи та змісту поняття «внутрішнє переконання», а також факторів, що впливають на формування останнього. Однак ми вважаємо, що важливість і складність понятійної категорії «внутрішнє переконання» заслуговує на розкриття змісту цього поняття [4, с. 323].

Внутрішнє переконання слідчого, прокурора або судді – це розумна впевненість у правильності їх висновків у справі, що була досягнута ретельним та всебічним дослідженням обставин справи і походить від достовірно встановлених обставин справи. По суті, оцінку доказів у кримінальному провадженні під час проведення досудового розслідування слід розуміти як здійснювану безперервно, тобто протягом усього процесу доказування, в логічних формах розумову діяльність слідчого, прокурора, слідчого судді, яка полягає в тому, що ці учасники кримінального провадження, керуючись законом, розглядають за своїм внутрішнім переконанням кожний доказ окремо та всю сукупність доказів взагалі, визначаючи їх належність, допустимість і достовірність, а сукупність зібраних доказів – з погляду достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення. Вони висувають необхідні слідчі (судові) версії, вирішують, чи підтверджуються вони, встановлюють, чи є підстави для прийняття процесуальних рішень і проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, доходять висновку про доведеність або недоведеність окремих обставин і кримінального правопорушення в цілому із наведенням аналізу доказів у відповідних процесуальних рішеннях [4, с. 323].

На сучасному етапі розвитку суспільства важливим є переосмислення усталених догм на засадах нового праворозуміння та нової ролі суду в правозастосуванні, що потребує від науковців пильної прискіпливої уваги до таких питань, як розширення суддівського розсуду в оцінці допустимості судових доказів і пов'язаної з цим проблеми їх відкритого переліку [7, с. 89].

Слід зазначити, що розширення застосування власного суддівського розсуду при оцінці доказів та прийнятті процесуальних рішень у кримінальних справах за законодавством європейських країн, які визнаються світовою спільнотою за зразок справжньої демократії та цивілізованості, незважаючи на те, що цей розсуд ґрунтується на високій правосвідомості й глибокій моральності, в основу якого покладені багатоміжні цінності справедливості, людяності, поваги до закону та права, не сприймається однозначно у зазначених країнах. Окремі західні правники вбачають у розширенні власного суддівського розсуду відступ від правової процедури, що може призвести до суддівського свавілля та порушення прав людини. У зв'язку з цим юристами цих країн розробляються науково обґрунтовані пропозиції щодо обмеження власного суддівського розсуду при вирішенні кримінальних справ [8, с. 88]. З огляду на зазначене, дослідження проблем теорії доказів загалом та окремих її інститутів, у тому числі й використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності для отримання доказів у кримінальній справі, залишається актуальним.

Крім зазначеного, до основної, базової підстави внутрішнього переконання необхідно віднести правосвідомість суб'єкта оцінки доказів (зокрема, професійну правосвідомість, якщо йдеться про професійних учасників). До того ж необхідно підкреслити, що професійну правосвідомість правозастосовувача розуміють як систему його правових поглядів, переконань, уявлень, оцінок, що була вироблена у результаті засвоєння правових норм та рекомендацій правової науки під час проведення досудового розслідування у кримінальних провадженнях, а також ставлення до чинної правової системи, до своїх прав та обов'язків, що виявляється у системі правових почуттів, настрою, звичок, що орієнтовані на дотримання вимог законності у правозастосовній діяльності [9, с. 321–232], що ми підтримуємо. Ми вважаємо, що необхідно звернути увагу також і на те, що існує законодавчий припис, відповідно до якого жоден доказ для суб'єкта оцінки не має сили, встановленої наперед. У такому разі суб'єкту оцінки надається досить чітка вказівка про недопустимість використання конкретного методу оцінки доказів, тобто не можна вести мову про відсутність пов'язаності суб'єкта оцінки із самим законом, про вільну оцінку. Водночас кримінальний процесуальний закон містить в собі також й інші приписи, що стосуються оцінки доказів. Зокрема, щоб процесуальне рішення, що приймається за результатами оцінки доказів у кримінальному провадженні, було обґрунтованим, слід пам'ятати про те, що внутрішнє переконання, якого дотримуються суб'єкти оцінки, ґрунтується саме на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх доказів у їх сукупності.

Таким чином, доказування у кримінальному провадженні - це пізнавальна діяльність, результатом якої є встановлення об'єктивної реальності фактів правопорушення. Доказування у кримінальному провадженні - це діяльність, в якій суд та особи, які беруть участь у справі, мають на меті встановити за допомогою судових доказів достовірність фактів, від яких залежить вирішення справи.

Під внутрішнім переконанням слід розуміти усвідомлену потребу особи у використанні своїх думок, поглядів і знань. Коли рішення ґрунтується на внутрішньому переконанні, немає місця для сумнівів. Для того, щоб внутрішнє переконання було надійним, з матеріалів справи повинен бути зроблений певний і однозначний висновок, який не викликає жодних сумнівів. Відсутність будь-яких сумнівів щодо достовірності інформації, висновків та суджень є важливою для внутрішнього переконання. Сьогодні відсутність чітко розроблених методологій і тактик збору доказів може створювати проблеми на практиці. Щоб уникнути цього, важливо і надалі вивчати всі питання, пов'язані з тим, як проводяться докази, щоб удосконалити процес отримання доказів і

забезпечити їх використання слідчими для відтворення справжньої картини подій, які вони розслідують.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шульгін С. Роль та значення сумніву у внутрішньому переконанні слідчого, прокурора під час оцінки ними доказів у кримінальному провадженні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 9. С. 251–256.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10. Ст. 88.
3. Малярова В. О. Належність та допустимість доказів у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. С. 119–121.
4. Каліновська А. Оцінка доказів у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 11. С. 323–328.
5. Шульгін С.О. Достатність доказів як підстава прийняття процесуальних рішень слідчим та прокурором. *Право та державне управління*. 2019. № 2 (35). Т.2. С.109–116.
6. Погорецький М.А. Докази у кримінальному процесі: проблемні питання. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2011. № 1 (3). С. 1–53.
7. Сібільова Н. В. Сучасні проблеми організації та функціонування в Україні судової влади. *Питання боротьби зі злочинністю: Зб. наук праць*. Х., 2005. Вип. 10. С. 88–89.
8. Смуригін О. Оцінка доказів на досудових стадіях кримінального процесу. *Юридична Україна*. 2015. № 5. С. 105–111.

КРИМІНАЛІСТИЧНА ТИПОЛОГІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У КІБЕРПРОСТОРИ

Думчиков М. О.

*к. ю. н., старший викладач кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Результативність розслідування кримінальних правопорушень у кіберпросторі значною мірою залежить від характеру та обсягу інформації, якою володіє слідчий на початковому етапі слідчих дій. Віднесення кримінальних правопорушень до певного типологізаційного виду, значно полегшує вибір методики розслідування того чи іншого суспільно небезпечного діяння у кіберпросторі. Сьогодні в доктринальних джерелах

визначені лише загальні риси типологізації кримінальних правопорушень, без виділення їх за об'єктами або предметами посягання.

Здійснюючи криміналістичну типологізацію суспільно небезпечних діянь вчинених у кіберпросторі, хочемо почати з визначення сутності поняття криміналістична типологізація та власне типологізація загалом. О. С. Адамова під типологізацією розуміє, певну категорію, яка відбиває очевидне і зрозуміле кожному, однак в той же час є надзвичайно насиченою та неоднозначною. Зауважимо, що автор визначає типологізацію з точки зору філософського аспекту [1, с. 19].

В свою чергу І. В. Кравцов надає поняття саме правової типологізації, під якою розуміє, зокрема, як особливий метод, грамотне використання якого значно підвищує ефективність правового регулювання. Крім того на думку науковця правова типологізація може визначатися, як особливий прийом законодавчої техніки, правильне застосування якого буде сприяти вдосконаленню нормативно правових актів, і як результат вдосконалення правового регулювання суспільних відносин [2, с. 52].

Що стосується власне криміналістичної типологізації, то на думку Шепітько В. Ю., вона виступає певним провідником у пізнанні самого об'єкта, є невід'ємним засобом проникнення в його сутнісну складову та забезпечує виявлення певних закономірностей, які необхідні для його наукового обґрунтування та опису [3].

На нашу думку найбільш повною є типологізація кримінальних правопорушень у кіберпросторі на основі положень Будапештської Конвенції «Про кіберзлочинність». Сьогодні, типологізація на основі зазначеної Конвенції справедливо можна вважати еталонною. Відповідно до Конвенції всі кримінальні правопорушення, які можуть вчинятися у кібернетичному просторі варто ділити на п'ять груп: 1) правопорушення проти конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних даних і систем; 2) правопорушення, пов'язані з комп'ютерами; 3) правопорушення, пов'язані зі змістом; 4) правопорушення, пов'язані з порушенням авторських та суміжних прав; 5) правопорушення, зафіксовані в окремому протоколі, – це акти расизму та ксенофобії, скоєні з використанням комп'ютерних мереж [4].

У криміналістичної типологізації кримінальних правопорушень у кіберпросторі Дзюндзюк В. Б. зазначає основні криміналістично значимі елементи цього виду суспільно небезпечних діянь та його взаємні відносини вкладеності і підзвітності [5].

Найбільш поширеною типологізацією, яка зустрічається в доктринальних джерелах виступає типологізація на основі об'єкту посягання відповідно до розділів Особливої частини Кримінального кодексу України. Сьогодні, коли процеси діджиталізації та цифровізації розвиваються набагато швидше за усі інші, коли ареною венних дій виступає

не лише повітря, море та суходіл, але й кібернетичний та інформаційний простори, можна в упевненості говорити, що об'єктом кримінальних правопорушень у кіберпросторі можуть виступати, як відносини пов'язані з національною безпекою держави, так і відносини в сфері власності.

Вивчення кримінальних правопорушень, які вчиняються у кіберпросторі в розрізі їх криміналістичного розуміння повинно мати комплексний характер і підлягатиме розгляду з різних сторін, у різних зрізах. У ході типологізаційного дослідження суспільно небезпечних діянь, які вчиняються у кіберпросторі не можна обмежуватися розподілом криміналістичної типологізації лише з однієї підстави, суть питання зобов'язує будувати типологізаційні системи за всіма можливими справжніми ознаками.

Типологізація кримінальних правопорушень у кіберпросторі також можлива за ознаками процесу розслідування, зокрема, розслідування кримінальних правопорушень у сприятливих чи несприятливих умовах слідчих ситуацій. З урахуванням організації поетапного проведення слідчих дій кримінального правопорушення, що розслідуються як в умовах сприятливих, так і несприятливих ситуацій, логічно поділити на дві групи: 1) розслідувані у відповідних ситуаціях, що складаються на початковому етапі роботи у кримінальній справі; 2) розслідувані у відповідних ситуаціях, що складаються надалі.

Визначені у статті варіанти типологізації кримінальних правопорушень у кіберпросторі є передумовою для розробки завдань, засобів та методів, які можна використовувати під час розслідування кримінальних правопорушень (зокрема, спеціальних техніко-криміналістичних засобів та методів виявлення та дослідження різних специфічних матеріальних об'єктів, типізації та систематизації кримінальних та криміналістичних ситуацій). Формування теорії криміналістичної типологізації кримінальних правопорушень у кіберпросторі стане серйозним внеском у загальну методологію криміналістики як систему світоглядних принципів, концепцій, категорій, понять, методів боротьби зі злочинністю.

З практичної точки зору значимість криміналістичної типологізації суспільно небезпечних діянь у кіберпросторі обумовлена її логічним змістом, апробацією комплексу типових слідчих версій у кримінальній справі, що є надійною гарантією всебічності та повноти розслідування кримінальних правопорушень цього типу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Адамова О.С. Поняття правової класифікації. *Часопис цивілістики*. Вип.18. С. 19–22.
2. Кравцов І. В. Класифікація правових цінностей та її значення для правової теорії і практики. *Наукові записки НаУКМА*. 2017. Том 200. *Юридичні науки*. С. 51–55.

3. В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель. Криміналістика. 2010. URL: <https://sci-book.com/kriminalistika-pidruchniki/kriminalistika6533.html>
4. Про кіберзлочинність: Конвенція від 23.11.2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text.
5. Дзюндзюк В. Б. Поява і розвиток кіберзлочинності. *Державне будівництво*. 2013. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2013_1_3.

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЩОДО ВИЗНАННЯ ПОКАЗАНЬ З ЧУЖИХ СЛІВ ДОКАЗОМ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Зінченко Г. С.

студентка IV курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Ільченко О. В.

к.ю.н., доцент кафедри АГПФЕБ ННІ права

Сумського державного університету

У 2012 році, з прийняттям Кримінального процесуального кодексу, ст. 97 було закріплено новий вид доказів як показання з чужих слів, яке визначається як висловлювання, здійснене в усній, письмовій або іншій формі, щодо певного факту, яке ґрунтується на поясненні іншої особи. Під час застосування цієї норми виникла значна кількість суперечливих питань, зокрема щодо самого поняття показань з чужих слів та невизначеності інших можливих компонентів, що можуть входити до таких показань.

На думку В.М. Лушпієнко, наведене визначення не дає однозначну відповідь на те, чи охоплюються таким джерелом доказів показання свідка про зміст документа, який він читав, але не є його автором, а також надані свідком так звані «бізнес-документи» (договори і т. п.), безпосередні автори яких не викликаються як свідки [1, с.178].

З огляду на це постала необхідність у дослідженні досвіду зарубіжних країн щодо визначення показань з чужих слів, оскільки знання міжнародного кримінально-процесуального законодавства інших країн дозволяє уникнути помилок при розв'язанні відповідних питань у національному законодавстві. З цієї причини, задля вдосконалення та оновлення законодавства України, пропонуємо розглянути норми законодавства США, Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії.

Питання щодо тлумачення міжнародного досвіду використання показань з чужих слів у кримінальному провадженні розглядали у своїх наукових роботах такі вчені, як В.В. Вапнярчук, І.В. Калініна, Г.Р. Крет, А.О. Ляш, О.П. Острійчук, Н.С. Рогатинська, І.В. Чернега та інші.

Загалом інститут показань з чужих слів було запозичено з кримінального судочинства США, Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії (далі – Сполучене Королівство). Джерелом для дослідження правил використання показань з чужих слів у США є Федеральні правила про докази (*Federal Rules of Evidence*) (далі – Правила США), а в Сполученому Королівстві – це Закон про кримінальне правосуддя 2003 р. (*Criminal Justice Act 2003*) (далі – Закон Сполученого Королівства). На відміну від чинного Кримінального процесуального кодексу України, який містить лише одну статтю, яка регулює такий вид доказів як показання з чужих слів, у Правилах США таким показанням присвячено *сім статей*, а в Сполученого Королівства – цілих *двадцять дві* [2, с. 321].

Згідно зі ст.8 Правил США, «*hearsay*» або показання з чужих слів – це усне або письмове твердження, або невербальна поведінка особи (свідка подій), яка не дає безпосередньо свідчень у судовому засіданні, але яке відповідна сторона пропонує як докази для підтвердження істинності обставин, які мають значення для вирішення справи.

Цікавим є те, що до показань з чужих слів належать низка можливих доказів таких як:

- заява, що описує або пояснює подію чи умову, зроблену під час або відразу після того, як особа її сприйняла (навіть під час психічного, емоційного або фізичного стану, у разі можливості допиту такої особи);
- твердження щодо медичної діагностики або лікування;
- записаний спогад про подію, яку свідок колись знав, але наразі не може пригадати достатньо добре, щоб дати свідчення повно та точно;
- публічні записи, які містять інформацію щодо діяльності державного органу, а також публічні записи життєдіяльності, тобто записи про народження, смерть або шлюб, що були повідомлені в державну установу відповідно до юридичного обов'язку;
- записи релігійних організацій, заяви про народження, законність, походження, шлюб, розлучення, смерть, кровні чи шлюбні стосунки або подібні факти особистої чи сімейної історії, що містяться в регулярно веденому обліку релігійної організації;
- документи, що впливають на майновий інтерес та комерційні документи (звіти про ринок та подібні комерційні публікації);
- висновки експертів щодо ознайомлення з певними документами та публікаціями;
- інформація щодо попередньої судимості; думки осіб щодо особистого життя інших осіб та багато інших допустимих доказів [3].

У той же час, згідно ст.115 Закону про кримінальне правосуддя 2003 р. Сполученого Королівства, показання з чужих слів – це будь-яке представлення факту чи думки, зроблене особою у будь-який спосіб (у тому числі зображення, виконане в ескізі,

фотороботі або в іншій зображувальній формі). До показань з чужих слів у Законі слід відносити:

- опубліковані роботи, що стосуються питань публічного характеру (такі як історії, наукові праці, словники та карти), публічні документи (такі як публічні реєстри та звіти, зроблені владою щодо питань, що становлять суспільний інтерес), записи (наприклад, записи деяких судів, договори, гранти корони, помилування та комісії);
- персональна інформація (стосується віку особи, дати чи місця народження та сімейного становища);
- інформація щодо репутації особи з метою доведення її позитивної чи негативної характеристики;
- твердження, зроблені стороною спільного підприємства проти іншої сторони підприємства;
- зізнання, зроблені обвинуваченим, як свідчення для іншої особи, обвинуваченої в тому ж провадженні (співобвинуваченого), якщо це має відношення до будь-якого питання, що розглядається в провадженні;
- документ, що містить заяву, яка була створена або отримана особою в ході торгівлі, бізнесу, професії чи іншої діяльності;
- твердження експерта щодо підготовленого документа для цілей кримінального провадження та багато інших можливих доказів [4].

На основі проведеного аналізу, вважаємо, що чинна ст. 97 Кримінально-процесуального кодексу потребує змін. З метою уникнення суперечливих питань щодо визнання таких видів доказів допустимими як інформація, що надана особою, відносно прочитаного нею документа, або будь-якої угоди чи іншого ділового паперу, які передані до суду сторонніми особами, або свідчення експерта щодо вивчення ним певного листа чи документа, показаннями з чужих слів, вважаємо за доцільне викласти ч.1 ст.97 КПК України у такій редакції: «Показаннями з чужих слів є відомості, надані в усній, письмовій або іншій формі, щодо певного факту, яке ґрунтується на твердженні, зробленому іншою особою в усній, письмовій чи в іншій зрозумілій формі».

Підсумовуючи вищезазначене, можемо зробити висновок, що інститут показань з чужих слів є детально розробленим на законодавчому рівні у США та Сполученому Королівстві, порівняно з Україною. Про це свідчить обґрунтованість самого поняття «показань з чужих слів» та визначеність інших допустимих компонентів, що входять до такого виду показань. Вважаємо, що внесення запропонованих нами змін у кримінальне процесуальне законодавство України покращить становище інституту показань з чужих слів як процесуального доказу. Загалом питання врегулювання інституту показань з чужих слів у кримінальному процесуальному законодавстві України залишається актуальним.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лушпієнко В.М. Показання з чужих слів за законодавством України та іноземних держав. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип.43. Т.2. С. 177–181.
2. Омельчук Л.В., Бичок Т.П. Показання із чужих слів як процесуальне джерело доказів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №4. С.320–323.
3. Federal Rules of Evidence. Legal Information Institute: website. URL: <https://www.law.cornell.edu/rules/fre> (дата звернення: 05.05.2023).
4. Criminal Justice Act 2003. The Official Home of Legislation: website URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/44/part/11/chapter/2> (дата звернення: 05.05.2023).

СЕКЦІЯ 11

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ

ЗМІСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА NFT

Андрієнко Р. І.

студент I курсу магістратури ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Малетов Д. В.

PhD з права, асистент кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

Розуміючи юридичну спрямованість дослідження відповідної роботи, цілком логічним і доцільним перед її написанням буде узгодження категоріального апарату, з посиланням на який і будуть проводитися подальші дослідження. Так, NFT, що розшифровується як Non-Fungible Token – це певний унікальний цифровий елемент, що може бути об'єктом цивільних правовідносин, тобто який можна купити, продати, володіти, в такій же мірі, як можна купити фізичний предмет, звичайну фізичну картину, як річ матеріального світу. Тим не менш, особливість Non-Fungible Token є те, що він не існує у формі фізичного предмета, і не має фізичного символічного вираження. Можна сказати, що NFT об'єкт існує лише у вигляді файлу на комп'ютері. Так, відповідний файл може мати будь яку суть, тобто бути витвором цифрового мистецтва, частиною відеогри, інтернет мемом, постом із соціальної мережі (наприклад твітом з Твіттеру), тощо. NFT безпосередньо пов'язані з технологією блокчейну, функціонують в його архітектурі, що забезпечує безпечне і прозоре фіксування історії транзакцій, а також права власності на NFT об'єкт. Завдяки цьому складаються наступні правові відносини: NFT об'єкт легко може бути скопійованим, власник не наділяється усіма правами, що характерні для права власності, але лише власник має офіційний запис підтвердження власності NFT в блокчейні, що робить його цінним. Причини купівлі і продажу NFT, вступу у взаємовідносини з ними, не зважаючи на їх особливу природу, можуть бути різними. До таких відносяться наприклад колекціонування, з бажанням отримати виключні права на певний цифровий об'єкт, інвестування, з придбанням певної NFT задля перепродажу через певний час, або навіть отримання підтримки, чи здійснення благодійності шляхом продажу NFT об'єктів. Прикладом цього може бути проект колишнього російського адвоката, Марка Фейгіна на OpenSea, в якому на своєму аккаунті FEYGIN-LIVE він розміщає на продаж NFT об'єкти, надані йому різними цифровими художниками, передаючи виручені з продажів кошти постраждалим від війни українцям. [1]

Так, повертаючись до основної теми дослідження, право інтелектуальної власності на NFT-об'єкти не завжди чітко виражене. У відповідності до блогу повідомлення вчених Корнельського університету Джеймса Гріммельманна, Янь Джі і Тайлера Келла: «Право власності на NFT можна використовувати, щоб дати власнику істотний контроль над творчою роботою, але цей контроль не є автоматичним. Закон про авторське право не надає власнику NFT жодних прав, якщо творець не вживе відповідних заходів, щоб переконатися, що це так». [2] В блозі була піднята цікава тема про розділ у законі про авторське право США передачі права власності на фізичний об'єкт (копію), в нашому випадку – NFT, і виникнення авторського права на відповідний об'єкт, які не є тотожними і за Українським законодавством в той же мірі. З огляду цієї роботи постає логічний факт: купівля NFT, як і будь якого твору мистецтва, не надає авторські права володільцю автоматично, а тому, якщо NFT очевидно не надала власникові авторських прав за суттю угоди, а обмежилась виключно наданням доступу до ілюстрації (NFT об'єкту), то власник не наділений правами використання і заборони на використання відповідного об'єкту іншими особами. Підрозділом дослідження цієї проблеми є те, що деякі NFT об'єкти за своєю суттю є творами, що використовують витвори мистецтва, або будь-які інші зображення, ілюстрації, логотипи інших авторів, право інтелектуальної власності на які належить іншим, від творців NFT, особам. З цього і постає сутність NFT: володіння NFT об'єктом не забезпечує правами інтелектуальної власності на матеріал, що знаходиться на NFT об'єкті. Прикладом цього, який може послужити кращому розумінню відповідних правових відносин може бути наступний приклад: Енді Паркер вирішив створити NFT об'єкт із відеоматеріалу репортажу новин, на якому його доньку, Елісон Паркер було вбито 26 серпня 2015 року, що міцно засіло в мережі інтернет. Створити цю дивну NFT Енді Паркер вирішив, адже вважав, що володіння правами інтелектуальної власності на відповідне NFT дозволить назавжди видалити цей відеоматеріал із мережі інтернет. З прикрістю виявилось, що NFT так не працює, адже навіть не зважаючи на володіння правами інтелектуальної власності на NFT, він не володів авторськими правами на відеоматеріал, що належали WDBJ Gray Television, які в свою чергу відмовилися передавати їх батькові загиблої журналістки. [3]

Відповідне наштовхує на думку, що будь яка частина NFT, якщо в своєму складі вона містить об'єкт авторського права, а саме логотип, захищений авторським правом дизайн, торгівельну марку, частину матеріалу, що заборонено поширювати, може викликати проблеми у власника NFT, якщо він бажає отримати повні права на об'єкт, що купує. Це цілком відповідає дійсності, співвідноситься з тим, що більшість NFT поширюється з дозволами, що надає покупцеві NFT право на відображення, копіювання чи

використання придбаної NFT. Якщо продавець NFT володіє авторським правом на NFT, то він не втрачає свого авторського права на цей об'єкт в такому випадку, а особа, що придбає NFT не отримує такого авторського права. Відповідні положення є звичайними для NFT, але існують NFT, які надають своїм власникам більш широкий список прав. До таких прикладів можна віднести членів Bored Ape Yacht Club (BAYC), які отримуючи лімітовані NFT також отримують права на комерційне використання своїх NFT об'єктів, що відкриває дозвіл на розробку продукції з ними для продажу, такої як капелюхи, чашки, футболки, тощо. Власники CryptoKitties також мають широкі права для комерціалізації своїх товарів з маркуванням у вигляді NFT об'єктів, а саме отримувати прибуток з них, якщо річний дохід не перевищує 100 000 доларів США. [4] Отже, якщо купівля конкретної NFT не передбачає передання права інтелектуальної власності на цей об'єкт, то після продажу, не зважаючи на те, який буде власник цього об'єкта, гонорари за використання NFT мають належати авторіві роботи.

Авторське право на NFT у розробників (художників) NFT визначається у тому, які права для покупця NFT закладають художники, а які права щодо відповідного об'єкту вони не дають. Так, у відповідності до цього, можна сортувати, які NFT об'єкти можуть бути у залежності до того, надають вони покупцям права інтелектуальної власності, чи ні. На основі такого поділу, всі NFT об'єкти можна поділити на особисті і комерційні. Особисті, як виходить з їх назви, це такі NFT об'єкти, творці яких прямо не визначили перехід права інтелектуальної власності при купівлі об'єкту. В такому випадку, використання цієї NFT обмежується виключно задоволенням власних потреб, не можуть мати на меті отримання будь якого виду прибутку. Комерційні ж NFT, навпроти – це такі об'єкти, в яких автор, який володіє авторським правом на об'єкт надає покупцеві цієї NFT деякі права, але при цьому автор все одно зберігає право інтелектуальної власності на цей об'єкт і контроль за ним. До комерціалізованих NFT належать ті, які включають в себе вже перераховані дозволи на розміщення NFT об'єктів на сувенірних виробках, створення анімації з персонажем відповідного NFT об'єкту, використовувати в інших комерційних цілях. У деяких випадках художники, що створюють NFT об'єкт забезпечують для себе і можливість отримання прибутку після продажу об'єкту, встановлюючи обов'язок на сплату роялті оригінальному творцеві NFT. У відповідності до загальних правил – це відсоткова сума, яка встановлена цим автором. Рідше – вона визначається у вигляді гнучкого відрахування, тобто що дозволяє сама вирішувати покупцям, яку суму вони мають бажання віддати оригінальному художнику NFT. На таку схему деякий час переходить платформа продажу NFT об'єктів X2Y2. [5] З наведеного огляду цілком логічно, що пріоритетною для колекціонерів у питанні придбання об'єкту цифрового

мистецтва виступає саме комерційна NFT, що дає змогу монетизувати цей об'єкт. Це стимулює деяких художників все ж надавати такі права покупцям своєї роботи, що збільшує попит на цей об'єкт, зі слів Тари Фунг, генерального директора інфраструктури NFT Co:Create. Існують також і альтернативні структури дозволу, які передбачають надання певних прав, інколи не пов'язаних із комерційним використанням покупцям NFT об'єктів. Такими дозволами можуть бути, наприклад: модернізація, переробка, комбінування і компонування зі створенням нового результату на основі наданого матеріалу. Такий дозвіл на свої об'єкти зокрема надає цифровий художник Келлі Мілліган на твори зі своєї колекції Act of Emotion, але з обов'язковим зазначенням належності Мілліганові і заборону на використання матеріалу в комерційних цілях. Загалом цифрові художники можуть визначати будь які дозволи, які бажають передати покупцям, вкладаючи це у зміст NFT об'єкту. [5]

На противагу вже названим системам комерціалізації, існують NFT об'єкти, які визначаються як Creative Commons (CCO). На відповідні об'єкти ніхто не має авторського права, завдяки чому будь хто має можливість вільно копіювати, видозмінювати і займатися поширенням цього об'єкту, навіть якщо це має на меті комерційний прибуток.

Підводячи підсумки даної роботи потрібно зазначити, що купівля NFT об'єкту не є тотожною у більшості випадків отриманню права інтелектуальної власності на NFT об'єкт, і не надає можливості повного розпорядження пов'язаним із ним правами. У відповідності до сучасного законодавства, щодо NFT об'єкта функціонують ті самі правила, як і ті, що стосуються звичайної фізичної картини: купівля цього об'єкта не надає автоматичного права інтелектуальної власності на неї. І якщо з фізичною картиною купівля стає більш зрозумілою: завдяки цьому покупець отримує ексклюзивну копію картини, яку може використовувати у власних цілях і розпоряджатися нею, то мета купівлі NFT більш складна і неоднозначна. Тим не менш, все одно це відбувається з причин колекціонування, інвестування, або через інші особисті цілі. NFT об'єкти за структурою авторського права, що надається покупцям можуть бути особисті, комерційні, альтернативні, або за системою CCO, тобто бути без авторського права, але завжди потрібно мати на увазі, що щодо NFT об'єкту справедливий наступний порядок: власник отримує ті права на NFT об'єкт, які прямо прописані художником, а тому необхідність звертати на це увагу для осіб, що мають бажання отримати NFT об'єкт є першочерговою, для уникнення подальших спорів і конфліктних ситуацій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. FEYGIN-LIVE. *OpenSea*. URL: <https://opensea.io/FEYGIN-LIVE> (дата звернення: 27.02.2023 р.).
2. Copyright Vulnerabilities in NFTs. *Medium*. URL: <https://medium.com/initc3org/copyright-vulnerabilities-in-nfts-317e02d8ae26> (дата звернення: 27.02.2023 р.).
3. To expunge the death of his daughter from the Internet, a father created an NFT of the video. *The Washington Post* URL: <https://www.washingtonpost.com/technology/2022/02/22/expunge-his-daughters-murder-internet-father-created-an-nft-grisly-video/> (дата звернення: 27.02.2023 р.).
4. D. Ferrill Elizabeth, Shah Soniya, V. Young Micharl, Sr. Demystifying NFTs and Intellectual Property: What You Need to Know. *Finnegan*. 2022 . URL: <https://www.finnegan.com/en/insights/articles/demystifying-nfts-and-intellectual-property-what-you-need-to-know.html> (дата звернення: 27.02.2023 р.).
5. NFTs and Intellectual Property: What Do You Actually Own? *CoinDesk*. URL: <https://www.coindesk.com/learn/nfts-and-intellectual-property-what-do-you-actually-own/> (дата звернення: 27.02.2023 р.).

ЗАХИСТ ОБ'ЄКТІВ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Бондхас Д. А.

студентка III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Славо А. С.

к. ю. н., асистент кафедри МЄППІ ННІ права

Сумського державного університету

Права інтелектуальної власності в Україні протягом тривалого часу залишались найбільш «зневаженою» галуззю національного права. Ймовірно, така ситуація зумовлена «спадком» Радянського Союзу, який системно зневажав право інтелектуальної власності у контексті торгових марок, патентів тощо. Власне, в умовах сьогодення правова свідомість громадян також лишається невисокою, що призводить до регулярного втручання в права інтелектуальної власності в Україні. Незважаючи на ухвалення низки нормативних актів, які забезпечують як загальне регулювання (наприклад, Цивільний Кодекс України), так і спеціалізоване регулювання (наприклад, ЗУ «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на сорти рослин», «Про охорону прав на знаки для

товарів і послуг» та інші), правова реальність в нашій державі лишається невтішною для авторів та винахідників.

Аналіз міжнародних угод та законодавства різних країн дозволив нам сформулювати таке узагальнююче визначення поняття права інтелектуальної власності: це галузь права, яка стосується категорії нематеріальних прав, що захищають комерційно цінні продукти людського інтелекту. Згідно статті 418 Цивільного кодексу України право інтелектуальної власності розуміється, як право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності. Дане право є непорушним, і становить особисті майнові та немайнові права інтелектуальної власності [5].

Законодавством встановлено, що використання об'єктів ІВ можливе виключно з дозволу власника інтелектуальних прав при укладанні ліцензійного договору. Недотримання цього положення, скоріше за все, вважатиметься порушенням авторського права, якими є піратство; плагіат; ввезення на митну територію України без дозволу осіб, які мають авторське право, окремих об'єктів, створених з використанням прав ІВ; дії, що створюють загрозу порушення авторського права; дії для свідомого обходу технічних засобів захисту авторського права; підроблення, зміна чи вилучення інформації, зокрема в електронній формі; управління правами без дозволу суб'єктів авторського права; розповсюдження, ввезення на митну територію України з метою розповсюдження, певних товарів, пов'язаних з об'єктами права ІВ; камкординг [1].

Як свідчать дані правозастосовної практики, подібні порушення не є рідкістю для України. Особливо частим є використання об'єктів права ІВ без дозволу правовласника для брендкованої продукції. Яскраво це відображає справа Наталія Гузеєва проти ТОВ «Видавництво "Навчальна книга Богдан"». Жінка є авторкою літературно-художнього образу «Капітошки», який вперше побачив світ у 1979 році. Вона зареєструвала свої авторські права у Державному департаменті інтелектуальної власності і отримала свідоцтво від 11 травня 2004 року № 9967 про державну реєстрацію авторського права на літературний твір «Капітошка», а 7 квітня 2014 року - отримала свідоцтво № 54433 про реєстрацію авторського права на твір «Персонаж Капітошка».

У 2015 році авторка подала до Рівненського міського суду на ТОВ «Видавництво «Навчальна книга Богдан» за використання образу її героя у виданій ними книзі «Капітошка і Найсправжнісінький Новий Рік». Але її позов був задоволений частково. Пізніше, Н. Гузеєва подала на апеляцію, де задовільнили повністю її позов та скасували рішення першої судової інстанції [2].

Видається, що кожен може згадати як не раз зустрічав в Інтернеті піратські версії фільмів з усього світу, зображення персонажів різних фільмів, мультфільмів чи комп'ютерних ігор та копіював їх. Одним з перших реальних кроків у розумінні важливості прав інтелектуальної власності, на нашу думку, стало ухвалення Закону України «Про державну підтримку кінематографії в Україні», що був прийнятий у 2017 році [6]. Метою даного закону є не тільки підтримка у правовому і економічному плані та реалізація законного перегляду українських фільмів, а й підтримка іноземних творів кінематографічного мистецтва у тому ж ракурсі.

Введення даного Закону спровокувало розширення нашого законодавства, додавши до нього окремі статті, про захист прав інтелектуальної власності в Інтернеті. Наприклад, у ЗУ «Про авторське право і суміжні права» з'явилися такі терміни, як «веб-сайт», «власник веб-сторінки», «гіперпосилання», «електронна (цифрова) інформація» та інші. Також додалися такі статті, як 52(1) «Порядок припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет» та 52(2) «Зобов'язання постачальників послуг хостингу щодо забезпечення захисту авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет». Ці нововведення були здійснені, зокрема, у рамках реалізації заходів, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС. Так, стаття 158 Угоди передбачає, що «сторони забезпечують належне та ефективне виконання зобов'язань за міжнародними договорами у сфері інтелектуальної власності, учасниками яких вони є, зокрема за Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності». Відповідно до Плану заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, у сфері права інтелектуальної власності Україною має бути реалізовано більше 100 заходів (пункти 70 – 193). Строк їх реалізації – до 31 грудня 2023 року. Переважно вони стосується гармонізації законодавства України та ЄС щодо авторського права, торгових марок, патентів тощо [7].

Також у царині захисту прав ІВ діє низка організацій, які просувають легальне користування об'єктами права ІВ. Серед них можна виділити, зокрема:

- «Ініціатива «Чисте небо»», яка з 2013 року бореться за легальну аудіо-візуальну продукцію та проти ресурсів, що порушують права інтелектуальної власності [3].

- Некомерційна організація «Українська Антипіратська Асоціація» метою якої є задоволення законних соціальних, економічних, творчих та інших спільних інтересів своїх членів, сприяння забезпеченню захисту авторського права і суміжних прав членів Асоціації та створенню умов щодо посилення в Україні охорони прав на інтелектуальну власність, а саме: аудіовізуальних та інших творів [4].

Заходи, згадані вище, є невеличкими кроками задля захисту та популяризації культури поваги прав інтелектуальної власності. Однак, необхідно і надалі удосконалювати методи протидії порушенням і законодавство у сфері захисту інтелектуальної власності, а також підвищувати обізнаність громадян щодо ІВ у правовому та етичному контексті. Тому, ми сформулювали низку заходів, які б на нашу думку, покращили б ситуацію:

- Забезпечувати невідворотність покарання за кожне посягання на права інтелектуальної власності. Така велика кількість порушень положень законодавства про ІВ зумовлена безкарністю для переважної частини порушників. Вважаємо, що покарання у цій сфері повинні передбачати, у першу чергу, штрафи чи виправні роботи і не бути пов'язаними із позбавленням волі;

- Популяризувати політику антипіратської та антиплагіатської діяльності, просуваючи інформацію не тільки у кінотеатрах країни, а й на телебаченні та в Інтернеті. Вбачається, що освітній процес на всіх рівнях (починаючи від закладів дошкільної освіти і закінчуючи ЗВО) має включати в себе пояснення неприпустимості плагіату та піратства. Так само у закладах освіти має бути нульова толерантність до академічної недоброчесності;

- Передбачити відповідальність не тільки для осіб, які використовують з комерційною метою «піратські» об'єкти інтелектуальної власності (наприклад, власників сайтів з аудіо, фільмами тощо), а і для осіб, які користуються їх послугами (наприклад, розміщують рекламу на цих майданчиках).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-ХІІ : станом на 5 січ. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>.
2. Рішення Апеляційного суду Рівненської області від 12.05.2017 р. у справі № 569/8868/15-ц. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/66431054/>.
3. Ініціатива Чисте небо - захист прав інтелектуальної власності. Ініціатива Чисте небо - захист прав інтелектуальної власності. URL: <https://legalcontentua.org/about>.
4. Загальна інформація, функції та задачі. Українська Антипіратська Асоціація. URL: <https://apo.kiev.ua/info.html>.
5. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 10 жовт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

6. Про державну підтримку кінематографії в Україні : Закон України від 23.03.2017 р. № 1977-VIII : станом на 7 січ. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1977-19#Text>.

7. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода Україна від 27.06.2014 р. : станом на 25 жовт. 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА КІНОПРОДУКЦІЮ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Єнацький М. А.

*студент I курсу магістратури ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Малетов Д. В.

*PhD з права, асистент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Протягом половини минулого століття і до нашого часу кіноіндустрія розвивається все більше і швидше, починаючи від чорно-білих фільмів з німим сценами і до сучасних фільмів із найкращими спецефектами, зйомки яких коштують сотні тисяч доларів, а на прокаті можуть окупитися в декілька разів.

Проте с технологічним процесом також розвивається і піратство, тобто копіювання, запис, відтворення відео аудіо матеріалів тощо, без згоди законного автора. Піратство стало більш активним коли інтернет почав все більше проникати в наш побут і став невід'ємною частиною нашого життя, але недобросовісне копіювання об'єктів інтелектуальної власності існувало і раніше, коли ще в моді були диски, касети та відео-програвачі. В наш час популярністю користуються цілі піратські сайти з фільмами, серіалами, від чого такі компанії як «Netflix», «Amazon», «Disney», «НВО», несуть багатотисячні а то і мільйонні збитки, а «пірати» заробляють гроші на розміщенні купи реклами на таких сайтах. Річ йде не тільки про великі збитки, а й про сам факт того, що кількість таких правопорушень на об'єкти інтелектуальної власності є більшою і більшою, і тому наша країна має підтримувати сучасні тенденції та протистояти піратству, яке по статистиці виросло ще більше у період пандемії 2 роки тому.

Якщо бути точним, то стаття 50 Закону України про «Авторське право та суміжні права» дає нам чітке визначення терміну «піратство», це опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і

розповсюдження контрафактних примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм, незаконне оприлюднення програм організацій мовлення, камкординг, кардшейрінг, а також Інтернет-піратство.

Порушення закону про авторське право є дуже поширеною проблемою в нашій державі, Європейська комісія у своєму звіті щодо захисту прав інтелектуальної власності за 2020 рік ставить Україну на 2 місце серед країн в якій найбільше порушується право інтелектуальної власності, що свідчить про *немалі системні проблеми у галузі охорони та захисту прав інтелектуальної власності та нанесення шкоди бізнесу ЄС*.

Чи проводиться боротьба з піратством, чи знаходять правопорушників та чи притягують їх до кримінальної відповідальності? Стаття 176 Кримінального кодексу України передбачає відповідальність за порушення авторського права та суміжних прав, а саме карається штрафом від трьохсот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк.

Саме кіберполіція протистоїть злочинам в «піратській» сфері, і мушу зауважити що для нашої країни добре що розвивається інститут охорони правопорядку в мережі інтернет, і навіть кіберзлочинці не уникнуть покарання. Одне із завдань підрозділу кіберполіції це захист прав та об'єктів інтелектуальної власності та протидія забороненого контенту що розповсюджується в мережі. Для ефективної протидії піратству в Україні Національна поліція налагоджує державно-приватне партнерство. Вже багато «медіа-гігантів» української телеіндустрії такі як «Старлайт Медіа», «Студія 1+1», «Discovery Networks» співпрацюють із органами для збереження прав на свою інтелектуальну працю.

Наведу декілька прикладів розкриття злочинів та правопорушників. Кіберполіція проводить операцію «Пірати», мета якої викриття та протидія злочинів які стосуються інтелектуальних прав власності. 8 квітня 2019 року почалася ця операція та тривала до кінця місяця, в протягом всього 2019 року було припинено діяльність біля 100 онлайн кінотеатрів, правопорушники, вони ж адміністратори цих сайтів перебували у Києві, Львівській та Закарпатській області. 27 жовтня 2020 року знову повторилася операція «Пірати» і було ліквідовано 41 сайт, які принесли збитків справжнім авторам на 25 мільйонів гривень, з ним було вилучено близько 60 тонн фальсифікату. Начальник Департаменту кіберполіції Сергій Демедюк повідомляв, що за один місяць один такий онлайн-кінотеатр може приносити «пірату» від 500 доларів і більше, при чому кількість відвідувачів на день може сягати десятки а то й сотні тисяч людей. Встановлено 60 громадян, причетних до правопорушень у сфері інтелектуальної власності та піратства.

Чотирьом особам повідомлено про підозру за ч. 1, ч. 3 ст. 176 Кримінального кодексу України.

Підводячи підсумки можу сказати що проблема порушення прав інтелектуальної власності та піратство є дуже актуальною, і потребує чіткого урегулювання. Щоб покращити цю систему, вважаю за потрібне розвивати такі інститути охорони як кіберполіція, адже саме вона займається розкриттям справ в мережі інтернет, та внести більш чіткі правки до законодавства, а саме до Закону України «Про авторське право та суміжні права». Україна, яка стоїть на шляху євроінтеграції, має перейняти тенденцію інших, більш розвинених європейських країн та уважно слідкувати за правом інтелектуальної власності та завжди притягувати до відповідальності порушників.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про авторське право та суміжні права» №2811-IX, Редакція від 15.04.2023, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>.
2. Кримінальний кодекс України, ВВР, 2001р. Редакція від 28.04.2023, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Цивільний кодекс України (ВВР), 2003р., Редакція від 28.04.2023, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
4. Офіційний сайт Кіберполіції України URL:<https://cyberpolice.gov.ua/>.
5. Харченко В.Б. Монетизація інтелектуального піратства як напрям протидії таким порушенням. Харків, 2020. С. 131–136.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗПОРЯДЖЕННЯ ПРАВАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЕСТОНІЇ

Требух В .В.

*студентка I курсу магістратури ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Малетов Д. В.
PhD з права, асистент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Передовий досвід західних держав в юридичній, ідеологічній, політичній, інформаційній сферах, тощо, вже не перший рік береться за основу для впровадження і адаптації в Україні, з розробкою практик, що максимально доцільні для нашої держави. Це цілком зрозуміло, і логічно виходить з закріпленого в преамбулі Конституції України курсу – європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та

євроатлантичного курсу України. Такий порядок речей утворює систему, за якої український народ, його традиції, культура, економіка свідомо інтегруються в західні, переймаючи найкращі ознаки. Тим не менш, останнім часом світ почав відкривати для себе Україну з зовсім іншого боку – вона все більше почала цікавити західну цивілізацію як повноцінний і надійний партнер.

В першу чергу це спровоковано значними успіхами наших збройних сил, які продемонстрували неабияку звитягу, бойовий дух і українську кмітливість в обороні власних земель. Інший, не менш важливий спектр, що продемонстрував необхідність заходу в Україні – це її технології і діджиталізація. Так, до прикладу, в Україні не перший рік функціонує система «ДІЯ» - мобільний застосунок, що виконує функції «цифрової держави». Відповідна технологія є настільки передовою, що зацікавила навіть держави, які традиційно вважаються найсильнішими в розрізі цифрових технологій. Так, до прикладу, Естонія, яку за запевненням її міністра зовнішньої торгівлі Крістіана Ярвана можна вважати лідером інформаційних технологій в Європі, адже вона перевела в онлайн формат вже 99% послуг держави для населення, почала створення державного мобільного застосунку mRiik, на основі української Дії, у взаємодії з Міністерством цифрової трансформації України, що має вийти в світ вже в середині 2023 року [1]. Цей факт є свідченням того, що українсько-естонська співпраця вже вийшла за межі звичайної військової взаємодопомоги двох держав із спільним потужним ворогом, а стала спільною ідеєю для розвитку і прогресу.

Традиційно, передовий досвід Естонії вивчався в Україні, досліджувався і переймався, особливо що стосувалося сфери охорони, захисту прав інтелектуальної власності. Відповідне знаходить слід у значній кількості прийнятого в Україні нормативного матеріалу, а в деяких випадках, як в пояснювальній записці до проекту Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення рівня охорони і захисту прав інтелектуальної (промислової) власності та удосконалення державного управління сферою інтелектуальної власності" взагалі міститься пряме згадування Естонії, із зазначенням її впливу на цей проект [2]. Не зважаючи на те, що відповідний проект закону відкладено 29.08.2019 року, відкидати вплив Естонії на нашу систему інтелектуальної власності не варто, а враховуючи значну кількість українського ІТ-бізнесу, що має реєстрацію саме в Естонії, питання розпорядження правами інтелектуальної власності Естонії має бути досліджене.

В Естонії на рівні закону закріплене загальне правило, у відповідності до якого авторське право на роботу виникає разом із створенням цієї роботи. На національному рівні це закріплено у статті 7 Закону Естонії про авторське право [3]. Ця стаття цікава,

адже встановлює загальний порядок дії авторського права на території Естонії, що закріплений у 2 і 3 пунктах, а саме: створення твору є вираження його у будь-якій формі, що дозволяє сприйняти й відтворювати чи фіксувати його, а також те, що депонування, реєстрація й виконання інших формальних дій для підтвердження авторського права не є обов'язковими. Тобто в загальному вигляді і порядку, для того, аби право інтелектуальної власності у вигляді авторського права почало діяти на певну роботу її достатньо просто створити. З цього виникає і питання, як регулюються відносини до права інтелектуальної власності роботи, що підлягає публікації, виданню чи поширенню. Відповідь на це питання, у прямій відповідності до статті 8 згаданого Закону така, що авторське право діє як на роботи, що поширюються для громадськості, так і на роботи, які для широкої громадськості не є загальнодоступними. Частина друга статті містить визначення, що «громадськість» - це невизначена група осіб, що виходить за межі родини й найближчого кола знайомих. Стаття 7 і 8 важливі, адже фіксують захист інтелектуальної власності і авторського права на роботу, як у випадку поширення роботи, так і випадку витіку цієї роботи, що призвело, чи потенційно могло призвести до порушення авторського права. Хоч відповідний закон не містить положень про докази, очевидно, що доказами авторського права в цьому випадку будуть не лише патенти й ліцензії, а будь-які фактичні дані, що підтверджують створення роботи саме цим автором – електронно зафіксовані записи твору із датою виготовлення, зафіксовані дати першої публічної демонстрації, тощо.

Закон про авторське право Естонії розкриває, які правові відносини є змістом авторського права. Так, у відповідності до статті 11 названого акту, таким змістом є майнові і немайнові права. В загальному розумінні ці права, розкриті в законі про авторське право Естонії, не відрізняються від прав, які закріплені на рівні закону в Україні. Авторське право належить автору не лише на готовий продукт, а і на будь-яку проміжну версію продукту, що утворилась при створенні твору, як от на чернетку, план, малюнок, розділ, тощо. У відповідності з законодавством Естонії, законно придбаний твір може бути відтворений для приватного використання без дозволу його автора та без виплати винагороди. Публічне виконання творів у безпосередньому навчальному процесі без дозволу автора та без виплати винагороди допускається за умови відповідного посилання на ім'я автора твору. [4]

На сьогоднішній день основними документами, що регулюють захист інтелектуальної власності є вже згаданий Закон про авторське право і Патентний акт (Patents Act). Патентний акт визначає порядок захисту винаходів. Не будь який винахід підлягає захисту патентом. Для захисту патентом, винахід має бути новим, бути придатним

для застосування у промислових цілях. Корисна модель також має бути новою, але має простіші умови отримання патенту в Естонії, особливо нижчі вимоги до винахідницького рівня. Загалом, для Естонії справедливий принцип, що майнові права на промисловий винахід, створений під час виконання службових обов'язків, передаються роботодавцю. [4]

Із загальних положень, що характерні для захисту інтелектуальної власності Естонії зрозуміло, що вони схожі з українськими, адже у відповідності до офіційного сайту Патентного бюро, Естонія є підписантом Паризької конвенції про охорону промислової власності (1883 р.), Стокгольмського акту (Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності) (1967 р.), Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності підписантами яких є і Україна.

Взаємодія між Естонією і Україною фіксується за допомогою двосторонніх договорів. Так, з 26.09.2018 діє безстроковий Меморандум про взаєморозуміння у сфері інтелектуальної власності між Міністерством економічного розвитку і торгівлі України та Патентним відомством Естонії, яким створюються механізми для співробітництва щодо сприяння здійсненню заходів з охорони прав інтелектуальної власності. Такими механізмами є діяльність у сфері інформаційних послуг, обмін необхідною інформацією щодо законодавства у сфері інтелектуальної власності, щодо практичного його застосування, його розвитку і змін, щодо процедури надання правової охорони для об'єктів права інтелектуальної власності, безпосередньо у сфері проведення експертиз і патентного пошуку, сприяння інноваційній і винахідницькій діяльності, спільне видання матеріалів з інформацією і результатами досліджень, тощо. [5] Конкретні ж дії, погоджуються у відповідності до цього меморандуму у своєрідних протоколах, робочих планах і програмах

Тим не менш, у системі взаємовідносин інтелектуальної власності, розпорядження відповідними правами України і Естонії є і розбіжності. На відміну від України, у судоустрої Естонії не виділяється спеціалізованого суду для захисту інтелектуальної власності. Вирішення питань, що відносяться до захисту прав інтелектуальної власності в Естонії відбувається за правилами цивільного судочинства. Цей фактор потрібно мати на увазі у разі наявності суперечностей щодо прав інтелектуальної власності. Так, на противагу Україні, в Естонії ці питання розглядаються в повітових судах (судах першої інстанції в Естонії).

З 2012 року в Естонії розробляється Кодекс інтелектуальної власності, що має внести гармонізацію законодавства Естонії і Законодавство Європейського Союзу. Питання необхідності подібного кодексу в Україні обговорюється не перший рік, але поки не знайшло свого законодавчого відображення на рівні вище локальних ініціатив.

Підводячи підсумки про особливості розпорядження правами інтелектуальної власності в Україні необхідно зазначити, що зважаючи на єдині вихідні нормативні джерела, що функціонують в Україні і Естонії, в загальному зовнішньому вигляді система функціонування прав інтелектуальної власності схожа у нас, і досліджуваної Балтійської держави. Так, як і у нас визначаються зміст авторського права, патентування винаходів, принципів належності автору права з дати виготовлення продукції. Разом з тим, зважаючи на наслідування Україною в деяких аспектах Естонії в питаннях інтелектуальної власності, існують і деякі моменти, що в Україні відмінні від Естонських. До таких відносяться як процесуальні – різниця у відмінності спеціалізованої системи судів, так і матеріальні – створення в Естонії Кодексу інтелектуальної власності, необхідність створення якого в Україні ще однозначно не узгоджена.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мінцифра та уряд Естонії розробили застосунок mRiik на базі Дії. *Дія : Офіційний веб-сайт*. URL: <https://diia.gov.ua/news/mincifra-ta-uryad-estoniyi-rozrobili-zastosunok-mriik-na-bazi-diyi> (дата звернення: 27.02.2023 р.).
2. Пояснювальна записка до проекту Закону України від 17.09.2018 № 9088, «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення рівня охорони і захисту прав інтелектуальної (промислової) власності та удосконалення державного управління сферою інтелектуальної власності». *Ligazakon*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/GH70G00A?an=3> (дата звернення: 27.02.2023 р.).
3. Copyright Act of the Republic of Estonia, official English translation. *Riigi Teataja*. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/519062017005/consolide/current> (дата звернення: 27.02.2023 р.).
4. Intellectual Property Rights in Estonia. *Euraxess*. URL: <https://www.euraxess.ee/estonia/information-assistance/working-conditions-estonia/intellectual-property-rights-estonia> (дата звернення: 27.02.2023 р.).
5. Меморандум про взаєморозуміння у сфері інтелектуальної власності між Міністерством економічного розвитку і торгівлі України та Патентним відомством Естонії : Меморандум від 26.09.2018 №233_003-18 Законодавство України : база даних / Верхов. Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233_003-18#Text (дата звернення: 27.02.2023 р.).

СЕКЦІЯ 12

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ОБОВ'ЯЗКІВ ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

Лелека С. С.

*студентка I курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Кобзєва Т. А.

*д. ю. н., професор, доцент кафедри АППФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

В умовах повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України, багато цивільних, які зосереджували свої сили на інші напрямки діяльності стали на захист Вітчизни та отримали статус військовослужбовця. Останні постійно зазнають травмування не лише в фізичному плані, але й психологічному, перебуваючи у стані постійного стресу та намагаючись відвернути ймовірну загрозу. Саме тому важливим є питання щодо психоемоційного стану та його впливу на виконання службових обов'язків під час проходження військової служби.

Очевидним є те, що психологія для військовослужбовців має певні відмінні аспекти, враховуючи також проблематику їх адаптації в післявоєнному осередку. Відмінність становища даного суспільного осередку була виявлена та запатентована на початку ХХ сторіччя Вільямом Озером [1, с. 41]. Безпосередньо ним був введений такий термін, як стрес [2, с. 94].

Канадський вчений Ганс Сельє виокремив 3 стадії реакції людини на стрес:

1. Реакція тривоги. Вона характеризувалась завершенням первинного етапу та зниженням опору. Після цього був шоківий стан та надалі спрацьовували фізіологічні захисні механізми людини.

2. Опір є стадією найвищого рівня адаптації індивіда. Саме на ньому відбувається врівноваження основоположних процесів. Варто зазначити, що за відсутності захисних реакцій, особа переходить до третьої стадії.

3. Виснаження виступає останньої стадією. Саме при ній людина відчуває спустошення [1, с. 41].

Виходячи з доведення Г. Сальє, він визначав стрес як обернену реакцію впливу різновекторних факторів, тобто як внутрішніх, так і зовнішніх, де вони зазнали такої дії на досягненні рівня апогею.

Вид стресу, який стосується даної тематики, має термінологічну назву як бойовий стрес, а саме характеризується як нормальна реакція людини на вплив зовнішніх подразників, котрі виникли через бойові дії. Вираження психічних станів має широкий спектр форм і відбувається здебільшого протягом фізіологічної адаптації бійців до виконання службових завдань [3, с. 19].

Залежно від різноманітних факторів впливу на людський організм, в умовах оборонної діяльності, виокремлюють види бойового стресу, а саме: фізіологічний та психологічний. В свою чергу, останній може окреслювати себе в якості емоційного чи інформаційного [3, с. 19].

На нашу думку, на рівні особистісного стресу можуть бути, як деструктивні мотиви до продовження виконання завдань, чи навпаки, виконання останніх в зворотному порядку. Відбувається контроль ситуації в цілому та втрата поняття реальності подій, що тягне за собою зниження або відсутність дисциплінарних засад деяких військових у підрозділі. Щодо активності в участі оборонних діянь, то вони можуть не лише знизитися, але й стрімко підвищитись у відповідність до критерія неадекватної поведінки. Характерними бувають різкі перепади емоційного стану чи вираження неналежних емоцій в деякі вагомні для військової діяльності моменти. Крім цього, порушення відповідного функціонування психологічних процесів призводить до погіршення праці розумової діяльності. Поняття щабля високоморальних норм відносин з особою чи колом осіб стає повністю відсутнє та частою практикою є агресивна, провокуюча, тривожна та дратівлива поведінка. Найтрагічнішим наслідком воєнного стресу можна назвати самогубство, адже безпосередньо воно унеможлиблює лікування травм, отримані військовослужбовцями, що вчинили останнє. Також даний стрес не може бути відвернутий розумінням матеріального збагачення у якості грошової винагороди чи усвідомленням героїчного та суспільно важливого виду праці, яку здійснює такий індивід.

Дані прояви стресу шкодять не тільки окремому військовослужбовцю, а й руйнують дисциплінований лад у збройних формуваннях, порушують спокій та провокують колег до насильницьких чи уподібнених гнітючих вчинків. Саме тому для покращення та упередження негативних наслідків особи, котрі часто є офіцерами чи звичайними працівниками збройних сил, вивчають алгоритми військового психолога стосовно психологічного забезпечення професійної діяльності особового складу Збройних Сил України.

Отже, війна з 2014 року руйнує психологічну витримку багатьох чоловіків та жінок, які відстоюють суверенітет, незалежність, територіальну цілісність, недоторканність України. Безумовно, воєнні дії проектують бійців за межі можливої

стійкості до сталого почуття напруги. Важливо пам'ятати, що без підтримки та регулярного лікування в особового даних проблем, збройним силам буде важко оперативного досягати поставлених цілей у стратегічних питаннях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Головка Б. А. Військова психологія у вимірах війни і миру : епістемологічний контекст. *Військова психологія у вимірах війни і миру: проблеми, досвід, перспективи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю 12-13 лют. 2016р. Київ: Видавництво, 2016. С. 40–41.
2. Підчасов Є. В., Чепелева Н. І. Стресові стани дитини під час війни. *Особистість, Суспільство, Війна*. Харків, 2022. С. 93–95.
3. Уманець Г. В. Тема 4. «Психологічна підготовка». Практичне заняття № 3. «Фактори негативного впливу на психіку військовослужбовців під час ведення бойових дій»: методична розробка щодо проведення практичного заняття. Харків, 28 с. URL: <http://surl.li/hpuct>.

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Татарінова К. В.

*студентка I курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Кобзєва Т. А.

*д. ю. н., професор, доцент кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Податкова система, безумовно, є однією з основних елементів економіки держави, тому ефективність її функціонування має істотний вплив на кількість інвестицій, розвиток підприємницької діяльності, а також рівень соціального забезпечення населення. Війна з державою-агресором призвела до помітних наслідків в сфері економіки України, проте, не зважаючи на триваючий збройний конфлікт на території держави, діяльність податкової системи України можна вважати досить ефективною, що, у свою чергу, свідчить про незламність та єдність українців як в рамках матеріального, так і духовного життя.

Згідно з Положенням «Про Державну податкову службу України», Державна податкова служба України (ДПС України) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну податкову політику, державну політику з

адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування [3].

Діяльність ДПС України відбувається через призму взаємодії між державним податковим регулятором та суб'єктами підприємницької діяльності. Важливим поняттям є податкова культура, яка вимагає від громадян усвідомлення необхідності вчасної сплати податків в повному обсязі до державного або місцевого бюджетів відповідно, а також знання прав, обов'язків та відповідальності, визначених законодавством України, що стосуються сфери оподаткування в державі [1, с. 1268]. Зважаючи на те, що 24 лютого 2022 року почалось повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну, підприємства, діяльність яких відбувалась на територіях, що визначені як ті, що знаходяться в зоні бойових дій, були змушені припинити роботу, або навіть були повністю знищені, або наразі працюють на неповну потужність через надскладні умови. Це свідчить про негативний вплив воєнних дій на забезпечення податкової системи в державі.

В умовах війни більшість економічних процесів, а також механізмів та інструментів їх регулювання, зазнають низку трансформацій. Тому необхідно, щоб податкові органи, зокрема Державна податкова служба України, продовжували активно працювати та надавати послуги платникам податків, адже це призведе до покращення стану податкових взаємовідносин в державі, а також істотно полегшить платникам податків процедуру отримання послуг навіть в умовах воєнного стану, оскільки вони можуть отримати необхідну інформацію, консультацію чи довідку, а також подати звітність до податкових органів без особистого візиту до Державної податкової служби України, скориставшись електронними сервісами ДПС України [1, с. 1269]. Саме тому на даний момент пріоритетним напрямом роботи Державної податкової служби України залишається розвиток онлайн-сервісів. ДПС України кожного дня продовжує вдосконалювати цифрові технології для взаємодії між державними ресурсами, електронними реєстрами, інформаційними системами тощо.

Під час дії воєнного стану на території України для організації роботи ДПС України дуже зручними є наступні інформаційні ресурси Служби:

- вебпортал ДПСУ;
- Загальнодоступний інформаційно-довідковий ресурс (ЗІР);
- сторінки ДПСУ у соцмережах;
- Youtube-канал ДПСУ.

Організація роботи Державної податкової служби України побудована таким чином, що частіше застосування платниками податків функціоналу як е-кабінету, так і

інших е-сервісів, призводить до зниження особистого спілкування з контролюючими органами до мінімуму, що дає можливість платнику податків, особливо в умовах воєнного стану, співпрацювати з посадовими особами ДПСУ незалежно від місця обліку платника податків [1, с.1271].

Необхідно зазначити про те, що на законодавчому рівні Державною податковою службою України було запроваджено перелік пільгових умов щодо оподаткування доходів фізичних осіб, сплати ними майнових та інших видів податків. Проте слід враховувати, що, починаючи з 27.05.2022 р. до платників податків, які мали можливість виконувати свої податкові обов'язки, щодо подання звітності та сплати податків та зборів, але не виконали їх у строки визначені п.п. 69.1 п. 69 підрозд. 10 розд. XX ПКУ, з урахуванням змін внесених Законом № 2836, застосовуються штрафні (фінансові) санкції (штрафи) [2].

Отже, організація роботи Державної податкової служби України в умовах воєнного стану є цілком задовільною та ефективною. Проте для підтримання її продуктивної діяльності під час війни платникам податків необхідно розуміти, що сплата податків необхідна державі для виконання своїх функцій (утримання армії, державних органів, освіти, охорони здоров'я та ін.). Задля результативного функціонування ДПС України потрібен пошук оптимальної стратегії й тактики реалізації податкової політики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кміть В. М., Ванельчук Н. В. Рівень взаємодії податкових органів з платниками податків як індикатор стану податкової культури в Україні. The 11th International scientific and practical conference «Modern research in world science» (January 29-31, 2023) SPC «Sci-conf.com.ua». Lviv, Ukraine. 2023. 1579 с. URL: <https://bit.ly/3BX05wE> (дата звернення: 24.05.2023).
2. Офіційний вебсайт Державної податкової служби України. URL: <https://bit.ly/3MQXn2e> (дата звернення: 24.05.2023).
3. Про Державну податкову службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 227. Дата оновлення: 14.06.2022. URL: <https://bit.ly/434qVyU> (дата звернення: 24.05.2023).

ПРИНЦИП НЕЗАЛЕЖНОСТІ ПРОКУРОРА ПРИ ЗДІЙСНЕННІ НИМ ФУНКЦІЙ ПРОКУРАТУРИ В УМОВАХ ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ

Шапошник А. С.

*аспірант кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Сучасний етап розвитку української держави характеризується підвищенням інтересом до проблем діяльності органів державної влади, до завдань яких входить забезпечення верховенства права, єдності та укріплення законності, захисту прав та свобод людини і громадянина, а також інтересів суспільства, які охороняються державою. Організація діяльності всіх державних органів, в тому числі і прокуратури України, будується відповідно до певних ідейних основ (принципів), які виражають особливості правового становища цих органів і дозволяють тим самим індивідуалізувати правовий статус кожного з них. Саме на їх основі визначається компетенція прокуратури, повноваження прокурорів, розвивається законодавство про прокуратуру і прокурорський нагляд. У зв'язку з цим, варто констатувати, що принципи є основами, фундаментом побудови української прокуратури і всіх напрямів її діяльності.

Слід наголосити, що одним з найважливіших видів діяльності української прокуратури є нагляд за додержанням законності. Здійснюючи даний вид діяльності, прокурор при виконанні своїх службових обов'язків повинен неухильно дотримуватися принципів об'єктивності та неупередженості, а також незалежності. Про важливість і значимість даних принципів для всієї галузі прокурорського нагляду, а також для кожного прокурора окремо, свідчить той факт, що особа, яка вперше призначається на посаду прокурора, складає присягу, де урочисто присягає: «...бути принциповим, чесно, сумлінно і неупереджено виконувати свої обов'язки, з гідністю нести високе звання прокурора.» (ч. 1 ст. 36 Закону України «Про прокуратуру») [1].

Не дивлячись на викладене вище, все ж не до кінця визначеним залишається законодавчий статус принципів, що розглядаються у дослідженні. Так, принципи організації діяльності прокуратури України не закріплені у Основному Законі, в якому одна-єдина стаття 131-1 присвячена прокуратурі України та поміщена до Розділу VIII «Правосуддя», що взагалі створює проблему розмежування принципів організації та діяльності української прокуратури від принципів судочинства взагалі, а також принципу незалежності прокурора зокрема. У попередній редакції Конституції України, в якій до внесення змін 2016 року, цілий розділ був присвячений прокуратурі (Розділ VII), і в ньому також не було закріплено основоположних принципів діяльності і організації прокуратури [2]. У зв'язку з цим виникає необхідність більш глибоко та повно дослідити вказані

принципи та знайти шляхи вирішення проблем, пов'язаних з їх законодавчим закріпленням та реалізацією на практиці в умовах реформування прокуратури шляхом внесення відповідних законодавчих пропозицій.

Перш за все, звернемося до теоретичних основ поняття «принципи» і «принципи права». Поняття «принцип» походить від латинського слова *principium* – «основоположення», «керівна ідея», «основне правило поведінки, діяльності» [3, с. 536]. Звідси корінь «*princip-*», який запозичили багато мов романо-германської та англо-саксонської груп для введення в побут терміну «принцип». У словниках, наприклад, французької мови поняття «*principes*» перекладається, як «початок», «першопричина», «основа», «принцип», «основне положення» [4, с. 544]. В англійській мові вказаний термін звучить, як «*principle*», що в перекладі означає «принцип», «закон», «першопричина», «основа» [5, с. 438]. Як вбачається, загальний сенс слова «принцип» в зарубіжних мовах один: принцип – це деякий фундамент, основа, першопричина будь-чого.

Однак, наприклад, В. В. Ярков розуміє під принципами історичні категорії, які виробилися протягом довготривалого розвитку громадянського процесу [6, с. 32]. В цьому аспекті вони виступають як елемент людської культури, цінностей ідеологічного порядку (розподілу влади, громадянського суспільства, правової держави, рівності, незалежності і диспозитивності суб'єктів громадянського суспільства).

Звертаючись до загального визначення «принципи права», варто зазначити, що під ними розуміють основні ідеї, вихідні положення або основоположні ідеї процесу формування, розвитку і функціонування права. Вони виступають як свого роду несуча конструкція, на яку спираються і через яку реалізуються не тільки окремі норми права, інститути чи галузі права, а і вся система права в цілому [7, с. 295]. За загальним правилом, основоположні ідеї стають принципами права з моменту їх закріплення в нормативно-правовому акті. Але на думку деяких авторів, наприклад Р. Л. Іванова, принципами права є не тільки ті, що закріплені в законодавстві чи інших джерелах правових норм, але й основоположні ідеї правосвідомості, які отримали загальне визнання у діяльності органів, правосуддя, інших суб'єктів внутрішньодержавного і міжнародного права, не дивлячись на відсутність формальної фіксації в об'єктивному праві [8, с. 116].

Розглядаючи різноманітний взаємозв'язок принципів організації та діяльності української прокуратури, пропонуємо систематизувати їх за двома важливими критеріями:

I. За сферою дії в одній чи декількох галузях права:

- 1) загальноправові принципи;
- 2) міжгалузеві принципи;
- 3) специфічні галузеві (специфічні прокурорські) принципи;

4) принципи окремих інститутів (напрямків) прокурорського нагляду;

II. За характером нормативного джерела, в якому вони закріплені:

1) конституційні принципи;

2) принципи, закріплені в галузевому законодавстві (наприклад, в Законі України «Про прокуратуру» та інших нормативно-правових актах, які стосуються діяльності прокурора).

Ч. 1 ст. 3 Закону України «Про прокуратуру» закріплює основні засади діяльності прокуратури: 1) верховенства права та визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю; 2) законності, справедливості, неупередженості та об'єктивності; 3) територіальності; 4) презумпції невинуватості; 5) незалежності прокурорів, що передбачає існування гарантій від незаконного політичного, матеріального чи іншого впливу на прокурора щодо прийняття ним рішень при виконанні службових обов'язків; 6) політичної нейтральності прокуратури; 7) недопустимості незаконного втручання прокуратури в діяльність органів законодавчої, виконавчої і судової влади тощо [1].

Отже, принцип незалежності прокурора у своїй діяльності є основоположним галузевим принципом права. Ще Петро I поклав цей принцип у основу діяльності прокуратури: тоді прокурори у своїй діяльності не підпорядковувались місцевим чиновникам.

Сьогодні в Україні цей принцип передбачає не тільки незалежність органів прокуратури та її співробітників від місцевої влади. Так, згідно абз. 1 ст. 7 Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів, при виконанні службових обов'язків прокурор має бути незалежним від будь-якого впливу, тиску чи втручання в його професійну діяльність, у тому числі органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, зобов'язаний активно, у визначений законодавством спосіб протистояти спробам посягання на його незалежність [9].

Як вбачається, мова йде про незалежність від наступних суб'єктів:

1) від органів державної влади та їх посадових осіб;

2) від органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб.

Вважаємо, що даний перелік є надто вузьким і має бути суттєво розширеним, оскільки у такому випадку є загроза впливу на органи прокуратури та підриву її незалежності з боку суб'єктів, які залишилися поза увагою в даній статті нормативного акту.

Так, слід доповнити дану частину статті, віднісши до переліку не тільки органи державної влади, місцевого самоврядування та їх посадових осіб, а і громадські

об'єднання, громадські організації, органи воєнного управління, органи контролю, їх посадових осіб та інших суб'єктів, які прямо чи опосередковано можуть впливати, тиснути чи втручатися у діяльність прокурора.

Отже, було б доцільно викласти абз. 1 ст. 7 Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів у наступній редакції: «При виконанні службових обов'язків прокурор має бути незалежним від будь-якого впливу, тиску чи втручання в його професійну діяльність, у тому числі органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, громадських об'єднань та інших громадських формувань, органів військового управління, органів контролю, їх посадових та службових осіб, органів управління, комерційних та некомерційних організацій, політичних партій, засобів масової інформації, банків та фінансових установ, їх керівників та службових осіб, а також фізичних осіб та інших суб'єктів, зобов'язаний активно, у визначений законодавством спосіб протистояти спробам посягання на його незалежність.» Сутність принципу незалежності в тому, що прокурор у своїй діяльності керується власним внутрішнім переконанням, керуючись вимогами правових норм. Також під час здійснення повноважень, пов'язаних з реалізацією функцій прокуратури, прокурори є незалежними, самостійно приймають рішення про порядок здійснення таких повноважень, керуючись при цьому положеннями закону, а також зобов'язані виконувати лише такі вказівки прокурора вищого рівня, що були надані з дотриманням вимог Закону України «Про прокуратуру».

Даний принцип має дві сторони:

- 1) прокуратура не підкорюється будь-яким органам влади і управління, що ми розглянули вище;
- 2) прокуратура не підкорює собі будь-які інші органи. Вона здійснює нагляд, але не управління піднаглядовими суб'єктами.

Також виділяємо дві сторони незалежності прокуратури: організаційну та функціональну. Організаційна незалежність виражається у тому, що органи прокуратури не належать до системи інших державних органів та не підпорядковуються їм, навіть з урахуванням Закону про внесення змін до Конституції України від 2 червня 2016 р., відповідно до якого статті про прокуратуру містяться у розділі «Правосуддя»; питання щодо підпорядкування прокуратури органам судової гілки влади не порушується.

Функціональна сторона незалежності прокуратури полягає у тому, що рішення та дії прокурорів можуть прийматися самостійно та не потребують затвердження з боку інших органів або установ, хоча і слід мати на увазі, що прокурори можуть звертатися до слідчих суддів стосовно надання дозволу на здійснення окремих слідчих (розшукових)

дій. Проте і в цьому разі прокурори цілком самостійно приймають рішення про погодження подань слідчих чи самостійного звернення до слідчого судді. Так само і у разі затвердження обвинувального акта прокурор самостійно та незалежно від інших органів державної влади приймає рішення щодо його затвердження та подальшого відстоювання у суді обвинувальної тези.

Оскільки принцип незалежності прокурора є основоположним для всієї галузі, слід закріпити його на конституційному рівні, доповнивши ст. 131-1 Основного Закону наступним змістом: «Організація та діяльність прокуратури визначається законом, є незалежною, що передбачає існування гарантій від незаконного політичного, матеріального або іншого впливу, тиску на прокурора щодо прийняття ним рішень при виконанні службових обов'язків та функцій прокуратури чи незаконного втручання у його професійну діяльність».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 2-3. С. 12.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к-96/ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30, С. 141.
3. Великий тлумачний словник української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь: Перун, 2009. 1736 с.
4. Французько-український словник. Українсько-французький словник: два в одному томі / під заг. ред. В. Бусела. Київ, Ірпінь: Перун, 2012. 1104 с.
5. Сидоренко О., Тесленко В., Заворона А., Сидоренко І. Словник українсько-англійський та англійсько-український: 120 000 слів. Харків: Юрайт, 2015. 836 с.
6. Арбітражний процес: підручник / за заг. ред. В. В. Яркова. Москва. БЕК, 2001. - 216 с.
7. Теория государства и права: Курс лекций / под ред. М. Н. Марченко. Москва: Зерцало, 1996. 495 с.
8. Иванов Р. Л. О понятии принципов права. Вестник Омского университета, 1996. Вып. 2. С. 116-117.
9. Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів, затверджений Всеукраїнською конференцією прокурорів від 27.04.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001900-17>.

Електронне наукове видання

**РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

Матеріали
VII Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 18–19 травня 2023 року)

Відповідальний за випуск А. В. Стеблянко
Комп'ютерне верстання А. В. Стеблянко

Матеріали друкуються в авторській редакції.

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 41,27. Обл.-вид. арк. 32,15.

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.